JACK LONDON

JACK LONDON

Călcâiul de fier

THE IRON HEEL

CUPRINS:

PREFAŢĂ 7
CUVÂNT ÎNAINTE 29
Capitolul I 35
VULTURUL MEU 35
Capitolul II 57
ARUNCAREA MĂNUŞII 57
Capitolul III 77
BRAŢUL LUI JACKSON 77
Capitolul IV 92
SCLAVI AI MECANISMULUI 92
Capitolul V 104
FILOMAŢII 104
Capitolul VI 132
PERSPECTIVE 132
Capitolul VII 143
VEDENIA EPISCOPULUI 143
Capitolul VIII 152
SFĂRÂMĂTORII DE MAŞINI 152
Capitolul IX 173
TEMEIURILE MATEMATICE ALE UNUI VIS 173
Capitolul X 198
VÂRTEJUL 198
Capitolul XI 211
MAREA AVENTURA 211
Capitolul XII 222
EPISCOPUL 222
Capitolul XIII 236
GREVA GENERALĂ 236

Capitolul XIV 249
ÎNCEPUTUL SFÂRŞITULUI 249
Capitolul XV 261
ULTIMELE ZILE 261
Capitolul XVI 269
SFÂRŞITUL 269
Capitolul XVII 282
LIVREAUA ROŞIE 282
Capitolul XVIII 294
ÎN TAINA MUNTELUI SONOMA 294
Capitolul XIX 307
METAMORFOZE 307
Capitolul XX 319
OLIGARHUL DISPĂRUT 319
Capitolul XXI 329
FIARA MÂNIOASĂ DIN ABISURI 329
Capitolul XXII 338
COMUNA DIN CHICAGO 338
Capitolul XXIII 355
OAMENII ABISULUI 355
Capitolul XXIV 372
COŞMAR 372
Capitolul XXV 380
TERORIŞTII 380

PREFAŢĂ

„Sunt un fiu al clasei muncitoare.” Cu aceste cuvinte îşi începe Jack London unul dintre cele mai cunoscute eseuri ale sale, intitulat, în mod semnificativ, Ce înseamnă viaţa pentru mine. Afirmaţia este plină de adevăr şi oferă o cheie pentru înţelegerea sensului vieţii şi luptei marelui scriitor, pentru înţelegerea operei şi activităţii lui cetăţeneşti.

Fără îndoială că originea socială şi viaţa pe care a dus-o până la o anumită vârstă, viaţă caracteristică pentru masele

muncitoare din America la sfârşitul veacului trecut, sunt acelea care au oferit geniului său creator condiţiile favorabile pentru realizarea unei opere atât de importante şi atât de scumpe oamenilor simpli de pretutindeni. Prin opera creată în aceste condiţii, scriitorul a îndreptăţit pe deplin elogiul pe care i-l adresa, la începutul anului 1929, un critic literar marxist, Martin Bussak, în revista New Masses1 „Jack London a fost un adevărat scriitor proletar – primul şi, până astăzi, unicul scriitor proletar de geniu al Americii. Muncitorii care citesc, îl citesc pe Jack London. Este singurul scriitor pe care cu toţii l-au citit, singura experienţă literară care ie este comună tuturor. Muncitori din uzine, muncitori agricoli, marinari, mineri, vânzători de ziare îl citesc şi îl recitesc. El este cel mai popular scriitor al clasei muncitoare americane.”2

Ca artist, Jack London continuă linia realistă a literaturii americane, ilustrată înaintea lui de scriitori de seamă, ca Stephen Crane, Frank Norris şi, mai cu seamă, Mark Twain. Dar, în comparaţie cu precursorii săi, Jack London face un mare pas înainte. Predecesorii săi privesc cu simpatie clasa muncitoare şi ar dori să-i îmbunătăţească starea de adâncă mizerie în care se zbate. Dar ei vedeau toate acestea ca spectatori, şi dorinţele lor de mai bine nu-i împingeau niciodată să scormonească la rădăcina sistemului social generator de mizerie şi asuprire, ca să-i afle putreziciunea şi să arate căile menite să ducă la răsturnarea lui. Jack London însă a trăit ca proletar, el a înţeles că numai prin dărâmarea sistemului capitalist clasa lui se poate elibera, şi a închinat tot ce avea mai bun în el luptei de eliberare a proletariatului.

Jack London a avut o viaţă frământată şi tumultuoasă, care i-a purtat prin multe locuri din lume şi l-a trecut prin nenumărate încercări. Totdeauna însă existenţa lui a fost dominată de două cerinţe inexorabile: setea de cunoaştere $1 nevoia permanentă de activitate. A lucrat, încă de copil, ca simplu muncitor şi ca marinar; a străbătut, ca vagabond,

Statele Unite de la un ocean la celălalt, din California şi până la New York, apoi s-a întors în California; a fost căutător de aur în Alaska; a cercetat, ca reporter, cartierele mizere ale Londrei, sinistrele slums-uri; a străbătut Pacificul, ca marinar; a fost în Japonia şi în Coreea, în calitate de corespondent de război; a străbătut în lung şi-n lat Statele Unite şi a vorbit în nenumărate locuri, ca purtător de cuvânt al celor mai înaintate cercuri din mişcarea muncitorească americană. A devorat orice carte i-a căzut în mână, citind şi lucrând de obicei câte nouăsprezece ceasuri pe zi; a înregistrat în sufletul său, de o rară sensibilitate, aspectele cele mai semnificative ale lumii înconjurătoare. Fiind artist şi luptător totodată, a simţit nevoia imperioasă de a comunica şi altora cele observate şi de a se angaja cu toate forţele în lupta pentru remedierea relelor fără număr existente în lume.

Dintre toate aceste multiple aspecte ale vieţii lui, trei sunt însă acelea care au avut o influenţă determinantă asupra creaţiei sale scriitoriceşti: copilăria şi tinereţea, trăite ca simplu muncitor, călătoria în Alaska şi activitatea de militant social, dusă în vremea când declara că cel mai de preţ bun al său este carnetul de membru al partidului socialist.

S-a născut la 12 ianuarie 1876 ca fiu natural şi a purtat numele de John Griffith, până ce a fost înfiat de John London, bărbatul cu care mama lui s-a căsătorit, când el avea abia opt luni. A trăit o copilărie nefericită şi chinuită de tot telul de lipsuri, despre care a scris mai târziu: „N-am avut niciodată jucării sau alte fleacuri de care au copiii. Primele mele amintiri din viaţă sunt umbrite de sărăcie. Lipsurile pricinuite de sărăcie deveniseră cronice… Şi numai un copil, cu sensibilitatea unui copil, poate ajunge să înţeleagă însemnătatea lucrurilor cărora multă vreme le duci dorul.”

Avea doar zece ani când a fost silit să muncească, pentru a ajuta şi el la împlinirea nevoilor familiei. Se scula de la trei dimineaţa, să vândă ziare pe stradă, apoi trebuia să se

întoarcă repede acasă şi să pornească la şcoală, iar după aceea dădea fuga să prindă ediţia de seară a ziarelor, din vânzarea cărora încerca să mai scoată câţiva gologani. Dar încă de pe acum, băieţelul, care pe băncile şcolii îşi luase numele de Jack, adăugându-l celui de London, al tatălui adoptiv, dă dovadă de o energie titanică, menită să-l însoţească până în ultima perioadă a vieţii. La opt ani descoperise ceea ce el însuşi numeşte „adevărata pasiune a vieţii sale” – lectura. Deşi atât de trudit, găseşte totuşi vreme să citească, şi citeşte cu o sete într-adevăr nepotolită. Citea, aşa cum spune un biograf al său, tot timpul: la masă, după masă, pe drumul către şi de la şcoală, în recreaţii, iar dacă nu l-ar fi răzbit foamea, ar fi stat cu cartea în mină cit e ziua de lungă.

La treisprezece ani, termină gimnaziul, dar hainele îi sunt atât de zdrenţăroase, încât nu are putinţă să participe la festivitatea de sfârşit de an. Situaţia familiei ajunsese aşa de precară, că nici vorbă nu putea fi de continuarea studiilor, ci trebuie să muncească, pentru a ajuta la întreţinerea familiei. Şi, astfel, Jack London îşi începe existenţa de proletar. Munceşte într-o fabrică de conserve, unde, în schimbul unei simbrii mizerabile, este silit să trudească optsprezece şi adesea douăzeci de ceasuri pe zi, pentru ca apoi, istovit, să se târască pe jos până acasă, fiindcă nu-şi putea îngădui să risipească banii pe bilete de tramvai. Dându-şi seama că, dacă va continua astfel, este sortit să ajungă o simplă vită de povară, pleacă din fabrică, şi, după câtăva vreme, se angajează ca marinar pe un vas cu pânze, care se pregătea să pornească la vânătoare de foci. Pe vas, prin îndemânarea în muncă, prin forţa pumnilor în încăierări şi prin spiritul său de solidaritate cu tovarăşii de muncă, izbuteşte să fie socotit de-o seamă cu marinarii vârstnici şi încercaţi, deşi nu avea decât şaptesprezece ani. Lucrează pe urmă într-o ţesătorie de iută, unde are din nou prilejul să cunoască nemijlocit exploatarea cea mai crâncenă. Văzând încă o dată că pe drumul acesta nu poate

ajunge decât la distrugere fizică, se hotărăşte să înveţe o meserie, încearcă să înveţe meseria de electrician. Intră într-o uzină electrică şi, bineînţeles, începe cu muncile cele mai grele şi mai prost plătite. E primit ca fochist. I se promite că, dacă va munci pe rupte, i se va da posibilitatea să înveţe meseria. Şi el munceşte din răsputeri, câte paisprezece ore din douăzeci şi patru, ziua şi noaptea. Curând, află că patronul, folosind uriaşa lui putere de muncă, dăduse afară doi fochişti, sporindu-şi astfel profiturile cu cincizeci de dolari pe lună, căci lui îi plătea numai treizeci de dolari, faţă de optzeci, cât costau cei doi muncitori concediaţi. Tânărul Jack se cutremură, dar rămâne pe loc. Nu mai trece însă mult, şi cineva îi arată un „fapt divers" publicat în ziare: unul dintre fochiştii aruncaţi pe drumuri se sinucisese. Asta n-o mai poate îndura. Renunţă la învăţarea unei meserii şi părăseşte uzina.

În vremea aceea, în 1894, Statele Unite erau zguduite de o puternică criză economică. Sute de mii de muncitori sunt aruncaţi pe drumuri, şi mulţi dintre ei organizează ceea ce sau numit atunci „armatele de şomeri", care îşi propun să se îndrepte către Washington, pentru a cere parlamentului adoptarea unor măsuri menite să îmbunătăţească soarta milioanelor de năpăstuiţi. Dar aceste „armate", fiind slab organizate, se destramă, în cea mai mare parte, pe drum. Într-o astfel de „armată" se înrolează şi tânărul Jack London, însă destul de repede se pierde de grosul ei.

Aşa începe mana călătorie, tare avea să-l ducă de două ori de-a latul continentului nord-american. Lipsit de orice mijloace de trai, a fost obligat să ducă o existenţă de vagabond, a trăit în mijlocul şomerilor porniţi iniţial către Washington şi a cunoscut nemijlocit nenumărate aspecte ale vieţii dezmoşteniţilor soartei.

A avut prilejul să cunoască şi ce înseamnă justiţia de clasă, căci, trimis în judecată pentru vagabondaj, a apărut în faţa unui judecător care nu s-a ostenit să respecte nici cele mai elementare reguli de procedură şi l-a condamnat la treizeci

de zile închisoare. Condamnatul a avut astfel ocazia să afle binefacerile sistemului penitenciar burghez, adevărată şcoală a crimei şi teren de desfăşurare a celor mai bestiale porniri ale temnicerilor. Importantă capitală are însă faptul că, în timpul călătoriei, scriitorul de mai târziu a avut prilejul să audă pe tovarăşii săi de suferinţă vorbind despre forţa clasei muncitoare organizate, despre ţelurile luptei ei, despre socialism şi despre marii dascăli ai proletariatului – Marx şi Engels. A aflat de la tovarăşii săi că în toate marile state din lume existau organizaţii ale clasei muncitoare, care se conduceau, în lupta lor, după învăţătura marxistă şi că în ţara lui chiar, în Statele Unite, existau asemenea organizaţii, al căror ţel era sfărâmarea odiosului sistem social capitalist şi înlocuirea lui cu un altul, în care oamenii sa fie liberi şi să se bucure de produsul muncii lor.

Din toate cele trăite şi aflate până acum, tânărul London a înţeles esenţialul: că problema fundamentală care îi stă în faţa nu este aceea de a-şi face un rost, fiindcă, chiar dacă el ar izbuti, ar rămâne totuşi în urma lui milioane şi milioane de oameni condamnaţi mai departe la aceeaşi existenţă câinească. A hotărât deci să lupte pentru cauza celor exploataţi şi să se înarmeze pentru această luptă.

De îndată ce se întoarce în California, se înscrie la liceu, dar, pentru a se întreţine, continuă să muncească: bate covoare, spală geamuri, munceşte la coasă, lucrează într-o spălătorie, e portar al şcolii unde învaţă. Totodată începe, aşa cum spune el însuşi, „o adevărată goană după învăţătură”. Citeşte enorm. În acest timp citeşte pentru prima oară şi Manifestul Partidului Comunist şi subliniază apăsat pasajul său final şi măreaţa chemare cu care el se încheie. Totodată, intră în legătură cu cercurile socialiste, eveniment despre care va scrie mai târziu: „Socialiştii sunt revoluţionari, întrucât luptă pentru a răsturna actuala societate şi pentru a clădi e societate nouă, societatea viitorului. Şi eu eram un socialist şi un revoluţionar. M-am alăturat grupurilor de revoluţionari, alcătuite din muncitori

şi intelectuali, şi, pentru prima oară în viaţa mea, am văzut ce înseamnă viaţa intelectuală.”

Din această vreme începe lupta politică a lui Jack London. Trebuie arătat că, chiar de pe băncile liceului, scrie eseuri şi pamflete politice, primul dintre ele publicându-l într-o revistă studenţească. Participarea lui la mişcarea socialistă faptul că îndrăzneşte să se abată de la tema pe cate fusese însărcinat s-o dezvolte în faţa colegilor şi profesorilor şi să rostească o cuvântare deschis revoluţionară, proclamând necesitatea răsturnării ordinii sociale existente, îi atrag sancţiuni din partea autorităţilor şcolare. Îşi termină totuşi liceul şi se înscrie la Universitatea din California, unde nu rămâne însă decât vreo câteva luni, deoarece superficialitatea gândirii filosofice şi politice dominante în acest „for de cultură” îi dezgustă şi-i dovedeşte că nu are ce învăţa de la apologeţii plătiţi ai ordinii capitaliste.

Părăseşte universitatea în februarie 1897. În luna iulie a aceluiaşi an începe să se desfăşoare un episod crucial din viaţa sa: călătoria în Alaska. Atras de mirajul aventurii şi al necunoscutului, de posibilitatea creării lesnicioase a unei situaţii materiale, Jack London pleacă, împreună cu bărbatul surorii sale Eliza, să caute aur acolo unde se descoperiseră de curând câmpuri aurifere – în ţinutul Klondike, din Alaska. Pe acele meleaguri întâlneşte oameni care-l impresionează adânc, ia cunoştinţă de realităţi noi şi trăieşte sau aude despre întâmplări zguduitoare.

În vremea aceea, Jack London avea douăzeci şi doi de ani. Deschisese larg ochii asupra lumii, din cărţi şi din viaţă învăţase mult şi temeinic. Era deci pregătit, şi în sufletul său, receptiv şi dotat cu sensibilitate aleasă, imaginile se întipăresc adânc şi se sedimentează, ideile se îmbogăţesc, şi, nu peste multă vreme, toate se vor cere aşternute pe hârtie.

Încercând în atâtea feluri să-şi croiască un rost în viaţă, Jack London se străduise ani de-a rândul să forţeze mina sortii şi să se afirme ca scriitor. Pasiunea pentru literatură

provenea, desigur, nu numai din vastitatea lecturilor, ci mai cu seamă din clocotul interior, care-i cerea să rostească în auzul lumii întregi mesajul său artistic. Repurtase chiar, cu vreo şase ani în urmă, un succes literar, atunci când, după întoarcerea de la vânătoarea de foci, participase la un concurs literar şi câştigase douăzeci şi cinci de dolari cu nuvela Taifun în largul coastelor Japoniei. Dar după asta, toate încercările lui dăduseră greş, iar cu excepţia micilor lucrări publicate în revistele studenţeşti ori în ziarele socialiste, nu izbutise să mai tipărească nimic. Şi pentru a-şi croi drum ca scriitor luptase din greu, cu eforturile supraomeneşti pe care avea să le descrie mai târziu în romanul său cu pronunţat caracter autobiografic, intitulat Martin Eden.

Întors din Alaska, porneşte din nou la luptă, cu şi mai multă ardoare. Şi, în fine, bucăţile inspirate din cele ce văzuse şi trăise printre căutătorii de aur îi deschid drumul. La sfârşitul anului 1899 i se publică în una dintre cele mai mari reviste americane nuvela O odisee a Nordului, apoi îşi vede tipărite în reviste alte nuvele, şi în 1900 îi apare primul volum, intitulat Fiul lupului.

Faptul că London a reuşit să-şi croiască drum în lumea literelor tocmai prin lucrări cu teme din viaţa Nordului este departe de a fi întâmplător, deoarece lucrările inspirate de viaţa din Alaska se numără printre cele mai izbutite creaţii ale sale. În această privinţă este emoţionantă şi foarte semnificativă mărturisirea pe care ne-a lăsat-o N. K. Krupskaia despre una dintre cele mai bune scrieri ale lui London inspirate din viaţa Nordului: „Într-o seară, cu două zile înainte de moartea lui (a lui Lenin, n.a.), i-am citit nuvela lui Jack London Dragoste de viaţă, care poate fi văzută şi azi pe masa din camera lui. E o nuvelă impresionantă. Printr-un pustiu acoperit de zăpadă, pe unde n-a călcat nicicând picior de om, îşi croieşte cu greu drum spre portul situat pe un mare fluviu un om bolnav, care se sfârşeşte de foame. Puterile îl părăsesc; el nu mai

merge, ci se târăşte, iar alături de el se târăşte un lup, hămesit şi el de foame. Între ei se încinge o luptă: omul învinge şi, pe jumătate mort, pe jumătate nebun, ajunge la ţintă. Lui Ilici, povestirea aceasta i-a plăcut foarte mult.”3

Până în ultimul an al vieţii – 1916 – Jack London a scris necontenit, lucrând câte nouăsprezece ore pe zi. Opera sa este vastă, mai ales dacă ţinem seama de faptul că scriitorul a murit la patruzeci de ani. În timpul vieţii i s-au publicat nouăsprezece romane, o sută cincizeci şi două de povestiri, trei piese de teatru şi numeroase articole şi eseuri, iar după moarte, alte şase volume.

Bogata operă a lui Jack London este însă foarte inegală şi contradictorie. Alături de lucrări care au cucerit admiraţia cititorilor de pe toate meridianele, printre scrierile sale se numără şi altele, slabe, nerealizate, tributare gustului trivial burghez şi despre care autorul însuşi recunoaşte că le-a scris numai pentru bani. Dar slăbiciunile operei lui London nu provin numai din graba cu care au fost scrise unele dintre lucrările sale. Multe dintre aceste slăbiciuni şi, mai ales, limitele viziunii lui artistice şi ale concepţiei sale ideologice aparţin pe de o parte epocii, iar pe de alta provin din influenţa pe care au exercitat-o asupra sa unii filosofi reacţionari burghezi, şi mai cu seamă Spencer şi Nietzsche, care se bucurau de mare trecere în cercurile intelectuale burgheze la începutul secolului nostru. De la Spencer, London a împrumutat unele idei din cadrul concepţiei sociologice a acestuia, cunoscută sub numele de „teoria organicistă a societăţii”, potrivit căreia societatea omenească ar fi supusă aceloraşi legi ca şi lumea animală şi vegetală, bazându-se pe lupta pentru existenţă şi selecţia naturală. Extinzând în chip eronat legile biologice şi asupra societăţii omeneşti, Spencer ajunge să susţină teoria potrivit căreia ar exista rase superioare şi inferioare, iar London împrumută de la el credinţa în supremaţia albilor, şi în special a anglo-saxonilor, credinţă de care, din păcate, nu a ajuns să se descotorosească niciodată, multe dintre

scrierile lui fiind viciate de această aberaţie. Unind asemenea idei, împrumutate de la Spencer, cu altele, luate din arsenalul filosofului german ultrareacţionar Nietzsche, în special cultul supraomului, London ajunge uneori să nu înţeleagă just rolul personalităţii şi să nu poată vedea că poporul este adevăratul creator al istoriei. Constatând acest adevăr, nu trebuie să pierdem din vedere că totuşi London nu a acceptat niciodată în întregime teoriile lui Spencer sau Nietzsche, în această privinţă stând mărturie numeroase fraze din opera sa, printre care şi nota privitoare la Nietzsche din cartea de faţă (vezi p. 18). Influenţa dăunătoare a celor doi filosofi reacţionari rămâne însă un fapt de necontestat.

În ciuda lipsurilor de acest fel, opera lui Jack London rămâne o contribuţie însemnată la tezaurul literaturii universale. Prin realismul ei, prin marea dragoste pentru om şi pentru forţele lui creatoare, prin vigoarea cu care a demascat ororile regimului capitalist şi şi-a afirmat credinţa nestrămutată în inevitabila victorie a socialismului, opera lui Jack London şi-a cucerit cu deplin drept dragostea şi aprecierea oamenilor simpli de pretutindeni. Lucrările lui cele mai însemnate – Martin Eden, Lup de mare, Chemarea străbunilor, Colţ alb, precum şi câteva nuvele şi eseuri, din care unele au fost reunite în volumul Pagini alese4 – au fost tipărite în româneşte în anii regimului nostru şi sunt cunoscute cititorilor, aşa încât nu ne vom mai opri asupra lor. Dintre lucrările lui principale lipseşte doar, în enumerarea de mai sus, Călcâiul de fier, care apare acum pentru prima oară într-o versiune completă.

Călcâiul de fier este indisolubil legat de al treilea aspect hotărâtor al vieţii lui Jack London – activitatea lui de militant social – şi reprezintă una dintre culmile cele mai înalte ale creaţiei sale de scriitor luptător.

Am văzut – după propria lui mărturisire – când şi în ce fel s-a încadrat Jack London în mişcarea socialistă din S. U. A. În vremea aceea, la sfârşitul veacului al XIX-lea, societatea

americană se afla într-o stare de adâncă frământare, Trecerea capitalismului din S. U. A. În faza sa imperialistă dusese la o uriaşă concentrare a capitalurilor, la apariţia monopolurilor şi la înăsprirea exploatării clasei muncitoare. În acelaşi timp, se dezvoltase mişcarea muncitorească, aveau loc încleştări crâncene între munca şi capital, paralel cu luptele dintre micile întreprinderi şi monopolurile atotputernice. Ideologia socialistă se răspândea cu repeziciune.

Caracteristic pentru mişcarea socialistă din America este faptul că ideile socialismului ştiinţific au fost aduse acolo mai ales de către emigranţii germani, plecaţi din patrie în perioada de reacţiune care a urmat înfrângerii revoluţiei din 1848. O importantă primordială în răspândirea ideilor revoluţionare şi în familiarizarea maselor din America de Nord cu numele întemeietorului socialismului ştiinţific au avut fără îndoială articolele lui Marx publicate în New York Tribune, pe vremea aceea cel mai răspândit ziar din S. U. A. În America, socialiştii au jucat un rol important în lupta pentru abolirea sclavajului negrilor, înainte şi în vremea războiului civil american (1881-1885), iar după aceea, în lupta pentru apărarea drepturilor muncitorilor dusă de sindicate, care se dezvoltau permanent5. Dar, deşi în continuă dezvoltare, mişcarea socialiştii din S. U. A. Întâmpina greutăţi deosebite, datorate în primul rând faptului că mulţi dintre noii aderenţi la ideile socialismului veneau din afara clasei muncitoare şi aduceau cu ei o mentalitate mic-burgheză, având groază de lupta de clasă şi de revoluţie. În al doilea rând, greutăţile se datorau faptului că imensa majoritate a militanţilor ei erau muncitori şi intelectuali de origine germană, care nu se osteneau să aplice teoria socialismului ştiinţific la realităţile americane. De aici decurgea, bineînţeles, ruperea de masele populare americane şi izolarea cercurilor socialiste, care, după cum spune Lenin: „nu ştiu să se adapteze mişcării muncitoreşti, neputincioasă din punct de vedere teoretic, dar vie,

puternică, de masă, care se desfăşoară în jurul lor”6. Situaţia aceasta a fost la vremea ei sesizată de Engels care, în 1888, îi scrie lui Sorge, fruntaş al Internaţionalei I şi întemeietorul Clubului Comunist din New York (1852): „Germanii n-au înţeles cum să folosească teoria ca o pârghie, pentru a pune în mişcare masele americane; în cea mai mare parte, ei nu înţeleg teoria şi o folosesc în spirit doctrinar şi dogmatic, ca pe un lucru ce se cuvine învăţat pe de rost, şi care după aceea va oferi soluţii de-a gata pentru toate problemele. Pentru ei, teoria este un crez, şi nu o călăuză în acţiune. În plus, nu învaţă englezeşte din principiu. Ca urmare, masele americane sunt nevoite să-şi caute singure drumul…”7

Engels nu critică numai lipsurile din activitatea socialiştilor, dar, după cum vedem, arată totodată că aceste lipsuri nu împiedică trezirea maselor muncitoare, care mai ales prin organizaţiile lor sindicale duceau lupta împotriva capitalului. Pe această bază şi în ciuda lipsurilor din activitatea cercurilor socialiste, începând de prin anii 1890 ideile socialismului ştiinţific se răspândesc pe scară largă, iar în această privinţă aportul adus de Jack London este deosebit de important, La început, pe vremea când încă ducea un trai apăsat de griji, când spăla geamuri sau muncea ca portar la şcoala unde învăţa, Jack London le vorbeşte muncitorilor şi ţine zeci de conferinţe în faţa cercurilor socialiste, la al cărui club din Oakland vorbeşte în fiecare duminică., Apoi, după 1900, când este scriitor cu faimă, continuă activitatea de popularizator al ideilor înaintate, scrie articole şi eseuri de propagandă socialistă, ţine nenumărate conferinţe şi ajunge să vorbească chiar în faţa unor reuniuni „selecte”, cărora le dovedeşte – ca şi eroul său Ernest Everhard din Călcâiul de fier, la clubul Filomaţilor – că vremea dominaţiei capitalismului a apus şi că, mai curând ori mai târziu, clasa muncitoare va smulge bogăţia şi puterea din mâinile capitaliştilor, instaurând domnia dreptăţii. Paralel cu această activitate, London

întreţine o bogată corespondenţă cu militanţi socialişti sau muncitori simpli, începându-şi totdeauna scrisorile prin „Dragă tovarăşe” şi încheindu-le de fiecare dată cu formula „Al dumitale întru Revoluţie”.

Dar, deşi se dezvoltă impetuos, mişcarea socialistă americană este acum grav primejduită de cangrena oportunismului. Câştiga tot mai mult teren ideea reformistă că între lupta sindicală şi cea politică trebuie să se tragă o linie de demarcaţie netă şi, mai ales, ideea că pentru a instaura socialismul este suficient ca în alegeri candidaţii socialişti să cucerească majoritatea voturilor.

Jack London şi-a dat seama de la început că lupta sindicală despărţită de activitatea politică va rămâne totdeauna sterilă, şi de aceea a arătat că, numai susţinută de o ideologie politică justă, lupta sindicală poate duce la instaurarea unei ordini sociale noi. Despre cucerirea puterii de către clasa muncitoare a crezut însă şi el o vreme ca acest lucru ar fi fost de pe atunci posibil pe cale electorală. London nu a văzut la început eroarea în care se afla, dar faptul că trăise nemijlocit lupta de clasă, experienţa şi profunda cunoaştere a vieţii, şi. Mai presus de toate, revoluţia rusă din 1905 i-a dai posibilitatea să vadă cu uşurinţă că se înşală. Încă din prima zi când în America s-a aflat despre bestialitatea cu care autocraţia ţaristă reprima mişcarea revoluţionară din Rusia, London şi-a exprimat solidaritatea cu revoluţionarii ruşi, ajungând mai târziu să declare răspicat că revoluţionarii conduşi de Partidul bolşevic sunt fraţii lui. Bineînţeles că o asemenea atitudine nu putea să rămână fără răspuns din partea burgheziei americane, care a început o campanie de denigrare a scriitorului şi a organizat o susţinută acţiune de boicotare a scrierilor lui şi a revistelor care publicau lucrări semnate de el. Luptătorul însă şi-a continuat activitatea cu şi mai multă vigoare.

Înţelegând cât de gravă şi de periculoasă este greşeala de a crede că burghezia va sta cu braţele încrucişate şi se va

retrage frumuşel de la putere în momentul când socialiştii vor câştiga suficient de multe locuri în parlament şi vrând să arate şi altora primejdia, London a scris, chiar în vara anului 1906, Călcâiul de fier.

Pornind să atace una dintre problemele cruciale ce stăteau în faţa mişcării muncitoreşti, London a simţit nevoia să răspundă totodată şi unei opere literare – o operă periculoasă, dăunătoare luptei proletariatului – care se bucurase şi se bucura încă de o uriaşă răspândire în America. Este vorba de cartea lui Bellamy, intitulată În anul 2000, apărută la 18888, în care autorul arată ce vede eroul său când, după un somn îndelung, se trezeşte în oraşul Boston, în anul 2000. Bostonul anului 2000 este un oraş socialist, ceea ce ar putea să pară un element pozitiv. Numai că felul în care autorul prezintă procesul de trecere la socialism este profund reacţionar, direct contrarevoluţionar. La Boston, socialismul s-a construit fără nici un fel de frământare şi fără ca vechea societate să fie distrusă ori măcar tulburată. Ba mai mult chiar, revoluţionarii nu au avut în această transformare decât un rol negativ.

Vrând să deschidă ochii muncitorilor, înşelaţi de gogoriţa cuceririi puterii pe cale electorală în condiţiile de la începutul secolului XX, şi pentru a combate influenţa cărţii lui Bellamy, Jack London scrie şi el tot o carte de anticipaţie. Romanul Călcâiul de fier, apărut în 1908, înfăţişează evenimente petrecute între anii 1912 şi 1932 şi este prezentat de autor ca fiind un manuscris găsit într-o scorbura de copac, în secolul al XXVII-lea, la patru veacuri după zdrobirea orânduirii capitaliste.

Dar, spre deosebire de Bellamy, Jack London arată că zdrobirea orânduirii capitaliste şi instaurarea „frăţiei între oameni”, cum numeşte el noua orânduire, se face printr-o luptă titanică şi prin vărsarea unor oceane de sânge. Capitaliştii laudă şi susţin sistemul parlamentar burghez atâta vreme cât el se dovedeşte încă un sistem capabil să le

asigure dictatura. Dar atunci când vor vedea că socialiştii – ca reprezentanţi ai clasei muncitoare – câştigă majoritatea parlamentară şi se pregătesc să ia puterea, vor trece la instaurarea celei mai sălbatice tiranii cunoscute vreodată în istorie.

Procesul de dezvoltare a societăţii capitaliste, aşa cum este el înfăţişat în cartea lui London, reprezintă o valoroasă aplicare a marxismului la condiţiile de atunci din America şi unul dintre meritele de bază ale cărţii. Masiva concentrare a capitalurilor duce la apariţia a ceea ce scriitorul numeşte „oligarhie", care ajunge să stăpânească ferm şi complet viaţa economică şi politică a societăţii americane. Dar pe măsură ce creşte concentrarea capitalurilor şi puterea oligarhiei, creşte şi forţa şi conştiinţa politică a clasei muncitoare. Socialiştii sunt la un pas de a câştiga victoria în faţa urnelor. Clasa muncitoare – anticipează London – îşi dovedeşte forţa ei uriaşă împiedicând un război între cele două mari puteri oligarhice – Germania şi S. U. A. – declarând simultan greva generală în amândouă ţările şi răpind astfel stăpânilor orice posibilitate de acţiune.

Înţelegând primejdia, oligarhia americană trece la acţiune, pentru a-şi instaura puterea tiranică, răpind poporului orice urme de libertăţi democratice. În stăpânirea oligarhiei se află statul, cu toate pârghiile lui. Deci instrumente de luptă au din belşug. Şi – în chip adânc semnificativ – Jack London arată că prima grijă a oligarhiei va fi spargerea unităţii clasei muncitoare, realizată prin crearea unei aristocraţii muncitoreşti. Regimul pe care izbutesc să-l instaureze este denumit de London „Călcâiul de fier", iar acest regim este de fapt o uluitoare prefigurare a fascismului şi cea mai remarcabilă previziune a lui London în romanul său de anticipaţie. Amănuntele acţiunii întreprinse de oligarhie seamănă în mod izbitor cu acţiunile bandelor fasciste, cunoscute de omenire abia mai târziu. Apar pâlcuri de huligani, care urlă fraze patriotarde, devastează, atacă mitingurile şi reuniunile muncitoreşti. Presa socialistă este

lichidată. Se înfiinţează lagăre de concentrare. Se organizează provocări dintre cele mai mârşave. În fine, întemniţarea fruntaşilor şi aruncarea în ilegalitate a partidului socialiştilor se face în urma unei înscenări criminale. În Congres este aruncată o bombă. Cei care o aruncă sunt, bineînţeles, oamenii oligarhiei, dar aceeaşi oligarhie ţipă în gura mare că socialiştii au trecut la acte de teroare. Iată deci cum London anticipează cu un sfert de secol criminala înscenare a incendierii Reichstag-ului, organizată de monopoliştii germani, pentru a-l cocoţa pe Hitler la putere.

Şi astfel se instaurează un regim pe care London îl zugrăveşte în culori într-adevăr apocaliptice, cu tablouri care amintesc terţinele Infernului lui Dante. Muncitorii de rând – sunt reduşi la o stare de adevărată sclavie, în vreme ce oligarhia şi uneltele ei – aristocraţia muncitorească şi mercenarii – trăiesc în lux şi desfătare.

Toate acestea se petrec în S. U. A. În restul lumii însă, lucrurile nu merg tot aşa. În alte ţări şi continente se instaurează realmente socialismul – ceea ce reprezintă o remarcabilă anticipare a ruperii unor state din lanţul capitalist. Sistemul colonial se destramă – previziune de asemenea întru totul confirmată de evenimentele din zilele noastre. Dar în America, tragedia continuă.

Oricât de numeroase ar fi contradicţiile şi erorile din gândirea şi opera lui London, el a crezut cu tărie – fără nici cea mai slabă urmă de ezitare – în triumful final al clasei muncitoare. De aceea, nici în romanul său clasa muncitoare nu renunţă la luptă, nu se resemnează, ci trece la noi forme, la un fel de război subteran. În tot acest timp, se pregăteşte pe ascuns asaltul împotriva „Călcâiului de fier”. Primul asalt va izbucni prematur, grăbit de maşinaţiile oligarhiei, şi va fi numit de autor „Comuna din Chicago”. În partea finală a cărţii, el ne este înfăţişat ca o mişcare anarhică spontană, ca un soi de măcel îngrozitor, din care tovarăşii, revoluţionarii, vor ieşi înfrânţi, iar masa

muncitorilor de rând, „oamenii abisului”, cum le spune London, fără a interveni organizat şi conştient în revoluţie, vor da totuşi cel mai înspăimântător tribut de jertfe. Răscoala a doua – în pragul căreia şirul evenimentelor redate în carte este brusc tăiat – va fi şi ea înăbuşită şi va pretinde jertfe şi mai numeroase. Dar lucrurile nu pot în nici un caz rămâne aşa. Autorul întrevede parcă necesitatea creării unui partid de tip nou, avangardă de luptă a clasei muncitoare, care să organizeze şi să conducă revoluţia pe baze ştiinţifice. Cauza eliberării proletariatului este invincibilă. O spune însuşi Ernest Everhard, după înfrângere: „Pierdută de data asta, iubito, dar nu pentru totdeauna. Am învăţat multe. Mâine, cauza noastră se va ridica din nou şi mai puternică, prin înţelepciune şi disciplină.”9

Va veni deci vremea când oamenii, citind manuscrisul lui Avis Everhard, nu vor putea înţelege, decât ajutaţi de specialişti, cum a fost cu putinţă ca semeni de-ai lor să trăiască într-o lume atât de diformă ca lumea capitalistă.

Acesta este tabloul pe care Jack London îl prezintă tovarăşilor săi de luptă, pentru a-l desfiinţa pe cel zugrăvit în roz, a cărui realizare mulţi se complăceau s-o aştepte cu braţele încrucişate. Cucerirea puterii nu se va face deci prin numărul voturilor, iar socialismul nu se va instaura, aşa cum arătase Bellamy, fără tulburarea ordinii capitaliste. Puterea nu se poate dobândi decât prin luptă, iar lupta aceasta poate deveni o luptă sângeroasă, deoarece capitaliştii folosesc violenţa împotriva clasei muncitoare. Acest lucru a năzuit London să-l demonstreze în faţa tovarăşilor săi şi a clasei muncitoare americane, şi l-a demonstrat cu o vigoare demnă de pana unui mare scriitor.

Romanul Călcâiul de fier este, după cum am văzut, o operă adânc ancorată în realitatea vremii şi constituie punctul în care activitatea de militant politic a lui Jack London se îmbină în chipul cel mai fericit cu activitatea sa scriitoricească. Textul propriu-zis al romanului este însoţit

de un mare număr de note, presupuse a fi redactate în veacul al XXVII-lea, în care London se referă la persoane şi evenimente în imensa lor majoritate reale şi contemporane, comentate de el cu deosebită ascuţime satirică, acest subtext constituind una dintre cele mai usturătoare biciuiri la care a fost supus capitalismul. Din aceste pricini s-a putut spune, pe bună dreptate, despre Călcâiul de fier că este cel mai revoluţionar roman din literatura americană.

De un puternic realism în zugrăvirea capitalismului american şi a tarelor sale, romanul lui London pierde totuşi din valoare atunci când trece la zugrăvirea evenimentelor viitoare. În acest domeniu, contradicţiile ideologice ale scriitorului şi limitele viziunii sale se fac cel mai puternic simţite.

În primul rând, şi pentru a începe cu anumite limite generale ale operei lui London, despre care am mai pomenit, se iveşte problema rolului atribuit de scriitor maselor în revoluţie, în Călcâiul de fier, lupta împotriva oligarhiei monopoliste nu este purtată de masele largi proletare, conduse de o avangardă revoluţionară. London rezervă maselor un rol aproape pasiv, ele ieşind în stradă – în cadrul „Comunei din Chicago” – doar pentru a distruge şi a-şi „urla” mânia. E limpede că acest dispreţ pentru oamenii din popor este o moştenire jalnică, păstrată din bagajul ideologic al lui Spencer şi mai ales al lui Nietzsche. Că este aşa, o arată şi felul cum îşi zugrăveşte autorul eroul principal, pe Ernest Everhard, care apare ca un fel de supraom, înzestrat cu toate darurile, dar de fapt rupt şi străin de mase. E drept că toţi tovarăşii din carte sunt revoluţionari de profesie, care şi-au închinat întreaga viaţă cauzei, dar ei acţionează ca un grup izolat, fără legătură cu masele proletare şi într-un chip tipic anarhist, după zdrobirea Răscoalei întâi trecând în mod deschis la metode teroriste. Aşa se explică şi faptul că, în afara lui Everhard, în carte nu mai apare nici un fruntaş revoluţionar atât de bine conturat încât să rămână în amintirea cititorului, iar

Everhard însuşi se impune ca personaj doar în prima parte, atunci când teoretizează şi ţine conferinţe pe care însuşi Jack London le rostise. În a doua parte, atunci când se trece la acţiune, Everhard dispare aproape cu totul.

Aceste lipsuri ale cărţii sunt în bună parte explicabile, având în vedere situaţia mişcării muncitoreşti din S. U. A. Şi treapta pe care se afla mişcarea muncitorească internaţională în vremea aceea, precum şi experienţa de viaţă a lui London. Atâta vreme cât este vorba de prezentarea unor împrejurări trăite şi cunoscute de autor, atâta vreme cât el critică situaţia existentă în S. U. A. La începutul secolului nostru, totul merge foarte bine; când este vorba însă de activitatea practică revoluţionară, de soluţii concrete, slaba pregătire a lui London, stadiul în care se găsea în zilele lui mişcarea muncitorească americană îşi imprimă adânc pecetea asupra romanului.

Merită de asemenea pomenit faptul că în problema aliaţilor proletariatului în revoluţie London greşeşte. El nu prezintă acţiunea proletariatului menită să cheme la revoluţie masele neproletare de oameni ai muncii, ci eroul său Everhard face apel doar la clasele de mijloc. La fel, nu poate fi trecut cu vederea faptul că analizând contradicţiile capitalismului pentru a dovedi atât celor din clasele de mijloc, cât şi oligarhiei că vremea Capitalismului a apus pentru totdeauna, London face sau o analiză fragmentară, ocupându-se doar de agravarea problemei pieţelor de desfacere, sau se limitează la afirmaţia că „burghezia a dat greş în conducerea societăţii”, fără să arate că legile obiective ale dezvoltării sociale pun burghezia în faţa unor probleme pe care nu le va putea soluţiona nicidecum, rolul ei istoric fiind încheiat.

În ciuda acestor scăderi, Călcâiul de fier rămâne totuşi lucrarea în care Jack London a atins cele mai înalte culmi ale operei sale de scriitor proletar. Dragostea pentru clasa al cărei fiu a fost, credinţa sa nestrămutată în realitatea luptei de clasă şi în certitudinea victoriei socialismului,

vigoarea cu care a demascat mârşăviile capitalismului şi clarviziunea cu care a prevestit apariţia manifestărilor bestiale ale fascismului justifică pe deplin locul ocupat de Călcâiul de fier în ierarhia acelor opere literare care au venit să ajute cu mijloacele artei la înlăturarea unei lumi putrede şi la zidirea societăţii eliberate de exploatare.

Mesajul lui Jack London rămâne şi astăzi actual, şi el ajută progresului omenirii, pentru că şi astăzi, la peste o jumătate de veac de la apariţia cărţii, mai există încă ţări unde conducătorii clasei muncitoare sunt aruncaţi în închisori – şi chiar la Alcatraz, acolo unde a fost aruncat şi Ernest Everhard – pentru „activitate antiamericană”. El îşi păstrează utilitatea, căci demască tot noianul de minciuni ce se vor noi, dar sunt acoperite de mucegai, emise de cei care se străduiesc şi astăzi, ca şi pe vremea lui Jack London, să conteste realitatea luptei de clasă şi să răspândească gogoriţa ca socialismul s-ar putea naşte spontan în cadrul capitalismului, chipurile îmbunătăţit. Dar viaţa şi adevărul au izbândit şi vor izbândi totdeauna. Ridicându-se în apărarea vieţii şi a adevărului, glasul lui Jack London răsună şi astăzi la fel de viu ca şi acum o jumătate de veac.

D. MAZILU.

Prolog: pe scena lumii s-au ivit Dureri amare şi întunecate.

Dar scriitorul numai spre sfârşit Al dramei înţeles va să-l arate.10

CUVÂNT ÎNAINTE.

Nu s-ar putea spune că manuscrisul Everhard este un important document istoric. Din punctul de vedere al istoricului, el abundă în greşeli, nu greşeli de ordin faptic, ci greşeli de interpretare. Pentru noi, care putem privi de-a lungul celor şapte secole ce s-au scurs din vremea când Avis Everhard a scris acest document, evenimentele şi consecinţele lor, confuze şi de neînţeles pentru ea, sunt limpezi. Autoarei manuscrisului Everhard îi lipsea perspectiva, se afla mult prea aproape de evenimentele

despre care scria. Ba, mai mult chiar, era cu totul prinsă în vâltoarea lor.

Cu toate acestea, ca document privitor la o persoană anume, manuscrisul Everhard are o nepreţuită valoare. Dar şi aici se fac simţite eroarea de perspectivă şi alterările provenite din poziţia sentimentală a autoarei. Totuşi, zâmbim îngăduitori şi îi iertăm lui Avis Everhard dimensiunile eroice pe care încearcă să recreeze imaginea soţului. Astăzi ştim că Ernest Everhard nu a fost o personalitate chiar atât de gigantică şi că a contribuit la evenimentele din vremea sa într-o măsură mai mică decât aceea arătata de manuscris.

Ştim că Ernest Everhard a fost o personalitate foarte puternică, dar nu chiar atât de excepţională cum îl credea soţia lui. A fost, la drept vorbind, doar unul dintr-o largă pleiadă de eroi care pe toată suprafaţa pământului şi-au închinat viaţa revoluţiei. Trebuie însă recunoscut că a lăsat în urma lui o operă deosebit de importantă, mai ales în domeniul elaborării şi interpretării filosofiei clasei muncitoare. Pentru aceasta Ernest Everhard folosea cuvintele de „ştiinţă proletară” şi „filosofie proletară”, ceea ce dovedeşte limitele gândirii sale, limite care, de altminteri, se datoresc timpului când a trăit şi pe care în vremea lui nimeni nu le-ar fi putut depăşi.

Dar să ne întoarcem la manuscris. El este deosebit de valoros prin faptul că ne comunică atmosfera acelor vremuri cumplite. Nicăieri nu mai găsim zugrăvită în chip atât de viu psihologia oamenilor care au vieţuit în acea frământată perioadă cuprinsă între anii 1912 şi 1932, greşelile şi ignoranţa lor, îndoielile, temerile şi rătăcirile, prejudecăţile lor morale, violenţa pasiunilor, uluitoarea lor josnicie şi uriaşul lor egoism. Toate acestea sunt lucruri pe care foarte greu le putem pricepe noi, cei din epoca luminată. Istoria ne arată că ele au existat, iar biologia şi psihologia ne dau explicaţia existenţei lor; dar istoria, biologia şi psihologia nu au putinţa să le dea viaţă. Le

acceptăm ca fapte de netăgăduit, însă rămânem lipsiţi de un contact afectiv cu ele.

Acest contact afectiv îl stabilim, totuşi, datorită lecturii manuscrisului Everhard. Pătrundem în cugetele protagoniştilor acestei zguduitoare drame mondiale din vremurile de demult, şi, în răstimpul cât privirile ne aleargă pe rândurile manuscrisului, vedem lumea cu ochii oamenilor de atunci. Înţelegem nu numai dragostea lui Avis Everhard pentru soţul şi eroul ei, dar şi simţim, aşa cum a simţit el în zilele de la început, prezenţa nedesluşită, însă teribilă, a spectrului Călcâiului de fier. Simţim cum Călcâiul de fier (cât de fericit aleasă este această denumire!) apasă şi striveşte omenirea.

În treacăt menţionăm că respectiva epocă istorică, cea a Călcâiului de fier, a luat mai întâi naştere ca noţiune în mintea lui Ernest Everhard. Putem spune că aceasta este principala chestiune până astăzi controversată şi pe care manuscrisul recent descoperit o elucidează. Mai înainte se credea că din punct de vedere cronologic termenul apare pentru prima dată în broşura Voi, robii – scrisă de George Milford şi publicată în decembrie 1912. Acest George Milford a fost un agitator obscur şi despre el nu se ştie nimic în afara menţiunii fugare existente în manuscrisul Everhard, din care aflăm că a fost împuşcat în timpul Comunei din Chicago. Fără îndoială că Milford îl auzise pe Ernest Everhard folosind acest termen în cadrul vreunei cuvântări, foarte probabil pe vremea campaniei electorale susţinute de Everhard cu prilejul alegerilor pentru Congres din toamna lui 1912. Manuscrisul arată că Everhard a folosit expresia la un dineu dintr-o casă particulară, în primăvara lui 1912, aceasta fiind, fără îndoială, prima oară când oligarhia a fost astfel denumită.

Instaurarea dominaţiei oligarhiei va rămâne totdeauna o pricină de tainice nedumeriri pentru istoric şi pentru filosof. Alte mari evenimente istorice şi-au avut locul lor bine stabilit, determinat de legile evoluţiei sociale. Ele erau

inevitabile. Apariţia lor ar fi putut fi prevăzută cu aceeaşi certitudine cu care astronomii prevăd astăzi mişcările aştrilor. În lipsa acestor mari evenimente istorice, evoluţia societăţii nu şi-ar fi putut urma cursul. Comunismul primitiv, robia sclavagistă, robia iobăgistă şi robia salariată au fost trepte necesare pe scara evoluţiei sociale. Ar fi însă cu totul ridicol să se afirme că era Călcâiului de fier a fost o astfel de treaptă necesară. Dimpotrivă, astăzi această eră este socotită un pas lăturalnic sau un pas înapoi, către tiraniile care au făcut din lumea veche un adevărat infern, dar care au fost tot atât de necesare, pe cât de inutilă a fost era Călcâiului de fier.

Oricât de odios a fost feudalismul, apariţia lui era totuşi inevitabilă. Ce altceva decât feudalismul ar fi putut urma după prăbuşirea uriaşului sistem centralizat de cârmuire cunoscut sub numele de Imperiul roman? Nu la fel stau lucrurile cu era Călcâiului de fier. În desfăşurarea firească a evoluţiei sociale el nu-şi poate afla locul. Nu era necesar, şi cu atât mai puţin inevitabil. El este sortit să rămână de-a pururi marea curiozitate a istoriei – o toană, un capriciu, un strigoi, un lucru la care nimeni nu se aştepta şi pe care nimeni nu-l visa. Acest fenomen ar trebui să devină un semnal de alarmă pentru unii teoreticieni nechibzuiţi din vremea noastră, care vorbesc cu atâta siguranţă despre procesele sociale.

Capitalismul era socotit de sociologii de pe vremea aceea drept stadiul cel mai înalt al domniei burgheziei, fructul copt al revoluţiei burgheze, iar noi cei de astăzi nu putem decât aproba acest punct de vedere. De asemenea, se susţinea, chiar de către reprezentanţi atât de remarcabili ai taberei duşmane, cum a fost Herbert Spencer11, că după capitalism se va instaura Socialismul. Se socotea drept lucru stabilit că pe ruinele capitalismului egoist se va înălţa acea floare minunată a tuturor timpurilor – Frăţia între oameni. Dar, în loc de aceasta, iată că din trupul capitalismului ajuns în stare de putrefacţie răsare, la fel de

înspăimântătoare pentru noi cei care privim în trecut, ca şi pentru oamenii de pe vremea aceea, monstruoasa buruiană a oligarhiei.

Mişcarea socialistă de la începutul secolului al XX-lea a înţeles prea târziu primejdia reprezentată de oligarhie. Iar când a înţeles, oligarhia era gata creată – năclăită de sânge, realitate hâdă şi înfricoşătoare. Dar nici chiar atunci, aşa cum atât de limpede o arată manuscrisul Everhard, oamenii nu credeau în trăinicia Călcâiului de fier. Revoluţionarii erau convinşi că răsturnarea lui este o chestiune de cel mult câteva luni sau câţiva ani. Ce-i drept, şi-au dat seama că răscoala fermierilor izbucnise spontan, iar Răscoala întâi pornise prematur; dar n-au bănuit nici pe departe că şi Răscoala a doua, deşi bine organizată şi dezlănţuită la momentul stabilit, era sortită să fie la fel de zadarnică şi zdrobită cu şi mai multă cruzime.

Este evident că Avis Everhard a redactat ultima parte a manuscrisului în cele de pe urmă zile de pregătire a Răscoalei a doua, asta fiind pricina pentru care nu pomeneşte nimic despre dezastruosul ei sfârşit. Apare de asemenea limpede că autoarea plănuia să-şi publice de îndată lucrarea, imediat după răsturnarea Călcâiului de fier, pentru ca memoria soţului ei, de curând ucis, să fie înconjurata de toată veneraţia cuvenită faptelor şi luptei sale. A venit însă cumplita zdrobire a Răscoalei a doua, şi este probabil că la apropierea primejdiei, când urma să fugă sau era gata să cadă în mâinile mercenarilor, autoarea a ascuns manuscrisul în scorbura stejarului de la Wake Rob în Lodge.

Despre Avis Everhard nu mai deţinem nici un fel de date. Fără îndoială că a fost executată de mercenari, iar după cum se ştie foarte bine, Călcâiul de fier nu păstra niciodată evidenţa execuţiilor. Dar Avis Everhard nu şi-a putut în nici un caz da seama, chiar atunci când ascundea manuscrisul şi se pregătea să fugă, cât de îngrozitoare avea să fie zdrobirea Răscoalei a doua. De asemenea, n-a avut cum

înţelege că sinuoasa şi crâncena evoluţie a evenimentelor din cele trei secole următoare va impune o a treia şi o a patra Răscoală, multe alte răscoale, toate înecate în oceane de sânge, până când lupta muncitorilor de pe tot pământul avea să cunoască încununarea izbânzii. Şi nici n-a visat Avis Everhard că prinosul dragostei sale pentru cel ce fusese Ernest Everhard avea să se odihnească netulburat vreme de şapte lungi veacuri în inima bătrânului stejar de la Wake Robin Lodge.

ARDIS, 27 noiembrie 419, era Frăţiei între oameni.

ANTHONY MEREDITH12

Capitolul I.

VULTURUL MEU.

Molcomul vânt de vara clatină ramurile uriaşilor sequoia13, iar undele râuleţului Wild-Water clipocesc în ritm armonios peste pietrele acoperite de muşchi. Fluturi zboară prin razele luminoase ale soarelui, şi de pretutindeni se aude zumzetul aromitor al albinelor. Totul în jur e numai linişte şi pace, iar eu stau aici, chibzuiesc mereu şi nu-mi găsesc astâmpăr. Liniştea este cea care nu-mi dă astâmpăr. Pare ireală. Lumea întreagă este liniştită, dar e liniştea care precede furtuna. Îmi încordez auzul şi-mi încordez toate simţurile, doar voi prinde vreun semn vestitor al furtunii ce stă să pornească. O! Numai de n-ar începe mai curând decât se cuvine! Numai să nu înceapă înainte de vreme! 14

Nu e de mirare că nu-mi aflu astâmpăr. Mă gândesc şi mă gândesc mereu, fără să pot pune stavilă gândurilor. Am fost atâta vreme în chiar mijlocul vieţii clocotitoare, încât astăzi liniştea şi pacea mă strivesc şi nu sunt în stare să nu cuget asupra acelei nestăpânite vijelii de moarte şi distrugere care se va dezlănţui atât de curând. În urechi îmi răsună ţipetele celor loviţi; şi parcă văd aievea, în acelaşi chip în care am mai văzut cândva15, cum este strivită şi sfâşiată carnea omenească cea frumoasă şi plăcută la înfăţişare, parcă văd sufletele smulse fără milă din trupurile mândre şi

azvârlite către ceruri. În acest fel ne atingem noi, sărmanii oameni, ţinta: zbătându-ne prin măceluri şi pustiiri, ca să putem instaura pentru totdeauna pe pământ pacea şi fericirea.

Şi, pe urmă, sunt atât de singură. Atunci când nu mă gândesc la ce va să vie, gândurile îmi aleargă la ce a fost, şi astăzi nu mai este – la Vulturul meu, care vâslea cu aripi neobosite prin inima tăriilor, avântându-se către ceea ce a fost totdeauna soarele său: strălucitorul ideal al eliberării oamenilor. Nu pot sta deoparte, cu braţele încrucişate, aşteptând marea izbândă care este opera lui, cu toate că el nu se mai află de faţă şi nu mai poate s-o vadă. Acestui ideal şi-a închinat toţi anii maturităţii şi pentru el şi-a dat viaţa. Este lucrul mâinilor sale. Este creaţia lui.16

Şi iată din care pricină, în aceste zile de zbucium şi aşteptare, am să scriu despre bărbatul meu: Există multe lămuriri şi multe lumini pe care numai eu, dintre toţi cei din viaţă, le pot arunca asupra caracterului său, asupra unei personalităţi atât de nobile, încât este cu neputinţă s-o înfăţişezi în culori prea luminoase. A fost un suflet uriaş şi, atunci când dragostea mea se curăţă de egoism, cea mai dureroasă părere de rău pe care-o încerc este că nu se mai află aici martor zorilor de mâine. E cu neputinţă să nu izbutim. Ceea ce a clădit el este prea solid şi prea de neclintit. Vai şi amar de Călcâiul de fier! În curând va fi azvârlit de pe grumazul omenirii asuprite. Când se va da semnalul, armatele de muncitori din lumea întreagă se vor ridica. În întreaga istorie a omenirii n-a mai existat un lucru asemănător. Solidaritatea muncitorilor de pretutindeni este asigurată, şi pentru prima dată va porni o revoluţie internaţională întinsă pe toată suprafaţa pământului.17

După cum vedeţi, fiinţa mea e plină de ceea ce în cu rând are să se întâmple. Am trăit acest lucru zi şi noapte şi atât de profund, atât de îndelungată vreme, încât îmi rămâne totdeauna prezent în cuget. Din această pricină nu mă pot gândi la bărbatul meu fără să mă gândesc şi la ceea ce se

pregăteşte. El era sufletul întregii acţiuni, şi cum oare i-aş putea despărţi în gândurile mele?

Aşa cum am mai spus, există multe lămuriri pe care doar eu singură le pot da cu privire la caracterul său. Se ştie foarte bine că s-a străduit din greu pentru cauza libertăţii şi a suferit cumplit. Eu cunosc amănunţit cât de grea i-a fost strădania şi cât de crâncenă i-a fost suferinţa. Am stat alături de el în aceşti douăzeci de ani plini de zbucium şi-i cunosc răbdarea, sforţările neobosite şi nesfârşitul devotament faţă de cauza pentru care – nu-s decât două luni de atunci – şi-a dat viaţa.

Voi încerca să scriu cât mai simplu şi să arat aici cum mi-a apărut Ernest Everhard în cale, în ce fel l-am întâlnit eu prima oară, cum locul ocupat de el în viaţa mea a crescut până ce am ajuns să fiu o parte din fiinţa lui şi ce extraordinare schimbări a produs în întreaga mea existenţă. Astfel îl veţi putea privi prin ochii mei şi-l veţi cunoaşte aşa cum l-am cunoscut şi eu, sub toate aspectele, în afară de acelea care mi-s prea scumpe şi sunt prea tainice ca să le pot împărtăşi altora.

L-am întâlnit prima oară în februarie 1912, când venise în casa noastră din Berkeley18, invitat la masă de către tatăl meu.19 N-aş putea spune că cea dintâi impresie a fost prea favorabilă. Era doar unul dintre numeroşii invitaţi la masa de atunci, şi în salon, unde ne-am adunat aşteptând să vină toată lumea, părea o figură destul de nepotrivită. După cum îmi spusese tatăl meu între patru ochi, seara aceea urma să fie o „seară a predicatorilor”, şi Ernest era într-adevăr nelalocul lui în mijlocul slujitorilor bisericii.

Înainte de toate, hainele nu-i veneau bine. Purta un costum negru, cumpărat de gata, care nu i se potrivea bine pe trup. De altminteri, nici un costum de gata n-ar fi putut vreodată sa cadă bine pe el. În seara aceea, ca totdeauna de altfel, haina parcă stătea să plesnească pe muşchii lui uriaşi, iar la spate, din pricina umerilor neobişnuit de largi, se ridica în nenumărate cute. Avea un grumaz gros şi

viguros, ca unui concurent la lupte libere20. „Va să zică acesta e filosoful social şi fostul potcovar descoperit de tata”, mi-am zis eu. Cu muşchii aceia ca nişte odgoane şi cu grumazul acela ca de taur, nimeni n-ar fi putut spune că înfăţişarea lui înşela aşteptările. Din prima clipă l-am şi clasificat: un fel de copil minune, mi-am spus eu, un Blind Tom21.

Apoi a dat mâna cu mine! Mi-a strâns-o cu putere şi hotărâre, ba s-a mai şi uitat foarte îndrăzneţ la mine cu ochii lui negri, chiar prea îndrăzneţ, mi-am spus eu. Ştiţi, eram o fiinţă întru totul după chipul şi asemănarea celor din jurul meu, şi pe vremea aceea instinctul de clasă mă stăpânea deplin. O asemenea îndrăzneală din partea unui om din clasa mea socială mi s-ar fi părut cu totul de neiertat. Îmi aduc aminte că mi-a fost cu neputinţă să nu las ochii în jos şi am încercat un simţământ de uşurare când m-am depărtat de el pentru a-l întâmpina pe episcopul Morehouse, unul dintre preferaţii mei, bărbat simpatic şi serios, în vârstă de vreo patruzeci de ani, a cărui înfăţişare şi bunătate te făceau să te gândeşti la Cristos. Pe lângă toate astea, episcopul era şi un adevărat savant.

Dar îndrăzneala, socotită atunci de mine doar înfumurare, era una din trăsăturile esenţiale ale firii lui Ernest Everhard, om simplu, deschis, care nu se temea de nimic şi nu înţelegea să-şi piardă timpul cu afectaţii convenţionale. „Mi-ai plăcut, mi-a explicat el cu mult mai târziu, şi de ce oare nu mi-aş sătura privirile cu ceea ce îmi place?” Am mai spus că nu se temea de nimic. Un supraom, ca aceia descrişi de Nietzsche.22

Ocupată cu ceilalţi musafiri şi probabil influenţată de impresia nu prea favorabilă pe care mi-o făcuse, l-am uitat cu totul pe filosoful ieşit din rândurile clasei muncitoare, deşi în timpul mesei l-am mai observat o dată sau de două ori, reţinând mai ales sclipirea ce i se ivea în ochi când asculta spusele unuia sau altuia dintre prelaţi. Mi-am zis atunci că are simţul umorului şi aproape i-am iertat croiala

stângace a hainelor. Dar timpul trecea, masa se apropia de sfârşit, iar el nici nu deschidea gura, în vreme ce prelaţii sporovăiau la nesfârşit despre clasa muncitoare şi legăturile ei cu biserica, despre tot ceea ce făcuse şi făcea biserica pentru clasa muncitoare. Am băgat de seamă că tata e nemulţumit de faptul că Ernest nu spune nimic. N-a mai trecut însă mult, şi tata s-a folosit de un moment de acalmie şi l-a rugat să spună ceva. Ernest s-a mulţumit să ridice din umeri şi, mormăind doar un: „N-am nimic de spus”, a continuat să mănânce migdale sărate.

Dar era greu să-i ţii piept tatei. Peste câteva momente a spus:

— Avem în mijlocul nostru un membru al clasei muncitoare. Sunt încredinţat că el ne-ar putea înfăţişa lucrurile dintr-un punct de vedere nou, nu numai interesant, ci şi rodnic şi înviorător. Mă refer la domnul Everhard.

Ceilalţi au arătat un interes foarte politicos şi au stăruit pe lângă Ernest să-şi expună punctul de vedere. Purtarea lor faţă de musafirul cel ciudat se dovedea atât de îngăduitoare şi plină de bunăvoinţă, încât parcă aveau aerul că-l încurajează. Mi-am dat seama că Ernest observase şi părea amuzat. A privit domol de jur împrejurul său, şi atunci i-am zărit în ochi sclipirea unui zâmbet.

— Nu sunt de loc obişnuit cu subtilităţile controverselor teologice, începu el, dar de îndată se opri, modest şi nehotărât.

— Continuaţi, insistară mesenii.

Doctorul în teologie Hammersfield spuse:

— Nu ne supără niciodată adevărul şi considerăm că oricine e liber să lupte pentru ceea ce socoteşte el că este adevărul. Nu-i cerem decât să fie sincer, se corectă doctorul.

— Prin urmare, separaţi adevărul de sinceritate? Întrebă Ernest râzând.

Doctorul Hammersfield înghiţi în sec, dar izbuti să răspundă:

— Chiar cei mai buni dintre noi se pot înşela, tinere, chiar şi cei mai buni.

Înfăţişarea lui Ernest se schimbă dintr-o dată. Devenise alt om.

— Bine, fie atunci, răspunse el. Îngăduiţi-mi să încep prin a spune că toţi vă aflaţi în greşeală. Nu ştiţi nimic, şi chiar mai puţin decât nimic, despre clasa muncitoare. Sociologia voastră este la fel de greşită şi lipsită de orice valoare ca şi metoda voastră de gândire.

Important nu era atât ceea ce spunea, cât felul cum le vorbea. Am tresărit încă de la cel dintâi cuvânt. Vorbele îi erau la fel de îndrăzneţe ca şi privirile. Parcă auzeam un sunet de trâmbiţă, care-mi dădea fiori. Şi toţi mesenii stăteau cu atenţia încordată, treziţi într-o clipă din monotonie şi somnolenţă.

— Ce ţi se pare chiar atât de greşit şi lipsit de valoare în modul nostru de gândire, tinere? Întrebă doctorul Hammersfield, lăsând încă de pe acum să se observe ceva neplăcut în glas şi în chipul cum rostea cuvintele.

— Sunteţi nişte metafizicieni. Cu metafizica se poate dovedi orice; iar după ce face acest lucru, orice metafizician poate demonstra că toţi ceilalţi metafizicieni nu au dreptate, şi asta spre marea sa desfătare. Sunteţi nişte anarhişti pe tărâmul gândirii. Vă daţi în vânt după construcţii de dimensiuni cosmice. Fiecare dintre dumneavoastră rătăceşte într-un cosmos fabricat de sine însuşi, creat după măsura propriilor sale visuri şi dorinţe. Nu cunoaşteţi însă lumea reală în mijlocul căreia trăiţi, iar gândirea dumneavoastră nu-şi află loc în lumea reală decât doar în calitate de fenomen specific aberaţiei mintale.

Ştiţi ce mi-am adus aminte în vreme ce stăteam la masă şi vă ascultam vorbind şi iar vorbind la nesfârşit. Mi-aţi amintit de întreaga lume a scolasticilor23 din evul mediu care discutau, cu gravitate şi pretenţii savante, captivanta

problemă privitoare la câţi îngeri anume pot dansa pe un vârf de ac. Da, domnii mei, sunteţi tot atât de departe de viaţa intelectuală a veacului al XX-lea ca şi un vrăjitor indian de acum zece mii de ani, care făcea farmece în mijlocul pădurii virgine.

După felul cum vorbea, s-ar fi zis că Ernest e în culmea furiei; obrajii i se aprinseseră, ochii-i aruncau fulgere, mişcările bărbiei şi ale maxilarului arătau cu câtă hotărâre pornise la luptă. Dar era numai un fel al lui de a se manifesta. În felul acesta reuşea totdeauna să captiveze atenţia auditoriului. Un astfel de atac nimicitor, asemenea lovituri de baros îi făceau fără greş pe adversari să-şi piardă firea. Cei ce se aflau acum de faţă şi-o şi pierduseră. Episcopul Morehouse îşi aplecase trunchiul înainte şi asculta cu atenţia încordată. Pe chipul doctorului Hammersfield se citea enervarea şi mânia. Şi ceilalţi se enervaseră, iar câţiva dintre ei zâmbeau veseli şi dispreţuitori. În ce mă priveşte, mi se părea că lucrurile iau o întorsătură foarte plăcută. M-am uitat o clipă la tata şi mi-a fost teamă că are să izbucnească în râs la vederea efectului produs de bomba aceasta umană, care numai din vina lui explodase în mijlocul nostru.

— Vorbeşti în termeni destul de vagi, interveni doctorul Hammersfield. Ce anume vrei să spui când ne numeşti metafizicieni?

— Vă numesc metafizicieni pentru că raţionaţi în chip metafizic, continuă Ernest. Metoda voastră de gândire este opusă celei ştiinţifice. Concluziile la care ajungeţi n-au nimic de-a face cu realitatea. Puteţi dovedi orice şi nu puteţi dovedi nimic, şi nu există printre dumneavoastră doi inşi în stare să cadă de acord asupra vreunei probleme. Fiecare dintre dumneavoastră coboară în propria-i conştiinţă pentru a se explica pe sine şi a explica universul. Dar, după cum nu vă veţi putea niciodată înălţa trăgându-vă de băierile de la ghete, tot astfel nu veţi izbuti să explicaţi conştiinţa prin conştiinţă.

— Eu nu înţeleg, zise episcopul Morehouse. Mie mi se pare că tot ce este în legătură cu mintea omenească ţine de domeniul metafizic. Cred, de pildă, că cea mai exactă şi mai convingătoare dintre ştiinţele umane, matematica, e pur metafizică. Toate procesele mintale ale omului care gândeşte ştiinţific, ca şi fiecare proces mintal luat în parte, sunt metafizice. Fără îndoială că vei fi de acord cu mine.

— Dumneavoastră singur aţi declarat că nu înţelegeţi, răspunse Ernest. Metafizicianul raţionează pe cale deductivă, pornind de la propria lui conştiinţă subiectivă. Omul de ştiinţă raţionează inductiv, pornind de la faptele furnizate de experienţă. Metafizicianul raţionează mergând de la teorie către fapte, omul de ştiinţă trece de la fapte la teorie. Metafizicianul explică universul prin sine însuşi, omul de ştiinţă se explica pe sine prin univers.

— Slavă domnului că nu suntem oameni de ştiinţă, murmură doctorul Hammersfield cu satisfacţie.

— Atunci ce sunteţi? Întrebă Ernest.

— Filosofi.

— Asta-i bună! Râse Ernest. Va să zică aţi părăsit pământul acesta solid şi concret şi v-aţi înălţat în aer folosind drept maşină de zburat doar un simplu cuvânt. Vă rog foarte mult, coborâţi pe pământ şi spuneţi-mi şi mie exact ce înţelegeţi prin „filosofie”!

— Filosofia este – doctorul Hammersfield făcu o pauză şi tuşi uşurel, ca să-şi dreagă glasul – un lucru ce nu poate fi definit în chip limpede decât pentru acele minţi şi temperamente care sunt filosofice. Omul de ştiinţă limitat, cu nasul veşnic în eprubetă, nu poate înţelege filosofia.

Ernest nu luă în seamă înţepătura. Obişnuia totdeauna să reia atacul împotriva adversarului pornind de la propriile lui argumente, şi aşa făcu şi acum, vorbind cu chipul acoperit de o bunătate frăţească şi cu glas plin de bunăvoinţă:

— În acest caz veţi înţelege fără nici un fel de îndoială definiţia pe care am s-o dau eu acum filosofiei. Dar, înainte

de a o formula, vă invit să arătaţi unde anume este greşeala sau să rămâneţi metafizician, dar să păstraţi tăcerea. Filosofia nu este altceva decât ştiinţa cea mai cuprinzătoare. Metoda ei de a raţiona este identică cu a fiecărei ştiinţe particulare în parte şi cu a tuturor ştiinţelor particulare luate la un loc. Prin aceeaşi metodă de judecată, prin metoda inductivă, filosofia contopeşte toate ştiinţele particulare într-o singură mare ştiinţă. Aşa cum spune Spencer, datele oricărei ştiinţe particulare sunt cunoştinţe parţial unificate. Filosofia înmănunchează cunoştinţele furnizate de toate ştiinţele. Filosofia este ştiinţa ştiinţelor, ştiinţa supremă, dacă vreţi. Cum vi se pare definiţia mea?

— Foarte interesantă… Foarte demnă de atenţie, murmură încurcat doctorul Hammersfield.

Dar Ernest se arătă neîndurător:

— Să nu scăpaţi din vedere, insistă el, că definiţia mea este fatală metafizicii. Dacă în momentul de faţă nu veţi putea găsi o fisură în definiţia mea, nu veţi mai avea autoritatea morală de a folosi argumente metafizice. Va trebui să vă petreceţi toată viaţa căutând acea fisură şi să păstraţi o tăcere metafizică până în clipa când veţi izbuti s-o aflaţi.

Ernest tăcu şi aşteptă. Tăcerea devenea apăsătoare. Doctorul Hammersfield era vizibil îndurerat. Nu mai ştia ce să creadă. Loviturile de baros ale lui Ernest îl zăpăciseră. Nu era obişnuit cu discuţiile în contradictoriu simple şi directe. Privi rugător de jur împrejurul mesei, dar nu se găsi nimeni să răspundă în locul lui. L-am surprins atunci pe tata râzând sarcastic în şervetul pe care-l dusese la gură.

— Mai există o cale pe care se poate ajunge la completa descalificare a metafizicienilor, spuse Ernest în clipa când zdrobirea doctorului Hammersfield devenise evidentă. Judecaţi-i după faptele lor. Ce au fost în stare să facă pentru omenire în afară de a urzi visuri zănatice şi a lua drept dumnezei propriile lor umbre? Au sporit întrucâtva elementele hazlii trăite de omenire, asta recunosc; dar ce folos concret au putut ei făuri şi pune în slujba omului? Au

filosofat, dacă îmi îngăduiţi această greşită folosire a cuvântului, asupra inimii ca sediu al emoţiilor, în vreme ce oamenii de ştiinţa descopereau circulaţia sângelui. Proclamau sus şi tare că foametea şi ciuma sunt pedepse trimise de Dumnezeu, în vreme ce oamenii de ştiinţă zideau grânare şi canalizau oraşele. Înălţau chipuri de dumnezei după chipul lor şi conform propriilor lor dorinţe, în vreme ce oamenii de ştiinţă clădeau poduri şi durau şosele. Susţineau că pământul este centrul universului, în timp ce oamenii de ştiinţa descopereau America şi cercetau spaţiile, ca să găsească stelele şi legile ce le stăpâneau. Într-un cuvânt, metafizicienii n-au făcut nimic, n-au realizat absolut nimic pentru binele omenirii. Pas cu pas, în faţa progreselor ştiinţei au fost nevoiţi să bată în retragere. Pe măsură ce fapte ştiinţific stabilite răsturnau diversele explicaţii subiective propuse de ei, metafizicienii găseau noi explicaţii subiective chiar şi pentru fenomenele foarte de curând explicate ştiinţificeşte. Iar acest lucru, nu mă îndoiesc nici o clipă, vor continua să-l facă până la capătul veacurilor. Domnilor, un metafizician este un vrăjitor. Deosebirea dintre dumneavoastră şi eschimosul care-şi făureşte un dumnezeu încotoşmănat în blănuri şi mare băutor de untură de balenă nu e decât deosebirea creată prin mai multe mii de ani, în care un număr de fapte au fost ştiinţificeşte stabilite. Atâta tot.

— Şi cu toate astea cugetarea lui Aristotel a dominat Europa vreme de douăsprezece secole, rosti cu emfază doctorul Ballingford. Iar Aristotel a fost metafizician24.

Doctorul Ballingford îşi plimbă privirile în jurul mesei şi fu răsplătit cu încuviinţări din cap şi zâmbete aprobatoare.

— Exemplul dumneavoastră este cât se poate de nefericit, răspunse Ernest. Vă referiţi la o foarte întunecată perioadă din istoria omenirii. De fapt, numim această perioadă „evul întunericului”25. Este vorba de o perioadă în care ştiinţa a fost trădată de metafizicieni, în care fizica devenise căutare a pietrei filosofale, în care chimia devenise alchimie, şi

astronomia devenise astrologie. Tristă perioadă cea în care a dominat gândirea lui Aristotel!

Doctorul Ballingford păru abătut, dar deodată se lumină la faţă şi zise:

— Chiar dacă ne-am declara de acord cu îngrozitorul tablou ce l-ai zugrăvit aici, încă ar trebui să recunoşti şi dumneata că metafizica şi-a câştigat totuşi merite incontestabile prin faptul că a fost în stare sa smulgă omenirea din acea perioadă întunecată şi s-o îndrepte către luminile secolelor se aveau să urmeze.

— Metafizica n-are nici o legătură cu toate astea, replică Ernest.

— Cum aşa?! Strigă doctorul Hammersfield. Oare nu gândirea şi speculaţia au stat la baza călătoriilor şi descoperirilor geografice?

— O, dragă domnule, răspunse Ernest zâmbind, vă socoteam descalificat, ori credeam că nu veţi mai interveni în discuţie. Încă nu aţi găsit fisura din definiţia dată de mine filosofiei. În momentul de faţă nu vă puteţi situa pe nici un fel de bază solidă. Dar aşa procedează totdeauna metafizicienii, şi de aceea vă iert. Nu, vă spun încă o dată, metafizica nu are nici un fel de legătură cu ceea ce afirmaţi dumneavoastră. Pâinea cea de toate zilele, mătăsurile şi giuvaerurile, dolarii şi centţii sau, poate, din întâmplare, închiderea căilor continentale de negoţ cu India au fost pricinile călătoriilor şi descoperirilor geografice. Prin căderea Constantinopolului în 1458, turcii au tăiat drumurile caravanelor către India. Neguţătorii din Europa s-au văzut astfel siliţi să caute alte căi. Iată cauzele iniţiale ale marilor călătorii şi ale descoperirilor geografice. Columb a plecat pe mare ca să caute un nou drum spre Indii. Aşa se arată în orice carte de istorie. Întâmplător, oamenii au aflat noi fapte despre natura, despre forma şi dimensiunile pământului, iar sistemul lui Ptolemeu26 îşi arunca doar ultimele sclipiri.

Doctorul Hammersfield pufni nemulţumit.

— Nu sunteţi de acord cu mine? Întrebă Ernest. Unde anume credeţi că greşesc?

— În momentul de faţă nu pot decât să întăresc cele ce am mai spus, răspunse doctorul înţepat. Povestea e prea lungă ca s-o putem dezbate acum.

— Nici o poveste nu este prea lungă pentru omul de ştiinţă, răspunse Ernest plin de bunăvoinţă. Tocmai de asta omul de ştiinţă ajunge la anumite rezultate. De asta a ajuns în America.

N-am să descriu întreaga seară, cu toate că pentru mine este o bucurie să-mi reamintesc fiecare clipă, fiece amănunt al acelor dintâi ceasuri în care am început să-l cunosc pe Ernest Everhard.

Bătălia era în toi, iar preoţii se congestionau tot mai rău la faţă şi nu-şi mai găseau astâmpăr, mai cu seamă în clipele când Ernest îi numea filosofi romantici, vânători de himere, ori le dădea alte epitete asemănătoare. Dar totdeauna îi aducea îndărăt la fapte.

— E un fapt, domnul meu, un fapt de necontestat! Striga el triumfător de câte ori ajungea să servească unuia dintre ei un argument care-l reducea la tăcere.

Era împlătoşat în fapte. Îşi făcea adversarii să se împiedice la fiecare pas în fapte, îi încolţea din toate părţile cu fapte, îi bombarda cu largi rafale de fapte.

— S-ar părea că te prosterni în faţa altarului faptelor, îi reproşă doctorul Hammersfield.

— Nu există alt dumnezeu decât Faptul, şi domnul Everhard este profetul său27, parafrază doctorul Ballingford.

Ernest încuviinţă zâmbind.

— Eu sunt ca omul din Texas, zise el. Şi fiindcă i se ceru să explice, urmă: Ştiţi, un om din Missouri va spune totdeauna: „Trebuie să-mi arăţi, să văd cu ochii mei”, pe câtă vreme cei din Texas zic: „Trebuie să-mi dai lucrurile în mână, să le pipăi”. De unde se vede limpede că cei din Texas nu sunt de loc metafizicieni.

Altă dată, după ce Ernest tocmai arătase că filosofii metafizicieni nu pot niciodată rezista la proba adevărului, doctorul Hammersfield întrebă pe neaşteptate:

— Ce este aceea proba adevărului, tinere? N-ai vrea să fii aşa de bun şi să ne explici un lucru care de atâta amar de vreme pune în încurcătură capete chiar mai luminate decât al dumitale?

— Sigur că da, răspunse Ernest. Liniştea şi siguranţa sa îi scoteau din sărite pe ceilalţi. Capetele cele luminate au ajuns într-o atât de penibilă încurcătură cu privire la adevăr pentru că au pornit să-l caute prin văzduh. Dacă ar fi rămas pe pământ sănătos, ar fi aflat adevărul cu destulă uşurinţă, ba, mai mult chiar, ar fi descoperit că ei înşişi sunt proba adevărului şi se manifestă astfel prin fiecare act şi fiecare gând din viaţa lor.

— Proba, proba adevărului, repetă nerăbdător doctorul Hammersfield. Lăsaţi introducerea. Daţi-ne lucrul după care alergăm de-atâta vreme – criteriul adevărului. Daţi-ne acest criteriu, această probă, şi vom deveni adevăraţi dumnezei.

În vorbele şi în tonul doctorului Hammersfield se făcea simţită o notă de scepticism ironic şi lipsit de politeţe, care provocă deliciul tainic al celor mai mulţi dintre meseni, deşi se părea că pe episcopul Morehouse îl supără.

— Doctorul Jordan28 a răspuns foarte limpede, spuse Ernest. Pentru el proba adevărului este următoarea: „Dă rezultate practice? Ai fi gata să-i încredinţezi viaţa?”

— Ei asta-i! Zâmbi dispreţuitor doctorul Hammersfield. N-aţi ţinut de loc seama de episcopul Berkeley29. Lui n-a reuşit încă nimeni să-i dea un răspuns.

— Cel mai distins dintre toţi metafizicienii! Râse Ernest. Numai că exemplul dumneavoastră este nefericit ales. După cum Berkeley însuşi a recunoscut, metafizica lui n-a dat rezultate practice.

Doctorul Hammersfield era indignat, cu adevărat indignat. Ai fi zis că l-a prins pe Ernest furând sau susţinând cu bună-

ştiinţă o minciună.
— Tinere, ţipă el, cuvintele acestea sunt pe măsura tuturor afirmaţiilor dumitale din seara asta! Nu sunt decât o aserţiune josnică şi lipsită de orice fundament.
— Mă recunosc înfrânt, zise Ernest cu supunere. Numai că nu ştiu ce anume m-a putut aduce în starea asta. Va trebui, domnule doctor, să-mi daţi şi mie să iau în mână arma cu care m-aţi zdrobit.
— Da, da, numaidecât, bolborosi doctorul Hammersfield. De unde ştii cele spuse adineauri? N-ai de unde şti că episcopul Berkeley ar fi recunoscut metafizica sa ca lipsită de rezultate practice. Nu ai nici o dovadă. Tinere, metafizica aceasta a dat rezultate întotdeauna.
— Consider dovedit faptul ca metafizica lui Berkeley n-a putut da rezultate în practică, deoarece, Ernest, foarte calm, făcu o pauză. Deoarece Berkeley obişnuia fără excepţie să iasă pe uşă, şi nu prin zid. Pentru că şi-a întreţinut viaţa cu pâine, unt şi carne friptă. Pentru că totdeauna s-a bărbierit cu un brici care tăia şi îi îndepărta părul de pe obraz.
— Dar astea toate sunt fapte concrete! Strigă doctorul Hammersfield. Metafizica e un proces de gândire.
— Şi credeţi că dă rezultate practice… În gând? Întrebă Ernest domol.
Celălalt încuviinţă din cap.
— Şi chiar o mulţime de îngeri pot dansa pe vârful unui ac… În gând, continuă Ernest meditativ. Şi un dumnezeu încotoşmănat în blănuri şi mare amator de untură de balenă poate exista şi lucra… În gândurile noastre. Şi nici nu poate exista dovadă contrarie… În gând. Domnule doctor, dumneavoastră nu cumva trăiţi tot în gând, în închipuire?
— Gândurile mele sunt propriul meu regat, fu răspunsul doctorului.
— Acesta este un alt mod de a spune că trăiţi suspendat în aer. Numai că, nu mă îndoiesc nici o clipă, la ora prânzului

vă reîntoarceţi frumuşel pe pământ, şi la fel procedaţi dacă vine cumva vreun cutremur. Fiţi bun şi spuneţi-mi, domnule doctor, în timpul unui cutremur nu vă este cumva teamă ca imaterialul dumneavoastră trup ar putea fi lovit de vreo imaterială cărămidă?

În aceeaşi clipă, şi evident fără să-şi dea seama, doctorul Hammersfield duse repede mâna la cap, acolo unde un smoc de păr era tras peste o cicatrice. Din întâmplare, Ernest folosise un exemplu cum nu se putea mai potrivit. În timpul Marelui cutremur30 doctorul Hammersfield era cât pe-aci să fie ucis de dărâmăturile unui horn. Toţi au izbucnit în hohote de râs.

— Şi-atunci? Întrebă Ernest când încetă veselia generală. Mai doriţi dovezi împotriva metafizicii?

Şi, în liniştea care a urmat, întrebă din nou:

— Da? Apoi adăugă: Ultimele dumneavoastră afirmaţii pot fi socotite un argument, însă nu unul chiar aşa de puternic.

Dar cel puţin pentru moment doctorul Hammersfield era zdrobit, iar bătălia urmă mai departe, îndreptându-se în noi direcţii. Şi, punct cu punct, Ernest îi înfrunta pe preoţi. Când afirmau că ei cunosc clasa muncitoare, le spunea adevăruri fundamentale cu privire la clasa muncitoare, despre care ei habar nu aveau, şi le cerea sfidător să aducă contradovezi. Le punea înaintea ochilor fapte, mereu alte şi alte fapte, curma incursiunile lor în văzduh şi-i silea să se întoarcă pe pământ şi la fapte reale.

Cât de vie am în faţa ochilor scena de atunci! Îl aud şi acum, îi recunosc nota bătăioasă din glas şi-mi dau seama că-i zdrobeşte cu fapte, fiecare dintre ele fiind un şfichi de bici care-i plesneşte mereu şi mereu, fără încetare. Era neîndurător. Nu se cruţa pe sine şi nu înţelegea să-i cruţe nici pe alţii31. Nu voi uita niciodată cât de crunt i-a admonestat la sfârşit.

— De repetate ori aţi recunoscut în seara asta, mărturisind deschis sau făcând afirmaţii ce trădau ignoranţa, că nu cunoaşteţi clasa muncitoare. Dar n-are nici

un rost să vi se reproşeze acest lucru. În ce chip aţi fi putut dumneavoastră afla câte ceva despre clasa muncitoare? Nu trăiţi în lumea în care trăiesc oamenii muncii. Trăiţi în aceeaşi turmă cu capitaliştii şi în altă lume. Şi cum ar fi altfel? Capitaliştii vă plătesc, ei vă hrănesc şi ei vă pun în spinare până şi hainele cu care sunteţi îmbrăcaţi în seara asta. În schimb, dumneavoastră propovăduiţi celor ce vă plătesc acele ramuri ale metafizicii îndeosebi plăcute lor; iar aceste ramuri îndeosebi plăcute le sunt plăcute fiindcă nu ameninţă în nici un fel ordinea socială existentă.

În clipa aceea de jur împrejurul mesei s-a pornit o mişcare şi s-a auzit un murmur de protest.

— A, nu vă contest sinceritatea, continuă Ernest. Sunteţi sinceri. Propovăduiţi lucrurile în care credeţi. Tocmai în asta şi constă forţa şi valoarea dumneavoastră pentru capitalişti. Dar încercaţi numai să credeţi în ceva care ar ameninţa ordinea socială stabilită; în acel moment ceea ce aţi propovădui ar deveni inacceptabil pentru stăpânii dumneavoastră şi aţi fi de îndată concediaţi. De altminteri, la intervale destul de scurte, câte unul dintre dumneavoastră este astfel alungat32. N-am dreptate?

De data asta nu s-a mai auzit nici un murmur de împotrivire. Toţi au încuviinţat în tăcere, cu excepţia doctorului Hammersfield, care spuse:

— Numai când încep să gândească greşit li se cere să-şi dea demisia.

— Ceea ce înseamnă a spune cu alte cuvinte acelaşi lucru, şi anume, că felul lor de a gândi nu poate fi acceptat, răspunse Ernest şi apoi continuă: De aceea vă îndemn: mergeţi şi propovăduiţi ca să vă meritaţi simbria, dar, pentru numele lui Dumnezeu, lăsaţi în pace clasa muncitoare! Dumneavoastră faceţi parte din tabăra duşmană. N-aveţi nimic comun cu clasa muncitoare. Mâinile vă sunt moi şi catifelate datorită muncii pe care alţii au îndeplinit-o pentru voi. Pântecele vă sunt rotofeie din pricina hranei îmbelşugate, (în momentul acela doctorul

Ballingford se încruntă, şi toate privirile se îndreptară înspre abdomenul lui burduhănos. Se spunea că de mulţi ani nu-şi mai văzuse picioarele.) Şi minţile vă sunt ticsite de doctrine care nu-s decât fortăreţe ale ordinii sociale stabilite. Nu sunteţi decât nişte mercenari (mercenari sinceri, recunosc), aidoma celor care au format odinioară gărzile elveţiene33. Fiţi credincioşi celor care vă hrănesc şi vă dau simbrie; păziţi, cu predicile dumneavoastră, interesele stăpânilor; dar nu veniţi în mijlocul clasei muncitoare ca sa vă erijaţi în păstori vicleni. Nu puteţi rămâne cinstiţi şi sluji deodată în două tabere vrăjmaşe. Clasa muncitoare s-a descurcat şi fără dumneavoastră. Vă rog să mă credeţi că se va descurca şi pe viitor fără dumneavoastră. Ba, mai mult decât atât, clasa muncitoare se va descurca mai bine fără dumneavoastră decât s-ar descurca folosindu-vă ajutorul.

Capitolul II.
ARUNCAREA MĂNUŞII.

După ce au plecat musafirii, tata s-a trântit într-un fotoliu şi a izbucnit în uriaşe hohote de râs. După moartea mamei nu-l mai văzusem niciodată râzând chiar aşa, din toată inima.

— Pun rămăşag că, de când e el, doctorul Hammersfield n-a mai avut de-a face cu un astfel de om, zise el râzând. „Subtilităţile controverselor teologice”! Ai băgat de seamă cum a început, ca un mieluşel blând – despre Everhard vorbesc – şi cât de repede a devenit un leu în turbare? Are o minte superb echilibrată. Ar fi putut fi un foarte valoros om de ştiinţă dacă energia i-ar fi fost canalizată în direcţia asta.

Desigur, nu mai este nevoie să spun că Ernest Everhard mă interesa la culme. Asta nu numai din pricina celor ce vorbise şi a felului cum vorbise, ci şi din pricina lui însuşi. Nu mai întâlnisem niciodată un om ca el. Poate tocmai de asta, deşi aveam douăzeci şi patru de ani, încă nu mă măritasem. Ernest Everhard îmi plăcea; trebuia s-o

recunosc faţă de mine însămi. Acest simţământ se sprijinea pe temeiuri mai presus de înţelegere şi argumente. În ciuda muşchilor ca nişte odgoane şi a grumazului de luptător de circ, mie îmi făcea impresia unui copil nevinovat. Simţeam că sub aparenţa unui zurbagiu intelectual se ascunde un spirit delicat şi sensibil. Cum mi-am dat seama de asta nu ştiu, bănuiesc că era glasul intuiţiei mele de femeie.

În vocea lui, în sunetul acela ca de trâmbiţă exista ceva care-mi mergea de-a dreptul la inimă. Încă îmi mai răsuna în urechi şi simţeam că mi-ar face plăcere să-l mai aud o dată… Să zăresc din nou în ochii lui scânteierea aceea de zâmbet care dezminţea seriozitatea imperturbabilă a chipului. Îmi dădeam seama cum şi alte simţăminte vagi şi nelămurite înmuguresc în inima mea. Aproape îl iubeam încă de pe atunci, deşi sunt încredinţată că, dacă nu l-aş mai fi văzut niciodată, acele vagi simţăminte s-ar fi ofilit şi l-aş fi uitat cu destulă uşurinţă.

Dar nu îmi era sortit să nu-l mai văd niciodată. Interesul proaspăt trezit al tatălui meu pentru problemele sociale şi mesele pe care le dădea aveau să nu îngăduie un asemenea curs al întâmplărilor. Tata nu era sociolog. Căsnicia lui cu maică-mea fusese foarte fericită, şi cercetările în propria-i specialitate, fizica, îl satisfăcuseră pe deplin. Dar, după moartea mamei, cercetările lui ştiinţifice nu puteau umple singure golul din jurul său. La început se interesase de unele probleme filosofice, dar fără prea multă tragere de inimă; mai târziu i-au trezit interesul problemele economice şi ştiinţele sociale. Era înzestrat cu un puternic simţ al dreptăţii, şi curând a început să fie chinuit de dorinţa de a îndrepta relele din jurul său. Am întâmpinat cu bucurie acest interes reînnoit pentru viaţa, deşi nici prin gând nu-mi trecea care-i vor fi urmările şi către ce deznodământ ne va împinge. Cu entuziasmul unui adolescent, s-a cufundat în aceste noi cercetări fără să se gândească încotro îl vor duce.

Toată viaţa fusese obişnuit cu cercetările de laborator, şi de aceea transformă sufrageria noastră într-un laborator sociologic. Invita la masă oameni de toate felurile şi de toate condiţiile – oameni de ştiinţă, politicieni, bancheri, negustori, profesori, fruntaşi sindicali, socialişti şi anarhişti. Îi provoca la discuţie, şi după aceea analiza opiniile lor cu privire la viaţa şi societate.

Pe Ernest îl întâlnise cu puţină vreme înainte de „seara predicatorilor”. După ce au plecat musafirii, am aflat şi eu cum îl cunoscuse: trecând seara pe o stradă, s-a oprit să asculte ce spunea un om care, cocoţat pe o tribună improvizată, vorbea unui grup de muncitori. Omul de la tribuna improvizată era Ernest. Se vedea că nu este un simplu orator de talia celor care vorbesc de obicei la colţ de stradă. Ocupa un loc de frunte în comitetele partidului socialist, fiind unul dintre conducătorii lui de seamă şi specialist recunoscut în problemele filosofice ale socialismului. Avea însă un dar deosebit de a expune în limbaj simplu problemele cele mai încurcate, se arăta întotdeauna un conferenţiar şi un pedagog înnăscut, iar când era vorba să lămurească muncitorilor probleme de economie politică, se pricepea de minune să se exprime pe înţelesul lor.

Tata s-a oprit să asculte, lucrurile l-au interesat, a fixat o întâlnire cu oratorul şi, de îndată ce s-au mai împrietenit, l-a invitat la masa dată în cinstea preoţilor. De-abia după această masă mi-a spus tata cele câteva lucruri pe care le ştia despre Ernest. Se ridicase din mijlocul clasei muncitoare, deşi se trăgea din vechea familie Everhard, stabilită în America de mai bine de două sute de ani.34 De la vârsta de zece ani muncise în fabrică, iar după ce-şi terminase ucenicia devenise potcovar. Era autodidact; învăţase singur nemţeşte şi franţuzeşte, şi în momentul acela ducea un trai amărât de pe urma unor traduceri de materiale ştiinţifice şi filosofice pentru o foarte activă editura socialistă din Chicago. La acest neînsemnat câştig

se adăugau modestele drepturi de autor cuvenite pentru propriile lui lucrări de filosofie şi economie politică.

Asta-i tot ce am putut afla despre el înainte de a mă retrage în camera mea, unde am rămas multă vreme cu ochii deschişi, ascultându-i în amintire sunetul glasului. Gândurile care-mi trecură atunci prin minte m-au înspăimântat. Era atât de deosebit de oamenii din clasa mea socială, atât de străin şi atât de puternic! Forţa cu care îi stăpânea pe ceilalţi mă incinta şi mă speria, iar gândurile mi-au rătăcit haihui, până ce m-am trezit socotindu-l iubitul şi chiar bărbatul meu. Auzisem totdeauna spunându-se că forţa bărbătească reprezintă o atracţie irezistibilă pentru femei; numai că el era prea puternic. „Nu, nu! Am strigat eu atunci. Este cu neputinţă, e absurd!” Iar a doua zi dimineaţa m-am trezit simţind dorinţa de a-l mai vedea o dată. Doream să-l văd stăpânind oamenii în discuţie, să aud timbrul acela bătăios din glasul lui; să-l văd în întreaga-i seninătate şi putere, să-l urmăresc cum zdrobeşte găunoasa lor automulţumire. Cum îi scoate de pe bătătoritele lor făgaşuri de gândire. Şi ce dacă era gălăgios şi neîndurător? Ca să folosesc propria-i expresie, metoda lui „dădea rezultate”, era eficace. În afară de asta, zarva pe care o făcea era un lucru plăcut la vedere, captivantă ca plecarea la atac a unei armate.

Au mai trecut câteva zile, în cursul cărora am citit cărţile lui Ernest, împrumutate de la tata. Cuvintele lui scrise erau aidoma celor vorbite: limpezi şi convingătoare. Tocmai completa lor simplicitate te convingea chiar în timpul cât încă te mai îndoiai. Avea darul limpezimii în gândire. Expunerea sa era fără cusur. Şi totuşi, în ciuda atâtor calităţi, găseam în cărţile sale multe lucruri care nu-mi puteau fi pe plac. Insista prea mult asupra a ceea ce el numea lupta de clasă, contradicţiile de neîmpăcat dintre muncă şi capital, ciocnirile de interese.

Foarte amuzat, tata mi-a spus ce părere are doctorul Hammersfield despre Ernest, care, după el, ar fi „un tânăr

îngâmfat, scos din minţi de un pospai de învăţătură prost asimilată”. Mi-a mai spus de asemenea că doctorul Hammersfield nu voia să mai dea vreodată ochi cu Ernest.

În schimb, se dovedi că Ernest izbutise să trezească interesul episcopului Morehouse, care ar fi dorit foarte mult să-l mai întâlnească. „E un tânăr de nădejde – spusese episcopul – şi foarte ager, foarte energic. Din păcate, însă, e prea sigur de sine, mult prea sigur.”

Ernest a venit la noi într-o după-amiază, împreună cu tata. Episcopul sosise înaintea lor şi luam cu toţii ceaiul pe verandă. Proaspăta noastră cunoştinţă continua să rămână la Berkeley, deoarece urma nişte cursuri speciale de biologie la universitate şi în acelaşi timp era foarte ocupat cu punerea la punct a unei noi lucrări, intitulată Filosofie şi revoluţie35.

Când a intrat Ernest, veranda a devenit parcă dintr-o dată neîncăpătoare. Nu fiindcă el ar fi fost prea voinic – nu depăşea un metru şi şaptezeci şi cinci înălţime – dar fiinţa lui parcă emana un aer de grandoare. Când se opri în faţa mea, ca să-mi spună bună ziua, avu totuşi o oarecare uşoară stângăcie, care se deosebea în chip straniu de privirile îndrăzneţe ale ochilor săi pătrunzători şi de hotărârea cu care apoi îmi strânse mâna o clipă. Şi în clipa aceea privirile i-au devenit la fel de îndrăzneţe şi pătrunzătoare ca înainte. Dar acum în ele parcă stăruia o întrebare şi, la fel ca prima oară, parcă mă privi mai mult decât s-ar fi cuvenit.

— Am citit cartea dumitale Filosofia clasei muncitoare, i-am spus eu, şi ochii lui străluciră de mulţumire.

— Nu mă îndoiesc, îmi răspunse, că aţi avut în vedere publicul căruia se adresa.

— Da, şi tocmai de asta aş vrea să mă cam cert cu dumneata, răspunsei eu bătăioasă.

— Şi eu aş dori să am o explicaţie cu dumneavoastră, domnule Everhard, zise episcopul Morehouse.

Ernest înălţă din umeri cu un aer poznaş şi acceptă o ceaşcă de ceai.

Episcopul se înclină şi-mi dădu întâietate.

— Dumneata aţâţi ura între clase, începui eu. Consider că este incorect şi criminal să apelezi la tot ce există meschin şi brutal în clasa muncitoare. Ura de clasă este un element antisocial, ba chiar, după părerea mea, antisocialist.

— De asta nu m-am făcut vinovat, răspunse Ernest. Nu veţi găsi ură de clasă nici în litera, şi nici în spiritul vreunei pagini scrise de mine.

— Vai! Am strigat eu cu glas plin de reproş şi, luând cartea, am început s-o răsfoiesc.

Ernest sorbi din ceaşcă şi se uită la mine zâmbind, în vreme ce eu căutam pasajul respectiv.

— Pagina o sută treizeci şi doi, citii eu cu glas tare: „De aceea lupta de clasă se duce în momentul actual al dezvoltării societăţii între salariaţi şi patroni”.

M-am uitat la el triumfătoare.

— Nu se pomeneşte nici o vorbă despre ura de clasă, zise el zâmbind.

— Dar spui „luptă de clasă”, răspunsei eu.

— Ceea ce e altceva decât ura de clasă. Şi vă rog să mă credeţi că nu aţâţăm nici un fel de ură. Spunem numai că lupta de clasă este o lege a dezvoltării societăţii. De asta nu noi suntem răspunzători. Nu noi am creat lupta de clasă. Noi doar o explicăm, aşa cum Newton36 a explicat gravitaţia. Noi explicăm natura contradicţiei de interese care produce lupta de clasă.

— Dar n-ar trebui să existe nici o contradicţie de interese! Am strigat eu atunci.

— Mă declar din toată inima de acord cu dumneavoastră, răspunse el. Tocmai asta este ceea ce luptăm să înfăptuim noi, socialiştii: lichidarea contradicţiei dintre interese. Iertaţi-mă. Daţi-mi voie să vă citesc un paragraf. Luă cartea şi căută cu vreo câteva pagini mai în urmă: Pagina o sută douăzeci şi şase: „Ciclul luptelor de clasă, început o dată cu

descompunerea comunei primitive şi cu apariţia proprietăţii private, se va încheia o dată cu transformarea proprietăţii particulare în proprietate obştească”.

— Nu sunt de acord cu dumneavoastră, interveni episcopul, pe al cărui chip palid şi ascetic apăruse o strălucire firavă, ce-i trăda intensitatea emoţiei. Premisa de la care porniţi este greşită. Nu există pe lume ceva care să poată fi numit conflictul de interese dintre muncă şi capital, sau, mai bine zis, ar trebui să nu existe.

— Vă mulţumesc, zise Ernest cu gravitate. Prin ultima dumneavoastră afirmaţie mi-aţi restituit premisa de la care pornisem.

— Şi din ce pricină trebuie neapărat să existe un astfel de conflict? Întrebă episcopul cu înflăcărare.

Ernest înălţă din umeri.

— După câte bănuiesc, din pricină că aşa suntem noi alcătuiţi.

— Nu aşa suntem alcătuiţi! Strigă celalalt.

— Aveţi cumva în vedere omul ideal? Întrebă tânărul. Un om lipsit de egoism şi deopotrivă cu zeii, nişte oameni atât de puţini la număr încât să fie practic inexistenţi, sau vă referiţi la omul de rând, la omul obişnuit?

— La omul comun şi obişnuit, fu răspunsul.

— La omul slab, neajutorat şi supus greşelii?

Episcopul Morehouse încuviinţă din cap.

— La omul meschin şi egoist?

O nouă încuviinţare.

— Luaţi, vă rog, seama! Îl preveni Ernest. Am spus „egoist”.

— Omul obişnuit este egoist, afirmă episcopul cu dârzenie.

— Doreşte să pună mâna pe tot ce poate apuca.

— Da, doreşte să aibă tot ce poate apuca, să aibă cât mai mult; e trist, dar adevărat.

— Atunci, v-am adus acolo unde voiam. Maxilarele lui Ernest se închiseră ca o capcană. Acum să vă explic. Să luăm, de pildă, un om care lucrează la tramvaie.

— N-ar avea unde să lucreze dacă n-ar exista capitalul, îl întrerupse episcopul.

— E-adevărat, veţi fi însă şi dumneavoastră de acord că şi capitalul ar pieri dacă n-ar exista muncitorul care să producă dividende.

Episcopul nu răspunse.

— Sunteţi sau nu de acord? Insistă Ernest. Episcopul încuviinţă.

— În acest caz, afirmaţiile noastre se anulează reciproc, zise Ernest pe tonul cel mai firesc, şi, de fapt, ne aflăm tot acolo de unde am pornit. S-o luăm de la început. Muncitorii de la tramvaie procură munca. Acţionarii procură capitalul. Prin eforturile comune ale muncii şi capitalului se câştigă bani37. Banii astfel câştigaţi se împart între cele două părţi. Partea atribuită capitalului se numeşte „dividend”; celei cuvenite muncii i se spune „salariu”.

— Foarte bine, interveni episcopul. Nu există însă nici un motiv pentru ca această împărţire să nu se facă prin buna înţelegere.

— Aţi şi uitat un lucru asupra căruia căzusem de acord, răspunse Ernest. Am convenit că omul obişnuit este egoist. Aşa este omul. Încă de pe acum aţi părăsit realitatea şi vorbiţi despre o împărţire a produselor între nişte oameni aşa cum poate ar trebui să fie, dar nu sunt. Să revenim însă la realitate: muncitorul, fiind egoist, vrea să capete cât mai mult cu putinţă. Capitalistul, fiind egoist, vrea să apuce şi el la această împărţeală cât mai mult cu putinţă. Când există însă o anumită cantitate determinată de bunuri şi când din această cantitate doi oameni vor să pună mâna pe cât mai mult cu putinţă, atunci se naşte un conflict de interese. În asta constă contradicţia de interese dintre muncă şi capital. Şi este o contradicţie de neîmpăcat. Atâta vreme cât vor exista pe lume muncitori şi capitalişti, vor continua să lupte între ei în legătură cu această împărţeală. Dacă v-aţi fi dus astăzi după amiază la San Francisco, ar fi trebuit să mergeţi pe jos. Nu circulă nici un tramvai.

— Altă grevă38? Întrebă episcopul neliniştit.

— Da, nu se înţeleg asupra împărţirii câştigurilor realizate de tramvaie.

Episcopul Morehouse îşi pierdu cumpătul.

— Este o greşeală! Strigă el. Muncitorii dau dovadă de atâta miopie! Cum mai pot nădăjdui să se bucure de simpatia noastră…?

— Când ne silesc să mergem pe jos, continuă Ernest insinuant.

Dar episcopul nu-i dădu atenţie şi urmă:

— Nu sunt în stare să vadă mai departe de lungul nasului. Omul trebuie să fie om, nu brută. Acum or să fie din nou încăierări şi măceluri, orfani şi văduve îndurerate. Capitaliştii şi muncitorii ar trebui să fie prieteni. Ar trebui să muncească mână în mână, spre folosul lor comun.

— O! Acum iar aţi părăsit realitatea şi v-aţi înălţat în văzduh, observă Ernest cu voce seacă. Pogorâţi-vă pe pământ! Amintiţi-vă cum am convenit că omul obişnuit este egoist.

— Dar n-ar trebui să fie! Strigă iar episcopul.

— În privinţa asta sunt de acord cu dumneavoastră, replică Ernest. Ar trebui să nu fie egoist, dar va continua să fie egoist atâta vreme cât va trăi într-un sistem social bazat pe o morală porcească.

Episcopul rămase trăsnit, iar tata chicoti încetişor.

— Da, bazat pe o morală porcească, urmă Ernest, fără nici o ezitare. Asta este de fapt sistemul capitalist. Şi asta apără biserica dumneavoastră, în sprijinul acestui sistem predicaţi de fiece dată când vă urcaţi în amvon. Morală porcească! Altfel nu i se poate spune.

Episcopul Morehouse se întoarse către tata, cerându-i parcă sprijin, dar tata râse şi încuviinţă din cap.

— Tare mi-e teamă că domnul Everhard are dreptate, spuse el. Este vorba de laissez faire39, doctrina potrivit căreia oricine ar fi liber să facă ce vrea, fiecare se zbate pentru sine, şi dracul să-l ia pe cine rămâne de căruţă! Aşa

cum a arătat domnul Everhard deunăzi, rolul care vă revine dumneavoastră, preoţilor, este să apăraţi ordinea socială stabilită, iar bazele societăţii noastre sunt cele arătate.

— Dar nu asta este învăţătura lui Cristos! Strigă episcopul.

— În ziua de astăzi biserica nu mai propovăduieşte învăţătura lui Crist, interveni imediat Ernest. Oricum, oamenii muncii nu vor să aibă nimic de-a face cu biserica. Biserica tolerează, se face că nu vede cruzimea înspăimântătoare şi sălbăticia cu care capitaliştii tratează clasa muncitoare.

— Biserica nu tolerează un asemenea lucru! Protestă episcopul.

— Biserica nu protestează împotriva lui, replică Ernest. Iar în măsura în care nu condamnă, înseamnă că tolerează, fiindcă, nu uitaţi: biserica este întreţinută de clasa capitaliştilor.

— N-am privit lucrurile sub această lumină, zise episcopul cu naivitate. Fără îndoială că greşiţi. Ştiu că pe lumea asta există foarte multă suferinţă şi foarte multă răutate. Ştiu că biserica a pierdut ceea ce… Ceea ce dumneavoastră numiţi proletariatul40.

— N-aţi avut niciodată alături de dumneavoastră proletariatul! Strigă Ernest. Proletariatul s-a dezvoltat în afara bisericii şi fără biserică.

— Nu înţeleg, zise episcopul cu glas stins.

— Atunci îngăduiţi-mi să vă explic. O dată cu introducerea maşinismului şi apariţia uzinelor la sfârşitul secolului al XVIII-lea, marea masă a oamenilor muncii a fost despărţită de pământ. Vechiul sistem de munca s-a năruit. Oamenii muncitori au fost alungaţi de la ţară şi mânaţi cu turma către oraşele industriale. Mamele, dimpreună cu copiii lor, au fost puse să muncească la noile maşini. Viaţa de familie a încetat. Condiţiile de trai au devenit îngrozitoare. E o poveste sângeroasă.

— Ştiu, ştiu, îl întrerupse episcopul, cu chipul chinuit de deznădejde. A fost ceva înfiorător. Dar asta s-a petrecut

acum un secol şi jumătate.

— Şi atunci, cu un secol şi jumătate în urmă, a luat naştere proletariatul, continuă Ernest. Asta s-a petrecut fără ştiinţa bisericii. Pe vremea când ţara întreagă era prefăcută în abator de către capitalişti, biserica a rămas mută. N-a protestat atunci, aşa cum nu protestează nici astăzi. După cum spune Austin Lewis41 vorbind despre timpurile de atunci, cei cărora li se poruncise: „Paşte oiţele mele” au văzut cum aceste oiţe sunt vândute în sclavie şi muncite până la ultima suflare, dar fără să protesteze42. Pe vremea aceea biserica a tăcut, şi, înainte de a merge mai departe, aş vrea să declaraţi pur şi simplu că sunteţi ori nu sunteţi de acord cu mine. În acea vreme biserica a rămas, sau n-a rămas mută?

Episcopul Morehouse nu mai ştia ce să spună. Ca şi doctorul Hammersfield, nu era obişnuit cu această crâncenă „bătălie în propria ta casă”, cum o numea Ernest.

— Istoria secolului al XVIII-lea este îndeobşte cunoscută, continuă de îndată Ernest. Dacă biserica nu a rămas mută, ar trebui să se găsească pe undeva prin cărţi o vorbă de-a ei.

— Mi-e teamă că într-adevăr a rămas mută, mărturisi episcopul.

— Iar biserica şi astăzi păstrează tăcerea.

— Cu asta nu mai sunt de acord, spuse episcopul.

Ernest tăcu, îl cercetă cu privirea şi ridică mănuşa.

— Bine, zise el. Să vedem. La Chicago există femei care trudesc o săptămână încheiată pentru nouăzeci de cenţi43. A protestat vreodată biserica?

— Ce spui dumneata e ceva cu totul nou pentru mine, fu răspunsul. Nouăzeci de cenţi pe săptămână?! E îngrozitor!

— A protestat cumva biserica? Insistă Ernest. Biserica nu ştie.

Se vedea bine că episcopul face eforturi disperate.

— Şi, cu toate astea, bisericii i s-a poruncit: „Paşte oiţele mele!” zise Ernest zeflemitor. Dar peste o clipă continuă:

Iertaţi-mi ironia, domnule episcop. Dar vă mai puteţi oare mira că ne pierdem răbdarea când discutăm cu cei de seama dumneavoastră? Când oare aţi protestat în faţa enoriaşilor dumneavoastră capitalişti împotriva muncii copiilor în filaturile şi ţesătoriile din Sud? 44 Copii de câte şase şi şapte ani care muncesc în fiece noapte în schimburi de câte douăsprezece ore! Nu mai au când să zărească binecuvântata lumină a soarelui. Mor ca muştele. Dividendele sunt plătite din sângele lor. Iar în Noua Anglie45 din dividende se clădesc biserici grandioase, de la amvoanele cărora tagma dumneavoastră propovăduieşte banalităţi plăcute, în auzul beneficiarilor pomădaţi şi ghiftuiţi ai acestor dividende.

— N-am ştiut, murmură abia auzit episcopul.

Îngălbenise la faţă şi ai fi zis că-l chinuie greaţa.

— Prin urmare n-aţi protestat?

Episcopul clătină din cap.

— Atunci, biserica este astăzi la fel de mută ca şi în secolul al XVIII-lea?

Episcopul păstră tăcere, şi pentru prima dată Ernest se abţinu şi nu împinse lucrurile mai departe.

— Nu uitaţi însă că, de câte ori un preot îndrăzneşte să protesteze, este imediat îndepărtat.

— Îmi vine foarte greu să cred că un astfel de lucru ar fi adevărat, se împotrivi episcopul.

— Sunteţi dispus să protestaţi? Întrebă Ernest.

— Arătaţi-mi stări nenorocite, ca acelea despre care mi-aţi vorbit, aici, în eparhia noastră, şi voi protesta.

— Vă voi arăta, zise Ernest simplu. Sunt la dispoziţia dumneavoastră. Am să vă călăuzesc într-o călătorie prin infern.

— Iar eu voi ridica glasul împotriva răului. Episcopul îşi îndreptă bustul, iar pe chipul său blând se răspândi asprimea luptătorului. Biserica nu va rămâne mută!

— Veţi fi alungat din jilţul episcopal, îl preveni Ernest.

— Vă voi dovedi contrariul, fu răspunsul episcopului. Vă voi dovedi, în cazul când cele ce mi-aţi spus sunt adevărate, că biserica a greşit din neştiinţă. Ba, mai mult decât atât, susţin că tot ce este monstruos în societatea noastră industrială se datoreşte neştiinţei clasei capitaliştilor. Capitaliştii vor îndrepta răul în întregime de îndată ce vor auzi chemarea. Şi este datoria bisericii să lanseze această chemare.

Ernest izbucni în râs. Râsul lui mi se păru prea brutal, şi de aceea sării în ajutorul episcopului:

— Nu uita că dumneata nu vezi decât un singur aspect al situaţiei. Noi avem totuşi foarte multe părţi bune, cu toate că dumneata nu te arăţi dispus să ne recunoşti niciuna dintre ele. Episcopul Morehouse are dreptate. Răul din societatea industrială, chiar dacă ar fi atât de îngrozitor cum îl înfăţişezi dumneata, e datorit neştiinţei. Diferitele clase ale societăţii s-au depărtat prea mult una de cealaltă.

— Un indian sălbatic nu-i atât de brutal şi de crud cum este clasa capitaliştilor, mi-a răspuns el, şi în clipa aceea l-am urât.

— Dumneata nu ne cunoşti, i-am spus eu. Nu suntem nici brutali şi nici cruzi.

— Dovediţi-o, răspunse el sfidător.

— Cum aş putea să ţi-o dovedesc… Tocmai dumitale?

Începusem să mă înfurii. Dar el clătină din cap.

— Nu vă cer să mi-o dovediţi mie. Vă cer să v-o dovediţi dumneavoastră înşivă.

— Eu o ştiu, am răspuns.

— Nu ştiţi nimic, replică el tăios.

— Ei, ei, copii… Interveni tata împăciuitor.

— Puţin îmi pasă… Începui eu plină de indignare, dar Ernest mă întrerupse.

— După câte înţeleg eu, aveţi, sau tatăl dumneavoastră are – ceea ce este acelaşi lucru – bani investiţi în acţiuni ale Ţesătoriilor Sierra.

— Şi ce legătură are asta cu discuţia noastră? Strigai eu.

— Nu cine ştie ce, începu Ernest domol. Atâta doar că rochia pe care o purtaţi este pătată de sânge. Mâncarea pe care o mâncaţi e îmbibată de sânge. Sânge de copii nevinovaţi şi de oameni în toată firea picură la streşinile casei dumneavoastră. Dacă închid ochii, aud de jur împrejurul meu: pic! Pic! Pic!

Însoţind de îndată cuvântul cu fapta, închise ochii şi se rezemă de speteaza fotoliului. Ciuda şi vanitatea rănită m-au făcut să izbucnesc în lacrimi. Niciodată în viaţa mea nu mai fusesem tratată cu atâta brutalitate. Tata şi episcopul erau amândoi încurcaţi şi nelinişţiţi, încercară atunci să îndrepte discuţia către alte chestiuni, mai paşnice; dar Ernest a deschis ochii, s-a uitat la mine şi nu i-a luat în seamă. Linia buzelor lui devenise aspră, şi ochii de asemenea; în ei nu mai licărea nici cea mai slabă umbră de zâmbet. Ce anume se pregătea să-mi spună, cărei neîndurătoare pedepse se pregătea să mă supună n-am ştiut niciodată, căci chiar în clipa aceea un om care trecea pe trotuar s-a oprit şi s-a uitat la noi. Era un om voinic, sărăcăcios îmbrăcat şi purta în spinare o povară uriaşă, alcătuită din măsuţe, scaune şi paravane de bambus. Cerceta casa ca şi cum ar fi stat în cumpănă dacă să intre ori nu, spre a încerca să ne vândă ceva din marfa lui.

— Pe omul acela îi cheamă Jackson, zise Ernest.

— Un om atât de voinic ar trebui să se ducă la muncă şi nu să hoinărească făcând pe negustorul ambulant46, am răspuns eu înţepată.

— Uitaţi-vă la mâneca braţului stâng, îmi răspunse Ernest pe tonul cel mai blând.

M-am uitat şi am văzut că mâneca era goală.

— O parte din sângele braţului aceluia am auzit-o adineauri picurând de la streaşină casei dumneavoastră, continuă Ernest cu aceeaşi voce blândă. Şi-a pierdut braţul la Ţesătoriile Sierra, şi după asta, ca pe un cal cu puterile sleite, l-aţi aruncat pe drumuri, să moară unde o şti. Când spun asta nu mă refer la dumneavoastră direct, ci la

administratorul şi la funcţionarii pe care dumneavoastră şi ceilalţi acţionari îi plătiţi ca să conducă fabrica. E vorba de un accident, un accident pricinuit de dorinţa lui de a economisi companiei câţiva dolari. Toba dinţată a maşinii de egrenat i-a prins braţul. Ar fi putut lăsa acolo pietricica pe care o văzuse între dinţii tobei, şi dublul şir de dinţi s-ar fi sfărâmat. Dar el s-a repezit s-o scoată, şi-atunci angrenajul i-a prins mâna şi i-a făcut-o ferfeniţă de la vârful degetelor şi până la umăr. Era noapte. Muncitorii lucrau în ore suplimentare. Trimestrul acela s-au plătit dividende grase. Jackson muncise multe ceasuri la şir, iar muşchii lui îşi pierduseră agerimea şi vigoarea. Din pricina asta mişcările îi erau ceva mai încete. De aceea i-a prins maşina braţul. Are nevastă şi trei copii.

— Şi ce a făcut compania pentru el? Am întrebat.

— Nimic. O, ba da, a făcut ceva. S-a apărat cu înverşunare când Jackson, după ce a ieşit din spital, s-a adresat justiţiei, cerând daune. S-a apărat cu atâta înverşunare, încât a câştigat procesul. După cum ştiţi, compania are avocaţi de mâna întâi.

— Nu ne-ai spus însă toată povestea, am răspuns eu cu multă convingere. Sau poate că nu o cunoşti nici chiar dumneata în întregime. Poate că omul a fost obraznic.

— Obraznic! Ha-ha-ha! Râdea mefistofelic. Sfinte Dumnezeule! Obraznic! El, cu braţul lui măcinat între dinţii maşinii! Cu toate astea, a fost un slujitor modest şi supus, şi nimeni nu spune nicăieri că ar fi fost vreodată obraznic.

— Bine, dar există justiţia, insistai eu. Dacă în toată povestea asta n-ar exista nimic mai mult decât ce-ai spus dumneata, ar fi fost cu neputinţă să piardă procesul.

— Colonelul47 Ingram este şeful contenciosului Companiei. E un avocat deosebit de abil. Ernest mă privi ţintă câteva clipe, iar după aceea continuă: Am să vă spun eu ce ar trebui să faceţi, domnişoară Cunningham. Cercetaţi cazul Jackson.

— M-am şi hotărât s-o fac, răspunsei eu tăios.

— Foarte bine, zise Ernest strălucind de bună dispoziţie. Am să vă spun unde-l puteţi găsi. Dar tremur pentru dumneavoastră când mă gândesc asupra câtor lucruri vă veţi lămuri dintr-o dată graţie braţului lui Jackson.

Aşa se făcu deci că amândoi, şi eu şi episcopul Morehouse, am ridicat mănuşa aruncată de Ernest. Cei doi musafiri au plecat împreună, iar eu am rămas chinuită de conştiinţa unei nedreptăţi comise împotriva mea şi a clasei sociale din care făceam parte. Omul acela era o fiară. Din pricina asta l-am urât atunci şi m-am consolat cu gândul că din partea unui om provenit din muncitorime nici nu era cu putinţă să te aştepţi la o altfel de purtare.

Capitolul III.

BRAŢUL LUI JACKSON.

Nici măcar nu visam ce rol covârşitor avea să joace în viaţa mea braţul lui Jackson. Când am reuşit să dau de el, ca om nu mi-a făcut o impresie deosebită. L-am găsit într-o cocioabă dărăpănată48, tocmai pe malul golfului, la marginea mlaştinilor. De jur împrejurul casei se întindeau băltoace de apă stătută, acoperite cu un fel de spumă verde şi putregăită, iar duhoarea care se înălţa din ele era de-a dreptul insuportabilă.

Am văzut imediat că Jackson e un om modest şi supus, aşa cum îmi fusese descris. Lucra la nişte împletituri de bambus, şi tot timpul cât am stat de vorbă cu el, nu s-a oprit nici o clipă din lucru. Totuşi, în ciuda modestiei şi simplităţii lui, am avut impresia că disting un început de amărăciune în glasul lui atunci când mi-a spus:

— Ar fi putut să-mi dea măcar o slujba de paznic.49

De la el n-am putut afla mare lucru. Am avut impresia că e cam sărac cu duhul, dar dibăcia cu care-l vedeam că lucrează, folosindu-se de singura lui mână, arăta că nu este vorba de aşa ceva. Atunci mi-a venit o idee.

— Cum s-a întâmplat de ţi-ai prins mâna în maşină? L-am întrebat eu.

S-a uitat la mine domol şi cercetător, apoi a clătinat din cap.

— Nu ştiu. Aşa s-a întâmplat.

— Din nebăgare de seamă? Sugerai eu atunci.

— Nu. Eu n-aş zice c-a fost nebăgare de seamă. Lucrasem peste ora de schimb şi probabil că eram cam obosit. Am lucrat în fabrică şaptesprezece ani şi am observat că cele mai multe accidente se întâmplă cu puţin înainte de sună sirena. Aş fi gata să pun rămăşag că în ceasul din urmă, înainte de sună sirena, se-ntâmplă mai multe accidente decât în tot restul zilei. Omul nu mai e aşa de ager după ce-a muncit zdravăn ceasuri întregi. Am văzut prea mulţi muncitori tăiaţi, sfârtecaţi şi zdrobiţi ca sa nu-mi dau seama.

— Chiar aşa de mulţi? L-am întrebat.

— Sute şi sute. Până şi copii.

Lăsând la o parte detaliile îngrozitoare, povestea lui Jackson, aşa cum o relata el, se potrivea întocmai cu cele ce auzisem mai înainte. Când l-am întrebat dacă nu cumva încălcase normele prevăzute pentru lucrul la maşină, a clătinat din cap.

— Cu dreapta am tras la o parte cureaua de transmisie, şi cu stânga am încercat să iau pietricica. N-am stat să mă uit dacă scosesem cum trebuie cureaua. Am crezut că dreapta făcuse treabă bună, numai că n-a fost aşa. Mă grăbisem şi n-o trăsesem cum trebuie. După aceea maşina mi-a prins mâna şi mi-a zdrobit-o.

— Probabil că te-a durut foarte tare… Am spus eu înduioşată.

— Nu-i prea plăcut când ţi se fărâmă ciolanele.

Cu privire la procesul pentru daune, lucrurile erau destul de nelămurite în capul lui. De un singur fapt era sigur, şi anume că nu primise nici un fel de despăgubiri. Avea impresia că mărturiile maistrului şi administratorului determinaseră instanţa să dea o decizie prin care să-i respingă pretenţiile. Iar aceste mărturii, cum spunea el, „nu

fuseseră aşa cum ar fi trebuit să fie”. De aceea am hotărât să mă duc la cei doi martori.

Un lucru era limpede: Jackson ajunsese într-o stare de plâns. Nevastă-sa se îmbolnăvise, iar el, cu împletitul şi comerţul lui ambulant, nu putea să câştige atât cât îi trebuia ca să-şi hrănească familia. Rămăsese în urmă cu chiria, şi băiatul cel mai mare, un copil de unsprezece ani, se dusese să muncească în fabrică.

— Ar fi putut măcar să-mi dea o slujbă de paznic, îmi spuse el iar, înainte să-mi iau rămas bun.

După ce am stat de vorbă cu avocatul lui Jackson, iar la ţesătorie cu cei doi maiştri şi cu administratorul, care depuseseră ca martori în proces, am început să-mi dau seama că totuşi exista oarecare adevăr în cele ce ne spusese Ernest.

Avocatul lui Jackson era un omuleţ mărunţel şi şters, iar când l-am văzut nu m-am mai mirat de loc că pierduse procesul. În prima clipă mi-am spus că Jackson n-a primit decât ceea ce i se cuvenea, dacă se găsise să-şi ia un astfel de avocat. Dar în clipa următoare mi-au trecut prin minte două afirmaţii ale lui Ernest: „Campania are avocaţi de mâna întâi” şi: „Colonelul Ingram este un avocat deosebit de abil”. Gândurile au început să-mi roiască prin minte. Mi-am dat seama că, fără îndoială, compania îşi poate asigura sprijinul unor avocaţi mult mai talentaţi decât cei pe care i-ar putea plăti un muncitor, cum e Jackson de pildă. Dar ăsta nu era decât un detaliu mărunt. Nu mă îndoiam de fel că existau motive mult mai temeinice, şi că pentru acele motive pierduse Jackson procesul.

— De ce aţi pierdut procesul? L-am întrebat pe avocat…

La început s-a uitat la mine zăpăcit şi speriat, iar eu am simţit cum în adâncul inimii mi se face milă de biata stârpitură. Apoi a început să se văicărească. Probabil văicăreala era la el un atribut congenital. Făcea parte dintre oamenii înfrânţi încă din leagăn. Mai întâi se plânse de martori, care nu declaraseră decât ceea ce venea în

sprijinul părţii adverse. Îi fusese cu neputinţă să scoată de la ei măcar o vorbă favorabilă lui Jackson. Îşi cunoşteau interesul. Jackson era un prostănac. Colonelul Ingram îl intimidase şi-l încurcase fără nici o greutate, iar toată lumea ştie că colonelul este neîntrecut la interogatorii în faţa instanţei. Îl făcuse pe Jackson să declare el însuşi lucruri care se întorceau împotriva sa.

— Dar cum se putea ca răspunsurile să se întoarcă împotriva lui, dacă în fond avea dreptate? L-am întrebat pe avocat.

— Ce amestec are aici dreptatea? Mi-a întors el întrebarea. Vedeţi toate cărţile astea? Mi-a arătat cu mâna rafturile pline de cărţi de pe pereţii biroului său minuscul. Din cercetarea şi studierea lor am învăţat că legea este un lucru, iar dreptatea, cu totul altceva. Puteţi întreba orice avocat. Ce este dreptatea învăţaţi duminica, la şcoala parohială. Dar trebuie să vă adresaţi acestor volume ca să aflaţi ce este… Legea.

— Vreţi cumva să spuneţi că Jackson a avut dreptatea de partea lui şi totuşi a pierdut procesul? Îl întrebai eu, vrând să-l pun la încercare. Vreţi cumva să spuneţi că instanţa prezidată de judele Caldwell nu face dreptate?

Avocatul cel pirpiriu m-a privit o clipă mânios, apoi supărarea i-a dispărut de pe chip.

— Nici nu ne-au lăsat să vorbim, îmi spuse el, începând iarăşi să se văicărească. Şi-au bătut joc de noi, ne-au luat peste picior şi pe mine, şi pe Jackson. Ce puteam face eu? Colonelul Ingram e un mare avocat. Dacă n-ar fi un foarte mare avocat, credeţi că ar fi şeful contenciosului la Ţesătoriile Sierra, la Erston Land Syndicate, Berkeley Consolidated şi la întreprinderile de electricitate din Oakland, San Leandro şi Pleasanton? E avocat specializat în treburile marilor companii, şi companiile nu-şi plătesc avocaţii ca să fie nişte nătărăi.50 De ce credeţi că numai Ţesătoriile Sierra îi plătesc douăzeci de mii de dolari pe an? Pentru că le aduce servicii care valorează douăzeci de mii

de dolari, de asta. Eu nu mă pot măsura cu el. Dacă aş fi fost ca el, n-aş fi rămas pe din afară, să crap de foame şi să pledez în procese cum a fost acela al lui Jackson. Ce credeţi că aş fi încasat dacă aş fi câştigat procesul lui Jackson?!

— I-ai fi luat şi pielea de pe el, mai mult ca sigur.

— Bineînţeles! Strigă avocatul, mânios. Doar trebuie să trăiesc şi eu, nu? 51

Am încercat atunci să-l mustru.

— Are nevastă şi copii!

— Şi eu am nevastă şi copii, mi-a răspuns. Iar în afară de mine nu există pe lumea asta nici o fiinţă care să se sinchisească dacă au să crape sau nu de foame.

Chipul i se lumină dintr-o dată, îşi scoase ceasul de la brâu, deschise capacul interior şi-mi arătă o mică fotografie, lipită de capac şi care înfăţişa o femeie însoţită de două fetiţe.

— Uitaţi-vă. Vă rog priviţi-i. Am dus-o greu, foarte greu. Am nădăjduit să le pot trimite o vreme la ţară dacă aş fi câştigat procesul lui Jackson. Aici nu prea o duc bine cu sănătatea, dar n-am cu ce să le trimit la ţară.

Când m-am ridicat să plec, a început din nou să se văicărească:

— N-am avut ce face. Colonelul Ingram şi judecătorul Caldwell sunt foarte buni prieteni. Nu vreau să spun că, dacă la interogatoriu aş fi putut scoate de la martori depoziţiile de care aveam nevoie, prietenia asta ar fi avut vreo influenţă asupra hotărârii. Dar trebuie totuşi să spun că judele Caldwell a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a mă împiedica să scot de la martori depoziţiile favorabile. Da, colonelul Ingram şi judele Caldwell fac parte din acelaşi cerc şi din acelaşi club! Locuiesc în acelaşi cartier, acolo unde eu n-am ce căuta. Nevestele lor sunt totdeauna în vizită una la cealaltă. În fiecare zi organizează când la una, când la alta partide de whist52 şi alte treburi dintr-astea.

— Crezi deci că Jackson avea dreptate? Am întrebat din nou, oprindu-mă o clipă în prag.

— Nu cred, ştiu sigur, mi-a răspuns. La început am fost chiar încredinţat că are oarecare şanse de izbândă. Dar nu i-am spus nimic neveste-mii. N-am vrut s-o dezamăgesc; dorea atât de mult să se ducă o vreme la ţară!… I-a venit destul de greu şi aşa.

— De ce n-aţi insistat asupra faptului că Jackson s-a străduit să salveze maşina? L-am întrebat, mai târziu, pe Peter Donnelly, unul dintre maiştrii audiaţi ca martori în proces.

A stat mult pe gânduri înainte de a-mi răspunde. Apoi a privit cu teamă în jur şi mi-a spus:

— Pentru că am o nevastă foarte cumsecade şi trei copii drăgălaşi cum nici n-aţi mai văzut dumneavoastră vreodată; de asta!

— Nu înţeleg, i-am răspuns.

— Cu alte cuvinte, pentru că n-ar fi fost de loc înţelept din partea mea.

— Vrei să spui că… Am început eu.

M-a întrerupt, însă, aproape furios:

— Exact ceea ce am spus. Lucrez în fabrică de mulţi ani. Am început să lucrez la filatură încă de când eram puşti, şi de-atunci tot acolo muncesc. Numai prin muncă pe spetite am ajuns la postul important pe care îl am astăzi. Sunt maistru, dacă n-aveţi nimic împotrivă. Dar tare mă îndoiesc ca vreun om din fabrică mi-ar întinde o mână de ajutor dacă ar vedea că mă înec. Odinioară am fost şi eu în sindicat, dar de două ori, când s-a declarat grevă, am trecut de partea companiei. Atunci oamenii mi-au spus „coadă de topor”. N-ai să găseşti unul care să ciocnească un păhăruţ cu mine, oricât l-aş ruga. Aţi băgat de seamă cicatricele astea de pe fruntea mea, unde m-au lovit cu pietre? Nu se află nici măcar un copil în filatură care să nu mă înjure şi să nu mă blesteme. Singurul meu prieten e compania. Trebuie să fiu de partea companiei nu fiindcă asta mi-e datoria, ci pentru că e vorba de pâinea mea, de pâinea şi de viaţa copiilor mei. Pentru asta.

— Şi Jackson avea vreo vină?

— Ar fi trebuit să capete despăgubiri. Era un muncitor foarte destoinic şi foarte la locul lui.

— Înseamnă deci că nu ai avut putinţa să spui tot adevărul, aşa cum ai jurat în faţa instanţei!

A clătinat din cap.

— Adevărul, tot adevărul, şi nimic altceva decât adevărul! Am urmat eu solemn.

Din nou i-am văzut zugrăvită pe faţă o adâncă tulburare. Şi-a înălţat privirile, dar nu către mine, ci către cer.

— Pentru copiii mei mi-aş lăsa nu numai sufletul, ci şi trupul să ardă în focul nestins, mi-a răspuns el.

Henry Dallas, administratorul, era un om cu chip de vulpe, care m-a privit obraznic şi n-a vrut să stea de vorbă. N-am putut scoate de la el nici un singur cuvânt cu privire la proces şi la depoziţia lui. Cu celălalt maistru, însă, am avut mai mult noroc. Chipul lui James Smith părea cioplit în piatră, şi am avut o strângere de inimă când am dat ochii cu el. Şi despre Smith am avut impresia că nu se poate socoti un om liber, iar pe măsură ce discuţia înainta, mi-am dat seama că e mult mai dezgheţat decât cei de seama lui. Era de acord cu Peter Donnelly că Jackson ar fi trebuit să primească despăgubiri, ba chiar a mers mai departe şi a spus că e un lucru crud şi neomenos să arunci pe drumuri un muncitor după ce a ajuns neputincios din pricina unui accident. Totodată mi-a explicat că în fabrică se întâmplau multe accidente, dar totdeauna compania luptă cu străşnicie împotriva oricăror pretenţii de despăgubiri.

— Despăgubirile ar însemna pierderi de sute de mii de dolari pe an pentru acţionari, mi-a spus el.

Şi, în vreme ce vorbea, mi-am amintit de ultimele dividende încasate de tata, de rochia mea frumoasă şi de cărţile lui cumpărate din dividendele acelea. Mi-am adus aminte de acuzaţiile lui Ernest, care-mi spusese că rochia mea e pătată de sânge, şi s-a încrâncenat carnea pe mine.

— Când aţi depus mărturie la proces n-aţi arătat că Jackson a căzut victimă acelui accident fiindcă a încercat să ferească maşina de avarii?

— Nu, n-am arătat, a răspuns el, şi buzele i s-au strâns într-un rictus amar. Am declarat aşa fel, încât să reiasă că Jackson a fost accidentat din pricina propriei lui neglijenţe şi a lipsei de atenţie, iar compania nu are nici o vină şi deci nu poartă nici un fel de răspundere.

— Dar e vorba de neatenţie? Am întrebat eu.

— Spuneţi-i neatenţie, sau cum credeţi de cuviinţă. Adevărul e că după ceasuri întregi de muncă omul oboseşte.

James Smith începuse să mă intereseze. Vedeam limpede că e un om deosebit.

— Păreţi un om mult mai cultivat decât majoritatea muncitorilor, am remarcat eu.

— Am terminat liceul, mi-a răspuns Smith. Am reuşit să fac treaba asta lucrând undeva ca portar. Voiam să trec la universitate, dar a murit taică-meu şi a trebuit să intru muncitor în fabrică… Aş fi vrut să mă fac naturalist, a continuat el cu sfială, ca şi cum ar fi mărturisit un păcat. Iubesc animalele. Dar am intrat muncitor în fabrică. Atunci când am ajuns maistru m-am însurat, apoi au venit copiii şi… De, după aceea nu mi-am mai aparţinut mie însumi.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Vă explicam din ce pricină am declarat la proces aşa cum am declarat… De ce m-am supus instrucţiunilor primite.

— Ale cui instrucţiuni?

— Ale colonelului Ingram. El a stabilit ce anume trebuia să declar.

— Şi din pricina acestei declaraţii Jackson a pierdut procesul?

A încuviinţat din cap, şi sângele a început să-i năvălească în obraji.

— Iar Jackson are nevastă şi doi copii, pe care trebuie să-i întreţină.

— Ştiu, zise el domol, deşi se întunecase şi mai mult la faţă.

— Spune-mi, te rog, am continuat eu, a fost uşor să te transformi din ceea ce erai, să zicem absolvent de liceu, în ceea ce ai ajuns, adică într-un om capabil să se poarte aşa cum te-ai purtat dumneata la proces?

A izbucnit cu atâta violenţă, încât am tresărit speriată. A scuipat53 o înjurătură cumplită şi a încleştat pumnii, de parcă s-ar fi pregătit să mă lovească.

— Vă rog să mă iertaţi, zise el în clipa următoare. Nu, n-a fost uşor. Iar acuma cred c-ar fi timpul să plecaţi. Aţi aflat de la mine tot ce voiaţi să ştiţi. Dar, înainte de a pleca, îngăduiţi-mi să vă mai spun un lucru; nu veţi avea nici un folos dacă veţi spune cuiva ce v-am mărturisit. N-am să recunosc nimic şi nu aveţi nici un martor. Nu voi recunoaşte o vorbă din tot ce v-am spus; iar dacă va fi nevoie, voi susţine şi în faţa judecăţii, sub jurământ, că nu v-am spus nimic.

După ce m-am despărţit de James Smith, m-am dus la biroul tatei, din palatul Facultăţii de chimie, şi acolo l-am întâlnit pe Ernest. A fost o întâlnire cu totul neaşteptată, dar el m-a întâmpinat cu obişnuita-i privire îndrăzneaţă, cu aceeaşi zdravănă strângere de mână şi cu acelaşi amestec straniu de timiditate şi siguranţă de sine. S-ar fi zis că ultima noastră întâlnire furtunoasă fusese cu totul dată uitării; numai că starea mea sufletească nu era de loc prielnică uitării.

— M-am interesat de cazul lui Jackson, începui eu fără nici un fel de introducere.

A devenit dintr-o dată foarte atent şi a aşteptat să continui, deşi citeam limpede în ochii lui certitudinea ca toate convingerile mele fuseseră zdruncinate.

— S-ar părea că s-au purtat foarte rău cu el, i-am mărturisit. Am impresia… Da… Cred că o parte din sângele

lui picură la streaşină casei noastre.

— Da, desigur, mi-a răspuns. Dacă Jackson şi toţi cei de seama lui ar fi trataţi omeneşte, acţionarii nu ar încasa dividende atât de mari.

— Niciodată n-am să mai pot purta cu plăcere o rochie frumoasă, am adăugat.

Eram umilită şi abătută, dar în inima mea simţeam o dulce alinare, căci vedeam în Ernest un fel de duhovnic. Apoi, ca totdeauna după aceea, forţa lui mă cuceri, căci răspândea în jur nădejde de pace şi ocrotire.

— Bucurie nu veţi mai simţi nici chiar dacă v-aţi îmbrăca în pânză de sac, zise Ernest cu multă seriozitate. Există şi ţesătorii de iută, să ştiţi, şi acolo lucrurile se petrec la fel. Pretutindeni e la fel. Slăvită noastră civilizaţie se bazează pe sânge, e năclăită în sânge, şi nici eu, nici dumneavoastră, niciunul dintre noi nu putem scăpa de pata roşie. Dar cine sunt oamenii cu care aţi stat de vorbă?

I-am povestit tot ce se întâmplase.

— Şi niciunul dintre ei nu este de fapt om liber, zise el. Toţi sunt legaţi de neîndurătorul mecanism industrial. Iar partea cumplită, tragedia din toată povestea asta este că sunt legaţi chiar cu băierile inimii. Copiii, copiii lor… Totdeauna e vorba de vieţile tinere pe care instinctul îi împinge să le ocrotească. Acest instinct este mai tare decât orice scrupul moral. Bietul tata! A minţit, a furat, a făcut tot soiul de fapte ruşinoase ca să aibă cu ce astâmpăra foamea mea, a fraţilor şi a surorilor mele. A fost un sclav al mecanismului industrial, şi mecanismul acesta a stors toată viaţa din ei, l-a muncit până i-a luat şi ultima suflare.

— Dar dumneata, am intervenit atunci, dumneata eşti fără îndoială un om liber.

— Nu întru totul, mi-a răspuns. Nu sunt legat chiar prin băierile inimii. De multe ori mă fericesc că nu am copii, şi totuşi iubesc copiii la nebunie. Daca m-aş însura, n-aş îndrăzni să am copii.

— Astea sunt fără îndoială idei dăunătoare! Am strigat.

— Ştiu şi eu că-i aşa, spuse el cu tristeţe, Dar sunt idei utile. Sunt revoluţionar de profesie, şi asta e o meserie primejdioasă.

Am râs, neîncrezătoare.

— Dacă aş încerca să vă intru noaptea în casă şi să fur dividendele pe care le-aţi primit de la Ţesătoriile Sierra, ce-ar face tatăl dumneavoastră?

— Doarme cu revolverul la căpătâi, am răspuns. Probabil că te-ar împuşca.

— Dar dacă eu şi câţiva alţii ne-am pune în fruntea unui milion şi jumătate de oameni54 şi i-am conduce prin casele tuturor bogaţilor, atunci ar fi o adevărată canonadă, nu-i aşa?

— Da, numai că nu faci astfel de lucruri, m-am împotrivit eu.

— Ba tocmai asta fac. Şi avem de gând să luăm nu numai bogăţia strânsă în case, ci toate izvoarele acestei bogăţii, toate minele, căile ferate, fabricile, băncile şi magazinele. Asta este revoluţia. Şi e ceva cu adevărat primejdios. Mi-e teamă că vor fi chiar mai multe împuşcături decât îmi pot închipui. Însă, aşa cum spuneam, astăzi nimeni nu este liber. Toţi suntem prinşi între dinţii şi rotiţele mecanismului industrial. V-aţi dat seama că şi dumneavoastră sunteţi prinsă în acest angrenaj, iar oamenii cu care aţi vorbit sunt în aceeaşi situaţie. Staţi de vorbă cu cât mai mulţi dintre ei. Faceţi o vizită colonelului Ingram. Discutaţi cu reporterii, care n-au pomenit un cuvânt despre procesul lui Jackson, şi cu proprietarii ziarelor. Veţi vedea că toţi sunt robi ai acestui mecanism.

Ceva mai târziu, în cadrul aceleiaşi discuţii, i-am pus o întrebare foarte simplă cu privire la riscurile de accidente pe care le înfruntă muncitorii, iar el mi-a răspuns printr-o prelegere cu caracter statistic:

— Răspunsul îl puteţi găsi în întregime prin cărţi, mi-a spus Ernest. Au fost întocmite statistici şi s-a dovedit în chip convingător că numai rareori se petrec accidente în primele

ceasuri de muncă din cursul dimineţii, dar că numărul lor creşte rapid în orele următoare, pe măsură ce muncitorii obosesc, iar activitatea lor musculară şi nervoasă devine mai lentă.

De pildă, ştiţi că tatăl dumneavoastră are de trei ori mai multe şanse decât un muncitor să-şi păstreze viaţa şi integritatea corporală? Da, aşa este. Iar companiile de asigurare55 o ştiu foarte bine. Ca să-l asigure împotriva accidentelor, pentru o poliţă de o mie de dolari i-ar fixa tatălui dumneavoastră o anuitate de patru dolari şi douăzeci de cenţi, dar pentru aceeaşi poliţă unui muncitor i se pretind cincisprezece dolari.

— Dar dumitale? Întrebai eu, şi în clipa aceea mi-am dat seama că grija pe care i-o port nu e chiar neînsemnată.

— În calitate de revoluţionar am şanse cam de opt ori mai mari decât un muncitor să fiu rănit sau ucis, răspunse el nepăsător. Companiile de asigurare pretind de la chimiştii de calificare înaltă, care lucrează cu explozibile, anuităţi de opt ori mai mari decât ale muncitorilor. De altminteri, nici nu cred că m-ar asigura. Dar de ce mă întrebaţi?

Pleoapele mi s-au zbătut iute şi am simţit cum îmi năvăleşte sângele în obraji. Nu din pricină că Ernest ar fi observat cum îi port de grijă, ci pentru că eu însămi mi-am dat seama de asta, şi încă în prezenţa lui.

Chiar atunci a venit tata şi s-a pregătit să plece împreună cu mine. Ernest i-a restituit câteva cărţi, pe care le împrumutase de la dânsul, şi a plecat înaintea noastră. Din uşă s-a întors spre mine şi mi-a spus:

— A! În vremea asta, cât vă spulberaţi propria linişte sufletească, iar eu o spulber pe a episcopului, ar fi bine să staţi de vorbă şi cu doamnele Wickson şi Pertonwaithe. Bărbaţii lor, după cum ştiţi, sunt principalii acţionari ai Ţesătoriilor Sierra. La fel cu tot restul omenirii, şi cele două doamne sunt legate de mecanismul societăţii industriale, numai că ele sunt aşa fel legate, încât stau deasupra lui.

Capitolul IV.

SCLAVI AI MECANISMULUI.

Cu cât mă gândeam mai mult la braţul lui Jackson, cu atât eram mai tulburată. Aveam în faţa mea fapte concrete. Pentru prima oară dădeam ochi cu viaţa. Viaţa mea de studentă, studiul şi cultura nu aveau nimic de-a face cu realitatea. Nu învăţasem nimic altceva decât teorii despre viaţă şi societate, teorii care toate păreau foarte frumoase în paginile cărţilor, numai că eu de data asta văzusem viaţa însăşi. Braţul lui Jackson era un fapt de viaţă. „Un fapt, domnii mei, un fapt de necontestat!” Vorbele acestea ale lui Ernest îmi răsunau mereu în minte.

Părea ceva monstruos, ceva imposibil ca întreaga noastră societate să fie clădită pe sânge. Şi totuşi exista cazul lui Jackson, pe care nu eram în stare să-l mai alung din minte. În fiecare clipă gândurile mi se întorceau la el, aşa cum acul busolei se îndreaptă totdeauna către pol. Fusese tratat într-un chip îngrozitor. Nimeni nu plătise pentru sângele lui, şi asta doar pentru a nu micşora dividendele acţionarilor. Numai eu cunoşteam vreo douăzeci de familii fericite şi senine care încasaseră asemenea dividende şi prin asta trăseseră foloase de pe urma sângelui lui Jackson. Dacă este cu putinţă ca un om să fie tratat atât de monstruos şi totuşi societatea să meargă mai departe, netulburată, pe drumurile ştiute, oare nu se poate ca un mare număr de oameni să fie trataţi la fel de monstruos? Mi-am amintit ce spusese Ernest despre femeile din Chicago care muncesc pentru nouăzeci de centi pe săptămână şi despre copiii sclavi angajaţi în filaturile de bumbac din Sud, pe care ni-i descrisese ei. Şi parcă vedeam în faţa ochilor mâinile lor albe şi subţiri, din care fusese stors sângele, trudind să ţească la pânza folosită mai apoi pentru rochia de pe mine. După aceea gândurile mi-au zburat la Ţesătoriile Sierra şi la dividendele plătite de ele, iar atunci am văzut tot atât de limpede sângele lui Jackson risipit pe rochia mea. Nu puteam scăpa. Gândurile mi se întorceau necontenit către el.

În adâncurile fiinţei mele stăruia un simţământ care mă făcea să cred că mă aflu pe marginea prăpastiei. Parcă aşteptam din clipă în clipă să mi se dezvăluie un nou şi înspăimântător aspect al vieţii. Dar nu numai eu mă aflam acolo. Întreaga mea lume se dădea peste cap. În primul rând tata. Vedeam bine urmările pe care începea să le aibă asupra lui prezenţa lui Ernest. La fel, episcopul. Ultima oară când îl văzusem, părea un om bolnav. Ajunsese într-o stare de maximă tensiune nervoasă, şi în ochii lui licărea o spaimă de nedescris. Din puţinul pe care-l aflasem, ştiam că Ernest îşi ţinuse făgăduiala şi-l purtase prin infern. Dar ce scene de iad văzuseră ochii episcopului n-aveam de unde şti, căci părea prea buimăcit ca să poată vorbi despre ele.

O dată, fiind copleşită de sentimentul că mica mea lume şi lumea întreagă fusese răsturnată cu capul în jos, m-am gândit că numai Ernest este de vină. „Eram atât de fericiţi şi de senini înainte de venirea lui!” îmi ziceam. Dar în clipa următoare înţelegeam că acest gând înseamnă o trădare faţă de adevăr, iar atunci Ernest apărea înaintea ochilor mei sub cu totul altă înfăţişare, ca un apostol al adevărului, cu fruntea aureolată şi însufleţit de curajul îngerilor Domnului, luptând pentru adevăr şi dreptate şi alergând în sprijinul celor sărmani, în sprijinul celor singuri şi celor împilaţi. Şi un alt chip s-a ivit atunci în faţa ochilor mei: chipul lui Crist! Şi el luase apărarea celor umiliţi şi obidiţi, împotriva ordinii stabilite spre folosul vameşilor şi al fariseilor. Mi-am adus aminte de sfârşitul lui pe cruce, iar inima mi s-a strâns de îngrijorare când m-am gândit la Ernest. Oare şi el era sortit răstignirii? El, omul cu glas aidoma chemării de trâmbiţă ce îndeamnă la luptă şi plin de acea superbă vigoare bărbătească?

În momentul acela mi-am dat seama că îl iubesc şi că întreaga-mi fiinţă se topeşte de dorul de a-l sprijini. M-am gândit la viaţa pe care o dusese. De bună seamă că fusese o viaţă plină de necazuri, aspră şi amară. Şi mi-am adus aminte de tatăl lui, care minţise şi furase pentru el şi

trudise până la ultima suflare. El însuşi se dusese să muncească în fabrică de la vârsta de zece ani! Inima îmi era cuprinsă toată în flăcările dorinţei de a-l înlănţui cu braţele mele şi de a-l lăsa să-şi sprijine fruntea la sânul meu, fruntea lui obosită, sub care se zbăteau atâtea gânduri chinuitoare; doream să găsească la pieptul meu odihnă, doar odihnă, alinare măcar pentru o singură clipă duioasă.

Pe colonelul Ingram l-am întâlnit la o solemnitate religioasă. Îl cunoşteam bine şi de multă vreme. Am reuşit să-l trag în spatele unui şir de hârdaie cu plante decorative şi ficuşi, fără ca el să-şi dea seama că e atras într-un fel de cursă. M-a întâmpinat cu veselia şi gentileţea convenţională a oamenilor de societate. Totdeauna era îndatoritor, atent, plin de tact şi bunăvoinţă. După aparenţă putea fi socotit bărbatul cel mai distins din cercul nostru. În comparaţie cu el, chiar şi venerabilul preşedinte al universităţii părea un om neserios şi înfumurat.

Cu toate astea, mi-am dat seama că între colonelul Ingram şi mecanicii analfabeţi nu există nici o deosebire. Nici el nu era un om liber. Şi el era prins în angrenajele mecanismului. Nu voi uita niciodată schimbarea petrecută în atitudinea lui în clipa când am pomenit de procesul Jackson. Amabilitatea plină de zâmbet a dispărut ca o umbră, şi o încruntare neaşteptată, înfricoşătoare a desfigurat trăsăturile chipului său de om binecrescut. Am trăit din nou teama încercată în momentul izbucnirii lui James Smith. Numai că distinsul colonei Ingram n-a înjurat. Asta a fost singura şi neînsemnata deosebire care mai rămăsese între el şi muncitorul acela. Avea faimă de om foarte ager la minte, dar din agerimea lui nu mai rămăsese nici urmă. Fără să fie conştient de ce face, se uita în toate părţile, căutând o cale de scăpare. Dar se afla prins în capcană, acolo, între ficuşi şi plante ornamentale.

Da, îl indispunea până şi simpla pomenire a numelui de Jackson. Ce-mi venise să răscolesc astfel de lucruri? Nu aprecia de loc gluma mea. Era o dovadă de lipsă de gust şi

o nesocotinţă din partea mea. Oare nu ştiam că în profesia lui părerile şi sentimentele personale nu aveau nici o importanţă? Când pleca la birou, îşi lăsa acasă părerile personale. Acolo nu ţinea seama decât de considerente profesionale.

— S-ar fi cuvenit să i se plătească despăgubiri lui Jackson? L-am întrebat.

— Bineînţeles, mi-a răspuns colonelul Ingram. Adică eu, personal, consider că s-ar fi cuvenit. Dar asta n-are nici o legătură cu aspectul juridic al problemei.

Începuse să-şi recapete încetul cu încetul agerimea pierdută o clipă.

— Spuneţi-mi, vă rog: dreptatea are vreo legătură cu legea? L-am întrebat.

— Faci doar o mică greşeală. Nu dreptatea, ci altceva este lucrul hotărâtor, mi-a răspuns el zâmbind.

— Ce anume? Puterea? Am întrebat eu din nou, şi colonelul a încuviinţat din cap. Şi totuşi se consideră că pe căi legale putem ajunge să ne câştigăm dreptatea.

— Aici este paradoxul. Tribunalele nu împart dreptatea, ci administrează justiţia.

— În momentul de faţă vorbiţi din punct de vedere strict profesional, nu-i aşa?

Colonelul Ingram s-a roşit, s-a roşit până-n albul ochilor şi din nou şi-a rotit privirea în jur, căutând disperat o cale de scăpare. Dar eu îi stăteam în drum şi nici nu m-am gândit să mă clintesc din ioc.

— Mai spuneţi-mi, vă rog, l-am întrebat eu din nou, când un om îşi calcă în picioare părerile lui personale pentru a nu asculta decât de considerente profesionale nu înseamnă oare că omul acela îşi pângăreşte sufletul?

N-am primit nici un răspuns. Colonelul Ingram s-a retras în chip lipsit de glorie, sărind prin şirul de plante ornamentale şi răsturnând în goană una dintre ele.

Pe urmă m-am adresat ziarelor. Am scris fără nici un fel de patimă o relatare calmă şi ponderată a cazului Jackson. N-

am adus nici o învinuire oamenilor cu care discutasem, ba, mai mult, nici nu le-am pomenit numele. Am prezentat numai faptele incontestabile, am pomenit despre anii îndelungaţi în care Jackson muncise în fabrică, despre strădania lui de a feri maşina de avarii şi despre accidentul ce a urmat, încheind cu arătarea stării disperate în care se afla acum, fiind ameninţat să moară de foame. Cele trei cotidiene locale mi-au respins articolul şi la fel au făcut şi cele două săptămânale.

Am reuşit să stau de vorbă cu Percy Layton, care terminase universitatea, intrase în presă şi acum îşi făcea ucenicia ca reporter la cel mai influent dintre cele trei cotidiene locale. A surâs când l-am întrebat din ce pricină ziarele eliminaseră din coloanele lor orice aluzie la cazul Jackson.

— Asta-i politica ziarelor, a zis el. Noi, cei mici, n-avem nici un amestec. E treaba direcţiei.

— Dar de ce fac ziarele o astfel de politică?

— Suntem totdeauna solidari cu marile companii, mi-a răspuns el. Chiar dacă ai plăti dumneata pentru publicare, socotind textul ca reclamă, şi tot n-ai putea să publici în ziare astfel de materiale. Iar dacă s-ar găsi cineva să ţi-l strecoare în ziar, fără ştirea direcţiei, ar fi imediat dat afară. Nu poţi să-l publici nici chiar dacă plăteşti de zece ori tariful pentru reclamă.

— Dar care e politica ta personală? Am întrebat eu. S-ar putea crede că treaba ta este să măsluieşti adevărul după cum îţi poruncesc patronii, care, la rândul lor, se supun poruncilor primite de la marile companii.

— Eu nu mă amestec în treburi de astea. Câteva momente păru foarte stânjenit, apoi deodată se înseninã la faţă, căci găsise o portiţă de scăpare: Eu, personal, nu scriu lucruri neadevărate. Prin urmare nu-mi calc pe conştiinţă. Bineînţeles că într-o zi întreagă de muncă eşti silit să faci şi multe lucruri neplăcute. Dar, nu-i aşa, ăsta-i numai un aspect neînsemnat al muncii noastre, încheie el copilăreşte.

— Totuşi tragi nădejde ca într-o bună zi să ajungi şi tu director de ziar şi să impui o anumită linie de conduită.

— Până atunci am să fiu trecut prin ciur şi prin dârmon.

— Dar, de vreme ce încă nu eşti, spune-mi, te rog, ce crezi astăzi despre politica generală a ziarelor?

— Nu cred nimic, răspunse el fără să stea pe gânduri. Dacă vrei să reuşeşti în presă, nu trebuie să-ţi bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala. Atâta lucru am putut învăţa încă de pe acum.

Şi clătină cu înţelepciune din capul lui tineresc.

— Dar cu dreptatea cum rămâne? Insistai eu.

— Nu pricepi cum stau lucrurile? Bineînţeles că dreptatea rămâne dreptate dacă până la urmă lucrurile se aranjează, doar e limpede.

— Încântător de vag, am murmurat eu, dar mă dorea sufletul pentru tinereţea lui şi-mi dădeam seama că trebuie ori să ţip, ori să izbucnesc în plâns.

Începusem să răzbat cu privirea dincolo de aparenţele societăţii în care totdeauna trăisem şi să iau contact cu îngrozitoarele realităţi ascunse în spatele lor. Aveam impresia că se organizase o conspiraţie tacită împotriva lui Jackson, şi simţeam cum creşte în mine o undă de simpatie pentru avocatul cel plângăreţ, care zadarnic se străduise să-i apere interesele. Dar conspiraţia era mult mai cuprinzătoare. Şi nu era îndreptată numai împotriva lui Jackson, ci împotriva oricărui muncitor schilodit în fabrică. Iar dacă era îndreptată împotriva tuturor celor din Ţesătoriile Sierra, de ce n-ar fi fost şi împotriva tuturor muncitorilor din toate fabricile şi uzinele? Şi de fapt acest lucru nu era oare valabil pentru întreaga industrie, de pretutindeni?

Dar dacă lucrurile stăteau aşa, atunci societatea nu era decât o minciună. M-am speriat de propriile mele concluzii. Era prea cumplit şi prea înspăimântător ca să fie adevărat. Şi totuşi existau Jackson, şi braţul lui Jackson, şi sângele care-mi păta rochia şi care picura la streşinile casei

noastre. Iar ca Jackson erau mulţi – sute ca el numai la Ţesătoriile Sierra, după cum însuşi Jackson îmi spusese. Jackson acesta nu-mi mai ieşea din minte.

Am stat de vorbă şi cu domnii Wickson şi Perton-Waithe, cei doi domni care deţineau majoritatea acţiunilor la Ţesătoriile Sierra. Dar pe ei nu i-am putut impresiona, aşa cum îi impresionasem pe mecanicii aflaţi în slujba lor. Am descoperit atunci că ei aveau o morală superioară celei existente în restul societăţii. Era vorba de un lucru pe care l-aş putea numi morala aristocratică sau morala stăpânilor.56 Perorau cu gravitate despre politica lor şi o identificau mereu cu dreptatea. Mie mi-au vorbit părinteşte, dorind parcă să-mi cruţe tinereţea şi lipsa de experienţă. Dintre toţi cei cu care stătusem de vorbă, ei s-au dovedit a fi oamenii cu mentalitatea cea mai înfiorătoare. Erau profund încredinţaţi că purtarea lor este fără cusur. În privinţa asta nu-şi puneau nici un fel de probleme şi nu acceptau nici un fel de discuţie. Rămâneau adânc încredinţaţi că ei sunt salvatorii societăţii şi că lor li se datoreşte fericirea celor mulţi. Ba chiar erau în stare să-ţi descrie în culori patetice cât de cumplite ar fi suferinţele păturilor muncitoare dacă n-ar exista fabricile pe care ei şi numai ei, datorită marii lor înţelepciuni, le deschideau pentru a da de lucru muncitorilor.

Scurt timp după discuţia cu cei doi stăpâni, l-am întâlnit pe Ernest şi i-am spus tot ce aflasem acolo. S-a uitat la mine cu o expresie de mulţumire zugrăvită pe chip şi mi-a spus:

— Asta într-adevăr este o treabă bună. Începi să descoperi singură adevărul. Generalizezi pornind de la date empirice, şi generalizările pe care le faci sunt corecte. În cadrul mecanismului industrial nici un om nu se poate conduce după propria-i voinţă, în afară doar de marele capitalist, şi nici chiar acesta, dacă îmi îngădui un mic irlandism57. După cum vezi, stăpânii sunt absolut încredinţaţi că tot ce fac ei, fac bine. Asta este suprema absurditate a situaţiei. Sunt în aşa măsură supuşi slăbiciunilor firii omeneşti, încât

nu pot face un lucru dacă nu-s convinşi că este un lucru bun. Simt nevoia să găsească o justificare pentru toate faptele lor.

Atunci când vor să facă un anume lucru – mă refer la afaceri, bineînţeles – sunt nevoiţi să aştepte până când într-un fel sau altul apare în mintea lor o idee de ordin religios, moral, ştiinţific ori filosofic, care le dă putinţa să tragă concluzia că ceea ce fac, fac bine. După asta merg mai departe şi trec la fapte, fără să ştie că una dintre slăbiciunile spiritului omenesc este aceea că dorinţa e mama ideii. Indiferent ce ar face, justificarea urmează totdeauna şi fără zăbavă. Sunt nişte cazuişti58 superficiali. Se socotesc îndreptăţiţi chiar să facă rău, pentru că, până la urmă, din răul acesta ar ieşi binele. Una dintre născocirile lor cele mai ridicole, dar pe care o socotesc o axiomă, este că ei ar fi superiori restului omenirii în înţelepciune şi spirit de iniţiativă. În această idee falsă găsesc apoi justificarea dreptului lor de a împărţi ei, aşa cum cred de cuviinţă, bunurile acestei lumi. Au mers până acolo încât au reînviat teoria despre originea divină a prerogativelor regale, în cazul lor fiind vorba de prerogativele regilor industriei59.

Slăbiciunea poziţiei lor provine din faptul că nu sunt decât negustori. Nu-s filosofi şi nici biologi ori sociologi. Dacă ar fi, bineînţeles că lucrurile n-ar mai sta atât de prost. Un om de afaceri, care ar fi şi biolog şi sociolog în acelaşi timp, şi-ar da seama, în linii mari, ce anume ar trebui într-adevăr făcut pentru omenire. Dar, în afara domeniului afacerilor; oamenii aceştia sunt nişte proşti. Nu ştiu decât să facă afaceri. Nu înţeleg nici oamenii şi nici legile sociale, şi, cu toate acestea, se erijează în arbitri ai situaţiei milioanelor de oameni flămânzi şi ai tuturor celorlalte milioane de oameni din lume. Va veni o zi în care istoria se va strâmba de râs pe socoteala lor.

Nimic nu m-a mai surprins în discuţia pe care am avut-o cu doamnele Wickson şi Pertonwaithe. Amândouă erau femei de societate60 şi locuiau în adevărate palate. Posedau o

mulţime de reşedinţe, împrăştiate prin toată ţara: la munte, pe malurile lacurilor şi pe ţărmul mării. Aveau la dispoziţia lor armate întregi de servitori, iar activitatea filantropică pe care o desfăşurau era uluitoare. Subvenţionau universitatea şi congregaţiile religioase, iar preoţii se prosternau cu servilism în faţa lor61. Aceste două femei erau într-adevăr nişte forţe, datorită banilor pe care-i aveau. Destul de repede mi-am dat seama, îndrumată fiind de Ernest, că cele două femei posedau în cea mai mare măsură puterea de a stipendia şi dirija gândirea celor presupuşi că gândesc.

În toate îşi imitau ca nişte maimuţe bărbaţii şi vorbeau pe larg despre politică şi despre datoriile şi răspunderile celor bogaţi. Erau stăpânite de aceeaşi morală ca şi bărbaţii lor, de morala clasei din care făceau parte; şi debitau într-una fraze pompoase, pe care nici ele singure nu le înţelegeau.

S-au enervat când le-am vorbit despre starea jalnică a familiei lui Jackson şi când mi-am exprimat mirarea că nu încercaseră să strângă ceva bani ca să-i vină în ajutor. Mi-au răspuns că nu primesc din partea nimănui sugestii cu privire la îndatoririle lor sociale. Când le-am propus răspicat să vină în ajutorul lui Jackson, m-au refuzat tot atât de răspicat. Lucrul cel mai surprinzător era că amândouă mă refuzaseră cu aproape exact aceleaşi cuvinte, în ciuda faptului că discutasem cu fiecare în parte şi niciuna dintre ele nu ştia că discutasem sau că aveam de gând să discut şi cu cealaltă. Răspunsul lor comun a fost că sunt foarte fericite de prilejul ce li se oferă pentru a arăta în chip cât mai limpede că niciodată nu vor acorda o primă pentru neglijenţă; de asemenea, că nu vor consimţi niciodată să plătească despăgubiri pentru accidente, deoarece ar însemna să-i îndemne pe oamenii săraci să se schilodească singuri.62

Şi erau sincere, bietele femei! Erau cu totul îmbătate de credinţa nestrămutată în superioritatea clasei din care făceau parte şi în superioritatea lor ca oameni. Morala lor de clasă venea imediat să le justifice orice faptă. Pe când mă

îndepărtam de casa impunătoare a doamnei Pertonwaithe, am privit înapoi şi mi-am adus aminte de vorbele lui Ernest, care spunea că şi stăpânii sunt prinşi în angrenajele mecanismului, dar prinşi în aşa fel, încât stau deasupra.

Capitolul V.
FILOMAŢII63

Ernest venea destul de des pe la noi. Nu-l atrăgea doar personalitatea tatei sau mesele urmate de discuţii, încă de pe vremea aceea îmi făcea plăcere să cred că şi eu contribuiam cu ceva la frecvenţa vizitelor lui, şi n-a trecut multă vreme până am avut prilejul să verific temeinicia presupunerilor mele. Căci niciodată n-a mai existat pe lume un om care să iubească aşa cum iubea Ernest Everhard. Privirile, ca şi strângerea lui de mână, deveneau din ce în ce mai puternice şi mai insistente, dacă aşa ceva ar fi fost cu putinţă; iar întrebarea care-i licărea încă de la început în ochi ajunsese tot mai stăruitoare.

Prima impresie pe care mi-o făcuse, atunci când îl cunoscusem, fusese defavorabilă. Pe urmă, însă, m-am simţit atrasă de el. Îndată după asta a venit repulsia, în clipa când a pornit atacul lui înverşunat împotriva mea şi a clasei din care făceam parte. În fine, pe măsură ce mi-am dat seama că nu fusese nedrept cu clasa mea, iar reproşurile dureroase şi amare făcute atunci erau îndreptăţite, m-am apropiat din nou, şi mai strâns, de el. Devenise profetul meu. El era cel care smulsese masca de pe faţa societăţii şi-mi dăduse putinţa să văd cu ochii mei realităţile pe cât de neplăcute, pe atât de incontestabil adevărate.

După cum am mai spus, niciodată n-a existat om care să iubească aşa cum iubea el. Nici o fată nu poate trăi într-un mediu universitar până la douăzeci şi patru de ani fără să capete oarecare experienţă în ale dragostei. Îmi făcuseră curte studenţi imberbi, abia intraţi pe porţile universităţii, şi profesori cărunţi, atleţi cunoscuţi şi uriaşi din echipele de rugby. Dar niciunul nu se purtase cu mine aşa cum se purta

Ernest. Braţele lui s-au strâns în jurul meu mai înainte ca eu să-mi pot da seama. Buzele lui le-au strivit pe ale mele fără a-mi lăsa timp să mă împotrivesc ori să protestez. În faţa sincerităţii lui, orice convenţionale mofturi feciorelnice deveneau ridicole. Superbul şi impetuosul său elan m-a făcut să-mi pierd cu totul cumpătul. Nu m-a cerut în căsătorie. M-a cuprins în braţe, m-a sărutat şi a socotit lucru de la sine înţeles că ne vom căsători. N-a fost între noi nici un fel de discuţie în această privinţă. N-am discutat – şi asta mult mai târziu – decât despre data când ne vom căsători.

A fost ceva nemaiauzit. Ceva ca de basm. Şi totuşi, a rezistat la proba adevărului stabilită de Ernest, a „dat rezultate”. Mi-am încredinţat întreaga viaţă acestei legături. Şi a fost minunat. Totuşi, în cele dintâi zile ale dragostei noastre, adeseori mi-a fost teamă de viitor, când mă gândeam la violenţa de nestăvilit a dragostei lui. Dar temerile acestea s-au arătat a fi neîntemeiate. Nici o femeie n-a fost vreodată blagoslovită cu un soţ atât de curtenitor şi de tandru. Tandreţea şi violenţa lui constituiau un amestec straniu, asemănător amestecului de timiditate şi siguranţă de sine cu care se purta în lume. Minunata lui timiditate! Niciodată n-a izbutit s-o depăşească, şi prin ea devenea cu adevărat încântător. Felul cum se mişca prin salonul nostru mă făcea să mă gândesc la un taur cuminte într-un magazin de bibelouri.64

În vremea aceea mi s-au risipit şi ultimele îndoieli cu privire la nemărginirea dragostei mele pentru Ernest (o îndoială ţinând mai mult de inconştient, ce e drept). Asta s-a petrecut la Clubul filomaţilor. A fost o minunată seară de luptă aprigă, în cursul căreia Ernest i-a încolţit pe stăpâni în propria lor vizuină. Trebuie să spun că Clubul filomaţilor era cel mai select club de pe coasta Pacificului. Era creaţia domnişoarei Brentwood, o fată bătrână şi putred de bogată, căreia clubul îi ţinea loc de bărbat, de familie şi de amuzament. Membrii lui se recrutau dintre oamenii cei mai

bogaţi de prin partea locului, cei mai activi şi dinamici dintre bogătaşi, printre care se numărau bineînţeles şi câţiva savanţi, meniţi să creeze o atmosferă de înaltă ţinută intelectuală.

Clubul nu avea local propriu, căci nu era un club obişnuit. O data pe lună toţi membrii se adunau la locuinţa particulară a unuia dintre ei, pentru a asculta o conferinţă. De obicei, dar nu totdeauna, conferenţiarul era plătit. Dacă un chimist din New York făcea o nouă descoperire, în domeniul radiului de pildă, i se plăteau toate cheltuielile pentru deplasarea de-a curmezişul continentului şi, în afară de asta, o răsplată princiară pentru osteneală. La fel se proceda cu un explorator revenit recent din regiunile polare, ori cu ultimele revelaţii ale vieţii literare şi artistice. Musafiri nu erau niciodată primiţi, pentru că la filomaţi exista regula ca discuţiile lor să nu aibă nici cel mai mic ecou în presă. Datorită acestui sistem, anumiţi politicieni de seamă – căci s-a întâmplat să ţină conferinţe şi unii politicieni – aveau putinţa să expună pe larg ceea ce gândeau cu adevărat.

Am în faţa mea o scrisoare cam mototolită, pe care mi-a trimis-o Ernest acum douăzeci de ani, şi copiez din ea: „Tatăl tău e membru al Clubului filomaţilor şi, prin urmare, poţi veni şi tu. De aceea te rog să vii marţi seara. Îţi promit că ai să trăieşti câteva momente unice. În ultimele tale încercări n-ai reuşit să-i scuturi din amorţeală pe stăpâni. Dacă ai să vii, vei vedea cum îi scutur eu în locul tău. Îi voi face să urle ca lupii. Tu nu le-ai pus la încercare decât simţămintele morale, iar în astfel de ocazii stăpânii devin doar mai siguri de ei şi mai încrezuţi. Eu însă le voi ameninţa punga, şi asta îi va face să-şi dea pe faţă cele mai adânci străfunduri ale firii lor sălbatice. Dacă vii, vei avea ocazia să vezi oamenii cavernelor, îmbrăcaţi în haine de seară, mârâind şi încăierându-se pentru ciolan. Îţi făgăduiesc că vei vedea un tămbălău de toată frumuseţea şi

vei putea arunca o privire edificatoare în adâncul sufletului fiarelor.

M-au invitat la ei ca să mă facă praf, şi ideea asta a avut-o domnişoara Brentwood, care a fost suficient de neîndemânatică pentru a-mi da putinţa să le înţeleg intenţia atunci când m-a poftit. Şi-a mai distrat în felul acesta colegii de club. Încearcă o mare desfătare atunci când pot avea în faţa lor vreun reformist blând şi bun la suflet. Domnişoara Brentwood mă socoteşte blând ca o pisicuţă, cumsecade şi prostănac ca o vacă cu lapte. Nu neg că i-am ajutat şi eu să-şi formeze această impresie. La început a fost foarte prevăzătoare şi m-a cercetat de departe, până ce s-a convins că nu sunt un om primejdios. Ba voi primi şi un onorariu foarte frumos – două sute şi cincizeci de dolari – aşa cum i se cuvine unui bărbat care, deşi radical65 a candidat cândva pentru postul de guvernator. De asemenea, va trebui să mă îmbrac în haine de seară, ţinuta fiind obligatorie. În viaţa mea nu m-am mai îmbrăcat aşa, şi probabil va trebui să împrumut de undeva hainele. Sunt însă gata să fac orice, numai să am putinţa de a le da la cap filomaţilor.”

S-a întâmplat ca în seara aceea adunarea să aibă loc în casa familiei Pertonwaithe. S-au adus scaune multe în salonul cel mare, şi probabil au fost de faţă vreo două sute de filomaţi, veniţi să-l asculte pe Ernest. Erau cu adevărat stăpânii societăţii. M-am distrat adunând în minte averile reprezentate acolo şi am văzut că ajung la câteva frumoase sute de milioane. Cei de faţă nu făceau parte dintre bogaţii trândavi, ci toţi erau oameni de afaceri, care participau foarte activ la viaţa economică şi politică.

Toată lumea luase loc pe scaune când domnişoara Brentwood a intrat în încăpere, însoţindu-l pe Ernest. Amândoi au înaintat către capătul salonului, spre locul de unde urma să vorbească Ernest. Era îmbrăcat în haine de seară, iar datorită umerilor săi largi şi capului de zeu păgân arăta minunat. Dar mai presus de toate era acea slabă şi

totuşi evidentă umbră de timiditate din felul lui de a se mişca. Aproape îmi vine să cred că m-aş fi îndrăgostit de el fie şi numai pentru atâta lucru. Îl priveam, şi tot sufletul mi se umplea de bucurie. Îi simţeam iarăşi în palmă căldura mâinii, iar buzele mele trăiau din nou alintarea buzelor lui; s-a trezit în mine o asemenea mândrie, încât simţeam că trebuie să sar în picioare şi să strig în faţa întregii adunări: „E al meu! M-a strâns în braţele lui, şi eu, asta care mă vedeţi, îi stăpânesc tot cugetul, cu excepţia ideilor lui minunate şi fără de număr!”

Acolo, în capătul salonului, domnişoara Brentwood l-a prezentat pe Ernest colonelului Van Gilbert, şi am înţeles că acesta din urmă trebuia să prezideze. Colonelul Van Gilbert era un avocat vestit, avocat specializat în problemele marilor companii, iar pe lângă asta mai era şi putred de bogat. Onorariul cel mai mic pe care binevoia să-l ia în considerare era o sută de mii de dolari. Se dovedea un adevărat dresor al legilor, care în mâna lui deveneau o simplă jucărie. Le modela ca pe o argilă şi le mânuia ca pe un joc de cuburi, scoţând din ele tot ce dorea. Ca înfăţişare şi manieră oratorică rămăsese un om de modă veche, dar în ceea ce priveşte imaginaţia, cunoştinţele şi priceperea se dovedea cum nu se poate mai tânăr. Prima lui lovitură de maestru fusese anularea testamentului Shardwell.66 Onorariul încasat în acest singur proces fusese cinci sute de mii de dolari. De atunci se ridicase cu viteza unui meteor, şi nu o dată fusese numit cel mai abil avocat din California, în această privinţă avându-se, bineînţeles, în vedere calităţile lui de avocat al marilor companii, şi se număra fără doar şi poate printre primii trei avocaţi din Statele Unite.

Colonelul Van Gilbert s-a ridicat, şi în câteva fraze bine alese, dar nu lipsite de o nuanţă de fină ironie, l-a prezentat pe Ernest. În cuvântul său de introducere, colonelul Van Gilbert s-a priceput foarte bine să amestece şi o subtilă zeflemisire la adresa reformatorului social ieşit din rândurile clasei muncitoare, iar asistenţa a zâmbit. Asta m-a

supărat, şi atunci m-am uitat la Ernest, dar înfăţişarea lui m-a supărat şi mai tare. Părea că nu se sinchiseşte de finele înţepături ale vorbitorului. Ba, mai mult decât atât, parcă nici nu-şi dădea seama în ce fel îl tratează colonelul. Stătea pe scaun binevoitor, impasibil, şi ai fi zis că doarme. Arăta într-adevăr ca un prostănac. Iar atunci, pentru o clipă, m-am gândit ce s-ar întâmpla dacă s-ar lăsa intimidat de această impresionantă desfăşurare de forţă şi inteligenţă. Dar îndată după asta am zâmbit. Pe mine nu putea să mă păcălească. Însă pe ceilalţi îi păcălise, tot aşa cum mai înainte o păcălise pe domnişoara Brentwood, care acum şedea într-un fotoliu din faţă şi, în mai multe rânduri, întorsese capul şi privise la unul sau altul dintre confraţii ei, zâmbind în semn de înaltă apreciere pentru vorbele colonelului.

După ce a sfârşit colonelul, s-a ridicat Ernest şi a pornit să vorbească. A început cu voce slabă, cu fraze întretăiate şi pline de modestie, lăsând să se vadă limpede că e cam încurcat. A vorbit despre naşterea lui în sânul clasei muncitoare, despre mediul păcătos şi oropsit în care a deschis ochii şi unde atât trupurile, cât şi sufletele oamenilor erau înfometate şi chinuite. A descris ambiţiile şi idealurile lui de pe atunci şi părerile pe care le avea despre raiul unde trăiau oamenii din clasele de sus. Spunea:

— Ştiam că în lumea de deasupra mea domneşte generozitatea spiritului, gândirea curată şi nobilă, dimpreună cu o viaţă intelectuală aleasă. Ştiam toate acestea fiindcă citisem romanele din colecţia Seaside Library67, în care, cu excepţia ticăloşilor şi aventurierelor, toţi bărbaţii şi toate femeile se gândeau numai la lucruri frumoase, vorbeau o limbă aleasă şi realizau opere măreţe. Pe scurt, aşa cum credeam că soarele răsare, credeam şi că în lumea situată deasupra lumii mele se afla tot ce există bun, nobil şi frumos, tot ce dă vieţii farmec şi demnitate, tot ceea ce face ca viaţa să merite a fi trăită şi ceea ce îl răsplăteşte pe om pentru munca şi suferinţele lui.

A continuat apoi descriindu-şi viaţa dusă în fabrici, felul cum învăţase meseria de potcovar şi în ce împrejurări ajunsese să-i cunoască pe socialişti. Printre aceştia, spuse el, găsise minţi luminate şi inteligenţe sclipitoare, alteori propovăduitori ai Evangheliei alungaţi din rândurile clerului deoarece creştinismul lor era prea cuprinzător pentru a fi pe placul vreunei congregaţii de închinători la viţelul de aur şi profesori sacrificaţi pe eşafodul servilismului universitar faţă de clasele conducătoare. Socialiştii, arătă el, erau revoluţionari care luptau pentru dărâmarea societăţii iraţionale de astăzi şi pentru clădirea, din aceste dărâmături, a viitoarei societăţi raţionale. A mai spus multe alte lucruri care ar cere prea mult timp pentru a fi scrise, dar nu voi putea nicicând uita în ce fel a zugrăvit viaţa dusă printre revoluţionari. Orice ezitare din vorbirea lui dispăruse. Glasul îi devenise puternic şi ferm, strălucitor ca şi personalitatea celui ce vorbea şi la fel cu gândurile cărora le dădea fiinţă. Spunea:

— Printre revoluţionari am aflat, de asemenea, fierbinte credinţă în om, idealism curat, farmecul altruismului, renunţare şi martiraj, cele mai alese şi mai luminoase însuşiri ale spiritului. Aici viaţa era curată, nobilă şi viguroasă. Aveam de-a face cu suflete mari, care proslăveau omul şi spiritul, punându-le cu mult mai presus de dolari şi cenţi, pentru care geamătul stins al unui copil înfometat dintr-un cartier mizer însemna mai mult decât întreaga zarvă şi tot fastul risipit în jurul expansiunii comerciale ori a imperiilor mondiale. În jurul meu nu vedeam decât năzuinţe nobile şi eforturi eroice, zilele şi nopţile mele rămâneau pururi pline de strălucirea soarelui ori de scânteierea stelelor, trăiam în dogoarea focului şi în răcoreala picăturilor de rouă, având în faţa ochilor, veşnic luminoasă şi trează, icoana cea mai sfântă între toate, omul de carne şi sânge, omul îndelung asuprit şi torturat, dar care până la urmă va fi eliberat şi izbăvit.

Îl mai văzusem şi în alte rânduri transfigurat, aşa cum era şi acum. Fruntea îi strălucea din pricina dumnezeieştilor gânduri ascunse dincolo de ea, dar şi mai strălucitori îi erau ochii, în mijlocul luminii calde ce părea că-l învăluie ca o mantie. Ceilalţi însă nu-i vedeau mantia de lumina şi am presupus atunci că ea era un efect al lacrimilor de bucurie şi dragoste care-mi împăienjeneau ochii. În orice caz, domnul Wickson, care stătea chiar în spatele meu, nu fusese impresionat de loc, fiindcă l-am auzit spunând dispreţuitor şi cu voce tare: „Utopii”.68

Ernest a vorbit mai departe despre ridicarea sa în societate, până când, în cele din urmă, a ajuns să cunoască membri ai claselor sus-puse şi să aibă îndeaproape de-a face cu oameni aflaţi în posturile cele mai înalte. Atunci a venit dezamăgirea, şi această dezamăgire Ernest a prezentat-o în termeni de loc măgulitori pentru asistenţă. A fost surprins de micimea lucrurilor văzute aici. Viaţa oamenilor acestora se dovedea a nu fi delicată şi frumoasă. Fusese înspăimântat de egoismul întâlnit în cercurile sus-puse, şi ceea ce îl surprinsese încă şi mai mult fusese lipsa oricărei vieţi intelectuale. Având proaspătă în minte imaginea revoluţionarilor, fusese cum nu se poate mai neplăcut surprins de cumplita sărăcie intelectuală a claselor stăpânitoare. Apoi văzuse cum, în ciuda bisericilor falnice unde se închinau şi a preoţilor bine plătiţi, toţi stăpânii, femei sau bărbaţi, dovedeau un materialism sângeros. E-adevărat că trăncăneau într-una despre nişte idealuri dulcege şi despre nişte precepte morale ipocrite, dar, în ciuda acestor flecăreli, trăsătura dominantă a vieţii pe care o trăiau era setea nepotolită de bunuri materiale. Şi nu aveau nici un fel de crez moral; nimeni nu-şi mai aducea aminte acum de crezul iubirii propovăduit cândva de Cristos.

— Am cunoscut oameni, spuse Ernest, care invocau numele mântuitorului în filipicele lor împotriva războiului, dar care puneau în mâinile pinkertonilor69 arme cu care să

împuşte muncitorii grevişti în propriile lor fabrici. Am cunoscut oameni care se sufocau de indignare când vorbeau despre brutalitatea meciurilor de box, dar care în acelaşi timp erau complici în falsificarea alimentelor, ucigând astfel în fiece an mai mulţi prunci decât a ucis vreodată Irod cel sângeros.70

Cutare domnişor manierat şi spilcuit era doar un om de paie în post de director şi o simplă unealtă a companiilor, care pe ascuns jefuiau văduvele şi orfanii. Cutare altul, mare colecţionar de cărţi rare şi om cu aere de Mecena71, se lasă jucat pe degete de un personaj fălcos şi sprâncenat. Cutare director de ziar, care publica nenumărate reclame pentru medicamente brevetate, mi-a strigat că sunt un demagog şi un escroc atunci când i-am spus că-l desfid să publice în ziarul său adevărul despre medicamentele brevetate72. Iată-l, de pildă, pe venerabilul domn care vorbeşte cu avânt şi pasiune despre frumuseţile ideale şi milostivirea lui Dumnezeu, dar care tocmai şi-a tras pe sfoară asociaţii într-o mare afacere comercială. Iată-l pe altul, stâlp al bisericii şi om care acordă subvenţii grase misionarilor plecaţi pe meleaguri depărtate, cum îşi munceşte câte zece ceasuri pe zi vânzătoarele din magazin şi le plăteşte un salariu de mizerie, încurajând astfel direct prostituţia. Un altul acordă numeroase donaţii instituţiilor de cultură şi clădeşte biserici minunate, dar pentru câţiva dolari sau cenţi jură strâmb în faţa tribunalului. Un magnat al căilor ferate îşi calcă fără jenă cuvântul dat ca cetăţean, ca om de onoare şi creştin, acordând pe sub mână rabaturi ilicite la tarifele de transport, şi nu rareori face asemenea lucruri. Iată un senator care primeşte să fie jucărie şi rob, adevărat muţunache la dispoziţia unui şef de grup politic73; în aceeaşi situaţie se complace cutare guvernator şi cutare judecător de la Curtea Supremă74; şi toţi au permise gratuite pe căile ferate75. Dar deasupra tuturor acestora se află mierosul capitalist, care stăpâneşte grupul politic, pe şeful grupului şi căile ferate care eliberau permisele.

Iată deci cum m-am trezit deodată nu în paradis, ci în deşertul arzător al afacerismului. Pretutindeni numai prostie, în afara chestiunilor de afaceri. N-am găsit nici un om curat, nobil şi viguros, deşi am întâlnit mulţi viguroşi… În ticăloşie. Tot ce am putut vedea a fost lipsă de inimă şi egoism monstruos, dimpreună cu o meschină, lacomă, concretă şi veşnic săritoare în ochi sete de bunuri materiale.

Le-a mai spus încă multe despre ei înşişi şi despre dezamăgirea lui. Din punct de vedere intelectual îl plictisiseră; din punct de vedere moral şi spiritual îl scârbiseră; şi de aceea a fost fericit să se întoarcă la revoluţionarii lui, care erau curaţi, generoşi, viguroşi şi aveau toate calităţile ce lipseau în lumea capitaliştilor.

— Iar acum, continuă el, îngăduiţi-mi să vă vorbesc despre revoluţie.

Înainte de a merge mai departe, mă simt obligată să vă spun că teribila lui diatribă nu-i impresionase de loc. Am privit în jurul meu, le-am cercetat feţele şi am văzut că rămăseseră la fel de încrezători şi convinşi că sunt mai presus de acuzaţiile auzite. Mi-am adus atunci aminte de ce îmi spusese Ernest, şi anume că nici un atac împotriva moralei lor nu poate să-i impresioneze. Cu toate astea, mi-am dat seama că îndrăzneala limbajului folosit de Ernest o tulburase pe domnişoara Brentwood, care părea neliniştită şi îngrijorată.

Mai întâi Ernest a descris armata revoluţiei şi, pe măsură ce-i arăta prin cifre puterea (amintind numărul de voturi obţinute în diferite ţări), asistenţa a început să se neliniştească. Îngrijorarea li s-a zugrăvit pe chipuri şi am observat că buzele le sunt mai strânse. În fine, le-a aruncat mănuşa, şi atunci a rostit provocarea la luptă. Ernest a prezentat organizaţia internaţională a socialiştilor, care unea pe cei un milion şi jumătate de muncitori din Statele Unite cu cei douăzeci şi trei de milioane şi jumătate de muncitori din restul lumii.

— O asemenea armată a revoluţiei, spuse el, care uneşte într-un mănunchi douăzeci şi cinci de milioane de oameni, este un lucru menit a-i sili pe stăpâni şi clasele stăpânitoare să se oprească o clipă şi să reflecteze. Strigătul de luptă al acestei armate este: „Nici o cruţare! Vrem tot ce aveţi în stăpânire. Nu ne vom mulţumi nici cu o iotă mai puţin. Vrem să luăm în mâinile noastre frânele stăpânirii şi cârma destinelor umanităţii! Priviţi-ne mâinile! Sunt puternice! Vom smulge din stăpânirea voastră puterea, palatele şi toată aurita voastră bunăstare, iar în acea zi va trebui să vă agonisiţi pâinea prin muncă, asemenea ţăranului care trudeşte pe ogor sau mărunţilor funcţionari înfometaţi şi sfrijiţi din marile voastre oraşe. Priviţi-ne mâinile! Sunt puternice!”

Şi, zicând astfel, întinse din umerii lui superbi braţele puternice, iar degetele mâinilor sale de potcovar înhăţau aerul asemeni ghearelor vulturului, gata parcă să sfâşie şi să strivească auditoriul. Aşa cum se înfăţişa atunci, părea însăşi imaginea muncii atotstăpânitoare. Mi-am dat pe loc seama cum în faţa acelei imagini a revoluţiei – concretă, apropiată şi ameninţătoare – ascultătorii parcă s-au închircit. Vreau să spun că femeile s-au închircit, şi pe faţă li s-a zugrăvit spaima. Nu tot aşa s-a întâmplat cu bărbaţii. Ei făceau parte dintre bogaţii dinamici, nu dintre trântori, şi erau obişnuiţi cu lupta. S-a auzit un murmur gros şi gutural, care a plutit o clipă în aer, apoi s-a stins. Era prevestirea arătării colţilor şi mârâitului pe care aveam să-l aud de multe ori în seara aceea – semn al fiarei ascunse în om, al tăriei pornirilor lui primitive. Dar ei nu ştiau că scoseseră acel murmur. Era mârâitul haitei, înălţat din mijlocul ei şi scăpat fără voie din gâtlejul fiarei. Iar în acea clipă, văzând cum chipurile li se încruntă şi în ochi li se aprinde o sclipire bătăioasă, am înţeles că nu vor lăsa cu uşurinţă să li se smulgă din mâini stăpânirea lumii.

Ernest şi-a continuat năvalnic atacul. A arătat cum existenţa unui milion şi jumătate de revoluţionari în Statele

Unite se datorează faptului că clasa capitalistă a condus prost societatea. A descris condiţiile economice în care trăiau oamenii cavernelor şi sălbaticii din zilele noastre, arătând că ei nu dispuneau nici de unelte şi nici de maşini, ci numai de însuşirea naturală de a poseda forţă de muncă. Apoi a schiţat dezvoltarea maşinismului şi a organizării sociale, care a dus la rezultatul că puterea de producţie a omului civilizat a ajuns de o mie de ori mai mare decât cea a sălbaticului.

— Cinci oameni, a continuat el, pot produce pâine pentru o mie. Un singur om poate produce ţesături de bumbac pentru două sute şi cincizeci, ţesături de lână pentru trei sute, iar încălţăminte pentru o mie. De aici s-ar putea trage concluzia că printr-o pricepută conducere a societăţii omul civilizat modern ar putea trai infinit mai bine decât omul cavernelor. Dar oare aşa este? Să vedem. În Statele Unite există astăzi cincisprezece milioane76 de oameni care trăiesc în sărăcie; iar prin sărăcie înţelegem acele condiţii de trai în care, datorită lipsei de hrană şi locuinţă corespunzătoare, nici măcar randamentul obişnuit al muncii nu poate fi întreţinut. În Statele Unite, şi în ciuda a ceea ce numiţi legislaţia muncii, există astăzi trei milioane de copii care muncesc în fabrici.77 În ultimii doisprezece ani numărul lor s-a dublat. Şi doar aşa, în treacăt, aş vrea să vă întreb pe dumneavoastră, mai-marii societăţii, din ce pricină nu aţi publicat rezultatele recensământului din 1910? Voi răspunde eu în locul dumneavoastră, arătând că aţi făcut acest lucru având motive temeinice. Cifrele recensământului ar fi dezvăluit un asemenea grad de mizerie socială, încât ar fi fost mult grăbită revoluţia, ai cărei nori se adună totuşi ameninţători deasupra capetelor voastre.

Dar să revenim la acuzaţia pe care v-am adus-o. Dacă productivitatea muncii omului civilizat este de o mie de ori mai mare decât cea a omului cavernelor, atunci din ce pricină există astăzi în Statele Unite cincisprezece milioane

de oameni care flămânzesc şi nu au adăposturi omeneşti? De ce există astăzi în Statele Unite trei milioane de copii care trudesc în fabrici? Iată o acuzaţie într-adevăr strivitoare. Clasa capitaliştilor a cârmuit într-adevăr prost. În faţa faptelor, care arată că omul modern trăieşte mai rău decât omul cavernelor, cu toate că productivitatea muncii sale este de o mie de ori mai mare, nu se poate trage decât o singură concluzie: aceea că clasa capitalistă a cârmuit prost, că dumneavoastră aţi cârmuit prost, domnii mei, că, în chip criminal şi egoist, aţi cârmuit prost. Iar în această privinţă nu-mi veţi putea răspunde nimic aici, în astă-seară, când stăm faţă în faţă, tot aşa după cum clasa socială din care faceţi parte, în întregimea ei, nu va avea niciodată ce răspunde celor un milion şi jumătate de revoluţionari din Statele Unite. Nu puteţi răspunde. Vă desfid să răspundeţi. Ba, mai mult decât atât, îndrăznesc a vă prevesti în acest moment că, după ce voi încheia, nu-mi veţi răspunde. În legătură cu această chestiune limbile vă vor fi legate, deşi despre alte lucruri veţi vorbi îndelung.

Aţi dat faliment în conducerea societăţii. Aţi transformat civilizaţia într-un abator. Aţi fost lacomi şi aţi fost orbi. Aţi urcat la tribunele corpurilor noastre legiuitoare (aşa cum mai urcaţi încă şi astăzi) şi aţi declarat fără ruşine că nu puteţi realiza profituri dacă nu folosiţi forţa de muncă a copiilor şi a pruncilor. Nu-i nevoie să mă credeţi pe cuvânt. Toate acestea s-au consemnat în scris şi vă acuză. V-aţi adormit conştiinţa cu flecăreli despre dulci idealuri şi siropoase precepte morale ipocrite. Sunteţi ghiftuiţi de putere şi bogăţie, îmbătaţi de succese; dar nu aveţi în faţa noastră mai multe şanse de a supravieţui decât au trântorii ghemuiţi pe lângă fagure, atunci când albinele lucrătoare se reped asupră-le pentru a pune capăt îmbuibatei lor existenţe. Aţi dat faliment în conducerea societăţii, şi această conducere trebuie să fie smulsă din mâinile voastre. Un milion şi jumătate de muncitori americani afirmă că vor convinge întreaga clasă muncitoare din Statele Unite să li

se alăture şi împreună să vă smulgă această conducere. Asta este revoluţia, domnii mei. Opriţi-o dacă puteţi!

Glasul lui Ernest a continuat să răsune încă multă vreme între pereţii salonului. Apoi s-a înălţat acel murmur gutural pe care îl auzisem mai înainte, şi vreo zece bărbaţi au sărit în picioare, cerând vehement colonelului Van Gilbert să le dea cuvântul. Am observat cum umerii domnişoarei Brentwood se scutură convulsiv, şi pentru o clipă m-am înfuriat, fiindcă am crezut că râde de Ernest. Dar nu după mult timp mi-am dat seama că nu râdea, ci o apucase un acces de isterie. O îngrozea enormitatea greşelii comise prin aducerea acestui instigator în mijlocul iubiţilor săi colegi de club.

Colonelul Van Gilbert nici nu-i luă în seamă pe bărbaţii cu feţe contorsionate de mânie care-i cereau îngăduinţa să ia cuvântul. Şi pe figura lui se citea aceeaşi furie. Sări în picioare, vânturându-şi amândouă braţele, şi câteva momente nu putu scoate decât sunete nearticulate. Pe urmă cuvintele au început să-i curgă şuvoi de pe buze. Dar nu era pledoaria unui avocat cu onorarii de sute de mii de dolari şi nici măcar retorică de modă veche.

— Aberaţii şi iar aberaţii! Strigă el. În viaţa mea n-am mai ascultat atâtea aberaţii rostite într-o singură oră. Iar pe lângă asta, tinere, trebuie să-ţi atrag atenţia că nu ai spus nimic nou. Toate lucrurile acestea le-am învăţat în şcoală înainte ca dumneata să te fi născut. Jean-Jacques Rousseau78 a enunţat teoriile dumitale acum aproape două secole. Întoarcerea la starea naturală! Auziţi?! Întoarcere! Biologia dovedeşte absurditatea unui asemenea îndemn. Pe bună dreptate s-a spus că o spoială de învăţătură e periculoasă, iar prin teoriile dumitale nesăbuite n-ai făcut în seara asta decât să aduci un nou exemplu în sprijinul acestui adevăr. Aberaţie peste aberaţie! Niciodată în viaţă n-am fost atât de scârbit de-o asemenea acumulare de aberaţii. Asta am avut de spus despre raţionamentele copilăreşti şi pripitele dumitale generalizări!

L-a privit dispreţuitor şi s-a aşezat. I-au răspuns scurte exclamaţii admirative din partea femeilor şi sunete mai puternice de aprobare din partea bărbaţilor. Jumătate dintre cei aflaţi în picioare au început să vorbească toţi deodată. Se crease un vacarm şi o harababură de nedescris. Nicicând nu văzuseră pereţii înalţi ai salonului doamnei Pertonwaithe un asemenea spectacol. Prin urmare, aceştia erau solemnii regi ai industriei şi stăpâni ai societăţii, aceşti sălbatici îmbrăcaţi în haine de seară pe care îi auzeam cum mârâie şi scheaună. Într-adevăr, Ernest îi făcuse să-şi piardă cumpătul când întinsese mâinile către pungile lor, mâinile acelea în care ei văzuseră mâinile celor un milion şi jumătate de revoluţionari.

Dar Ernest nu-şi pierdea niciodată cumpătul, în orice situaţie s-ar fi aflat. Nici nu apucase colonelul Van Gilbert să se aşeze bine pe scaun, când Ernest sări în picioare şi se repezi către ei.

— Fiecare pe rând! Tună el.

Strigătul pornise din plămânii lui puternici şi dominase toată acea furtună omenească. Prin simpla prestanţă a personalităţii sale impunea tăcere.

— Fiecare pe rând, repetă Ernest cu glas domol. Daţi-mi voie să răspund domnului colonel Van Gilbert. După aceea voi sta la dispoziţia fiecăruia dintre dumneavoastră, dar fiecare pe rând, nu uitaţi. Aici nu jucăm în echipă. Nu suntem pe terenul de rugby.

În ceea ce vă priveşte, continuă el întorcându-se către colonelul Van Gilbert, n-aţi răspuns la niciuna dintre afirmaţiile mele. Aţi formulat pur şi simplu doar câteva aserţiuni răstite şi dogmatice cu privire la nivelul meu intelectual. Un asemenea procedeu vă poate ajuta probabil în afacerile dumneavoastră, dar cu mine nu vă este îngăduit să vorbiţi în felul acesta. Eu nu sunt un muncitor venit cu şapca în mână înaintea dumneavoastră să vă roage să-i măriţi salariul, ori să-l apăraţi împotriva maşinii la care lucrează. Când aveţi de-a face cu mine, nu puteţi trata

adevărul în mod dogmatic. Procedeul ăsta păstraţi-l pentru sclavii dumneavoastră salariaţi. Ei nu vor îndrăzni să vă răspundă, pentru că pâinea şi viaţa lor stau în mâinile dumneavoastră.

Cât priveşte acea întoarcere la natură despre care spuneţi că aţi învăţat în şcoală înainte de naşterea mea, permiteţi-mi să arăt că după felul cum vorbiţi se vede că n-aţi mai putut învăţa nimic de atunci încoace. Socialismul nu are de-a face cu întoarcerea la natură mai mult decât are calculul diferenţial de-a face cu sfânta Evanghelie. Am spus că oamenii din clasa dumneavoastră dovedesc totală lipsă de inteligenţă de îndată ce părăsesc domeniul afacerilor. Dumneavoastră, domnule colonel, aţi adus un strălucit exemplu în sprijinul afirmaţiei mele.

Această cumplită săpunealã aplicată avocatului cu onorarii de sute de mii de dolari era prea mult pentru nervii domnişoarei Brentwood. Accesul de isterie a luat forme violente, şi domnişoara, care plângea cu sughiţuri şi hohotea de râs, a trebuit să fie condusă afară din salon. Era spre binele ei, fiindcă aveau să urmeze lucruri şi mai rele.

— În privinţa asta nu trebuie să mă credeţi pe cuvânt, urmă Ernest după ce persoana care-l întrerupsese părăsi încăperea. Oamenii dumneavoastră care se bucură de cel mai mare prestigiu vă vor dovedi într-un singur glas că nu dispuneţi de inteligenţă. Propriii dumneavoastră furnizori de cunoştinţe, atât de bine plătiţi, vă vor spune ca greşiţi. Întrebaţi-l pe cel din urmă asistent de la o catedră de sociologie care-i deosebirea dintre teoria lui Rousseau despre întoarcerea la starea naturală şi teoria socialismului; întrebaţi-i pe cei mai ortodocşi dintre sociologii şi economiştii dumneavoastră burghezi; cercetaţi paginile oricărui manual de specialitate rânduit în rafturile bibliotecilor pe care le subvenţionaţi; de pretutindeni veţi afla un singur şi unic răspuns, şi anume: că nu există nici un fel de legătură între întoarcerea la starea naturală şi socialism. Dimpotrivă, răspunsul unanim va fi că

întoarcerea la starea naturală şi socialismul sunt diametral opuse. Aşa cum v-am spus, nu e nevoie să mă credeţi pe cuvânt. Dovada ignoranţei şi nepriceperii dumneavoastră se află acolo, în cărţi, în propriile dumneavoastră cărţi, pe care niciodată nu le citiţi. Iar în ceea ce priveşte ignoranţa şi nepriceperea, dumneavoastră, domnule colonel, nu sunteţi decât un exemplar tipic al clasei din care faceţi parte.

Cunoaşteţi dreptul şi vă pricepeţi la afaceri, domnule colonel. Ştiţi cum trebuie servite interesele marilor companii şi cum să măriţi dividendele eludând legea. Foarte bine. Vedeţi-vă mai departe de treabă. Sunteţi într-adevăr o personalitate. Sunteţi un foarte abil avocat, dar nu ştiţi nici o iotă din istorie, habar nu aveţi de ştiinţele sociale, iar biologia pe care o cunoaşteţi este contemporană cu Plinius79.

De data asta colonelul Van Gilbert s-a frământat pe scaun. Domnea tăcere deplină. Toţi rămăseseră uluiţi, paralizaţi aş putea spune. Un asemenea tratament aplicat vestitului colonel Van Gilbert era ceva nemaiauzit, de neînchipuit, de necrezut, marele colonel Van Gilbert, în faţa căruia judecătorii tremurau când lua cuvântul la şedinţele tribunalelor. Dar Ernest niciodată nu-şi cruţa adversarul.

— Asta, bineînţeles, nu se referă în mod special la dumneavoastră. Fiecare cu meseria lui. Rămâneţi la preocupările dumneavoastră, şi eu îmi voi vedea de ale mele. V-aţi specializat într-o anumită ramură. De câte ori va fi vorba despre o problemă de drept, despre cum poate fi eludată legea în chip cât mai abil, ori în ce fel pot fi întocmite legi noi spre folosul marilor companii prădalnice, mă voi prosterna în ţărână la picioarele dumneavoastră. Dar când este vorba de ştiinţele sociale – meseria mea – va trebui să vă prosternaţi în ţărână la picioarele mele. Să nu uitaţi asta. Nu uitaţi de asemenea că dreptul cunoscut de dumneavoastră este vremelnic, că el aparţine unei singure zile şi deci nu uitaţi că lucrurile care dăinuiesc mai mult de o zi vă sunt necunoscute, străine. De aceea afirmaţiile

dumneavoastră dogmatice şi generalizările pripite în probleme istorice şi sociale nu merită osteneala de a fi rostite.

Ernest făcu o pauză şi-l cercetă gânditor cu privirea pe colonel, observându-i chipul întunecat şi boţit de mânie, pieptul zguduit de respiraţia întretăiată, trupul încordat şi mâinile albe şi subţiri, ale căror degete se încleştau şi se descleştau nervos.

— Se pare însă că aveţi energie de risipit şi vă voi oferi prilejul s-o risipiţi. Am rostit un rechizitoriu împotriva clasei dumneavoastră. Dovediţi-mi că acest rechizitoriu este neîntemeiat. V-am arătat condiţia mizerabilă la care este redus omul de astăzi – trei milioane de copii sclavi în Statele Unite, fără truda cărora nu s-ar putea realiza profituri, şi cincisprezece milioane de oameni subnutriţi, prost îmbrăcaţi şi încă şi mai prost adăpostiţi. Am arătat că productivitatea muncii omului modern, datorită organizării sociale şi folosirii maşinilor, este de o mie de ori mai mare decât cea a omului cavernelor. Apoi am declarat că, pornind de la aceste două fapte, nu se poate trage decât o singură concluzie: că clasa capitalistă a dat faliment în conducerea societăţii. Aceasta este acuzaţia pe care am rostit-o, şi în chip repetat şi insistent v-am invitat să-mi răspundeţi. Ba am mers chiar mai departe. Am prezis că nu îmi veţi răspunde. Vă revenea dumneavoastră sarcina de a da de minciună această prezicere. Aţi calificat expunerea mea drept aberaţie. Arătaţi unde este aberaţia, domnule colonel Van Gilbert! Răspundeţi rechizitoriului pe care eu, dimpreună cu cei un milion şi jumătate de tovarăşi ai mei, l-am rostit împotriva dumneavoastră şi a clasei căreia îi aparţineţi.

Colonelul Van Gilbert uitase cu totul că el prezida şi că deci politeţea l-ar fi obligat să dea mai întâi cuvântul celorlalţi solicitatori. A sărit din nou în picioare, gesticulând dezordonat şi uitând retorica şi stăpânirea de sine, apoi începu ba să-l insulte pe Ernest pentru tinereţea şi

demagogia lui, ba să atace sălbatic clasa muncitoare, insistând asupra incapacităţii şi nepriceperii ei.

— Dacă ţinem seamă de calitatea dumneavoastră de avocat, pot spune că n-am întâlnit în viaţa mea om mai greu de reţinut asupra unei anumite probleme, îşi începu Ernest răspunsul la tirada colonelului. Tinereţea mea n-are nimic de-a face cu cele ce am susţinut aici. Nici incapacitatea clasei muncitoare. Am acuzat clasa capitalistă că a condus prost societatea. Nu mi-aţi răspuns. Nici măcar n-aţi încercat s-o faceţi. De ce? Oare pentru că nu aveţi ce răspunde? Sunteţi apărătorul tuturor celor de faţă. Fiecare dintre cei de aici, în afară de mine, stă cu sufletul la gură şi priveşte la buzele dumneavoastră pentru că ei înşişi nu au ce răspunde. În ceea ce mă priveşte, însă, aşa după cum am mai spus, eu ştiu nu numai că nu puteţi răspunde, ci chiar că nici nu veţi încerca să răspundeţi.

— Asta e intolerabil! Strigă colonelul Van Gilbert. Este o insultă!

— Intolerabil este faptul că nu sunteţi dispus să răspundeţi, replică Ernest solemn. Nimeni nu poate fi insultat cu idei. Insulta, prin însăşi esenţa ei, este de natură emoţională. Veniţi-vă în fire. Răspundeţi cu idei la ideea mea, prin care acuz clasa capitalistă că a dat faliment în cârmuirea societăţii.

Dar colonelul Van Gilbert păstră tăcerea, făcând o mutră posacă şi arogantă, cam aşa cum face un om când nu-i dispus să stea de vorbă cu un netrebnic.

— Nu trebuie să fiţi abătut, zise Ernest. Consolaţi-vă cu gândul că nici un membru al clasei dumneavoastră n-a putut vreodată răspunde la aceste acuzaţii. Apoi se întoarse către ceilalţi, care abia aşteptau să vorbească: Acum este rândul dumneavoastră. Daţi-i drumul şi vă rog să nu uitaţi că aştept din partea dumneavoastră răspunsul pe care colonelul Van Gilbert nu a izbutit să-l dea.

Mi-ar fi cu neputinţă să scriu tot ce s-a spus în cursul discuţiei. Niciodată până atunci nu mi-am dat seama câte

vorbe se pot rosti în trei scurte ceasuri. În orice caz, a fost ceva minunat. Cu cât adversarii se înfuriau mai tare, cu atât Ernest se arăta mai abil în a-i înfuria şi mai rău. Dispunea de o privire enciclopedică asupra întregului domeniu al cunoştinţelor omeneşti, şi printr-un singur cuvânt sau o singură frază, prin foarte iscusite înţepături cu vârful spadei se pricepea să-i scoată din fire. Le arăta clar şi le demonstra fiecare greşeală de logică. Acesta, de pildă, era un silogism fals, cutare concluzie nu avea legătură cu premisa, pe câtă vreme o altă premisă nu era decât o şarlatanie, deoarece încercase să includă în sine, prin contrabandă, însăşi concluzia pe care tindea s-o stabilească. Una era doar o minciună, alta, o simplă ipoteză, iar cealaltă cuprindea o aserţiune contrarie unui adevăr verificat cuprins în toate manualele.

Şi aşa mai departe. Uneori schimba spada pe ciomag şi pornea să le sfărâme raţionamentele, lovind în dreapta şi-n stânga. Şi totdeauna pretindea fapte şi refuza să discute teorii. Iar faptele invocate de el deveneau un Waterloo80 pentru adversari. De câte ori ceilalţi atacau clasa muncitoare, el le răspundea imediat: „Râde dracu de porumbe negre; ăsta nu-i un răspuns la acuzaţia că proprie-ţi conştiinţă e pătată”. Iar tuturor şi fiecăruia în parte le spunea: „De ce nu aţi răspuns la acuzaţia că dumneavoastră, clasa capitalistă, aţi cârmuit prost societatea, aţi dat faliment în conducerea societăţii? Aţi vorbit despre tot ce vreţi, despre câte în lună şi în stele, dar n-aţi dat răspunsul cerut. Oare pentru că nu aveţi ce răspunde?”

Abia la sfârşitul discuţiei a luat cuvântul şi domnul Wickson. El singur îşi păstrase stăpânirea de sine, şi Ernest l-a tratat cu un respect pe care nu-l arătase celorlalţi.

— Nu este nevoie de nici un răspuns, rosti domnul Wickson domol şi aşezat. Am urmărit întreaga discuţie cu nedumerire şi cu dezgust. M-aţi dezgustat profund, domnilor membri ai clasei din care fac parte. V-aţi purtat ca

nişte şcolari prostănaci şi nimeni nu va putea înţelege cum de aţi fost în stare să amestecaţi într-o astfel de discuţie preceptele morale cu declamaţiile sforăitoare ale politicianului de duzină. Aţi fost învinşi şi depăşiţi în toate privinţele. Aţi fost foarte vorbăreţi, dar n-aţi făcut decât sa bâzâiţi. Aţi bâzâit ca ţânţarii împrejurul ursului. Domnilor, aici, în faţa dumneavoastră, se află ursul (îl arătă pe Ernest), iar bâzâitul dumneavoastră n-a făcut decât să-i gâdile auzul.

Credeţi-mă pe mine: situaţia este serioasă. În seara asta ursul a ridicat laba asupra noastră, ca să ne strivească. Ne-a spus că există în Statele Unite un milion şi jumătate de revoluţionari. Acesta este un fapt. A spus că aceştia toţi au de gând să ne smulgă din mâini puterea, palatele şi întreaga noastră bunăstare. Acesta de asemenea este un fapt. În societate se va produce o schimbare, o mare schimbare; dar, din fericire, nu poate fi schimbarea pe care o aşteaptă ursul. Ursul a spus că are să ne strivească. Dar ce ar fi dacă l-am strivi noi pe urs?

Un mormăit gutural a umplut întregul salon, şi oamenii au început să-şi facă semne unii altora cu satisfacţie şi convingere. Chipurile lor deveniseră aspre. Se vedea de departe că sunt hotărâţi să lupte.

— Dar nu bâzâind îl vom strivi pe urs, urmă domnul Wickson calm şi liniştit. Îl vom vâna. Nu-i vom răspunde cu vorbe. Răspunsul nostru va fi exprimat în gloanţe. Deţinem puterea. Asta nimeni nu o va nega. Datorită acestei puteri vom rămâne mai departe la putere. Se întoarse deodată către Ernest. Momentul era într-adevăr dramatic. Iată, deci, răspunsul nostru. N-avem prea multe de discutat. Când veţi întinde mult-lăudatele voastre mâini puternice ca să ne smulgeţi palatele şi bunăstarea, o să vă arătăm ce înseamnă puterea! Răspunsul nostru va fi înveşmântat în tunete de obuze şi şrapnele, în ţăcănit de mitraliere.81 Vă vom strivi pe voi, revoluţionarii, sub călcâiul nostru şi vom

călca peste grumajii voştri. Lumea este a noastră, noi o stăpânim şi a noastră va rămâne.

Cât despre armatele muncii, în mocirlă au stat încă de la începutul istoriei – şi să ştiţi că eu am citit istoria cu atenţie – şi în mocirlă vor rămâne atâta vreme cât eu, şi cei de o seamă cu mine, şi cei care vor veni după noi vor avea în mână puterea. Acesta este cuvântul, rege între cuvinte – Puterea. Nu Dumnezeu, nu Mamon, ci Puterea! Rosteşte-l mereu, până ce îţi va amorţi limba. Puterea!

— Acum mi-aţi răspuns, zise Ernest liniştit. Este singurul răspuns posibil. Puterea! Tocmai ceea ce susţinem noi, clasa muncitoare. Ştim, şi încă foarte bine, din amara, noastră experienţă, că nici un fel de jalba prin care am solicita echitate, justiţie sau omenie nu vă va putea impresiona vreodată. Inimile vă sunt la fel de neîndurătoare ca şi călcâiul cu care călcaţi peste grumajii săracilor. De aceea vrem să luăm puterea. Prin forţa voturilor noastre, în ziua alegerilor vă vom smulge guvernul…

— Şi ce crezi că se va întâmpla dacă la alegeri veţi dobândi majoritatea, o majoritate zdrobitoare? Interveni deodată domnul Wickson, întrerupându-l. Ce-o să faceţi dacă vom refuza să vă predăm puterea după ce aţi învins în alegeri?

— Şi la asta ne-am gândit, răspunse Ernest. Vă vom da răspunsul nostru tot prin gloanţe. Aţi proclamat cuvântul „putere” drept rege între cuvinte. Foarte bine. Aşa să fie! Iar acum ne întrebaţi ce vom face în ziua când vom câştiga victoria în alegeri, iar voi veţi refuza să ne încredinţaţi puterea cucerită pe căi paşnice şi constituţionale? Ei bine, în ziua aceea vă vom răspunde, şi răspunsul nostru va fi înveşmântat în tunete de obuze şi şrapnele, în ţăcănit de mitraliere.

Nu ne puteţi scăpa din mâini. Drept este că aţi citit cu atenţie istoria. E-adevărat că munca a zăcut în mocirlă încă de la începutul istoriei. Şi tot atât de adevărat este că, atâta vreme cât dumneata şi cei deopotrivă cu dumneata, ca şi cei care vă vor urma, vor deţine puterea, munca va

continua să zacă în mocirlă. Sunt de acord cu dumneata. Sunt de acord cu tot ce ai spus. Puterea va hotărî, la fel cum a hotărât totdeauna. Este vorba de o luptă între clase. Tot aşa cum clasa voastră a dărâmat aristocraţia feudală, va fi şi ea dărâmată de clasa mea, de clasa muncitoare. Dacă veţi citi biologia şi ştiinţele sociale cu aceeaşi atenţie cu care aţi citit istoria, veţi vedea că pieirea voastră este inevitabilă. Nu interesează dacă lucrul acesta se va petrece peste unu, peste zece, sau peste o mie de ani, în orice caz clasa voastră va fi răsturnată. Iar asta se va face prin forţă, cu ajutorul puterii. Noi, ostaşii armatelor muncii, am repetat de atâtea ori acest cuvânt, încât a ajuns pentru noi un fel de obsesie. Puterea! Cuvânt cu adevărat măreţ!

Aşa s-a sfârşit seara de la Clubul filomaţilor.

Capitolul VI.

PERSPECTIVE.

Cam pe atunci au început să se strângă în jurul nostru, repezi şi multe la număr, semnele prevestitoare ale unor întâmplări ce aveau să vină. Încă de mai multă vreme Ernest îi atrăsese tatei atenţia asupra faptului că nu este prea prudent să primească în casă la el socialişti şi fruntaşi ai mişcării sindicale, sau să ia în mod făţiş parte la adunările socialiste. Tata însă făcuse haz de temerile lui. În ceea ce mă priveşte, învăţam foarte multe lucruri din acest contact cu ideologii şi conducătorii clasei muncitoare, începusem să văd şi reversul medaliei. Mă încântau lipsa de egoism şi idealismul de cea mai pură esenţă întâlnit aici, deşi mă înspăimânta vastitatea literaturii filosofice şi ştiinţifice socialiste, ale cărei pagini mă aşteptau deschise. Învăţam cu mult spor, dar nu îndeajuns de repede ca să pot înţelege încă de pe atunci cât de primejdioasă era situaţia noastră.

Avertismente primeam, dar nu le acordam nici o atenţie. Aşa, de pildă, doamnele Pertonwaithe şi Wickson, care aveau o foarte mare influenţă în cercurile universitare ale oraşului, lăsau să se înţeleagă că aş fi o fată prea emancipată şi prea autoritară, cu foarte supărătoare

înclinaţii către intrigă şi amestec în treburile altora. Gândindu-mă la rolul pe care-l avusesem în cercetarea cazului Jackson, mi-am spus că toate lucrurile astea sunt absolut fireşti. Din păcate, însă, am subestimat urmările unor asemenea opinii, exprimate de două persoane cu o astfel de influenţă în societate.

Ce-i drept, am observat oarecare răceală în purtarea prietenilor mei, dar mi-am spus că ea se datoreşte dezacordului aproape general manifestat de ei faţă de proiectata mea căsătorie cu Ernest. De-abia ceva mai târziu mi-a arătat Ernest limpede că această atitudine unanimă a clasei mele nu era doar ceva spontan, ci reprezenta efectele nemărturisite ale unei acţiuni organizate.

— Ai oferit adăpost unui duşman al clasei tale, mi-a spus el. Şi nu numai adăpost, pentru că i-ai dat dragostea ta, pe tine însăţi. Asta înseamnă că ţi-ai trădat clasa, prin urmare nu trebuie să-ţi închipui că vei scăpa de pedeapsă.

Dar, mai înainte de toate astea, tata a venit într-o după-amiază acasă şi m-a găsit stând de vorbă cu Ernest. Amândoi ne-am dat seama că tata e mânios, o mânie, daca se poate spune aşa, de ordin filosofic. Rareori îl văzusem în starea asta; dar un anumit grad de mânie stăpânită, pe care o considera un fel de tonic nervos, îşi mai îngăduia câteodată. De cum a intrat pe uşă, am înţeles că e stăpânit de o astfel de mânie tonică.

— Ei, ce părere aveţi de istoria asta? Ne-a întrebat el. Am luat masa la Wilcox.

Wilcox era bătrânul preşedinte al universităţii, şi în mintea lui zaharisită se aflau îngrămădite tot felul de idei care fuseseră noi pe la 1870, dar pe care nu se ostenise să le mai revizuiască.

— M-a invitat, ne anunţă tata. A trimis pe cineva după mine.

Tata făcu o pauză, iar noi ramaserăm în aşteptare.

Da, recunosc că au aranjat lucrurile cu foarte multă iscusinţă. Dar am fost aspru mustrat. Eu! Şi încă de fosila

aceea!

— Pun rămăşag că pot ghici din ce cauză aţi fost mustrat, zise Ernest.

— N-o nimereşti nici dacă încerci de trei ori, râse tata.

— O dată îmi ajunge, răspunse Ernest. Şi nu va fi vorba de ghicit, ci de făcut o simplă deducţie. Aţi fost mustrat pentru viaţa dumneavoastră particulară.

— Exact! Strigă tata. Cum ai ghicit?

— Ştiam că are să se întâmple aşa. V-am prevenit de mult.

— Da, m-ai prevenit, răspunse tata căzând pe gânduri. Dar n-am putut să te cred. În orice caz, nu va ieşi de aici decât un alt foarte convingător exemplu, pe care îl voi folosi în cartea mea.

— Dar asta nu înseamnă nimic pe lângă ce va urma, continuă Ernest, dacă şi de acum înainte veţi îndrăzni să primiţi în casa dumneavoastră socialişti şi radicali de tot felul, începând chiar cu mine.

— Exact acelaşi lucru mi l-a spus şi Wilcox. Mi-a mai spus şi tot soiul de alte chestiuni încurcate, atrăgându-mi atenţia că ceea ce fac eu e lipsit de gust, sau, în orice caz, cu totul nesatisfăcător şi în dezacord cu politica şi tradiţiile universităţii. Câte alte poveşti la fel de nebuloase nu mi-a înşirat, dar mi-a fost cu neputinţă să aflu de la el ceva precis, concret. De mai multe ori l-am prins la strâmtoare, dar niciodată n-a fost capabil să facă altceva decât să se repete şi să-mi spună cât de mult mă stimează şi cât de mare consideraţie are toată lumea pentru mine ca om de ştiinţă. N-a fost de loc o sarcină uşoară pentru el. Vedeam bine că nu se simte în largul lui.

— Nu o făcea din proprie iniţiativă, nu era un om liber, zise Ernest. Lanţurile de la picioare82 nu pot fi totdeauna purtate cu graţie.

— Da. Asta am reuşit totuşi s-o aflu de la el. A spus că universitatea are anul acesta nevoie de şi mai mulţi bani în plus peste fondurile acordate de stat, iar aceşti bani nu pot veni decât de la oamenii bogaţi, pe care n-ar putea decât

să-i supere abaterea universităţii de la drumul ei firesc, drumul înaltului ideal al cercetărilor obiective şi al ştiinţei pure. Când am încercat să-l aduc la fapte şi l-am întrebat ce legătură are viaţa mea particulară cu abaterea universităţii de la drumul înaltelor ei idealuri, mi-a oferit un concediu de doi ani cu plata tuturor drepturilor, ca să plec în Europa pentru odihnă şi cercetări. Bineînţeles că în condiţiile actuale nu am putut accepta.

— Aţi fi procedat mult mai bine dacă aţi fi acceptat, zise Ernest foarte serios.

— Dar nu era decât o momeală! Protestă tata. Ernest încuviinţă din cap.

— De asemenea, ramolitul mi-a spus că se vorbea foarte mult, pe la ceaiuri şi prin saloane, pe seama fetei mele, care ar fi deseori văzută în public în tovărăşia unui tip cu o reputaţie ca a dumitale, ceea ce nu s-ar împăca nici cu buna-cuviinţă, nici cu prestigiul universităţii. Nu că el personal ar avea ceva împotrivă! Nu, nici gând! Dar lumea vorbeşte, şi ar fi de datoria mea să înţeleg cum stau lucrurile.

Ernest a rămas o vreme pe gânduri, şi trăsăturile lui au căpătat o expresie foarte gravă, dar totodată amestecată cu o umbră de mânie întunecată. Apoi a spus:

— În spatele acestei poveşti se ascunde mai mult decât un simplu ideal universitar. Cineva a făcut presiuni asupra preşedintelui Wilcox.

— Crezi într-adevăr? Întrebă tata, iar pe chipul lui se vedea că este mai mult interesat decât speriat.

— Aş vrea să vă pot împărtăşi o idee care mi se încheagă treptat în minte, zise Ernest. Niciodată în istorie societatea nu a trecut prin frământări mai violente decât astăzi. Prefacerile rapide petrecute în sistemul nostru economic au ca urmare schimbări tot atât de repezi în concepţiile noastre religioase, politice şi sociale. O revoluţie nevăzută şi teribilă se petrece în esenţa şi structura societăţii. Toate aceste lucruri nu pot fi decât vag intuite. Dar plutesc totuşi

în aer astăzi, acum. Le poţi simţi prezenţa – este ceva uriaş, confuz şi îngrozitor. Mintea mea refuză să se gândească la forma în care s-ar putea cristaliza. L-aţi auzit pe Wickson vorbind în seara aceea. În spatele cuvintelor lui se afla acelaşi lucru fără nume şi formă pe care îl simt eu. Teama inconştientă de acest lucru l-a făcut să vorbească aşa cum a vorbit.

— Vrei să spui că… Începu tata, dar se opri.

— Vreau să spun că este vorba de o umbră uriaşă şi ameninţătoare, care încă de pe acum începe să se întindă pe pământ. Spuneţi-i umbra unei oligarhii, dacă vreţi; este cea mai strânsă aproximare pe care îndrăznesc s-o fac. De ce natură poate fi această ameninţare refuz să-mi imaginez.83 Dar ceea ce voiam să spun este următorul lucru: Vă aflaţi într-o situaţie periculoasă, vă pândeşte o primejdie pe care poate teama mea o exagerează fiindcă nu sunt în stare nici măcar s-o măsor. Vă rog să-mi ascultaţi sfatul şi să acceptaţi concediul.

— Dar ar fi o laşitate! Protestă din nou tata.

— De loc. Sunteţi om bătrân. V-aţi făcut datoria pe lume, şi încă din plin. Lăsaţi bătălia de acum pe seama celor tineri şi puternici. Nouă, celor tineri, datoria ce-o avem de împlinit ne stă încă în faţă. Avis va rămâne alături de mine, să înfrunte tot ce va să vie. Ea o să fie reprezentanta dumneavoastră pe frontul de luptă.

— Dar nu-mi pot face nici un rău, obiectă atunci tata. Mulţumesc lui Dumnezeu, sunt un om independent! O, vă asigur că-mi dau seama la ce persecuţii îngrozitoare pot supune un profesor dependent materialiceşte de universitatea lor. Eu însă sunt independent. N-am rămas la catedră fiindcă aveam nevoie de salariu. Mă pot foarte bine descurca numai cu celelalte venituri, iar tot ce mi-ar putea ei lua ar fi salariul.

— Nu vă daţi seama de situaţie, răspunse Ernest. Dacă ceea ce mă sperie pe mine este adevărat, veniturile

dumneavoastră particulare, capitalul însuşi, vă pot fi răpite cu tot atâta uşurinţă ca şi salariul.

Tata a rămas o vreme tăcut. Se gândea cu încordare şi am citit pe faţa lui că luase o hotărâre. În cele din urmă zise:

— N-am să primesc concediul. Apoi tăcu din nou. Am să lucrez mai departe la cartea mea.84 Poate că te înşeli, dar, indiferent dacă te înşeli ori nu, voi rămâne la datorie.

— Bine, zise Ernest. Apucaţi pe aceeaşi cale ca şi episcopul Morehouse şi mergeţi către acelaşi dezastru. Amândoi veţi fi proletari mai înainte de a străbate calea asta până la capăt.

Discuţia s-a îndreptat apoi către episcop şi l-am convins pe Ernest să ne spună cum anume procedase cu el.

— E bolnav sufleteşte de pe urma călătoriei prin infern pe care i-am dat prilejul s-o facă. L-am dus să vadă locuinţele câtorva oameni care muncesc în fabrică. I-am arătat epavele umane aruncate la gunoi de mecanismul industrial şi a ascultat povestea vieţii acestor oameni. L-am condus prin cartierele mizere din San Francisco, iar acolo a descoperit că alcoolismul, prostituţia şi criminalitatea au o cauză mai adâncă decât înclinarea înnăscută către rău. Acum este de-a dreptul bolnav şi, ceea ce e mult mai rău, nu mai poate fi ţinut în frâu. Are un prea puternic simţământ moral. A fost mult prea adânc impresionat. Şi, ca de obicei, este lipsit de simţ practic. S-a înflăcărat cu tot felul de iluzii morale şi proiecte de misionarism printre păturile culte ale societăţii.

Crede că datoria lui cea mai imperioasă este să reînvie străvechiul spirit al bisericii creştine şi să poarte chemarea ei către stăpânii societăţii. Este complet surmenat. Mai curând ori mai târziu, însă, va trece la acţiune, şi atunci va veni dezastrul. Ce anume formă va îmbrăca acest dezastru nu pot nici măcar bănui. E un suflet ales şi entuziast, dar aproape cu totul lipsit de spirit practic. Eu nu mai pot avea nici o putere asupra lui. Nu-l mai pot readuce la realitate. Şi aşa, cu capul în nori, se grăbeşte acum către propriile-i

suferinţe din Ghetsemane85. După asta va urma răstignirea. În lumea noastră asemenea suflete alese sunt de la bun început sortite răstignirii.

— Dar tu? Am întrebat atunci, ascunzând sub un zâmbet silit îngrijorarea izvorâtă din dragoste.

— Cu mine este altceva, îmi răspunse el râzând. Eu pot fi executat ori asasinat, dar nu voi fi niciodată răstignit. Stau cu picioarele prea adânc şi prea temeinic înfipte în pământ.

— Atunci pentru ce-l împingi pe episcop la răstignire? Am întrebat. Doar n-ai să spui că nu tu eşti pricina stării lui de astăzi…!

— De ce aş lăsa un suflet senin să trăiască în pace când există milioane de oameni care trudesc şi se zbat în mizerie? Mi-a răspuns Ernest printr-o întrebare.

— În cazul ăsta de ce l-ai sfătuit pe tata să accepte concediul?

— Fiindcă nu sunt doar un duh curat şi senin, fu răspunsul. Pentru că sunt întreg, şi viguros, şi egoist. Pentru că te iubesc şi, la fel cum s-a întâmplat cu Ruth86 cea din vechime, neamurile tale sunt şi neamurile mele. Episcopul nu are nici o fiică. Iar pe lângă toate cele spuse, pentru că, oricât de neînsemnat ar fi acest folos, scâncetele slabe şi discordante ale episcopului vor aduce un oarecare folos revoluţiei, iar în privinţa asta chiar şi cea mai modestă contribuţie îşi are însemnătatea ei.

Nu puteam fi de acord cu Ernest. Cunoşteam foarte bine sufletul nobil al episcopului Morehouse şi nu puteam concepe ca glasul lui ridicat în sprijinul dreptăţii să fie socotit doar un scâncet slab şi ineficace. Dar pe atunci încă nu aveam la îndemână fapte de viaţă aspre şi neînduplecate, aşa cum avea Ernest. El putea să vadă limpede zădărnicia faptelor pornite din sufletul nobil al episcopului, zădărnicie pe care cu atâta brutalitate aveau să mi-o dovedească foarte curând faptele.

La puţină vreme după asta mi-a povestit Ernest, ca pe o chestiune de mare haz, despre oferta primită din partea

guvernului, şi anume aceea de a fi numit comisar al Statelor Unite pentru problemele muncii. M-am bucurat nespus. Salariul ar fi fost relativ mare şi ne-ar fi dat posibilitatea să ne căsătorim de îndată. În afară de asta, ar fi fost o funcţie cum nu se putea mai potrivită pentru Ernest, ba, mai mult decât atât, încrederea plină de mândrie pe care o aveam în el mă făcea să consider situaţia ce i se oferea ca pe un fel de recunoaştere a meritelor sale.

Apoi i-am observat lucirea din priviri. Râdea pe socoteala mea.

— Doar nu t-ei fi gândind să… Să refuzi? L-am întrebat cu voce tremurătoare.

— Nu-i decât o momeală, mi-a spus el. În dosul ei se ascunde mâna vicleană a lui Wickson, iar în dosul mâinii lui, mâinile altora şi mai mari decât el. E un şiretlic vechi, tot atât de vechi ca şi lupta de clasă: să răpeşti armatei muncitorilor tocmai comandanţii. Bieţii muncitori veşnic trădaţi! Dacă ai şti de câte ori în trecut conducătorii lor au fost cumpăraţi prin acelaşi procedeu pe care-l încearcă astăzi cu mine! Costă mai ieftin, cu mult mai ieftin, să cumperi un general decât să lupţi împotriva lui şi a întregii sale armate. Aşa s-a întâmplat cu… Dar n-am să rostesc nici un nume. Mi-am ieşit destul din sărite şi aşa. Draga mea, şi eu sunt un conducător al armatelor proletariatului. Dar eu nu mă pot vinde. Dacă nu din altă pricină, atunci fiindcă memoria sărmanului meu tată şi amintirea felului cum a fost muncit până la ultima lui picătură de vlagă mă împiedică s-o fac.

Am zărit atunci lacrimi în ochii lui, în ochii marelui şi puternicului meu erou. Nu putea să ierte cu nici un chip felul cum fusese chinuit tatăl lui, minciunile dezgustătoare şi găinăriile meschine la care fusese obligat să se preteze pentru a putea sătura gurile flămânde ale copiilor săi.

— Tata fusese un om de ispravă, mi-a spus Ernest o dată. Avea un suflet curat şi nobil, dar sufletul i-a fost pervertit, mutilat şi istovit de sălbăticia vieţii pe care a trăit-o. A fost

transformat într-un soi de fiară hăituită de înşişi stăpânii săi, cele mai sângeroase fiare ce au vieţuit vreodată pe pământ. Ar fi trebuit să trăiască astăzi, ca şi tatăl tău. Avea o constituţie de fier. Dar a fost prins în angrenajele mecanismului şi muncit, până la ultima suflare, pentru profiturile patronilor. Gândeşte-te la asta. Pentru profituri, pentru ca alţii să poată transforma sângele lui în mese îmbelşugate, în bijuterii ridicole, ori alte articole asemănătoare, menite să desfete simţurile pervertite ale trântorilor bogaţi, ale paraziţilor, ale stăpânilor lui, cele mai sângeroase fiare care au vieţuit vreodată pe pământ!

Capitolul VII.
VEDENIA EPISCOPULUI

„Episcopul nu mai poate fi ţinut în frâu, îmi scrise Ernest. E cu totul în nori. A hotărât ca în seara asta să înceapă îndreptarea relelor din păcătoasa noastră lume. Va rosti chemarea. M-a anunţat, şi mi-e cu neputinţă să-l mai opresc. Astă-seară prezidează la I. P. H.87 şi îşi va rosti chemarea în cadrul cuvântului său de deschidere.

Aş putea veni să te iau şi te-aş conduce acolo, să-l asculţi şi tu. Fără îndoială că este dinainte condamnat la insucces. Ţi se va rupe inima, aşa cum i se va întâmpla şi lui; dar pentru tine va fi o foarte importantă lecţie practică. Ştii, draga mea, cât sunt de mândru că mă iubeşti? Din pricina asta însă vreau să mă cunoşti cât mai bine, să-mi cunoşti toate meritele, pentru ca astfel să pot acoperi, într-o cât de mică măsură, defectele cu care m-am înfăţişat înaintea ta. Iată deci din ce pricină mândria mea îmi cere să-ţi arăt că judec corect şi am dreptate. Părerile mele sunt aspre; când vei vedea însă cât de zadarnică se va dovedi marea nobleţe sufletească a episcopului, vei înţelege că asprimea mea e impusă de fapte. Deci vino acolo. Triste vor fi întâmplările din seara asta, dar simt că ele te vor aduce şi mai aproape de mine.”

I. P. H.-ul ţinea în seara aceea şedinţă la San Francisco88, iar scopul reuniunii era să discute despre imoralitatea

publică şi remediile cele mai indicate. Prezida episcopul Morehouse. L-am văzut la masa prezidiului şi mi-am dat seama că este foarte nervos şi într-o stare de mare agitaţie. Alături de el se mai aflau episcopul Dickinson, H. H. Jones, şeful secţiei de ştiinţe morale de la Universitatea din California, doamna W. W. Hurd, binecunoscuta organizatoare de acţiuni filantropice, tot atât de cunoscutul filantrop Philip Ward şi alte personalităţi mai puţin vestite în domeniul moralei şi filantropiei. Episcopul Morehouse s-a ridicat în picioare şi a început de-a dreptul:

— Mă aflam în cupeul meu şi străbăteam oraşul. Era noapte. Din când în când mă uitam pe fereastra cupeului şi deodată mi se păru că deschid ochii şi văd lumea aşa cum este ea într-adevăr. La început mi-am acoperit ochii cu mâinile, încercând să alung priveliştea aceea înfiorătoare, şi atunci, în întuneric, s-a născut în mintea mea întrebarea: „Ce-i de făcut? Oare ce e de făcut?” Peste câteva minute întrebarea a revenit sub altă formă: „Ce ar face atotputernicul?” Şi dintr-o dată o lumină din cer m-a învăluit ca într-un fulger, iar eu am văzut, limpede ca lumina soarelui, care îmi este datoria, aşa cum pe drumul Damascului şi Saul o văzuse pe a sa! 89

Am spus vizitiului să oprească, am coborât şi, după o discuţie de câteva minute, am convins două dintre femeile acelea pierdute să urce în cupeu, alături de mine. Dacă Isus nu s-a înşelat, atunci aceste două nefericite erau surorile mele, iar singura lor nădejde de izbăvire sălăşluia în dragostea şi duioşia mea.

Locuiesc în unul dintre cele mai frumoase cartiere ale oraşului San Francisco. Casa în care stau costă o sută de mii de dolari, iar mobila, cărţile şi operele de artă încă o dată pe atât. Casa mea e o reşedinţă somptuoasă. Nu, mai bine zis un palat, şi în el se află multă servitorime. Până atunci n-am ştiut niciodată la ce puteau sluji palatele. Crezusem că pentru a locui în ele. Dar abia acuma ştiu. Le-am dus pe cele două femei de stradă în palatul meu, şi acolo

vor rămâne, împreună cu mine, de acum încolo. Nădăjduiesc să umplu toate încăperile palatului meu cu femei ca acestea, cu alte surori ale mele.

Auditoriul se arătase din ce în ce mai neliniştit şi mai contrariat, iar chipurile celor de la masa prezidiului trădau o nelinişte şi o nedumerire din clipă în clipă mai profunde. În acel moment episcopul Dickinson a sărit în picioare şi, cu o expresie de adâncă scârbă întipărită pe faţă, a coborât de la masa prezidiului şi a părăsit sala. Episcopul Morehouse însă, neluând seama la nimic din cele ce se petreceau în jur, stăpânit de vedenia lui, a continuat:

— O! Fraţi şi surori ale mele, în această faptă am aflat dezlegarea tuturor nedumeririlor. Nu ştiam pentru ce fuseseră făcute cupeurile, dar acuma ştiu. Au fost făcute pentru a-i purta pe cei bolnavi, pe slăbănogi şi pe bătrâni; au fost făcute pentru ca noi să putem arăta cinstire acelora ce şi-au pierdut până şi simţământul ruşinii.

Nu ştiam pentru ce fuseseră zidite palatele, dar acum le-am găsit o întrebuinţare. Palatele slujitorilor bisericii trebuie prefăcute în spitale şi cămine pentru copii, puse la îndemâna acelora care au căzut pe marginea drumului şi-şi aşteaptă pieirea.

Făcu o pauză lungă, şi se vedea bine că e copleşit de gânduri şi chinuit de dorinţa de a le găsi cea mai fericită exprimare.

— Nu eu sunt chemat, fraţi ai mei, să vă vorbesc despre moralitate. Am trăit prea îndelungă vreme în ruşine şi făţărnicie pentru a mai putea veni în sprijinul altora; dar ceea ce am făcut faţă de aceste două femei surori ale mele mi-a arătat că nu este greu de găsit calea cea dreaptă. Pentru cei ce cred în Cristos şi în învăţătura lui nu poate exista altă legătură între oameni decât dragostea. Numai dragostea este mai puternică decât păcatul, mai puternică decât moartea. De aceea spun celor bogaţi ce se află printre voi că este de datoria lor să facă ceea ce am făcut şi fac eu. Fiecare dintre voi cei înstăriţi luaţi sub

acoperământul vostru un hoţ şi purtaţi-vă cu el aşa cum vă purtaţi cu un frate, luaţi o femeie pierdută şi socotiţi-o soră a voastră, iar atunci în San Francisco nu va mai fi nevoie de poliţie şi de judecători; închisorile vor fi transformate în spitale, iar nelegiuiţii vor dispărea, dimpreună cu nelegiuirea.

Trebuie să ne dăruim pe noi înşine, şi nu numai banii noştri. Trebuie să facem aşa cum a făcut Cristos. Acesta este astăzi cuvântul bisericii. Am rătăcit departe de căile domnului. Ne-am cufundat în îmbuibare şi ne-am lăsat pradă lăcomiei. Ne-am întors faţa de la mântuitorul nostru şi ne-am închinat viţelului de aur. Am la mine o poezie care ne arată întreg adevărul. Aş vrea să v-o citesc. A fost scrisă de un suflet pierdut, dar care totuşi a văzut limpede.90 Poezia aceasta nu trebuie înţeleasă greşit, nu trebuie socotită un atac împotriva bisericii catolice. Este un atac împotriva tuturor bisericilor, împotriva fastului şi risipei prin care păcătuiesc toate bisericile ce s-au abătut de la cărările domnului şi s-au depărtat de oile sale. Ascultaţi:

Şi trâmbiţe de-argint au răsunat, Căzu-n genunchi norodul, la pământ:

Şi l-am văzut pe-al Romei domn preasfânt Pe umeri de cucernici robi purtat.

Strai preoţesc, ca spuma de subţire Şi un veşmânt de purpură, regesc, Pe creştet, trei coroane-i strălucesc…

În slavă trece papa şi-n mărire.

Spre vremea de demult se-ntoarnă gândul La Cel ce prin pustiu umbla stingher, Alin cătând zadarnic şi hodină: „Ereţii-au cuib şi vulpea vizuină, Eu rătăcesc sub nesfârşitul cer, Cu lacrimi grele vinu-amestecându-l.”91

Ascultătorii erau foarte tulburaţi, dar nicidecum pătrunşi de adevărul cuprins în vorbele episcopului. El însă nu-şi dădu seama şi continuă cu înfocare, în acelaşi chip:

— Iată, acum vin şi zic celor bogaţi dintre voi şi tuturor bogaţilor: Prea tare asupriţi oile domnului. V-aţi împietrit inimile. V-aţi astupat urechile ca să nu auziţi glasurile ce se tânguie; nu vreţi să auziţi glasul durerii şi al suferinţei, dar într-o zi el se va face auzit. De aceea zic vouă…

Dar când ajunse aici, domnii H. H. Jones şi Philip Ward, care se şi ridicaseră în picioare, îl luară binişor pe episcop şi îl îndepărtară de la tribună, în vreme ce ascultătorii rămaseră încremeniţi şi fără suflare.

Când am ajuns în stradă, Ernest a izbucnit într-un hohot de râs aspru şi sălbatic. Râsul lui m-a călcat pe nervi şi parcă din sufletul meu păreau gata să ţâşnească lacrimile multă vreme reţinute.

— Acum a rostit chemarea! Strigă Ernest. Omenia şi bunătatea sufletească a episcopului lor, atâta vreme ascunse în adâncurile inimii lui, au ţâşnit dintr-o dată, dar preacredincioşii ascultători, care totuşi îl iubeau, au ajuns la concluzia că a înnebunit! Ai văzut cu câtă deferenţă l-au luat de la masa prezidiului? La vederea unui asemenea spectacol probabil că dracii au râs de s-au zguduit temeliile iadului.

— În orice caz, faptele episcopului, ca şi vorbele rostite de el în seara asta, vor avea un mare răsunet, am spus.

— Aşa crezi? Mă întrebă Ernest ironic.

— Va fi ceva senzaţional, am întărit eu. N-ai văzut că reporterii luau note, ca nişte apucaţi, în vreme ce vorbea episcopul?

— Jurnalele de mâine nici nu vor pomeni de întâmplarea asta.

— Aşa ceva nu mai pot să cred! Am exclamat eu.

— Aşteaptă şi ai să vezi. Nu vor scrie nici măcar un rând, nu vor pomeni nici o singură idee dintre cele emise în seara asta. Nu cunoşti presa noastră? Nu e altceva decât un mijloc de a ascunde şi de a denatura adevărul.

— Dar îi uiţi pe reporteri. I-am văzut cu ochii mei.

— Nici o singură vorbă din cele rostite de episcop nu va vedea lumina tiparului. Ce crezi că păzesc directorii ziarelor? Primesc salarii numai pentru politica pe care o promovează, iar această politică înseamnă tocmai a nu tipări nimic din ce poate constitui o ameninţare vitală la adresa ordinii stabilite. Cuvântarea episcopului a fost tocmai un violent atac împotriva moralei stabilite. A fost o erezie. L-au îndepărtat de la masa prezidiului numai pentru ca să nu poată rosti şi mai multe erezii. Ziarele nu vor face decât să-l purifice de această erezie, cufundând-o în tăcere şi uitare. Presa din Statele Unite? Nu-i decât o excrescenţă parazitară, care se îngraşă pe trupul clasei capitaliste. Rolul ei este să slujească ordinea stabilită şi să plămădească ceea ce se numeşte de obicei opinia publică, iar rolul acesta şi-l împlineşte de minune.

Dă-mi voie să fac o prorocire. Ziarele de mâine se vor mulţumi să anunţe că episcopul nu se bucură de o sănătate prea înfloritoare, că în ultima vreme a muncit peste măsură de mult, iar în seara asta i s-a făcut rău. După câteva zile, vor arăta într-o notiţă scurtă că episcopul suferă de surmenaj nervos, iar enoriaşii lui, plini de recunoştinţă, au cerut insistent să i se acorde un concediu. Pe urmă se va întâmpla unul dintre următoarele două lucruri: ori episcopul îşi va da seama de greşeala în care a căzut şi se va întoarce din concediu un om sănătos şi lecuit de vedenii, ori va persevera în rătăcirea sa, şi atunci te poţi aştepta să citeşti în ziare o notiţă patetică şi înduioşătoare prin care se va anunţa că episcopul şi-a pierdut definitiv minţile. După aceea va fi lăsat să bâiguie cât vrea şi să peroreze între pereţi capitonaţi despre vedeniile lui.

— De data asta prea exagerezi! Am strigat eu atunci.

— Din punctul de vedere al societăţii noastre este vorba de o nebunie veritabilă, răspunse Ernest. Care om întreg la minte ar aduna în casă la el femeile de stradă şi pungaşii, ca să-i trateze ca pe fraţii şi surorile lui? E-adevărat, Cristos a murit între doi tâlhari, dar asta este altă poveste. Nebunie? Judecata unui om cu ale cărui idei nu eşti de acord ţi se pare totdeauna bolnavă. Prin urmare este limpede că omul s-a scrântit la minte. Care-i hotarul dintre nebunie şi înţelepciune? Este de neconceput ca un om sănătos să fie în total dezacord cu ideile pe care ceilalţi le socotesc a fi cele mai aşezate.

În privinţa asta poţi găsi un exemplu edificator în ziarele de astă-seară. Mary M'Kenna, o femeie săracă, dar cinstită, locuieşte la sud de Market Street92. Are puternice simţăminte patriotice. Dar în acelaşi timp dă dovadă de idei eronate cu privire la drapelul american şi ocrotirea pe care el s-ar părea că o simbolizează. Acum iată ce i s-a întâmplat: Bărbatul ei a suferit un accident şi a rămas ţintuit pe un pat de spital vreme de trei luni. Cu toate că femeia a încercat să câştige câte un ban cu spălatul rufelor, a rămas totuşi în urmă cu chiria. Ieri au aruncat-o în stradă. Mai înainte de asta, însă, femeia a înălţat în faţa uşii un drapel american, şi de sub faldurile drapelului a declarat că, în virtutea ocrotirii lui, portăreii nu au voie s-o scoată din casă şi s-o arunce în stradă. Ce s-a întâmplat pe urmă? A fost arestată şi trimisă la balamuc. Astăzi a fost chiar cercetată de experţi psihiatri şi declarată nebună. E internată la azilul de nebuni Napa.

— Exemplul e cam forţat, am obiectat atunci. Dacă eu aş fi de altă părere decât tot restul lumii cu privire la meritele literare ale unei cărţi, nimeni nu s-ar gândi să mă bage la balamuc pentru atâta lucru.

— Foarte adevărat! Numai că asemenea păreri divergente nu constituie o ameninţare la adresa societăţii. Aici e diferenţa. Părerile divergente manifestate de Mary M'Kenna şi episcopul Morehouse ameninţă însă societatea.

Ce s-ar întâmpla dacă toţi oamenii sărmani ar refuza să plătească chiria şi s-ar adăposti sub faldurile drapelului american? Proprietarii s-ar duce de râpă. Părerile episcopului sunt tot atât de periculoase pentru societate. Prin urmare – la balamuc cu el!

Tot nu puteam să-l cred.

— Ai răbdare şi ai să te convingi, mi-a spus Ernest.

Iar eu am avut răbdare şi am aşteptat.

A doua zi dimineaţă am trimis să-mi aducă toate ziarele. Până acum Ernest avea dreptate. Nici o singură vorbă din cele rostite de episcop nu apăruse în ziare. În unul sau două dintre ele se pomenea în treacăt că episcopul nu-şi putuse stăpâni emoţia. Dar, cu toate astea, platitudinile debitate de cei care-i urmaseră la cuvânt erau prezentate cu lux de amănunte.

Peste câteva zile ziarele au anunţat că episcopul plecase în concediu, ca să-şi refacă forţele epuizate de munca prea încordată din ultima vreme. Asta o prevăzusem, dar nu se pomenea totuşi nimic de nebunie şi nici măcar de o criză nervoasă. Pe atunci nici nu visam cât de cumplită era calea pe care episcopul avea s-o străbată, uitasem cu desăvârşire aluzia la suferinţele din grădina Ghetsemane şi la răstignire făcută de Ernest odinioară.

Capitolul VIII.
SFĂRÂMĂTORII DE MAŞINI.

Cu puţin înainte ca Ernest să candideze pentru Congres pe listele partidului socialist, tata a oferit la noi acasă un dineu, căruia între patru ochi îi spunea dineul „profit şi pierdere”93. Ernest însă îi spunea altfel: „dineul sfărâmătorilor de maşini”. De fapt nu era decât o masă oferită câtorva oameni de afaceri, bineînţeles unor oameni de afaceri mărunţi. Cred că niciunul din ei nu era proprietarul sau coproprietarul vreunei întreprinderi al cărei capital social să depăşească două sute de mii de dolari. Aceşti oameni de afaceri erau cu adevărat reprezentanţi ai păturilor mijlocii.

Printre oaspeţi se afla, de pildă, Owen, de la firma Silverberg, Owen & Company – o mare firmă de articole de băcănie, care poseda mai multe sucursale. Noi eram clienţi foarte statornici ai firmei. Mai erau de asemenea invitaţi cei doi patroni ai cunoscutei firme de produse farmaceutice Kowalt & Washburn, precum şi domnul Asmunsen, proprietarul unei mari cariere de granit din comitatul Contra Costa94. Mai erau de faţă la dineu multe alte persoane din aceeaşi categorie, proprietari sau coproprietari de mici manufacturi, întreprinderi şi industrii de mâna a doua… Într-un cuvânt, mici capitalişti.

Erau oameni interesanţi, cu figuri inteligente, care discutau în mod inteligent şi fără să-şi dea aere. Cu toţii aveau o durere comună: se plângeau împotriva trusturilor şi a marilor companii. Deviza lor unanimă era: „Jos cu trusturile!” După opinia lor, trusturile erau răspunzătoare de toate nedreptăţile şi într-un singur glas le declarau război. Susţineau trecerea în proprietatea statului a marilor trusturi, cum ar fi cel al căilor ferate sau cel al telegrafului, ca şi stabilirea de impozite enorme, progresive, care să ducă la distrugerea marilor acumulări de capital. De asemenea erau partizanii trecerii în proprietatea administraţiei municipale a anumitor întreprinderi de gospodărie comunală, cum ar fi alimentarea cu apă, gaz aerian, telefoanele şi tramvaiele.

Deosebit de interesante erau relatările domnului Asmunsen cu privire la necazurile lui de proprietar de carieră. Ne-a mărturisit că niciodată nu putuse realiza profituri de la cariera lui de granit, şi asta în ciuda enormei creşteri a volumului afacerilor sale, ca urmare a distrugerii oraşului San Francisco de către cutremurul cel mare. În şase ani, cât durase reconstruirea oraşului, volumul afacerilor sale crescuse de patru sau chiar de opt ori şi, cu toate astea, treburile nu-i mergeau de loc mai bine.

— Căile ferate cunosc situaţia afacerilor mele puţin mai bine decât o cunosc eu însumi, spunea el. Cunosc

cheltuielile mele de regie până la centimă, tot aşa după cum cunosc în amănunt clauzele contractelor pe care le închei. În ce fel află toate lucrurile astea nu ştiu, dar nu e greu de bănuit. Probabil că au spioni chiar în birourile mele şi îmi cunosc situaţia contabilă până la cel din urmă amănunt. Judecaţi şi dumneavoastră, acum închei un contract mai mare, în baza căruia aş putea realiza nişte beneficii mai însemnate, imediat se scumpeşte şi tariful de transport pentru materialele mele, fără să mi se dea nici o explicaţie. În felul acesta profiturile mele trec în beneficiul Căilor Ferate. Cu toate sforţările pe care le-am depus, niciodată n-am reuşit să înduplec Căile Ferate să revină asupra majorării tarifului de transport. Dar, pe de altă parte, de câte ori mi se întâmpla vreun accident, o creştere a cheltuielilor de regie sau încheiam vreun contract mai puţin avantajos, izbuteam foarte uşor să capăt reducerea tarifului stabilit. Care este rezultatul? Fie că sunt mici, fie că sunt mari, profiturile mele trec totdeauna în buzunarul Căilor Ferate.

— Luate în mare, profiturile pe care totuşi le realizaţi sunt sensibil egale cu salariul pe care l-aţi primi ca director al carierei, în cazul când Căile Ferate ar fi proprietare? Întrebă Ernest întrerupându-l.

— Chiar aşa, răspunse domnul Asmunsen. De curând mi-am verificat conturile pe ultimii zece ani, şi cu ocazia asta am constatat că tot ce am câştigat nu depăşeşte salariul unui director. Căile Ferate ar fi putut foarte bine să fie proprietare ale carierei mele şi pe mine să mă angajeze director.

— Cu singura deosebire, râse Ernest, că în cazul acesta Căile Ferate ar fi trebuit să-şi asume şi riscurile pe care cu atâta gentileţe vi le-aţi asumat dumneavoastră, spre folosul lor.

— E foarte adevărat, răspunse acru domnul Asmunsen.

După ce îi lăsă o vreme să discute în voie, Ernest porni să le pună, când unuia, când altuia, câte o întrebare, începu cu

domnul Owen:

— Acum vreo jumătate de an aţi deschis aici, în Berkeley, un magazin nou, nu-i aşa?

— Da, răspunse domnul Owen.

— Am băgat însă de seamă că de atunci încoace vreo trei băcănii mici au fost nevoite să lichideze. A avut magazinul dumneavoastră vreun amestec în treaba asta?

Domnul Owen afirmă, cu un zâmbet foarte senin:

— N-aveau nici o şansă să reziste în faţa noastră.

— De ce?

— Noi avem capital mult mai mare. O întreprindere mare are totdeauna cheltuieli mai mici şi beneficii mai mari.

— Da, înţeleg. Va să zică magazinul dumneavoastră a absorbit beneficiile celor trei băcănii mici. Dar spuneţi-mi, vă rog: ce s-a ales de cei trei proprietari ai micilor băcănii?

— Unul dintre ei lucrează pe un camion de al nostru, care duce marfa la domiciliul clienţilor. Ceilalţi doi nu ştiu ce-or fi făcut.

Ernest se întoarse brusc spre domnul Kowalt.

— Dumneavoastră vindeţi mult la preţuri de sacrificiu.95 Ce s-a întâmplat cu proprietarii farmaciilor mai mici pe care i-aţi silit să lichideze?

— Unul dintre ei, domnul Haasfurther, conduce actualmente serviciul nostru de receptură.

— Iar dumneavoastră aţi înghiţit şi profiturile pe care le realizau ei?

— Bineînţeles. Doar pentru asta ne ocupăm de afaceri.

— Şi dumneavoastră? Se adresă Ernest domnului Asmunsen. Sunteţi revoltat pentru că trustul căilor ferate v-a acaparat beneficiile?

Domnul Asmunsen încuviinţă din cap.

— Ceea ce doriţi dumneavoastră ar fi să realizaţi singur aceste profituri?

Din nou încuviinţare.

— În detrimentul altora?

Nici un răspuns.

— În detrimentul altora? Insistă Ernest.

— Numai în felul acesta se realizează profiturile, răspunse tăios domnul Asmunsen.

— În acest caz tot secretul afacerilor este să realizezi profituri pe socoteala altora şi să-i împiedici pe ceilalţi să realizeze profituri pe socoteala ta. E-aşa, ori nu?

Ernest fu nevoit să repete întrebarea, pentru ca domnul Asmunsen să-i răspundă. Iar el recunoscu:

— Da, aşa este, cu singura deosebire că noi nu suntem împotrivă să câştige şi alţii, atâta vreme cât profiturile pe care le realizează nu sunt exorbitante.

— Prin profituri exorbitante înţelegeţi profituri foarte mari; cu toate astea, n-aveţi nimic împotrivă ca dumneavoastră înşivă să realizaţi profituri foarte mari. Nu-i aşa?

Domnul Asmunsen recunoscu fără supărare acest păcat.

În momentul acesta Ernest îl luă la rost pe un alt musafir, un anume domn Calvin, care fusese odinioară proprietarul unei mari ferme producătoare de lapte.

— Acum câtăva vreme tunaţi şi fulgeraţi împotriva trustului laptelui, îi spuse Ernest. Acum faceţi parte din Liga fermierilor.96 Cum aţi trecut de la una la alta?

— O! Încă n-am părăsit lupta împotriva trustului, răspunse domnul Calvin, arătându-se mai departe la fel de bătăios. Dar acum lupt împotriva trustului pe singura linie pe care lupta este posibilă, adică numai pe tărâm politic. Daţi-mi voie să vă explic. Nu cu mulţi ani în urmă, noi, proprietarii de ferme producătoare de lapte, eram liberi să procedăm aşa cum socoteam noi de cuviinţă…

— Şi totuşi vă concuraţi între dumneavoastră, îl întrerupse Ernest.

— Da, şi din pricina asta profiturile noastre erau foarte modeste. De multă vreme am încercat să ne organizăm, dar fermierii care nu intrau în organizaţie ne încurcau într-una socotelile. Pe urmă a luat fiinţă trustul laptelui.

— Finanţat din capitalurile disponibile ale lui Standard Oil97, spuse Ernest.

— Da, încuviinţă domnul Calvin. Dar pe vremea aceea habar nu aveam. Agenţii lui Standard Oil98 veneau la noi şi ne spuneau nişte vorbe care ne loveau în creştetul capului ca o măciucă. „Intraţi la noi şi vă îngrăşaţi, ne ziceau, sau rămâneţi pe din afară şi crăpaţi de foame.” Cei mai mulţi am acceptat. Cei care n-au intrat au dat faliment. Ehei! A mers straşnic… la început. Preţul laptelui s-a urcat cu un cent la măsură, şi din centul ăsta un sfert ne revenea nouă. Trei sferturi de cent le lua trustul. Pe urmă preţul laptelui s-a urcat cu încă un cent, numai că din centul acesta noi n-am primit nimic. Degeaba ne-am plâns, degeaba am protestat. Trustul era acum mare şi tare. Abia mai târziu ne-am dat seama că devenisem simple unelte ale sale. Până la urmă ni s-a tăiat şi sfertul de cent pe care-l luasem la început. După aceea trustul a început să ne zvârle afară, unul câte unul. Ce puteam face? Ne-a dat afară. Nu mai exista nici un fermier, ci numai trustul laptelui.

— Dar laptele costa cu doi cenţi mai mult, aşa încât cred că i-aţi fi putut face concurenţă, spuse Ernest cu o umbră de ironie în glas.

— La fel am crezut şi noi. Şi chiar am încercat. Domnul Calvin făcu o pauză. Dar ne-a strivit. Trustul putea vinde laptele mai ieftin decât noi. Ba chiar realiza un mic câştig la preţul la care noi vindeam în pierdere. Am pierdut cincizeci de mii de dolari. Cei mai mulţi dintre noi au dat faliment.99 Dar cu asta fermierii au fost eliminaţi definitiv din comerţul cu produse lactate.

— Prin urmare trustul v-a înghiţit profiturile, spuse Ernest, iar dumneavoastră aţi năvălit în politică, sperând să faceţi o lege care să desfiinţeze trusturile, şi în felul acesta să recâştigaţi ce pierduseră ţi?

Chipul domnului Calvin s-a luminat dintr-o dată.

— Exact aşa am spus şi eu în cuvântările pe care le-am ţinut în faţa fermierilor. Ăsta-i programul nostru, rezumat în

două cuvinte.

— Şi totuşi trustul produce lapte la un preţ mai redus decât l-ar putea produce un fermier izolat? Întrebă Ernest.

— Cum să nu producă, de vreme ce datorită capitalurilor imense de care dispune poate pune la punct o organizare minuţioasă şi poate folosi maşinile cele mai moderne?

— Fără îndoială, răspunse Ernest. Bineînţeles că poate, ba, mai mult, chiar o şi face.

Din acest moment domnul Calvin s-a lansat într-un discurs politic, în cadrul căruia şi-a expus punctul lui de vedere. A fost călduros susţinut de câţiva dintre comeseni, şi toţi într-un glas au cerut desfiinţarea trusturilor.

— Bieţii oameni, tare-s nepricepuţi, mi-a spus Ernest în şoaptă. Văd destul de limpede până la un punct, însă privirile lor nu răzbat mai departe de lungul nasului.

Peste puţin timp a luat din nou conducerea discuţiei şi în stilul lui personal a continuat s-o conducă în tot restul serii.

— V-am ascultat cu atenţie pe toţi, a început Ernest, şi mi-am dat seama că trataţi problemele legate de afaceri în chip foarte ortodox. Pentru dumneavoastră totul se reduce la profit. Credeţi cu tărie că întreg rostul dumneavoastră pe lume este să realizaţi profituri. Numai că vi s-a ivit în cale o piedică.

În socotelile dumneavoastră menite să ducă la profituri s-au amestecat şi trusturile, care vă iau de sub nas tot ce urmăreaţi să realizaţi. S-a ivit astfel o dilemă, care împiedică desfăşurarea firească a lucrurilor, iar după cât se pare nu vedeţi decât o singură ieşire, şi anume: distrugerea celui ce vă înghite profiturile.

V-am ascultat atent şi nu găsesc decât o singură denumire care v-ar putea într-adevăr caracteriza. Am să vă spun această denumire: Sunteţi sfărâmători de maşini. Ştiţi ce este acela un sfărâmător de maşini? Daţi-mi voie să vă explic. În veacul al XVIII-lea, în Anglia, bărbaţii şi femeile ţeseau stofa acasă la ei, la războaie manuale. Sistemul acesta de muncă la domiciliu era un sistem lent, stângaci şi

costisitor. Au apărut însă maşina cu aburi şi alte maşinării, care făceau mare economie de muncă. O mie de războaie de ţesut adunate într-o mare fabrică şi puse în funcţiune de un motor central puteau să producă stofe la un preţ mult mai redus decât o puteau face ţesătorii acasă la războaiele lor manuale. Aici, la fabrică, apărea munca în colectiv, şi în faţa ei nu a putut rezista nici un fel de concurenţă. Bărbaţii şi femeile care lucraseră pe socoteala lor la războaiele manuale proprii se duceau acum în fabrici şi munceau la războaiele mecanice, dar nu pentru ei înşişi, ci pentru capitalistul proprietar al fabricii. Mai mult încă, chiar copiii nevârstnici au început să muncească la războaiele mecanice, pentru salarii mai mici, şi au luat astfel locul oamenilor în toată firea. Au venit atunci timpuri foarte grele pentru muncitori. Nivelul lor de viaţă a scăzut. Au ajuns muritori de foame. Văzându-se în situaţia asta, şi-au spus că numai maşinile sunt de vină, şi de aceea s-au apucat să le sfărâme.100 N-au izbutit, şi de fapt erau nişte nătărăi.

Cu toate acestea, n-aţi învăţat nimic de la ei. Şi iată că astăzi, după un secol şi jumătate, încercaţi şi dumneavoastră să sfărâmaţi maşinile. După cum singuri recunoaşteţi, maşinile trusturilor fac aceeaşi treabă mult mai repede şi mult mai ieftin decât aţi putea-o face dumneavoastră. Iată pricina pentru care nu le puteţi face concurenţă. Şi totuşi vreţi să sfărâmaţi maşinile. Sunteţi încă mai naivi decât muncitorii cei nătărăi din Anglia, iar, în vreme ce dumneavoastră bombăniţi cerând restabilirea liberei concurenţe, trusturile îşi văd de treabă şi vă desfiinţează.

Toţi într-un glas repetaţi aceeaşi poveste: dispariţia liberei concurenţe şi apariţia trusturilor. Dumneavoastră, domnule Owen, aţi sugrumat concurenţa atunci când, aici în Berkeley, noul dumneavoastră magazin a eliminat de pe piaţă cele trei băcănii. Firma dumneavoastră era mult mai puternică. Acum simţiţi presiunea unor alte firme şi mai puternice decât a dumneavoastră, presiunea trusturilor, şi

vă plângeţi. Vă plângeţi, pentru că nu sunteţi un trust. Dacă aţi reprezenta un trust de băcănie întins pe toată suprafaţa Statelor Unite, atunci aţi vorbi altă limbă. Iar pe limba aceea aţi spune: „Trăiască trusturile!” Dar, încă o dată, nu numai că mica dumneavoastră întreprindere nu este un trust, ci, mai mult, chiar dumneavoastră vă daţi seama de lipsa ei de forţă. Începeţi să vă întrevedeţi sfârşitul. Simţiţi că dumneavoastră cu toate sucursalele nu sunteţi decât un simplu pion în jocul altora. Vedeţi cum anumite forţe cresc şi devin pe zi ce trece tot mai puternice; vedeţi cum mâna lor îmbrăcată în zale de fier se întinde către profiturile ce vi s-ar cuveni şi ciupeşte ba de ici, ba de colo: trustul căilor ferate, trustul petrolului, trustul oţelului sau trustul cărbunelui; şi ştiţi bine că până la urmă vă va distruge, vă va smulge şi ultimul procent al modestelor profituri de astăzi.

Sunteţi, domnule, un jucător nepriceput. Când aţi reuşit să alungaţi de pe piaţă cele trei băcănii mărunte de-aici din Berkeley, datorită faptului că firma dumneavoastră era mai puternică, v-aţi umflat în pene, aţi vorbit despre iniţiativă şi eficienţă şi v-aţi trimis soţia în Europa, folosind profiturile obţinute prin înghiţirea celor trei băcănii mici. Peştele cel mare îl înghite pe cel mic, şi dumneavoastră aţi înghiţit cele trei băcănii. Dar, pe de altă parte, veţi fi înghiţiţi la rândul dumneavoastră de un alt peşte şi mai mare, oricât de tare v-aţi văita. Şi ceea ce vă spun dumneavoastră este adevărat pentru toţi cei ce vă aflaţi la această masă. Toţi vă văitaţi. Toţi aţi mizat însă pe o carte proastă şi toţi vă văitaţi din pricina asta.

Dar, văitându-vă, nu vreţi să recunoaşteţi deschis care este situaţia, aşa cum am recunoscut eu. Nu recunoaşteţi că vă place să puneţi mâna pe profiturile altora şi vă văitaţi atât de rău numai fiindcă vin alţii şi vă smulg profiturile dumneavoastră. Nu, sunteţi prea abili ca să procedaţi aşa. Spuneţi altceva. Ţineţi discursuri politice tipic mic-burgheze, aşa cum a făcut domnul Calvin. Ce-a spus

dânsul? Iată câteva fraze pe care mi le mai aduc aminte: „Principiile noastre iniţiale sunt juste”. „Lucrul de care are astăzi nevoie America este întoarcerea la principiul ei fundamental – posibilităţi egale pentru toţi.” „Spiritul de libertate sub semnul căruia s-a născut această naţiune.” „Să ne întoarcem deci la principiile strămoşeşti”…

Când domnul Calvin spune „posibilităţi egale pentru toţi” înţelege prin asta libertatea de a stoarce profituri, libertate care astăzi îi este răpită de marile trusturi. Aspectul cel mai absurd este însă că aţi repetat atât de des aceste fraze, încât aţi ajuns să le credeţi! Cereţi doar posibilitatea de a vă jefui semenii în stilul dumneavoastră mărunt, dar ajungeţi să vă hipnotizaţi singuri şi să vă socotiţi apărători ai libertăţii. Sunteţi meschini şi hrăpăreţi, dar vraja frazelor pe care le folosiţi vă face să consideraţi că sufletul vă e plin de nobile simţăminte patriotice. Dorinţa dumneavoastră de profit, care-i egoism curat, o transformaţi în atenţie deosebită şi total dezinteresată faţă de biata omenire în suferinţă. Haideţi, măcar acum, aici, numai între noi, fiţi pentru o singură clipă cinstiţi! Priviţi lucrurile în faţă şi mărturisiţi deschis.

De jur împrejurul mesei se aflau acum chipuri în obrajii cărora năvălise sângele, chipuri mânioase, dar la toţi puteai observa şi o umbră de îngrijorare. Îi cam speriase acest tânăr cu înfăţişare senină, cuvintele lui cumpănite, dar strivitoare, ca şi cumplitul său obicei de a spune lucrurilor pe nume. Domnul Calvin răspunse imediat:

— Şi pentru ce nu? Întrebă el. Pentru ce nu ne-am întoarce la obiceiurile străbunilor noştri din timpul când a fost întemeiată această republică? Aţi spus aici foarte multe adevăruri, domnule Everhard, oricât de supărătoare ar fi ele. Dar aici, numai între noi, să vorbim deschis. Să lepădăm măştile şi să recunoaştem adevărul aşa cum a fost el rostit adineauri de domnul Everhard. Este adevărat că noi, capitaliştii mărunţi, alergăm după profituri, iar trusturile ni le iau de sub nas. Este adevărat că vrem să

distrugem trusturile numai pentru a ne putea păstra profiturile. Şi de ce n-am putea-o face? De ce nu? Vă întreb: de ce nu?

— Ah, da, acum am ajuns chiar la fondul problemei, spuse Ernest încântat. Voi încerca să vă spun de ce nu, deşi nu va fi o treabă uşoară. Vedeţi, dumneavoastră aţi studiat problemele legate de afacerile pe scară mică, dar nu v-aţi apropiat niciodată de problemele dezvoltării societăţii. În momentul de faţă vă aflaţi în centrul unui proces de transformare în cadrul evoluţiei economice, dar nu înţelegeţi acest proces, şi de aici decurge toată confuzia. De ce nu vă puteţi întoarce la ce a fost? Pentru că nu este cu putinţă. Nu puteţi sili cursul evoluţiei economice s-o ia înapoi pe drumul pe unde a venit, tot aşa după cum nu puteţi face râurile să curgă la deal. Josua101 a oprit soarele deasupra Ghibeonului, dar dumneavoastră vreţi să-l întreceţi pe Josua. Dumneavoastră vreţi să faceţi soarele să meargă îndărăt către răsărit, aţi vrea ca timpul să facă calentoarsă şi să meargă de la amiază înspre dimineaţă.

Aflându-vă în faţa unor maşini care economisesc forţă de muncă, în faţa producţiei superior organizate, în faţa unei productivităţi sporite şi a unui sistem mai avansat, aţi vrea totuşi să întoarceţi soarele economic înspre răsărit cu o generaţie sau două, către vremea când nu existau mari capitalişti, nu existau maşini uriaşe, nu existau drumuri de fier, la vremea când o armată de mici capitalişti se războiau între ei în cadrul anarhiei economice, atunci când producţia era primitivă, neeconomică, neorganizată şi costisitoare. Vă rog să mă credeţi că isprava lui Josua a fost mult mai uşor de îndeplinit, iar Josua a avut şi ajutorul lui Jehova. Dar pe voi, micii capitalişti, Dumnezeu v-a dat uitării. Soarele micilor capitalişti apune şi nu va mai răsări niciodată, iar voi n-aveţi posibilitatea nici măcar de a-l opri în loc. Sunteţi pe cale de dispariţie şi sunteţi sortiţi să dispăreţi cu totul din societate.

Aceasta este porunca evoluţiei. Este cuvântul Domnului. Trusturile sunt mai puternice decât concurenţa. Omul primitiv a fost o fiinţă neputincioasă care se ascundea prin crăpăturile stâncilor. S-au unit însă mai mulţi laolaltă şi au pornit război împotriva vrăjmaşilor, împotriva fiarelor carnivore. Vrăjmaşii aceştia se sfâşiau unii pe alţii, se bazau pe concurenţă, dar omul primitiv era un animal sociabil şi de aceea s-a ridicat şi a cucerit supremaţia asupra tuturor celorlalte animale. De atunci încoace omul a iscodit forme de întovărăşire din ce în ce mai perfecţionate. Lupta asta – concurenţă contra asociaţie – e veche de mii de veacuri, şi concurenţa totdeauna a fost înfrântă. Iată din ce pricină acela care trece de partea concurenţei este sortit pieirii.

— Dar trusturile, ele însele, s-au născut din concurenţă, îl întrerupse domnul Calvin.

— Foarte adevărat, răspunse Ernest. Iar trusturile au distrus ele însele concurenţa. După cum ai spus chiar dumneata, asta-i pricina pentru care acum nu mai lucrezi în branşa laptelui.

Pentru prima oară în seara aceea toată lumea a izbucnit în râs, şi domnul Calvin însuşi a făcut haz pe socoteala sa.

— Dar, fiindcă tocmai am pomenit de trusturi, continuă Ernest, este bine să lămurim câteva lucruri. Am să formulez unele idei, iar dacă nu veţi fi de acord cu vreuna din ele, vă rog să-mi atrageţi atenţia. Dacă veţi tăcea, înseamnă că sunteţi de aceeaşi părere. Este sau nu adevărat că un război de ţesut mecanic va ţese stofă mai multă şi mai ieftină decât un război manual? Ernest tăcu o clipă, dar nimeni nu rosti vreo vorbă. În acest caz nu este oare cu totul iraţional să sfărâmi războiul mecanic şi să te întorci la metoda mai stângace şi mai costisitoare a războiului de ţesut manual? Câteva capete s-au aplecat în semn de încuviinţare. Este sau nu adevărat că acea asociaţie a capitaliştilor cunoscută sub numele de trust produce mai lesne şi mai ieftin decât ar putea produce o mie de mici întreprinderi care se concurează între ele? Nici de data

asta nu se auzi vreo obiecţie. Atunci nu este lipsit de raţiune să distrugi această asociaţie care poate produce mai bine şi mai ieftin?

A trecut multă vreme şi nimeni n-a răspuns, în cele din urmă a luat totuşi cuvântul domnul Kowalt:

— În cazul acesta ce ne rămâne de făcut? A întrebat el. În afară de desfiinţarea trusturilor, nu vedem altă cale pe care am putea ajunge să scăpăm de dominaţia lor.

În aceeaşi clipă Ernest a izbucnit cu înflăcărare:

— Vă arăt eu o altă cale! Strigă el. Să nu distrugem aceste minunate maşini care produc repede şi ieftin. Să le luăm în stăpânire. Să tragem foloase de pe urma productivităţii şi ieftinătăţii lor. Să le punem să muncească pentru noi. Să-i alungăm pe stăpânii de astăzi ai acelor maşini minunate şi să fim noi stăpânii minunatelor maşini. Asta, domnilor, înseamnă socialismul: o societate şi mai mare decât trusturile, o organizaţie economică şi socială mai măreaţă decât tot ce a existat până astăzi pe planeta noastră. Şi este în spiritul şi pe linia evoluţiei: răspundem unei asociaţii printr-o altă asociaţie, de tip superior. Numai aşa putem câştiga. Veniţi lângă noi, socialiştii, şi prin asta veţi trece de partea învingătorului.

De data asta s-a iscat împotrivire. Comesenii au început să clatine din cap şi s-au auzit murmure dezaprobatoare.

— Bine, în cazul acesta înseamnă că preferaţi să fiţi în urma vremurilor, spuse Ernest. Preferaţi să jucaţi nişte roluri cărora de mult le-a apus vremea, iar asta înseamnă că veţi fi condamnaţi la pieire, aşa cum condamnate la pieire sunt toate lucrurile care şi-au trăit traiul. V-aţi întrebat vreodată ce se va întâmpla cu dumneavoastră când vor apărea alte asociaţii şi mai puternice decât trusturile de astăzi? V-aţi gândit vreodată în ce situaţie vă veţi afla atunci când chiar şi marile trusturi se vor uni într-un trust al trusturilor. Într-un trust social, economic şi politic? Se întoarse brusc, şi când nimeni nu se aştepta, către domnul Calvin: Fiţi, vă rog, bun şi spuneţi-mi dacă am sau nu

dreptate, ceru Ernest. În momentul de faţă vă vedeţi siliţi să înfiinţaţi un nou partid politic, fiindcă vechile partide sunt cu totul în stăpânirea trusturilor. Cea mai mare piedică în calea propagandei pe care aţi vrea s-o faceţi pentru noul partid, Liga fermierilor, sunt trusturile. În spatele fiecărui obstacol ce vi se ridică în cale, în spatele fiecărei lovituri care vă năuceşte se ascund trusturile. Nu este aşa? Spuneţi-mi, vă rog! Domnul Calvin tăcu, stânjenit.

— Aveţi curaj, îl îndemnă Ernest.

— Aşa este, mărturisi domnul Calvin. Am reuşit să câştigăm majoritatea în corpurile legiuitoare ale statului Oregon şi am votat nişte legi excelente pentru a apăra interesele micilor producători, dar guvernatorul, om al trusturilor, le-a desfiinţat dintr-o dată, opunându-le dreptul său de veto. Am ales un guvernator al statului Colorado, dar corpurile legiuitoare nu i-au îngăduit să-şi exercite funcţia. De două ori am reuşit să trecem prin Congres102 o lege federală asupra impozitului pe venit, dar de fiecare dată Curtea Supremă a anulat-o ca neconstituţională. Justiţia este în întregime la cheremul trusturilor. Noi, oamenii din popor, nu-i putem plăti destul de bine pe judecători. Dar va veni o vreme când…

— Când asociaţia trusturilor va controla toate corpurile legiuitoare, când asociaţia trusturilor va fi ea însăşi guvernul, îl întrerupse Ernest.

— Asta niciodată, niciodată! Izbucniră strigăte din toate părţile.

Toţi musafirii noştri erau acum enervaţi şi bătăioşi.

— Spuneţi-mi, vă rog: ce-o să faceţi când o veni şi vremea asta? Întrebă Ernest.

— Ne vom împotrivi din toate puterile! Strigă domnul Asmunsen, şi îndată răsunară multe glasuri aprobatoare.

— Asta va însemna război civil, îi preveni Ernest.

— Fie şi război civil! Răspunse domnul Asmunsen, susţinut de strigătele tuturor celor din jurul mesei. N-am uitat încă

isprăvile străbunicilor. Pentru drepturile noastre suntem gata sa luptăm şi să ne dăm chiar viaţa.

Ernest zâmbi.

— Nu uitaţi însă un lucru, domnilor, zise el. În mod tacit am convenit cu toţii că în concepţia dumneavoastră libertatea înseamnă posibilitatea de a stoarce profituri în dauna altora.

Cu toţii săriră ca arşi, cuprinşi de furie. Dar Ernest stăpâni tumultul şi reuşi să se facă auzit:

— Încă o întrebare, vă rog. Atunci când vă veţi ridica la luptă, nu uitaţi, o veţi face pentru că guvernul se va afla în mâinile trusturilor. Este deci limpede că guvernul va trimite împotriva dumneavoastră armata regulată, marina, garda civilă, poliţia, într-un cuvânt, întreaga maşină de război organizată a Statelor Unite. În ce va sta atunci puterea dumneavoastră?

Descurajarea li se zugrăvi pe faţă, dar, fără a le lăsa timp să se dezmeticească, Ernest lovi din nou:

— Vă aduceţi aminte că acum câtăva vreme, nu-i prea mult de-atunci, întreaga noastră armată permanentă număra doar cincizeci de mii de oameni? De atunci a crescut an de an, până ce a ajuns astăzi la trei sute de mii!

Încă o lovitură:

— Dar nu numai atât. În vreme ce dumneavoastră umblaţi după fantoma pe care o îndrăgiţi cel mai mult, profiturile, şi vă pierdeaţi vremea cu istorioare moralizatoare despre cel mai scump fetiş, libera concurenţă, trusturile au realizat lucruri chiar şi mai mari şi mai înfiorătoare. Garda civilă, de pildă.

— Garda civilă este puterea noastră! Strigă domnul Kowalt. Cu ajutorul ei vom respinge atacurile armatei permanente.

— Numai că şi dumneavoastră veţi face parte din garda civilă, replică Ernest, şi veţi fi trimis în Maine, în Florida, în Filipine sau cine mai ştie în ce altă parte, ca să înecaţi în sânge pe propriii dumneavoastră confraţi, care vor lupta în

războiul civil pentru libertatea lor. În acelaşi timp, din Kansas, Wisconsin sau din oricare alt stat, confraţii dumneavoastră vor fi aduşi aici, în California, ca să-i înece în sânge pe răsculaţii de aici.

De astă dată au rămas cu totul uluiţi şi nimeni n-a mai scos nici o vorbă, până când, în sfârşit, domnul Owen a spus cu glas slab:

— N-o să ne înrolăm în garda civilă. Asta ar mai lipsi! Doar n-o să fim chiar atât de proşti!

Ernest râse din toată inima.

— Încă nu înţelegeţi cum au fost rânduite lucrurile. Nu veţi avea încotro. Veţi fi luaţi cu arcanul în garda civilă.

— Există totuşi şi ceva care se cheamă drepturi cetăţeneşti, insistă domnul Owen.

— Există atâta timp cât guvernul nu găseşte necesar să le suspende. În ziua când, după cum spuneţi dumneavoastră, vă veţi ridica la luptă, să ştiţi că toate forţele de care dispuneţi se vor întoarce împotriva dumneavoastră înşivă. În garda civilă vă veţi înrola vrând-nevrând. Am auzit pe cineva pomenind despre habeas corpus103. În loc de habeas corpus veţi primi dreptul de a vi se cânta „veşnica pomenire”. Dacă veţi refuza să vă înrolaţi în rândurile gărzii civile, ori dacă veţi comite acte de nesupunere la incorporare, veţi fi trimişi în faţa curţilor marţiale şi împuşcaţi ca nişte câini. Aşa spune legea.

— Nu aşa spune legea! Declară categoric domnul Calvin. Nu există o astfel de lege. Tinere, dumneata ai visat toate fantasmagoriile astea. Ai spus că garda civilă va fi trimisă în Filipine. Asta ar fi anticonstituţional. Constituţia stabileşte răspicat că garda civilă nu poate fi trimisă în afara graniţelor ţării.

— Dar ce amestec are aici constituţia? Întrebă Ernest. Judecătorii interpretează constituţia, iar, aşa cum a recunoscut şi domnul Asmunsen, justiţia este întru totul la discreţia trusturilor. În afară de asta, după cum am mai

spus, aşa hotărăşte legea. Legea despre care vă spun există de ani de zile, de nouă ani, domnilor.

— O lege care spune că putem fi înrolaţi cu sila în garda civila? Întrebă domnul Calvin neîncrezător. Că ne pot duce în faţa unor curţi marţiale şi ne pot împuşca dacă refuzăm să ne înrolăm în garda civilă?

— Da, răspunse Ernest. Întocmai aşa.

— Bine, dar cum se poate ca noi să nu fi auzit niciodată de legea asta? Întrebă tata, şi mi-am dat seama că şi pentru el lucrurile spuse de Ernest erau cu totul noi.

— Există două explicaţii, spuse Ernest. Mai întâi, până în momentul de faţă n-a fost nevoie să fie aplicată. Dacă s-ar fi ivit ocazia, aţi fi auzit de ea repede şi degrabă. Al doilea, a fost trecută prin Camera Reprezentanţilor şi prin Senat în mare taină, fără să fie practic pusă în discuţie. Bineînţeles că nici ziarele n-au suflat o vorbă. Dar noi, socialiştii, am aflat de ea. Am publicat-o chiar în ziarele noastre. Numai că dumneavoastră nu citiţi ziarele noastre.

— Eu încă afirm că visaţi, spuse domnul Calvin cu încăpăţânare. Ţara n-ar fi îngăduit niciodată una ca asta.

— Şi totuşi ţara a îngăduit-o, replică Ernest. Iar cât priveşte referirea la visele mele – băgă mâna în buzunar şi scoase o broşurică – spune-ţi-mi dacă şi asta vi se pare un vis.

Deschise broşurică şi începu să citească:

— Articolul 1: Se decretează… Şi aşa mai departe… Din garda civilă vor face parte toţi cetăţenii valizi de sex bărbătesc, în vârstă de cel puţin optsprezece şi cel mult patruzeci şi cinci de ani, din respectivele state şi teritorii, precum şi din districtul Columbia.

Articolul 7: Orice ofiţer sau cetăţean care face parte din garda civilă„ – şi nu uitaţi articolul unu, domnilor, toţi faceţi parte din garda civilă – „orice cetăţean care face parte din garda civilă şi va refuza ori va neglija să se înfăţişeze în faţa organelor de recrutare atunci când va fi chemat, în conformitate cu cele stabilite mai sus, va fi înaintat spre

judecată curţii marţiale şi va fi pedepsit aşa cum va hotărî curtea marţială.

Articolul 8: Curţile marţiale, în a căror competenţă cade judecarea ofiţerilor sau trupei, vor fi alcătuite exclusiv din ofiţeri ai gărzii civile.

Articolul 9: Garda civilă, atunci când este chemată în serviciul activ de către organele competente din Statele Unite, va fi supusă aceloraşi dispoziţiuni şi reguli de război ca şi armata regulată a Statelor Unite."

Iată, deci, care este situaţia, domnilor cetăţeni americani şi tovarăşi de arme din garda civilă! Acum nouă ani, noi, socialiştii, am socotit că legea aceasta este îndreptată împotriva muncitorilor. Senatorul Wiley104 în cadrul scurtei discuţii care a putut avea loc, a spus atunci că legea de faţă tinde către „înfiinţarea unei forţe de rezervă, capabilă să înfigă mâna în pieptul gloatei – dumneavoastră sunteţi gloata, domnilor – şi să apere în orice împrejurare viaţa, libertatea şi avutul cetăţenilor". Vedeţi deci că în viitor, atunci când vă veţi ridica la luptă, nu trebuie să uitaţi că vă veţi ridica împotriva proprietăţii trusturilor şi a libertăţii trusturilor, a libertăţii lor de a vă jefui, aşa cum este ea consfinţită prin legi. Dinţii v-au fost smulşi, şi ghearele v-au fost retezate, domnilor. Atunci când vă veţi ridica la luptă, fără colţi şi fără gheare, veţi fi la fel de inofensivi ca o armată de mucoşi.

— Nu cred! Strigă domnul Kowalt. Nu există o asemenea lege. E o minciună scornită de voi, socialiştii!

— Legea aceasta, i-a răspuns Ernest, a fost depusă pe biroul Camerei Reprezentanţilor la 30 iulie 1902. Depusă de către deputatul Dick din statul Ohio, ea a fost votată la repezeală. De asemenea, a fost votată în unanimitate şi de către Senat la 4 ianuarie 1903. Numai la şapte zile după aceea a fost sancţionată şi de preşedintele Statelor Unite105.

Capitolul IX.

TEMEIURILE MATEMATICE ALE UNUI VIS.

În mijlocul consternării generale pricinuite de cuvintele lui, Ernest începu din nou să vorbească:

— Mulţi dintre dumneavoastră aţi afirmat în seara asta că socialismul este un lucru cu neputinţă de realizat. Aţi spus deci că este imposibil; acum, vă rog, daţi-mi voie să vă dovedesc că socialismul este inevitabil. Nu numai că dumneavoastră, micii capitalişti, va trebui în chip inevitabil să dispăreţi, dar tot atât de inevitabilă este dispariţia marilor capitalişti şi chiar a trusturilor. Nu uitaţi că torentul năvalnic al procesului de dezvoltare socială e ireversibil, nu merge niciodată îndărăt. Torentul evoluţiei merge mereu înainte şi trece de la concurenţă la asociaţie, de la micile asociaţii la asociaţiile mari, de la asociaţiile mari la cele într-adevăr uriaşe, iar de aici mai departe, la socialism, care este cea mai gigantică dintre toate formele de asociaţie.

Îmi spuneţi că visez. Foarte bine. Vă voi arăta acum temeiurile certitudinii matematice ale împlinirii visului meu; mai înainte de asta, însă, vă desfid să dovediţi că temeiurile certitudinii mele sunt greşite. Voi dezvolta în faţa dumneavoastră ideea inevitabilităţii prăbuşirii sistemului capitalist şi voi demonstra matematic de ce el trebuie într-adevăr să se prăbuşească. Prin urmare, să începem şi vă rog să fiţi îngăduitori şi să aveţi suficientă răbdare, chiar dacă la început vi se va părea că mă îndepărtez de subiect.

Să începem aşadar prin a cerceta un exemplu concret din domeniul industriei, şi, ori de câte ori voi face o afirmaţie cu care nu veţi fi de acord, vă rog să mă întrerupeţi. Să luăm o fabrică de încălţăminte. Această fabrică achiziţionează piei, pe care le transformă în încălţăminte. Să presupunem că valoarea pieilor este o sută de dolari. Aceste piei intră în fabrică şi ies de acolo sub formă de încălţăminte, în valoare, să zicem, de două sute de dolari. Ce s-a întâmplat? Valoarea pieilor a sporit cu o sută de dolari. De unde provine acest spor? Să vedem.

Capitalul şi munca au creat această valoare suplimentară de o sută de dolari. Capitalul a pus la dispoziţie fabrica şi

maşinile şi a suportat toate cheltuielile. Muncitorii au furnizat munca. Prin eforturile unite ale capitalului şi ale muncii s-a creat un spor de valoare de o sută de dolari. Până aici sunteţi de acord?

În jurul mesei invitaţii au clătinat din cap în semn de încuviinţare.

— După ce au creat această sută de dolari, această valoare nouă, capitalul şi munca trec la împărţirea ei. Proporţiile exacte în care se face această împărţeală nu au mare importanţă; să stabilim, prin urmare, pentru înlesnirea discuţiei, această împărţeală în mod foarte aproximativ. Capitalul primeşte deci, să zicem, ca parte a sa cincizeci de dolari, iar muncitorii primesc sub formă de salarii, ca parte a lor, ceilalţi cincizeci. Nu ne vom pierde vremea relatând toate controversele care izbucnesc în legătură cu această împărţeală.106 Oricât de acerbe ar fi ele, pe baza unui procentaj sau altul împărţeala are loc. Luaţi numai seama că ceea ce este valabil pentru acest proces industrial izolat este la fel de valabil pentru toate celelalte ramuri industriale. Sunteţi de acord?

Din nou toată lumea încuviinţează.

— Acum să presupunem că muncitorii, după ce şi-au încasat cei cincizeci de dolari, vor să cumpere cu aceşti bani încălţăminte. Nu vor putea cumpăra decât încălţăminte în valoare de cincizeci de dolari. E limpede, nu?

Trecem mai departe, de la acest exemplu concret la întreaga industrie din Statele Unite, care prelucrează nu numai pieile, ci şi toate celelalte materii prime, şi include, de asemenea, transporturile, comerţul, totul. Vom presupune, pentru a lucra cu cifre rotunde, că întreaga producţie de mărfuri din Statele Unite se ridică într-un an la valoarea de patru miliarde de dolari. Aşadar, muncitorii vor primi într-un an, sub formă de salarii, două miliarde de dolari. Valoarea mărfurilor produse în aceeaşi perioadă se ridică, însă, la patru miliarde de dolari. Ce cantitate din aceste mărfuri pot cumpăra muncitorii? Mărfuri în valoare

de două miliarde de dolari. În privinţa asta sunt sigur că nu mai încape nici o îndoială. Dar, în afară de cele spuse până acum, trebuie să mai ţinem seama de faptul că procentele stabilite de mine drept bază a împărţirii sunt foarte generoase, căci în realitate, din pricina unui număr nesfârşit de tertipuri ale capitaliştilor, muncitorii nu pot cumpăra nici măcar jumătate din totalul mărfurilor produse.

Dar să revenim. Admitem că muncitorii vor cumpăra şi consuma mărfuri în valoare de două miliarde de dolari. Este deci limpede că ei nu pot consuma decât aceste mărfuri, a căror valoare se ridică la două miliarde de dolari. Rămân însă celelalte mărfuri, în valoare tot de două miliarde de dolari, pe care muncitorii nu le pot cumpăra şi deci nu le pot consuma.

— Muncitorii nu consumă nici măcar aceste două miliarde, spuse atunci domnul Kowalt. Dacă le-ar consuma, n-ar mai putea depune nimic la casele de economii.

— Depunerile muncitorilor la casele de economii sunt doar un fel de fonduri de rezervă, care se cheltuiesc la fel de repede cum sunt depuse. Sunt bani albi pentru zile negre, bani pentru bătrâneţe, pentru cazuri de boală şi accidente, bani pentru cheltuielile de înmormântare. Economiile muncitorilor nu-s altceva decât o bucată de pâine pusă la loc în dulap, ca să fie mâncată a doua zi. Nu, muncitorii consumă din producţia generală întreaga parte pe care banii primiţi sub formă de salarii le îngăduie s-o cumpere.

Celelalte două miliarde rămân pe seama capitalului. După ce capitaliştii şi-au acoperit cheltuielile, consumă ei oare tot ce le rămâne? Consumă oare capitaliştii în întregime cele două miliarde ale lor?

Ernest se opri aici şi-i întrebă direct pe câţiva dintre cei aşezaţi în jurul mesei, iar aceştia clătinară din cap.

— Nu ştiu, mărturisi sincer unul dintre ei.

— Ba fără îndoială că ştiţi, urmă Ernest. Gândiţi-vă o clipă. În cazul în care capitaliştii ar consuma întregul lor profit,

suma totală a capitalului n-ar mai creşte. Ar rămâne constantă. Dar dacă cercetaţi istoria economică a Statelor Unite, veţi vedea că suma totală a capitalurilor a crescut fără încetare. Prin urmare, capitaliştii nu consumă partea lor. Vă aduceţi aminte de vremea când Anglia deţinea cea mai mare parte din acţiunile societăţilor noastre de cale ferată? Dar cu vremea capitaliştii noştri au răscumpărat aceste acţiuni. Ce reiese de aici? Este limpede că o parte din profiturile capitaliştilor au fost întrebuinţate pentru răscumpărarea acţiunilor respective. Cum se explică faptul că în momentul de faţă capitaliştii din Statele Unite posedă sute de milioane de dolari investiţi în acţiuni ale întreprinderilor din Mexic, Rusia, Italia ori Grecia? Există o singură explicaţie, şi anume că aceste sute şi sute de milioane de dolari provin tocmai din partea lor, din profiturile pe care capitaliştii nu le-au consumat. Mai mult decât atât, apare limpede că, chiar de la începuturile sistemului capitalist, capitaliştii nu şi-au consumat niciodată în întregime profiturile.

Cu aceasta ajungem la punctul central al problemei, în fiecare an Statele Unite produc avuţii în valoare de patru miliarde de dolari. Din acestea muncitorii cumpără cu banii primiţi şi consumă mărfuri în valoare de două miliarde. Capitaliştii însă nu consumă restul de două miliarde. O mare parte din mărfurile produse rămân neconsumate. Ce se face cu acest surplus? Ce se poate face cu el? Muncitorii nu mai pot consuma nimic fiindcă şi-au cheltuit în întregime salariile. Capitaliştii, de asemenea, nu pot consuma nimic din prisosul arătat, fiindcă, în limita în care structura intimă a sistemului capitalist le-o îngăduie, au consumat tot ceea ce erau în stare să consume. Cu toate acestea, prisosul despre care am vorbit rămâne. Ce se poate face cu el? Ce se face în realitate cu bunurile neconsumate?

— Sunt vândute în ţările străine, spuse domnul Kowalt.

— Exact, conveni Ernest. Din pricina acestui prisos se iveşte nevoia noastră de pieţe externe. Surplusul este

vândut peste hotare. El trebuie vândut acolo fiindcă o altă cale nu există. Iar prisosul de mărfuri vândut peste hotare dă naştere la ceea ce numim balanţa noastră comercială activă. Până aici suntem cu toţii de acord?

— Considerăm chiar că este o pierdere de vreme să stăruiţi asupra acestor noţiuni elementare, aş zice de abecedar comercial, interveni acru domnul Calvin. Sunt lucruri cunoscute de toată lumea.

— Dar tocmai cu aceste noţiuni elementare, de abecedar, pe care vi le-am expus atât de minuţios, vă voi pune în încurcătură, replică Ernest. Aici e toată frumuseţea. Cu aceste noţiuni de abecedar vă voi pune în încurcătură imediat. Să vedem.

Statele Unite sunt o ţară capitalistă care şi-a dezvoltat puternic resursele economice. Datorită sistemului capitalist, pe baza căruia este organizată economia sa, apare un prisos de mărfuri ce nu poate fi consumat şi de care trebuie să scape, dar nu poate scapă altfel decât vânzându-l peste hotare.107 Ceea ce este valabil pentru Statele Unite este însă la fel de valabil pentru toate statele capitaliste cu resurse economice puternic dezvoltate. În fiecare dintre aceste ţări există un surplus de mărfuri neconsumate. Nu trebuie de asemenea uitat că e multă vreme de când ţările respective fac schimburi între ele şi totuşi surplusurile continuă să existe. Muncitorii din toate statele despre care vorbim şi-au şi cheltuit salariile şi nu pot cumpăra nimic din surplus. La fel, capitaliştii au consumat tot ce puteau să consume, în limitele îngăduite de însuşi sistemul capitalist. Dar surplusurile continuă să existe. Diferitele ţări capitaliste nu-şi pot consuma una alteia surplusurile. Atunci cum au să scape de ele?

— Vânzându-le ţărilor cu resurse economice slab dezvoltate, sugeră domnul Kowalt.

— Întocmai. După cum vedeţi, argumentele mele sunt atât de simple şi de clare, încât iau naştere aproape de la sine în minţile dumneavoastră. Acum să facem un pas mai departe.

Să presupunem că Statele Unite îşi plasează surplusurile într-o ţară slab dezvoltată, cum ar fi, să zicem, Brazilia. Nu uitaţi însă că acest lucru nu se întâmplă decât atunci când piaţa internă este saturată până la refuz şi nu mai poate absorbi nici un surplus. Prin urmare, ce vor primi Statele Unite în schimb din Brazilia?

— Aur, răspunse domnul Kowalt.

— Dar pe lume există o cantitate determinată de aur, şi o cantitate nu prea mare, observă Ernest.

— Aur sub formă de acţiuni, obligaţiuni şi aşa mai departe, completă domnul Kowalt.

— De data asta aţi nimerit-o, zise Ernest. În schimbul surplusului plasat în Brazilia, Statele Unite primesc acţiuni şi obligaţiuni. Ce înseamnă asta? Înseamnă că Statele Unite ajung să stăpânească în Brazilia căi ferate, fabrici, mine şi latifundii. Dar, la rândul său, ce înseamnă oare acest lucru?

Domnul Kowalt se gândi câteva clipe, apoi clătina din cap nedumerit.

— Vă voi spune eu, continuă Ernest. Înseamnă că resursele economice ale Braziliei vor fi valorificate tot mai intensiv. Dar atunci când Brazilia, în cadrul sistemului capitalist, îşi va fi dezvoltat suficient resursele economice, va ajunge ea însăşi să aibă un prisos de mărfuri neconsumate. Îşi va putea ea oare plasa acest prisos pe piaţa Statelor Unite? Bineînţeles că nu, deoarece Statele Unite au de rezolvat problema propriului lor prisos de mărfuri. La rândul lor, Statele Unite îşi vor mai putea oare plasa surplusurile pe piaţa braziliană, aşa cum făcuseră mai înainte? Din nou nu, fiindcă de data asta şi în Brazilia există un surplus de mărfuri.

Ce se întâmplă atunci? Statele Unite şi Brazilia vor trebui să caute amândouă alte state slab dezvoltate, asupra cărora să reverse surplusurile lor de mărfuri. Numai că prin însuşi acest proces de plasare a surplusurilor, resursele economice ale statelor respective se dezvoltă. Nu trece mult, şi ele însele au de făcut faţă surplusurilor proprii şi

trebuie să caute alte state unde să le plaseze. Acum, domnilor, vă rog să mă urmăriţi cu atenţie. Pământul are o întindere determinată. Pe lume există numai un anumit număr de state. Ce se va întâmplă în clipa când toate statele din lume, de la cel mai mare până la cel mai mărunt, vor sta faţă în faţă, fiecare căutând să-şi plaseze propriul său surplus de bunuri?

Ernest se opri şi îşi cercetă cu privirea ascultătorii. Tulburarea zugrăvită pe chipurile lor era încântătoare. Dar pe aceleaşi chipuri apăruse şi teama. Din simple abstracţiuni, Ernest reuşise să evoce imaginea teribilă a crizei şi le-o înfăţişase dinaintea ochilor. Acum stăteau cu toţii în jurul mesei, priveau acea imagine şi simţeau cum îi cuprinde spaima.

— Am pornit de la primele trei litere ale alfabetului, domnule Calvin, spuse Ernest ironic. Acum am ajuns să vă prezint toate literele alfabetului. E cum nu se poate mai simplu, şi în asta constă farmecul lui. Nu mă îndoiesc de loc că aveţi răspunsul la îndemână. Aşadar, ce se va întâmpla când toate ţările vor fi silite să facă faţă unui surplus de mărfuri neconsumate? Ce are să se aleagă atunci de sistemul dumneavoastră capitalist?

Foarte încurcat, domnul Calvin clătină din cap. Se vedea bine că cercetează din nou, în gând, întreg raţionamentul lui Ernest, pentru a găsi o eroare.

— Să cercetăm din nou împreună lucrurile, cât mai pe scurt cu putinţă, zise Ernest. Am început deci cu un exemplu concret, cu o fabrică de încălţăminte. Am constatat că modul de împărţire a valorii nou create între muncitorii şi patronii acestei fabrici este similar cu acela aplicat în întregul domeniu al producţiei industriale. Am constatat de asemenea că, datorită salariilor pe care le primesc, muncitorii nu pot consuma decât o parte din producţie şi că, pe de altă parte, capitaliştii nu pot consuma partea lor. Am constatat totodată că după ce muncitorii au cumpărat toate mărfurile pe care le pot cumpăra cu salariile primite

şi după ce capitaliştii au consumat toate bunurile de care au trebuinţă, rămâne încă un prisos de mărfuri neconsumate. Am ajuns cu toţii la concluzia că acest prisos nu poate fi plasat decât în străinătate. De asemenea am fost în unanimitate de acord că transferarea surplusului pe pieţele străine are drept urmare dezvoltarea resurselor economice ale ţărilor respective şi în scurt timp se ajunge la situaţia că şi aceste ţări dispun de un prisos de produse. Extinzând apoi acest proces la toate ţările pământului, am ajuns în cele din urmă la concluzia că toate ţările vor produce în fiecare an şi în fiecare zi o anumită cantitate de mărfuri de prisos, pe care nu vor putea să le plaseze în nici o ţară. Acum vă întreb din nou: Ce putem oare face cu toate aceste prisosuri?

Nici de data aceasta nu răspunse nimeni.

— Dumneavoastră ce credeţi, domnule Calvin? Întrebă Ernest.

— Mărturisesc că nu ştiu ce să spun, recunoscu domnul Calvin.

— Niciodată nu m-am gândit la una ca asta, spuse domnul Asmunsen. Şi totuşi pare limpede ca lumina zilei.

Atunci am auzit pentru prima oară în viaţa mea expunerea teoriei lui Karl Marx108 asupra plusvalorii, iar Ernest a făcut această expunere cu atâta claritate, încât şi eu am rămas uluită şi nu-mi mai dădeam seama ce-aş fi putut spune.

— O să vă indic eu o cale pentru a scăpa de surplusuri, zise Ernest. Aruncaţi-le în mare. Aruncaţi în fiecare an sute de milioane de dolari sub formă de încălţăminte, cereale, îmbrăcăminte şi alte mărfuri. Nu vor dispărea atunci surplusurile?

— De dispărut fără îndoială că vor dispărea, răspunse domnul Calvin. Numai că e cu totul absurd să vorbiţi de o asemenea soluţie.

Răspunsul lui Ernest veni cu iuţeala fulgerului:

— E oare cu ceva mai absurdă decât soluţia propusă de dumneavoastră, distrugătorii de maşini, soluţia care preconizează întoarcerea la metodele antediluviene ale strămoşilor? Ce propuneţi dumneavoastră pentru a scăpa de surplusurile de mărfuri? Vreţi să scăpaţi de problema surplusurilor nemaiproducând nici un fel de surplus. Şi prin ce anume metode propuneţi să se evite crearea surplusurilor? Prin revenirea la o metodă primitivă de producţie, la o metodă atât de încurcată, dezordonată şi iraţională, atât de scumpă şi neeconomică, încât datorită ei va fi cu neputinţă să se creeze vreun surplus.

Domnul Calvin înghiţi în sec. Ernest izbutise să-l convingă. Domnul Calvin înghiţi din nou şi tuşi uşurel, dregându-şi glasul.

— Aveţi dreptate, spuse el. Mă declar învins. Soluţia noastră e absurdă. Dar trebuie totuşi să facem ceva, căci este o problemă de viaţă şi de moarte pentru noi, reprezentanţii clasei de mijloc. Nu vrem să pierim. Preferăm să fim absurzi şi să ne întoarcem la metodele într-adevăr primitive şi neeconomicoase de pe vremea străbunilor noştri. Vom readuce industria la stadiul ei de dinaintea formării trusturilor. Vom sfărâma maşinile. Şi ce veţi putea face dumneavoastră?

— Atâta doar, că nu veţi putea distruge maşinile, răspunse Ernest. Nu veţi putea împinge îndărăt torentul evoluţiei. Vă stau împotrivă două mari forţe, şi fiecare în parte este mai puternică decât sunteţi dumneavoastră, clasa de mijloc. Marii capitalişti – într-un cuvânt trusturile – nu vă vor îngădui să vă întoarceţi înapoi, înspre trecut. Ei nu doresc distrugerea maşinilor. Dar mai puternică decât trusturile şi mai hotărâtă decât ele este clasa muncitoare. Muncitorii nu vă vor lăsa să distrugeţi maşinile. Dominaţia asupra lumii şi, prin urmare, şi asupra maşinilor nu poate aparţine decât trusturilor sau clasei muncitoare. Acestea sunt cele două forţe care stau faţă în faţă. Niciuna dintre ele nu doreşte distrugerea maşinilor, dar amândouă luptă să pună

stăpânire pe ele. În această uriaşă încleştare clasa de mijloc nu are cum se amesteca, fiindcă nu este decât un pitic între doi uriaşi. Nu vă daţi oare seama voi, sărmani membri ai clasei de mijloc, ajunsă cu un picior în groapă, că vă aflaţi între cele două pietre ale unei mori care a şi început să vă macine?

V-am demonstrat cu certitudine matematică inevitabilitatea prăbuşirii sistemului capitalist. În ziua când toate ţările lumii vor fi sufocate de surplusurile de mărfuri pe care nu le vor putea nici vinde, nici consuma, orânduirea capitalistă se va prăbuşi, doborâtă de sistemul goanei turbate după profituri, pe care el însuşi l-a generat109. În ziua aceea însă nici vorbă nu va fi de distrugerea maşinilor. Lupta se va da pentru stăpânirea acestor maşini. Dacă învingători vor fi muncitorii, în faţa dumneavoastră se va deschide un drum neted. Statele Unite, şi la fel cu ele întreaga lume, vor păşi într-o eră nouă şi minunată. În loc să strivească viaţa omului, maşinile o vor face mai frumoasă, mai fericită şi mai luminoasă. În acel moment şi dumneavoastră, rămăşiţele clasei de mijloc, care între timp va fi fost complet lichidată, dimpreună cu muncitorii – căci atunci nu vor mai exista decât muncitori – veţi participa la împărţirea dreaptă a tuturor bunurilor realizate de acele minunate născociri care sunt maşinile. Iar noi, toţi laolaltă, vom crea maşini noi şi cu mult mai minunate. Atunci nu va mai exista nici un prisos de mărfuri, fiindcă nu vor mai exista profituri.

— Dar dacă se va întâmplă ca trusturile să învingă în lupta pentru stăpânirea maşinilor şi a lumii? Întrebă domnul Kowalt.

— În acest caz, răspunse Ernest, dumneavoastră ca şi muncitorii şi noi toţi dimpreună vom fi striviţi sub călcâiul de fier al unei tiranii mai crude şi mai neîndurătoare decât toate tiraniile care au întunecat vreodată paginile istoriei omenirii. Da, Călcâiul de fier110 ar fi un nume foarte potrivit pentru acea tiranie.

A urmat o linişte apăsătoare, şi fiecare dintre cei aşezaţi în jurul mesei s-a cufundat în gânduri tulburătoare şi niciodată până atunci cunoscute.

— Dar socialismul acesta al dumitale nu e decât un vis, zise în cele din urmă domnul Calvin. Şi repetă: Un vis!

— Atunci am să vă prezint ceva care nu este de loc vis, îi răspunse Ernest. Acestui ceva eu am să-i spun oligarhie; dumneavoastră îi spuneţi plutocraţie. Dar desemnăm prin aceste cuvinte unul şi aceiaşi lucru: marii capitalişti sau trusturile. Să vedem în mâinile cui se află astăzi puterea, iar pentru a putea face asta, să vedem care sunt clasele în care este împărţită societatea.

În societatea noastră există trei mari clase. Mai întâi plutocraţia, compusă din bancherii bogaţi, magnaţii căilor ferate, membrii consiliilor de administraţie ale marilor companii şi magnaţii trusturilor. Vine pe urmă clasa de mijloc – clasa dumneavoastră, domnilor – compusă din fermieri, comercianţi, mici industriaşi şi liber-profesionişti. În fine, în al treilea rând vine clasa mea, proletariatul, compusă din muncitorii salariaţi.111

Nu se poate să nu fiţi de acord că în Statele Unite din zilele noastre puterea principală o constituie stăpânirea de bogăţii. Dar cum este împărţită bogăţia între aceste trei clase? Vă voi da cifre. Plutocraţia dispune de bogăţii în valoare de şaizeci şi şapte de miliarde de dolari. Din totalul locuitorilor din Statele Unite care au o ocupaţie, numai nouă zecimi din unu la sută fac parte din plutocraţie, şi cu toate astea plutocraţia stăpâneşte şaptezeci la sută din avuţia naţională. Clasa de mijloc deţine bogăţii în valoare de douăzeci şi patru de miliarde. Din clasa de mijloc fac parte douăzeci şi nouă la sută din numărul locuitorilor care au o ocupaţie, iar toţi aceştia stăpânesc douăzeci şi cinci la sută din întreaga bogăţie naţională. Mai rămâne proletariatul. Partea din avuţia naţională pe care o stăpâneşte proletariatul se cifrează la patru miliarde de dolari. Din totalul persoanelor din Statele Unite care au o ocupaţie,

şaptezeci la sută sunt proletari; dar proletariatul nu stăpâneşte decât patru la sută din avuţia naţională. Cui aparţine puterea, domnilor?

— Din chiar cifrele furnizate de dumneata rezultă că noi, clasa de mijloc, suntem mai puternici decât muncitorii, observă domnul Asmunsen.

— Afirmaţia că noi suntem slabi nu vă întăreşte nicidecum poziţia în raport cu puterea plutocraţiei, replică Ernest. Dar nu numai atât: mai aveţi puţină răbdare, încă nu am terminat cu dumneavoastră. Există şi o forţă mai mare decât bogăţia, şi este mai mare pentru că nu poate fi smulsă celor care dispun de ea. Puterea noastră, puterea proletariatului, stă în muşchii noştri, în mâinile cu care aruncăm voturile în urnă şi în degetul cu care putem apăsa pe trăgaci. Puterea aceasta nu ne-o poate răpi nimeni, de ea nu putem fi jefuiţi. Este o forţă elementară, forţa cea mai indisolubil legată cu viaţa însăşi, este o forţă superioară bogăţiei şi pe care bogătaşii nu ne-o pot smulge.

Dar forţa de care dispuneţi poate fi lesne ruptă de dumneavoastră. Ea vă poate fi răpită. Chiar şi în momentul de faţă plutocraţia vă răpeşte o parte din această forţă, iar în cele din urmă v-o va răpi cu totul. Atunci veţi înceta să mai fiţi clasa de mijloc. Veţi coborî până la noi şi veţi deveni proletari, iar lucrul cel mai interesant este că în acel moment veţi veni să măriţi puterea noastră. Vă vom întâmpina ca pe nişte fraţi şi vom lupta umăr la umăr pentru cauza cea mai nobilă a umanităţii.

Vedeţi dumneavoastră, muncitorii nu posedă nici un fel de bunuri materiale concrete care să le poată fi smulse din mâini. Acea parte din avuţia naţională pe care o deţine clasa muncitoare este alcătuită din îmbrăcăminte şi bunuri de utilitate casnică, şi doar ici-colo, în cazuri foarte rare, dintr-o căsuţă care să nu fie împovărată de ipoteci. Dumneavoastră însă stăpâniţi o bogăţie materială bine determinată – douăzeci şi patru de miliarde de dolari – iar plutocraţia vă va deposeda de aceste bunuri. Bineînţeles,

există totodată şi o foarte mare probabilitate că proletariatul o va lua înaintea plutocraţiei şi vă va smulge el cel dintâi bogăţiile. Vă daţi seama în ce situaţie vă aflaţi, domnilor? Clasa de mijloc e un biet mieluţ slăbănog, aşezat între un leu şi un tigru. Dacă nu vă înghite unul, o va face cu siguranţă celălalt. Iar dacă plutocraţia va fi cea care vă va veni de hac, vă rog să fiţi convinşi că nimicirea plutocraţiei de către proletariat nu este decât o chestiune de timp.

Nici măcar avuţia pe care o stăpâniţi astăzi nu este un indiciu sigur al forţei dumneavoastră, Puterea pe care o deţineţi în acest moment e doar o aparenţă înşelătoare. Tocmai din pricina aceasta vă ridicaţi totuşi şi rostiţi cu glas stins chemarea la luptă: „Înapoi la felul de viaţă al străbunilor noştri!” Sunteţi conştienţi de propria dumneavoastră neputinţă. Ştiţi că puterea pe care o deţineţi nu-i decât o aparenţă înşelătoare. Şi vă voi dovedi acest lucru.

Ce putere au astăzi fermierii? Peste cincizeci la sută dintre ei au ajuns nişte bieţi sclavi, datorită faptului că ori sunt doar arendaşi, ori sunt gâtuiţi de ipoteci. Afară de aceasta, au fost reduşi cu toţii la condiţia de sclavi prin aceea că chiar de pe acum trusturile sunt proprietare sau controlează (ceea ce este acelaşi lucru, doar cu avantaje în plus pentru ele), sunt proprietare sau controlează întregul sistem de desfacere a grânelor pe piaţă, adică magaziile, căile ferate, silozurile, cargoboturile. Mai mult decât atât, trusturile controlează piaţa. În tot acest angrenaj fermierii nu au nici un cuvânt de spus. În ceea ce priveşte puterea lor pe tărâm politic şi influenţa în diriguirea treburilor statului, despre asta voi vorbi mai târziu, atunci când mă voi ocupa de puterea politică a întregii clase de mijloc.

Zi de zi trusturile îi împing pe fermieri la ruină, aşa cum l-au ruinat pe domnul Calvin şi pe toţi proprietarii fermelor de produse lactate. Zi de zi şi în acelaşi fel sunt ruinaţi comercianţii. Vă aduceţi aminte în ce chip trustul tutunului

a reuşit ca, în numai şase luni de zile, să silească peste patru sute de debitanţi de tutun să tragă obloanele, şi asta numai la New York? Unde-s oare aceia care au fost odinioară proprietarii terenurilor carbonifere? Ştiţi şi fără să vă spun eu că astăzi trustul căilor ferate stăpâneşte întreaga industrie carboniferă. Nu posedă astăzi trustul Standard Oil112 zeci de societăţi de navigaţie? Nu controlează el oare întreaga industrie a cuprului, ca să nu mai pomenim de faptul că administrează şi un trust metalurgic, care-i pare o mică întreprindere secundară? În noaptea asta zece mii de oraşe din Statele Unite sunt luminate de întreprinderi care aparţin ori sunt controlate de Standard Oil, şi în tot atâtea oraşe întregul sistem de transporturi electrificate – urbane, suburbane şi interurbane – se află în mâinile lui Standard Oil. Micii capitalişti care stăpâneau odinioară aceste zeci de mii de întreprinderi mărunte au dispărut. O ştiţi cu toţii. Şi asta este calea pe care mergeţi.

Micii industriaşi se găsesc într-o situaţie identică pe deplin cu aceea a fermierilor: atât unii, cât şi ceilalţi sunt împinşi cu bună-ştiinţă şi după un plan bine stabilit către o stare foarte apropiată de iobăgia feudală. Din aceeaşi pricină liberii profesionişti şi artiştii sunt astăzi şerbi întru totul – cu excepţia numelui pe care-l poartă – iar oamenii politici nu sunt altceva decât nişte simpli scutieri. Pentru ce vă trudiţi dumneavoastră zi şi noapte să-i organizaţi pe fermieri, domnule Calvin? Pentru ce vreţi să alcătuiţi cu ei şi cu ceilalţi membri ai clasei de mijloc un nou partid politic? Fiindcă oamenii politici din vechile partide nici nu vor să audă de ideile dumneavoastră mai mult decât învechite. Şi nu vor să aibă cu ele nici în clin, nici în mânecă, fiindcă sunt, aşa cum v-am spus, doar nişte scutieri, simpli lachei ai plutocraţiei.

Am mai spus că liberii profesionişti şi artiştii sunt şerbi. Oare ce altceva sunt? De la mic până la mare, profesorii, preoţii, directorii de ziare îşi păstrează slujbele numai dacă

servesc interesele plutocraţiei, iar slujba lor constă în a propovădui doar acele idei care proslăvesc plutocraţia sau, în cel mai rău caz, nu-i pot pricinui nici cel mai mic neajuns. Ori de câte ori propagă vreo idee dăunătoare plutocraţiei, îşi pierd slujbele, iar în acest caz, dacă nu au avut cumva grijă să strângă bani albi pentru zile negre, ajung în rândurile proletariatului, unde ori dispar, ori devin agitatori în sânul clasei muncitoare. Şi nu trebuie să uitaţi că presa, amvonul şi universităţile sunt acelea care modelează opinia publică şi îndrumează gândirea naţiunii. Cât despre artişti, sunt nevoiţi să se supună gusturilor mai mult decât josnice ale plutocraţiei.

Dar, la urma urmei, bogăţia nu constituie prin ea însăşi o forţă reală. Reprezintă doar calea către putere, iar puterea se află în mâinile guvernului. Dar cine controlează astăzi guvernul? Proletariatul, cu cei douăzeci de milioane de oameni ai săi angajaţi în muncile productive? Chiar şi dumneavoastră izbucniţi în râs auzind o asemenea idee! Clasa de mijloc, cu cei opt milioane de membri care au o ocupaţie? Nu în mai mare măsură decât proletariatul. Atunci cine controlează guvernul? Plutocraţia, cu cei abia un sfert de milion de membri care se ocupă cu ceva. Dar nici acest sfert de milion nu controlează guvernul, deşi îl slujesc. Guvernul este controlat de vârfurile plutocraţiei, iar aceste vârfuri sunt alcătuite din şapte grupuri113, puţin numeroase, dar puternice. Nu uitaţi însă că astăzi aceste grupuri lucrează de fapt ca unul singur.

Îngăduiţi-mi să vă arăt ce putere are numai unul dintre ele, grupul căilor ferate. Are în slujba lui nu mai puţin de patruzeci de mii de avocaţi, a căror misiune este să-i împiedice pe oamenii simpli să poată afla dreptate în faţa judecăţii. Eliberează mii şi mii de permise gratuite de călătorie judecătorilor, bancherilor, directorilor de ziare, clericilor, profesorilor universitari, deputaţilor şi senatorilor din corpurile legiuitoare ale statelor şi membrilor Congresului Statelor Unite. Tot el întreţine câte un

lobby114 la Washington şi în capitala fiecărui stat în parte; în toate oraşele mai mari sau mai mărunte ale ţării are la dispoziţie o armată uriaşa de trepăduşi şi politicieni de mâna a şaptea, a căror misiune este să participe la întrunirile electorale şi la adunările pentru desemnarea de candidaţi, să-i influenţeze pe juraţi, să-i corupă pe judecători şi să slujească interesele grupului în toate chipurile imaginabile.115

Domnilor, m-am mărginit să schiţez forţa unuia dintre cele şapte grupuri care alcătuiesc azi vârfurile plutocraţiei.116 Cele douăzeci şi patru de miliarde care reprezintă averea dumneavoastră nu vă aduc nici de doi bani putere politică. Nu sunt, aşa cum v-am spus, decât o aparenţă înşelătoare, şi chiar această aparenţă vă va fi în curând smulsă din mâini. Plutocraţia deţine în momentul de faţă întreaga putere. Astăzi ea este cea care dictează legile, fiindcă stăpâneşte Senatul, Camera Reprezentanţilor, tribunalele şi organele legislative ale tuturor statelor. Şi nu numai atât. În spatele legilor trebuie să existe o forţă în stare să le pună în aplicare. În zilele noastre plutocraţia dictează legile, iar pentru a asigura punerea lor în aplicare, are la dispoziţie forţele poliţieneşti, armata, flota şi – în ultimă instanţă – garda civilă, care de fapt este alcătuită din mine, din dumneavoastră şi din noi toţi.

După asta nu s-a mai discutat aproape nimic, şi masa a luat repede sfârşit. Toţi erau tăcuţi şi parcă descurajaţi, iar cuvintele de rămas-bun au fost rostite numai în şoaptă. S-ar fi putut spune că erau încă înspăimântaţi de spectrul vremurilor viitoare, pe care îl avuseseră sub ochi.

— Situaţia este într-adevăr serioasă, îi spuse domnul Calvin lui Ernest. Sunt aproape întru totul de acord cu modul cum ai înfăţişat-o dumneata. Într-o singura privinţă am însă o altă părere, şi anume în ceea ce priveşte destinul clasei de mijloc. Vom supravieţui şi vom da peste cap trusturile.

— Şi vă veţi întoarce la vechile metode ale străbunilor, îl completă Ernest.

— Fără îndoiala, răspunse domnul Calvin solemn. Ştiu că asta aminteşte de sfărâmătorii de maşini şi este ceva absurd. Dar în ziua de astăzi totul pare absurd din pricina uneltirilor plutocraţiei. În orice caz, însă, planurile noastre de sfărâmători de maşini sunt cel puţin practice şi realizabile, ceea ce nu se poate spune despre visul dumitale. Visul dumitale despre socialism este… Cum să-ţi spun… Un vis. Noi nu te putem urma.

— Tare bine ar fi dacă dumneavoastră, cei care aţi fost aici de faţă, aţi cunoaşte câteva lucruri despre evoluţie şi despre legile dezvoltării societăţii, i-a spus Ernest la despărţire. Am fi atunci scutiţi de-atâtea necazuri!

Capitolul X.

VÂRTEJUL.

Îndată după dineul oamenilor de afaceri, câteva evenimente de covârşitoare importanţă se succedară rapid unul după altul, ca nişte lovituri de trăsnet. Şi astfel eu – fiinţa aceea atât de neînsemnată, care nu cunoscusem decât zilele anodine trăite într-un paşnic oraş universitar – m-am trezit deodată cuprinsă, dimpreună, cu toate problemele mele personale, în marele vârtej al unor frământări istorice. N-aş putea spune dacă dragostea mea pentru Ernest sau înţelegerea profundă a societăţii în care trăiam, înţelegere de el înlesnită, a făcut din mine o revoluţionară; dar devenisem revoluţionară şi am fost cuprinsă în vârtejul unor întâmplări pe care nici măcar nu mi le-aş fi putut închipui cu două sau trei luni mai înainte.

Criza din propria-mi existenţă a izbucnit o dată cu o serie de adânci frământări sociale. În primul rând tata a fost scos de la universitate. O! Să nu credeţi că a fost pur şi simplu dat afară. I s-a cerut numai demisia, atât. Faptul în sine nu avea prea multă importanţă, şi adevărul este că tata a fost de-a dreptul mulţumit. Mulţumirea lui era cu atât mai mare, cu cât îndepărtarea de la catedră fusese grăbită de

publicarea lucrării sale Economie politică şi educaţie, ceea ce – după cum afirma el – nu făcea decât să probeze o dată mai mult temeinicia tezei fundamentale a lucrării. Ce altă dovadă mai grăitoare s-ar fi putut aduce pentru a demonstra că sistemul de educaţie se afla în stăpânirea clasei capitaliste?

Numai că aceasta dovadă n-a ajuns niciodată la cunoştinţa publicului. Nimeni n-a aflat că tata fusese silit să-şi dea demisia de la catedră. Faima lui de savant era atât de răspândită, încât o asemenea veste, însoţită şi de temeiurile îndepărtării lui din universitate, ar fi stârnit în toată lumea un adevărat uragan de proteste. Ziarele însă, anunţându-i demisia, au revărsat asupra lui o ploaie de tămâieri şi laude, felicitându-l pentru minunata idee de a părăsi corvoada prelegerilor spre a-şi consacra tot timpul cercetărilor ştiinţifice.

La început tata a râs. Pe urmă l-a cuprins mânia, o mânie care parcă îi dădea vigoare. Apoi a venit suprimarea cărţii lui. Întreaga operaţie a fost pusă la cale în taină, o taină atât de bine păstrată, încât la început nici nu ne-am dat seama. Apariţia cărţii stârnise imediat vâlvă în toată ţara. Tata a fost în chip politicos scuturat de presa capitalistă, care lăsa să se înţeleagă că e cât se poate de regretabil că un mare om de ştiinţă şi-a părăsit specialitatea pentru a se aventura în probleme de sociologie, unde nu se pricepea şi unde prin urmare se împotmolise de la bun început. Comentariile de acest fel au durat cam o săptămână, vreme în care tata făcea haz afirmând că lucrarea lui pusese degetul pe o foarte dureroasă rană a sistemului capitalist. Apoi, dintr-o dată, ziarele şi revistele n-au mai scris nici măcar un singur cuvânt despre carte. În aceiaşi timp şi cu aceeaşi rapiditate, cartea a dispărut din librării şi din biblioteci. Era cu neputinţă să mai găseşti undeva vreun exemplar. Tata a scris editorilor, dar a fost informat că în urma unui accident zaţul fusese în întregime distrus. A urmat apoi o corespondenţă foarte jenantă, până când,

văzându-se în cele din urmă strânşi cu uşa, editorii i-au declarat că nu pot întrevedea nici un fel de posibilitate pentru tipărirea unei noi ediţii, dar că sunt oricând dispuşi să renunţe la drepturile lor asupra lucrării.

— Numai că în toată ţara n-o să mai găsiţi nici o editură dispusă să vă accepte lucrarea, i-a spus Ernest. Iar dacă aş fi în locul dumneavoastră, mi-aş căuta în cea mai mare grabă un refugiu. Cele întâmplate nu reprezintă decât un modest eşantion din ceea ce înseamnă Călcâiul de fier.

Dar tata era om de ştiinţă din creştet şi până-n tălpi. Se ferea cu cea mai mare grijă de concluziile pripite. Pentru el o experienţă nu merita acest nume dacă nu era dusă până la capăt în cele mai mici amănunte. Asta este pricina pentru care a pornit sa bată la uşile tuturor editurilor. Toţi s-au scuzat îndelung, dar nimeni n-a vrut să-i mai tipărească lucrarea.

După ce tata s-a convins că marea lui carte fusese într-adevăr suprimată, a încercat să scrie despre asta în ziare; nimeni însă nu i-a luat în consideraţie notele ori articolele. În cadrul unui miting socialist, la care asistau şi numeroşi ziarişti, tata a mai făcut o încercare. A luat cuvântul şi a arătat pe larg în ce fel îi fusese suprimată cartea. A doua zi, când a cercetat ziarele, a izbucnit în râs, dar îndată după asta l-a cuprins mânia, o mânie atât de cumplită, încât, departe de a-i da vigoare, îi sleia puterile. Ziarele nu pomeneau nici un cuvânt despre carte, în schimb însă îi răstălmăceau fără ruşine spusele, Scoteau din context cuvinte şi fraze întregi, transformând afirmaţiile lui moderate şi bine chibzuite într-un discurs de anarhism incendiar. Şi treaba era făcută cu multă pricepere. Ţin minte un exemplu. Tata vorbise despre „revoluţie socială”. Reporterul însă nu făcuse decât să omită cuvântul „social”, iar fraza, astfel ciuntită, fu trâmbiţată în toată ţara de o telegramă a agenţiei Associated Press117, şi de pretutindeni se înălţă un strigăt de alarmă. Tata fu stigmatizat drept anarhist şi nihilist, iar într-o caricatură

larg răspândită, ca la comandă, îl înfăţişară fluturând un drapel roşu şi mergând în fruntea unei cohorte de arătări cu părul vâlvoi şi priviri sălbatice, fiecare din aceste spectre purtând în mână torţe aprinse, pumnale şi bombe.

Porniră apoi împotriva lui o acerbă campanie de presă, iar în articole de fond lungi şi pline de insulte vorbiră despre el ca despre un anarhist periculos, făcând aluzie la un deranjament mintal căruia i-ar fi căzut victimă. Atitudinea aceasta a presei capitaliste, spunea Ernest, nu avea în sine nimic nou. În mod obişnuit, ne arăta el, capitaliştii trimiteau la mitingurile socialiste reporteri, al căror unic rol era acela de a răstălmăci şi falsifica tot ce se discuta acolo, cu scopul de a înspăimânta clasa de mijloc şi a o îndepărta astfel de ideea unei alianţe cu proletariatul. Din ce în ce mai insistent, Ernest îl sfătuia pe tata să se retragă din luptă şi să se pună la adăpost.

Presa socialistă din toată ţara se angajă totuşi în luptă, şi toţi membrii clasei muncitoare care obişnuiau să citească aflaseră despre suprimarea cărţii. Dar vestea nu depăşise rândurile clasei muncitoare. Nu după multă vreme, Appeal to Reason, o mare editură socialista, a luat legătura cu tata şi a hotărât publicarea unei noi ediţii a lucrării. Tata era într-al nouălea cer, dar Ernest fu cuprins de îngrijorare.

— Vă atrag atenţia că mai avem un pas şi trecem în plin necunoscut, obişnuia el să spună adesea. O mulţime de lucruri importante, dar ascunse, se petrec în jurul nostru. Le putem doar intui. N-avem cum ne da seama ce anume sunt, dar înţelegem că ele există, întregul eşafodaj al societăţii se cutremură din pricina lor. Nu-mi cereţi să vă spun despre ce este vorba. Nici eu nu ştiu. Dar din toate aceste frământări petrecute în sânul societăţii va naşte ceva, un anumit lucru este pe cale de a se cristaliza. Suprimarea cărţii este un semn care indică precipitarea evenimentelor. Câte cărţi au fost până acum scoase din circulaţie? Habar nu avem. Neştiinţa noastră este completă şi nu avem cum ne informa. De data asta pregătiţi-vă să

asistaţi la suprimarea presei socialiste şi a caselor de editură socialiste. Mi-e teamă că se apropie cu paşi repezi. Au să ne bage căluşul în gură.

Ernest urmărea pulsul evenimentelor mai îndeaproape decât ceilalţi socialişti. Peste două zile a avut loc prima lovitură. Appeal to Reason era o publicaţie săptămânală larg răspândită în rândurile proletariatului, al cărei tiraj obişnuit se ridica la şapte sute cincizeci de mii de exemplare118. De asemenea, scotea deseori ediţii speciale, care atingeau tiraje variind între două şi cinci milioane de exemplare, aceste uriaşe tiraje fiind finanţate şi difuzate în întregime de mica armată voluntară a muncitorilor strânşi în jurul revistei. Prima lovitură a fost îndreptată împotriva ediţiilor speciale, şi a fost o lovitură nimicitoare. Printr-o hotărâre arbitrară a Ministerului Poştelor s-a stabilit că respectivele ediţii speciale nu se încadrau în tirajul normal al revistei şi ca atare li s-a refuzat dreptul de a folosi serviciile poştei.

La o săptămână după asta, Ministerul Poştelor a hotărât că, întrucât Appeal to Reason era o publicaţie subversivă, serviciile poştale nu vor mai distribui nici un singur exemplar al revistei. Acest lucru însemna o cumplită lovitură dată propagandei socialiste. Revista se afla într-o situaţie deznădăjduită, şi atunci a încercat să trimită abonaţilor exemplarele respective prin intermediul societăţilor de cale ferată, dar şi acestea au refuzat. În felul acesta Appeal to Reason a fost scoasă din luptă. Dar nu cu totul. Conducătorii ei au încercat să continue activitatea măcar pe tărâm editorial. În acel moment aveau la legătorie douăzeci de mii de exemplare din lucrarea tatei, iar sub tipar şi mai multe. Dar iată că deodată, fără nici un fel de semn prevestitor, într-o noapte apare o liotă de necunoscuţi, care, fluturând în vânt un drapel american şi cântând cântece patriotarde, dau foc marii tipografii a revistei şi o distrug până în temelii.

Oraşul Girard din statul Kansas, unde s-au petrecut aceste evenimente, era un colţ de lume foarte paşnic şi liniştit, în care nu avuseseră niciodată loc conflicte de muncă. Appeal to Reason plătea muncitorilor salariile stabilite de sindicate şi de fapt devenise întreprinderea cea mai de seamă din localitate, unde găseau de lucru sute de femei şi bărbaţi. Prin urmare nu din locuitori ai oraşului Girard fusese alcătuită liota de vandali incendiatori. Hoarda aceea ieşise parcă din pământ, iar după câte se vedea, de îndată ce-şi împlinise misiunea, intrase din nou în pământ. Ernest atribuia acestui eveniment semnificaţii dintre cele mai sumbre.

— Înseamnă că în Statele Unite se organizează acum sutele negre119, ne spunea el. Şi acesta e doar începutul. De-abia de-acum încolo va veni greul. Acţiunile Călcâiului de fier vor deveni mereu mai brutale.

Aşa a fost desfiinţată cartea tatei. Şi de-atunci, zi de zi, am avut tot mai mult de-a face cu sutele negre, în fiecare săptămână alte şi alte publicaţii socialiste erau refuzate de poştă, şi nu în puţine raiduri sutele negre au distrus tipografiile socialiste. Bineînţeles că ziarele din toată ţara au sărit în sprijinul cercurilor care diriguiau politica reacţionară a clasei stăpânitoare, şi astfel presa socialistă a fost defăimată şi împroşcată cu noroi, în vreme ce sutele negre erau înfăţişate ca purtătoare ale adevăratului patriotism şi singurele în stare să salveze societatea. Acestor falsificări grosolane li se dădea totuşi un aspect atât de convingător, încât chiar slujitori ai altarului care-şi păstrau întreaga bună-credinţă înălţau rugăciuni în sprijinul sutelor negre, deplângând în acelaşi timp faptul că folosirea violenţei devenise indispensabilă.

Istoria înainta cu paşi gigantici. Alegerile din toamnă se apropiau, şi Ernest fu ales candidat al partidului socialist pentru Camera Reprezentanţilor. Şansele sale de a fi ales erau dintre cele mai favorabile. Greva muncitorilor de la tramvaie din San Francisco fusese zdrobită, iar la puţină

vreme după aceea şi greva cărăuşilor avusese aceeaşi soartă. Aceste două înfrângeri avură urmări dintre cele mai grave pentru organizaţiile muncitoreşti. Federaţia muncitorilor portuari, dimpreună cu aliaţii ei din ramura construcţiilor, îi susţinuse pe cărăuşi, dar întreaga acţiune muncitorească se prăbuşise, cunoscând un sfârşit lipsit de glorie. Fusese o luptă sângeroasă. Cu bastoanele lor de cauciuc, poliţiştii spărseseră sute şi sute de capete, iar lista morţilor crescuse simţitor datorită unei mitraliere, care deschisese foc asupra muncitorilor de pe acoperişul grajdurilor societăţii de expediţii Marsden.

Este deci uşor de înţeles din ce pricină oamenii erau mânioşi şi dornici de răzbunare. Se arătau setoşi de sânge şi luptau să-şi ia revanşa. Învinşi pe propriul lor teren de luptă, erau gata acum să se răfuiască pe tărâmul acţiunii politice. Sindicatele lor rămăseseră încă în fiinţă, şi asta le mărea forţa cu care aveau să se angajeze în lupta politică ce se pregătea. Şansele de succes ale lui Ernest deveneau din ce în ce mai mari. În fiece zi alte şi alte sindicate se angajau să-i sprijine pe socialişti în alegeri, până când într-o buna zi Ernest chiar făcu haz aflând că şi sindicatul lucrătorilor de la pompele funebre se angajase în luptă. Voinţa de luptă a muncitorilor se oţelise. În vreme ce luau parte cu entuziasm indescriptibil la întrunirile socialiste, arătau limpede că nu se mai lasă păcăliţi de şiretlicurile ieftine ale politicienilor partidelor burgheze. Purtătorii de cuvânt ai vechilor partide erau de obicei siliţi să vorbească în faţa unor săli pe jumătate goale, cu toate că din când în când se mai trezeau şi cu săli pline, care însă îi tratau cu atâta ostilitate, încât nu o singură dată fuseseră nevoiţi să ceară ajutorul poliţiei.

Istoria înainta cu paşi gigantici. Aerul parcă vibra din pricina evenimentelor care izbucneau în ritm năvalnic, ori erau gata să izbucnească. Ţara se afla în preajma unor vremuri de grea cumpănă120, urmare a anilor de belşug, în cursul cărora dificultăţile întâmpinate în desfacerea

prisosurilor de mărfuri pe pieţele străine deveniseră uriaşe. Fabricile reduseseră orele de lucru; numeroase mari întreprinderi încetaseră producţia, în aşteptarea vremii când surplusurile aflate în depozite aveau să fie plasate; salariile erau mereu reduse.

Încă o mare grevă fusese zdrobită: aceea a mecanicilor. Două sute de mii de mecanici, dimpreună cu cei cinci sute de mii de tovarăşi ai lor din întreprinderile metalurgice, care li se alăturaseră, fuseseră înfrânţi în cursul celei mai sângeroase greve care zguduise vreodată Statele Unite. Adevărate bătălii avuseseră loc între grevişti şi micile detaşamente de spărgători de grevă121 înarmaţi, organizate de asociaţiile patronale; sutele negre au apărut în acest timp într-un mare număr de localităţi foarte depărtate între ele şi au distrus cantităţi uriaşe de bunuri materiale; în cele din urmă, o sută de mii de soldaţi din armata permanentă a Statelor Unite au fost aruncaţi în luptă pentru a duce la un sinistru sfârşit întreaga poveste. Un număr însemnat dintre conducătorii muncitorilor au fost executaţi; mulţi alţii condamnaţi la închisoare, în vreme ce mii şi mii dintre greviştii de rând au fost mânaţi cu turma în aşa-numitele „ţarcuri de vite”122 şi lăsaţi la bunul-plac al brutelor în uniformă.

Venise acum vremea ca oamenii de rând să plătească pentru anii de belşug. Piaţa era supraîncărcată de mărfuri; preţurile scădeau vertiginos; dar bineînţeles că în crahul general preţul muncii se prăbuşise primul. Ţara era zguduită de conflictele din industrie. Peste tot muncitorii declarau grevă, iar acolo unde nu recurgeau ei la greve, capitaliştii îi concediau pe capete. Ziarele erau pline de relatările unor ciocniri din ce în ce mai violente şi mai sângeroase. Peste tot intervenea mâna criminală a sutelor negre. Vandalismul, incendierile şi distrugerile sălbatice de bunuri erau opera lor neîntreruptă şi pe care se pricepeau de minune s-o ducă la îndeplinire. Întreaga armată permanentă intrase în acţiune, ca urmare a crimelor

făptuite de sutele negre123. Toate oraşele ţării fuseseră transformate în tabere militare, iar muncitorii erau împuşcaţi în plină stradă, ca nişte câini. Din uriaşa armată a şomerilor se recrutau detaşamentele de spărgători de grevă, iar atunci când aceste detaşamente erau zdrobite de sindicate, armata intervenea fără greş împotriva muncitorilor organizaţi, pe care-i nimicea. Apoi interveni şi garda civilă. Până în acel moment nu fusese nevoie să se recurgă la legea secretă a gărzilor civile. Erau folosite doar formaţiunile regulate ale gărzii civile, dar folosite pe scara cea mai largă, şi chiar în aceste momente de cumplită teroare guvernul mări efectivele armatei cu încă o sută de mii de oameni.

Niciodată până atunci muncitorii nu avuseseră de făcut faţă unui astfel de asalt general. Marii capitalişti stăpânitori în industrie, adică oligarhia, îşi aruncau pentru prima oară întreaga lor forţă în breşa deschisă de asociaţiile patronale angajate în luptă. Aceste asociaţii erau de fapt în mâinile clasei de mijloc, şi în momentul respectiv, silite de criză şi ajutate de regii neîncoronaţi ai industriei, dăduseră organizaţiilor muncitoreşti o lovitură grea, supunându-le unei înfrângeri decisive. Alianţa victorioasă era o alianţă atotputernică, dar o alianţă încheiată între lup şi miel, aşa cum foarte curând aveau s-o afle şi clasele de mijloc.

Clasa muncitoare rămânea încordată şi dornică de luptă, dar fusese zdrobită. Înfrângerea ei însă nu pusese capăt crizei. Băncile, care constituiau ele însele unul din elementele cele mai puternice ale oligarhiei, începuseră să-şi retragă creditele, iar Wall Street-ul124 transformase bursa de valori într-un fel de prăpastie fără fund în care dispăreau toate valorile din ţară, fiind reduse aproape la zero. Iar peste acest cumplit dezastru, deasupra acestui nesfârşit câmp de ruine, se înălţa silueta oligarhiei în curs de formare, netulburată, nepăsătoare şi sigură de sine. Calmul şi siguranţa ei erau înspăimântătoare. Pentru a-şi

îndeplini planurile nu folosea doar covârşitoarea ei putere, ci şi întreaga forţă a tezaurului Statelor Unite.

Regii neîncoronaţi ai industriei se întoarseră acum împotriva claselor de mijloc. Asociaţiile patronale, care-i ajutaseră pe regii industriei să sfâşie şi să sfărâme clasa muncitoare, se vedeau acum sfâşiate şi strivite de înşişi aliaţii lor de odinioară. În mijlocul acestei prăbuşiri generale a claselor de mijloc, a micilor comercianţi şi fabricanţi, trusturile singure rămâneau ferme pe poziţie. Dar de fapt nu acesta este adevărul: trusturile nu se mulţumeau să rămână ferm pe vechile poziţii. Acţionau. Semănau vânt, mereu vânt şi numai vânt, căci doar ele ştiau cum se culege furtuna şi cum se pot scoate chiar şi de aici profituri. Şi încă ce profituri! Profituri uriaşe! Îndeajuns de puternici pentru a ţine piept furtunii, pe care în cea mai mare măsură ei înşişi o dezlănţuiseră, se întorceau acum şi jefuiau epavele care pluteau de jur împrejurul lor. Acţiunile scăzuseră la preţuri de nimic, inimaginabil de reduse, iar trusturile îşi umflară nemăsurat portofoliile şi chiar îşi extinseră întreprinderile în multe domenii noi, şi toate acestea pe socoteala clasei de mijloc.

Şi astfel, în vara anului 1912, clasa de mijloc fu virtualmente lichidată. Chiar şi Ernest fu surprins de repeziciunea cu care se încheiase acest proces. Clătină din cap cu îngrijorare, şi din acel moment părăsi orice iluzie în legătură cu alegerile din toamnă.

— Nu mai are nici un rost, ne spuse el. Suntem înfrânţi. Călcâiul de fier e atotstăpânitor. Nădăjduisem într-o victorie paşnică, repurtată în faţa urnelor. M-am înşelat, iar Wickson a avut dreptate. Ni se va smulge şi bruma de libertăţi ce ne-au mai rămas; Călcâiul de fier va călca peste grumajii noştri; nu mai există nici o altă ieşire în afara unei revoluţii sângeroase a clasei muncitoare. Fără îndoială că vom învinge, dar mă cutremur când mă gândesc la preţul victoriei.

Din acel moment Ernest a crezut numai în revoluţie, iar în această privinţă mergea cu mult înaintea propriului său partid. Tovarăşii din partidul socialist nu puteau fi de acord cu el. Continuau încă să susţină că victoria putea fi câştigată în cadrul alegerilor. Nu din pricină că ar fi fost descurajaţi şi încă nu şi-ar fi revenit de pe urma înfrângerii, căci erau oameni prea hotărâţi şi prea îndrăzneţi pentru un asemenea lucru. Erau pur şi simplu neîncrezători. Ernest nu izbutise încă să le arate limpede primejdia pe care o reprezenta oligarhia. Reuşea să-i pună câte puţin pe gânduri, dar oamenii aceştia erau prea siguri de puterea lor. În felul cum înţelegeau ei teoretic evoluţia societăţii nu exista loc pentru oligarhie şi deci nu credeau că poate exista un asemenea lucru.

— O să te alegem în Camera Reprezentanţilor, şi atunci totul se va îndrepta, îi spuseră ei lui Ernest la una dintre şedinţele noastre secrete.

— Dar când mă vor azvârli afară din Cameră – răspunse Ernest foarte calm – când mă vor pune la zid şi-mi vor zbura creierii, atunci ce-o să mai faceţi?

— Ne vom ridica la lupta cu întreaga noastră putere, răspunseră cu toţii în cor.

— Atunci vă veţi bălăci în propriul vostru sânge, răspunse el. Cunosc cântecul; l-am mai auzit cândva cântat de clasa de mijloc, şi oare unde-i acum şi ce s-a ales din puterea ei?

Capitolul XI.

MAREA AVENTURA.

Domnul Wickson nici nu l-a invitat pe tata, nici n-a trimis după el. S-au întâlnit întâmplător pe bordul feribotului, în drum spre San Francisco, aşa încât avertismentul pe care i l-a dat nu era premeditat, iar dacă nu s-ar fi întâlnit întâmplător, domnul Wickson nu l-ar fi avertizat pe tata niciodată. În orice caz, rezultatul ar fi fost acelaşi. Tata se trăgea din vechea spiţă viguroasă a celor de pe Mayflower125, iar sângele apă nu se face.

— Ernest a avut dreptate, îmi spuse el de îndată ce se întoarse acasă. Băiatul ăsta este extraordinar, şi prefer să fii soţia lui mai curând decât a lui Rockefeller însuşi, ori a regelui Angliei.

— Ce s-a întâmplat? Întrebai eu speriată.

— Oligarhia se pregăteşte să ne calce peste grumaz, şi peste grumazul meu şi peste al tău. Wickson aproape că mi-a spus-o deschis. De altminteri, dacă ţii seama că face parte din oligarhie, trebuie să recunoşti că s-a purtat foarte omeneşte. Mi-a propus să mă reintegreze la universitate. Ei, de asta ce mai spui? Unul ca el, un ticălos care adună gologani, are puterea să hotărască dacă eu merit sau nu să ocup o catedră universitară! Dar mi-a făcut oferte şi mai ispititoare: mi-a oferit postul de preşedinte al unui mare institut de ştiinţe fizico-matematice pe care au de gând să-l înfiinţeze. După cât se vede, oligarhia e silită să-şi folosească în vreun fel prisosul de capital. Mi-a vorbit direct: „Vă mai aduceţi aminte ce i-am spus socialistului aceluia, logodnicului fiicei dumneavoastră? I-am spus că vom călca peste grumajii clasei muncitoare. Şi chiar aşa o să facem. În ceea ce vă priveşte, trebuie să ştiţi că am pentru dumneavoastră, ca om de ştiinţă, o consideraţie deosebită; dar dacă înţelegeţi să vă legaţi soarta de cea a clasei muncitoare, atunci aveţi grijă şi păziţi-vă grumazul, atâta vreau să vă spun!” După care mi-a întors spatele şi şi-a văzut de treabă.

— Înseamnă că va trebui să ne căsătorim mult mai repede decât aţi socotit dumneavoastră, ne-a spus Ernest când i-am povestit ce i se întâmplase tatei.

Atunci n-am înţeles ce vrea să spună, dar foarte curând aveam să înţeleg totul. Era cam în vremea când se distribuiau dividendele trimestriale la Ţesătoriile Sierra, sau, mai bine zis, ar fi trebuit să se distribuie, fiindcă tata nu şi-a primit drepturile. După ce a aşteptat câteva zile, a înaintat o notă secretarului. Fără nici o întârziere i s-a răspuns că în registrele întreprinderii tata nu figurează ca

deţinător de acţiuni şi că administraţia ar dori lămuriri suplimentare în această privinţă.

— Lasă, că-i dau toate explicaţiile şi-l pun eu la punct pe domnişorul ăsta! Zise tata şi plecă imediat la bancă, să ridice din seiful său pachetele de acţiuni.

— Ernest este un om cu totul excepţional, îmi spuse el la întoarcere, în vreme ce îl ajutam să-şi scoată pardesiul. Îţi spun încă o dată, draga mea, că Ernest ăsta al tău e un om într-adevăr excepţional!

Mă învăţasem ca, de câte ori îl auzeam vorbind în felul acesta despre Ernest, să mă aştept la o mare nenorocire.

— Mi-au şi călcat pe grumaz, explică tata mai departe. N-am mai găsit nici o acţiune. Seiful era gol. Va trebui să vă căsătoriţi cât mai repede cu putinţă.

Bătrânul rămânea totuşi credincios metodelor lui de cercetare ştiinţifică. A dat în judecată Ţesătoriile Sierra, dar n-a putut convinge curtea să-l oblige pe pârât să înfăţişeze registrele. Nu el, ci Ţesătoriile Sierra dădeau ordine judecătorilor, şi în aceasta stătea cheia întregii probleme. Legea însăşi îi călca în picioare drepturile şi apăra tâlhăria cea mai neruşinată.

Acum, când privesc în urmă, amintirea felului în care tata a fost redus la tăcere aproape mă face să râd. Din întâmplare s-a întâlnit cu Wickson pe stradă, la San Francisco, şi i-a spus de la obraz că nu-i decât un pungaş ordinar. Imediat a fost arestat pentru tentativă de lovire şi înaintat tribunalului de urgenţa, care l-a condamnat la amendă, iar în faţa instanţei bietul tata a trebuit să-şi ia angajamentul că pe viitor va fi un om paşnic. Toată istoria era atât de ridicolă, încât, de îndată ce s-a întors acasă, nu s-a putut opri să nu facă haz. Dar ce furtună s-a stârnit în presa locală! Pe tonul cel mai serios cu putinţă se vorbea despre morbul violenţei şi de felul cum sunt infectaţi cu acest morb toţi cei ce se apropie de socialism; iar pornind de aici, iată-l pe tata, în ciuda lungii lui vieţi paşnice, promovat la gradul de exemplu strălucit al felului cum se

manifestă morbul violenţei. De asemenea, s-au găsit câteva ziare care să afirme că facultăţile mintale ale tatei ar fi slăbit în urma prea îndelungatelor eforturi pe tărâmul cercetărilor ştiinţifice şi deci să sugereze, pline de solicitudine, internarea bolnavului într-un sanatoriu de boli mintale. Şi toate acestea nu erau doar vorbărie goală, ci reprezentau o primejdie iminentă. Numai că tata era suficient de înţelept ca s-o presimtă. Avusese sub ochi şi pilda episcopului, din care ar fi putut învăţa multe, şi într-adevăr învăţase. N-a mai protestat în nici un fel împotriva noianului de nedreptăţi şi jigniri la care a fost supus, şi prin asta sunt sigură că a încurcat în bună măsură planurile duşmanilor.

După aceea a urmat povestea cu casa – casa noastră. A fost scoasă în vânzare pe baza unui act de ipotecă, şi prin urmare a trebuit să ne părăsim locuinţa. Bineînţeles că în realitate nu exista nici o ipotecă şi că niciodată nu ipotecasem casa. Terenul fusese cumpărat liber de orice sarcini şi casa o plătisem imediat ce se terminase construcţia, iar asupra lor nu constituisem nici o ipotecă. Şi, cu toate astea, exista un act de ipotecă, semnat şi autentificat, dimpreună cu un codicil, în care erau înregistrate şi plătite dobânzile anuale aferente pe câţiva ani la rând. Tata s-a abţinut de la orice protest. Aşa cum fusese jefuit de bani, se vedea acum jefuit şi de casă. De plâns n-avea cui se plânge. Întregul mecanism al societăţii se afla în mâinile celor care hotărâseră să-l distrugă pe tata. Era un temperament de filosof, aşa încât nici măcar nu s-a supărat.

— După cât se vede, mi-e scris să fiu zdrobit, îmi zise el, clar asta nu înseamnă că nu mă voi strădui să ies din încercarea asta cât mai puţin vătămat. Sărmanele mele oase bătrâne sunt destul de firave, şi acum am învăţat lecţia. Martor mi-e Dumnezeu că nu doresc de fel să-mi închei zilele într-un ospiciu de nebuni.

Asta îmi aduce aminte de episcopul Morehouse, despre care n-am mai pomenit de multă vreme. Dar mai întâi îngăduiţi-mi să vă vorbesc despre căsătoria mea. În noianul evenimentelor, căsătoria mea îşi pierde cu totul importanţa, aşa încât doar vă voi pomeni despre ea.

— Prin urmare o să devenim adevăraţi proletari, îmi spuse tata în clipa când ne văzurăm alungaţi din casă. Deseori l-am invidiat pe tânărul tău prieten pentru faptul că el cunoaşte atât de bine proletariatul. De-acum încolo va trebui să iau aminte şi să învăţ şi eu să-l cunosc.

Probabil că dragostea de aventură era încă puternică în sufletul tatei, căci privea catastrofa noastră ca pe o simplă aventură, fără să se înfurie şi fără să se amărască. Avea un suflet prea curat şi o minte prea înţeleaptă ca să nutrească gânduri de răzbunare, iar, pe de altă parte, trăia prea mult în lumea ideilor ca să regrete cu adevărat confortul material pe care eram siliţi să-l părăsim. Şi astfel, când ne-am mutat la San Francisco, ocupând patru camere sărăcăcioase situate în cartierele mizere de la sud de Market Street, tata a primit această aventură cu entuziasmul şi bucuria unui copil, combinate cu limpezimea de gândire şi puterea de generalizare ale unei minţi excepţionale. Într-adevăr, gândirea lui nu se oprea niciodată în forme închistate şi niciodată nu-şi însuşise un fals sens al valorilor. Valorile convenţionale şi dinainte stabilite n-aveau pentru el nici o însemnătate, singurele pe care le recunoştea fiind datele ştiinţelor matematice şi fizice. Pe scurt, tata era un om mare şi avea mintea şi sufletul pe care numai oamenii mari le pot avea. În anumite privinţe îl depăşea chiar pe Ernest, cel mai mare om întâlnit de mine vreodată.

Chiar şi eu găseam o anumită uşurare în schimbarea felului nostru de trai. Cel puţin scăpăm de ostracizarea din ce în ce mai aspră, organizată împotriva noastră în oraşul universitar încă de când ne atrăsesem duşmănia oligarhiei în curs de formare. Şi pentru mine schimbarea aceasta

însemna aventură, ba chiar cea mai mare dintre toate – aventura dragostei. Cotitura produsă în soarta noastră grăbise căsătoria mea cu Ernest, şi ca soţie a lui m-am mutat în cele patru camere de pe Pell Street, în cartierele mizere ale oraşului San Francisco.

Din toate astea un singur lucru rămâne: l-am făcut fericit pe Ernest. Am intervenit în zbuciumata lui viaţă nu ca o nouă stihie venită să-l tulbure şi mai adânc, ci ca o fiinţă menită să-i aducă odihna şi pacea. Eu eram limanul unde-şi găsea liniştea, şi asta a fost răsplata dragostei mele, ca şi semnul neîndoielnic că mi-am împlinit menirea. Să aduc uitarea sau lumina bucuriei în sărmanii săi ochi obosiţi, cu ce altă fericire mai caldă m-ar fi putut oare binecuvânta Firea?

Dragii lui ochi obosiţi! Muncea aşa cum puţini oameni au muncit vreodată, şi toată viaţa lui s-a străduit pentru binele celorlalţi. Acest singur fapt îi dovedeşte măreţia. Iubea oamenii şi ştia să-şi îndrăgească iubita. Omul acesta, întruchipare a spiritului de luptă, cu trup de gladiator şi îndrăzneală de vultur, omul acesta ştia să fie cu mine duios şi tandru ca un poet. Era într-adevăr poet. Cântările lui erau alcătuite din fapte, nu din cuvinte, şi în tot cursul vieţii a cântat un imn închinat omului. A făcut totul numai din dragoste pentru oameni, şi oamenilor le-a închinat întreaga viaţă, pentru oameni a fost răstignit.

Niciodată nu s-a gândit la vreo răsplată viitoare. Conform concepţiei lui despre lume, nu există viaţă viitoare. Un bărbat ca el, în care parca strălucea nemurirea, lepăda de la sine această însuşire – iată paradoxul fiinţei sale. Un bărbat ca el, cu un suflet atât de cald, rămânea devotat acelei concepţii filosofice reci şi lucide – monismul materialist. Uneori îl contraziceam, spunându-i că-i pot măsura nemurirea după aripile sufletului său şi că mi-ar trebui milenii fără număr pentru a ajunge să i le măsor în întregime. Atunci râdea, întindea braţele către mine şi-mi spunea că sunt „micuţa lui metafiziciană”; iar în clipele

acelea oboseala se ştergea din ochii lui, în care îşi făcea apariţia cea mai divină lumină a dragostei, prin ea însăşi nou şi îndestulător semn al nemuririi.

Alteori obişnuia să-mi spună „dualista lui”, şi atunci îmi explica în ce fel Kant, folosindu-se numai de raţiunea pură, ajunsese totuşi să nege raţiunea, pentru a admite existenţa lui Dumnezeu. Apoi revenea la mine şi-mi arăta că şi eu raţionam cam în acelaşi fel. Iar dacă recunoşteam că paralela este întemeiată, dar încercam să susţin totuşi valabilitatea unui asemenea raţionament, se mulţumea să mă strângă şi mai tare în braţe şi să râdă aşa cum pot râde numai cei pe care natura i-a binecuvântat cu darul iubirii. Obişnuiam să-i spun adesea că este cu neputinţă ca doar prin ereditate şi mediu înconjurător să fie explicate geniul şi personalitatea sa, tot aşa după cum bietele bâjbâieli ale ştiinţei nu vor putea niciodată identifica, analiza şi clasifica acea subtilă esenţă care se ascunde în alcătuirea intimă a vieţii înseşi.

Susţineam că spaţiul nu este decât o întruchipare a lui Dumnezeu, şi sufletul o proiectare a însuşirilor dumnezeirii, iar când din nou mă numea „scumpa lui metafiziciană”, eu îi spuneam „nemuritorul meu materialist”. Şi astfel ne iubeam şi eram fericiţi; iar eu îi treceam cu vederea filosofia materialistă, căci îmi dădeam seama de uriaşa muncă pe care o desfăşura aici pe pământ, fără nici un gând de răsplată, precum îmi dădeam seama şi de nemărginita modestie a spiritului, care-l ferea de înfumurare şi de conştiinţa plină de mândrie a măreţiei sale şi a sufletului său.

Dar era mândru. Cum ar fi putut fi vultur, dacă n-ar fi fost mândru? Argumentul pe care îi plăcea să-l folosească cel mai adesea era că fără îndoială este cu mult mai măreţ faptul că o efemeră fărâmă de viaţă se poate socoti dumnezeu decât acela că un dumnezeu îşi arogă atributele divinităţii. Tocmai din această pricină slăvea în asemenea măsură calitatea lui de muritor. Cu multă bucurie recita un

fragment dintr-un anumit poem, pe care nu-l avusese niciodată la îndemână în întregime şi nici nu-i putuse afla autorul. Reproduc aici acel fragment nu numai fiindcă îi plăcea lui Ernest, ci mai ales pentru că este un fel de icoană a paradoxului cuprins în făptura vulturului meu şi în concepţia sa despre spirit. Cum poate oare un om care se zbuciumă, se frământă şi se înflăcărează să recite asemenea versuri şi sa se considere totuşi o mâna de ţărână pieritoare, un strop de energie vremelnică şi un abur care se destramă? Iată versurile:

De surâs şi de îmbelşugare Din întâia zi avut-am parte;
Plutesc pe-aripa vântului, la marginea pământului, Proslăvindu-mi anii fără moarte.
Moartea-ntregii lumi mi-e dată mie, Chinul tuturor mi-e hărăzit;
Dar buza mea.
— Nsetată, licoare fermecată Din cupa fericirii a sorbit.
Şi cu evlavie gustat-am tihna, Spuma-nmiresmată a mândriei, Aroma aspră a puterii şi dulceaţa mângâierii Din izvorul sfânt al bucuriei.
Pentru viaţă-am închinat şi pentru moarte Şi cu cântec m-am cuminecat;
În cea din urmă clipă, atins de-a morţii-aripă, Altuia pocalu-i va fi dat.
O, doamne, mie mi-ai închis strălucitorul paradis, Departe tu m-ai alungat, stăpâne.
Vei rupe iar pământul de ocean, şi cerul de văzduhul diafan;
Pe-acest tărâm eu însă voi rămâne.
Această necuprinsă lume, cu frumuseţea-i fără nume, mi-a dăruit un chin, pe cel mai drag, De când în lume m-am ivit, până când sufletu-mi zdrobit Fu schingiuit pe al iubirii prag.
Creşte-n mine-o stirpe neştiută, Mistuită de-un năprasnic dor;
A judecăţii vâlvătaie o s-o stingă-n aprige şuvoaie Sângele-mi clocotitor.

Om sunt! De la-ntâiul gungurit, Pân' la cel din urmă pas către ţărână, Din al mamei rodnic pântec, pân' la moarte.
— Acelaşi cântec Sufletu-mi pustiu şi luminos îngână.
Rupt din trupul lumii, trupul meu Şi ascultă, preasupus, cuvântul;
Şi dorul neastâmpărat de paradisul blestemat O să sfârtece.
— Ntr-o zi, pământul.
Când potirul vieţii-l sorb, stăpâne, Curcubeie prind să se aprindă…
A nefericirii noapte lungă până-n veci de veci n-o să ajungă Visu-mi arzător să îl cuprindă.
O, doamne, mie mi-ai închis strălucitorul paradis, Departe tu m-ai alungat, stăpâne, Vei rupe iar pământul de ocean, şi cerul de văzduhul diafan;
Pe acest tărâm eu însă voi rămâne.
Această necuprinsă lume, cu frumuseţea-i fără nume, Mi-a dat în dar fiorul fericirii Din scăpărarea triumfală de auroră boreală Şi până-n bezna nepătrunsă a iubirii.126

Ernest era totdeauna surmenat. Constituţia lui minunată îl ajuta să reziste, dar nici chiar ea nu-l putea apăra de oboseala care i se zugrăvea în priviri. Dragii lui ochi obosiţi! Nu dormea niciodată mai mult de patru ceasuri şi jumătate pe zi, şi, cu toate astea, nu avea timpul necesar să facă toate treburile pe care ar fi vrut să le ducă la bun sfârşit. În fiece clipă era ocupat cu munca lui de propagandist, conferinţele pe care urma să le rostească în faţa muncitorilor fiind programate cu săptămâni înainte. La toate astea se mai adăuga campania electorală, şi numai pentru ea ar fi fost nevoie de întreaga energie a unui om. Ca urmare a suprimării editurilor socialiste, modestele lui drepturi de autor dispăruseră, şi acum se vedea silit să se zbată din răsputeri pentru a-şi asigura mijloacele de existenţă, căci, în afară de toate celelalte griji, mai avea şi pe aceea a asigurării traiului nostru. Traducea enorm de multe materiale filosofice şi ştiinţifice pentru revistele de

specialitate, aşa încât, după ce se întorcea acasă seara târziu, istovit de eforturile consacrate campaniei electorale, se aşeza la masa de lucru şi muncea la traduceri până după revărsatul zorilor. În plus, mai avea nevoie şi de studiu. S-a ocupat de studiu până în ultima zi a vieţii, şi a învăţat enorm de mult.

Şi totuşi găsea timp să mă iubească şi să mă facă fericită. Dar asta a fost cu putinţă numai fiindcă eu mi-am contopit întru totul viaţa cu viaţa lui. Am învăţat stenografia şi dactilografia şi i-am devenit secretară. De multe ori susţinea că am reuşit să iau asupră-mi jumătate din munca ce i-ar fi revenit lui; aşa am învăţat să-i înţeleg strădaniile. Preocupările noastre ajungând să se identifice, am muncit cot la cot şi ne-am bucurat împreună.

Trăiam însă şi rarele noastre clipe de desfătare, pe care le furam muncii – un cuvânt, o mângâiere, sau o scurtă privire încărcată de dragoste – iar clipele fiind furate, desfătarea noastră era şi mai adâncă. Întreaga noastră existenţă se desfăşura doar pe piscuri, acolo unde aerul este limpede şi sclipitor, unde toate strădaniile sunt închinate umanităţii şi unde josnicia şi egoismul nu-şi pot afla loc. Eram îndrăgostiţi de dragoste, iar dragostea noastră nu se împodobea niciodată decât cu tot ce poate fi mai curat şi mai frumos. Din tot ce-a fost, atât îmi mai rămâne: nu mi-am înşelat menirea. Am fost limanul unde şi-a găsit liniştea el, cel care a trudit atâta pentru binele celorlalţi, el, scumpa mea fiinţă muritoare, cu ochi obosiţi.

Capitolul XII.

EPISCOPUL.

Abia după căsătorie m-am întâlnit din întâmplare cu episcopul Morehouse. Dar e bine să înfăţişez lucrurile în ordinea în care s-au petrecut. După izbucnirea de la reuniunea I. P. H., fiind om foarte blând şi împăciuitor din fire, episcopul s-a supus insistenţelor prieteneşti, ce-l asaltau din toate părţile, şi a plecat o vreme în concediu. S-a întors însă şi mai hotărât să propovăduiască de acum

încolo credinţa cea adevărată. Spre marea mâhnire a celor din jurul său, prima predică ţinută după întoarcere era întru totul asemănătoare cu aceea rostită la reuniunea rămasă de pomină. Din nou a susţinut, pe larg şi cu bogăţie de amănunte, că biserica s-a abătut de la calea propovăduită de ziditorul ei şi că viţelul de aur fusese înălţat în locul lui Cristos.

Rezultatul a fost că, vrând-nevrând, s-a văzut internat într-un sanatoriu particular de boli mintale, în vreme ce toate ziarele publicau articole patetice despre grava boală nervoasă căreia îi căzuse victimă, lăudând totodată virtuţile cu adevărat demne de un sfânt ale sărmanului prelat. În sanatoriu a fost ţinut ca într-o adevărată temniţă. De mai multe ori m-am dus să-l vizitez, dar niciodată nu mi s-a îngăduit să-l văd. Am fost adânc zguduită de tragedia acestui om întreg, sănătos şi plin de generozitate, nimicit dintr-o dată de voinţa brutală a societăţii capitaliste. Fiindcă episcopul era sănătos, iar sufletul îi rămăsese la fel de curat şi de nobil. După cum spunea Ernest, nu i s-ar fi putut reproşa decât faptul că avea noţiuni greşite în domeniile biologiei şi sociologiei, iar din pricina asta nu ştiuse să aleagă singura cale ce ar fi putut duce la îndreptarea lucrurilor.

Situaţia deznădăjduită a episcopului mă îngrozea. Dacă ar fi continuat să afirme adevărul aşa cum îl înţelegea el, ar fi fost sortit să rămână pe vecie în casa de nebuni. Şi n-avea scăpare: nici banii, nici situaţia lui socială, nici cultura lui nu-l puteau salva. Opiniile lui erau primejdioase pentru societate, iar societatea nu putea concepe că astfel de păreri primejdioase pot fi produsul unei minţi întregi. Sau cel puţin asta mi se pare că era atitudinea societăţii.

În ciuda sufletului său bun şi curat, episcopul era un om înzestrat şi cu oarecare viclenie. A înţeles primejdia. Şi-a dat seama că e prins ca musca într-o plasa de păianjen şi a căutat să se salveze. Lipsit fiind de sprijinul pe care unii prieteni, cum ar fi fost tata, Ernest sau eu însămi, i l-ar fi

putut oferi, episcopul se văzu silit să dea singur bătălia. Acolo, în singurătatea forţată a sanatoriului, s-a trezit la realitate. A devenit din nou un om în toate minţile. N-a mai avut nici un fel de vedenii, iar din minte i s-a risipit închipuirea că ar fi de datoria societăţii să hrănească oiţele domnului.

După cum vă spun, deci, episcopul se însănătoşi, se însănătoşi complet, iar ziarele şi enoriaşii îi întâmpinară cu bucurie întoarcerea. Am fost o dată la biserica unde slujea el. De data asta predica fu aidoma celor pe care le ţinuse cu multă vreme în urma, mai înainte de a fi avut vedenii. Am fost profund dezamăgită şi nu mai ştiam ce să cred. Izbutise deci societatea să-l silească la supunere? Era episcopul un laş? Fusese oare constrâns prin violenţă să se lepede de crezul lui? Sau încercarea prin care trecuse îi depăşise puterile, iar el se prosternase pur şi simplu înaintea tiraniei adevărurilor dinainte stabilite?

Într-o zi l-am vizitat în frumoasa lui locuinţă. Mi s-a părut cumplit de schimbat. Slăbise mult, şi chipul îi era brăzdat de cute adânci, pe care nu le mai văzusem până atunci; era limpede că vizita mea îl supără. Câtă vreme am stat de vorbă îşi smucea mereu, cu un gest nervos, mânecile, iar ochii îi jucau în cap, căutând necontenit în toate părţile şi ocolindu-mi cu stăruinţă privirile. Părea în permanenţă preocupat de ceva, făcea pauze stranii în discuţie şi sărea de la un subiect la altul cu o inconsecvenţă de-a dreptul neliniştitoare. Oare omul pe care-l aveam în faţă putea fi acel prelat sigur pe sine, cu înfăţişare de Crist, cu ochi limpezi şi luminoşi şi cu privirea tot atât de deschisă ca şi sufletul, putea fi acelaşi prelat pe care-l cunoscusem cândva? Omul acesta fusese brutalizat, fusese îngenuncheat prin violenţă. Fusese slab de înger. Nu avusese destulă putere ca să se împotrivească haitei de lupi care era societatea capitalistă M-a cuprins tristeţea, o tristeţe cum nu se poate mai apăsătoare. Episcopul vorbea doar în doi peri şi urmărea cu atâta suspiciune tot ce-i spuneam, încât

mi-a fost cu neputinţă să-l întreb prea multe lucruri. Despre boala lui vorbea ca despre ceva ce l-ar fi privit foarte puţin, şi în afară de asta am discutat, trecând fără nici o legătură de la una la alta, despre chestiuni bisericeşti, despre unele modificări ce ar fi trebuit aduse orgii şi despre câteva mărunte acţiuni filantropice. Uşurarea pe care a simţit-o când a văzut că plec era atât de evidentă, încât fără îndoială aş fi râs cu poftă dacă inima nu mi-ar fi fost înecată în lacrimi.

Sărman erou neştiut! O, dacă mi-aş fi dat seama! Se lupta ca un gigant, iar eu n-am bănuit nimic. Singur, cu totul singur în mijlocul a milioane de semeni, continua lupta. Sfâşiat ca de două stihii vrăjmaşe de spaima de ospiciu şi de credinţa lui în dreptate şi adevăr, lupta cu dârzenie de partea dreptăţii şi a adevărului, dar era atât de singur, încât n-a îndrăznit să mi se destăinuiască nici măcar mie. Trăsese învăţăminte din toate câte le îndurase, învăţase temeinic.

Dar aveam s-o aflu curând. Într-o bună zi episcopul dispăru. Nu spusese nimănui că ar avea de gând să plece undeva, iar după ce trecu un timp fără ca episcopul să se arate, începu să se răspândească zvonul că s-ar fi sinucis într-un moment de vremelnică rătăcire. Dar zvonul fu spulberat când se află că îşi vânduse întreg avutul: reşedinţa din oraş, vila de la Menlo Park, tablourile şi colecţiile de obiecte preţioase, ba chiar şi multiubita-i bibliotecă. Era prin urmare limpede că, înainte de a dispărea, episcopul se debarasase complet şi în taină de toate bunurile.

Acestea se petreceau în vremea când un şir întreg de nenorociri se înverşunaseră împotriva noastră, aşa încât abia după ce ne-am aşezat cum trebuie în noua locuinţă am găsit răgaz să ne minunăm într-adevăr şi să facem tot felul de presupuneri cu privire la gestul episcopului. Apoi, dintr-o dată, totul s-a limpezit… Într-o seară, când amurgul mai stăruia încă asupra oraşului, am trecut grăbită strada şi am intrat la măcelărie, ca să cumpăr ceva carne pentru supeul

lui Ernest. În noua noastră situaţie, numeam ultima masă a zilei „supeul”.

Chiar când ieşeam din măcelărie, am zărit un om care ieşea şi el de la băcănia din colţ, aflată chiar alături. Impresia stranie că silueta aceea îmi este cunoscută m-a făcut să mă uit mai bine, dar omul s-a întors către partea opusă a străzii şi a pornit cu paşi repezi. Umerii căzuţi şi smocul de păr argintiu, care se zărea între gulerul hainei şi borurile lăsate ale pălăriei, mi-au trezit unele amintiri nedesluşite. În loc să trec strada, am pornit repede după omul acela. Am iuţit pasul, încercând să nu iau seama la gândurile care, fără voia mea, mi se trezeau în minte. Nu, era cu neputinţă. Nu putea fi el îmbrăcat în salopeta aceea decolorată, cu pantaloni prea lungi şi roşi la manşete.

M-am oprit o clipă în loc, făcând haz de propria-mi năzdrăvănie, şi aproape am renunţat la urmărire. Dar impresia că umerii aceia îmi erau cunoscuţi la fel de bine ca şi părul argintiu nu-mi dădea pace. Am pornit din nou, şi mai repede. Când am trecut pe lângă el, am întors capul şi i-am cercetat iute, dar cu luare-aminte, chipul; apoi m-am răsucit brusc în loc şi m-am trezit faţă în faţă cu… Episcopul.

S-a oprit şi el şi a rămas ca trăsnit. Punga mare de hârtie pe care o purta în mână i-a căzut pe trotuar, s-a spart, şi din ea s-a revărsat în jurul picioarelor noastre un val de cartofi. Episcopul m-a privit cu surprindere şi cu teamă, apoi mi s-a părul că are să se prăbuşească: umerii i-au căzut şi mai mult, iar un oftat dureros i-a izbucnit din piept.

I-am întins mâna. Mi-a strâns-o, dar fără nici o putere, foarte încurcat, a tuşit uşor, ca pentru a-şi drege glasul, şi am băgat de seamă că fruntea i se acoperise cu broboane de sudoare. Se vedea limpede că e înspăimântat.

— Cartofii, murmură el stins. Sunt foarte preţioşi.

Îi adunarăm amândoi de pe jos, punându-i în punga ruptă, pe care episcopul o strânse grijuliu la piept. Am încercat să-

i spun cât de mult mă bucuram de întâlnire şi că trebuie neapărat să ne întoarcem împreună la noi acasă.

— Tata are să se bucure grozav când o să vă vadă, i-am zis eu. Casa noastră e la o azvârlitură de băţ de aici.

— Nu pot, îmi răspunse el. Trebuie să plec. La revedere.

A privit plin de teamă în jur, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu-l vadă cineva, şi a dat să plece.

— Spune-mi unde staţi şi am să vă fac o vizită mai târziu, îmi spuse episcopul când văzu că merg mai departe alături de el şi am de gând să nu-l mai slăbesc acum după ce îl regăsisem.

— Nu, spusei eu cu hotărâre. Trebuie să veniţi acum.

Atunci aruncă o privire către punga de cartofi pe care o ţinea cu un braţ şi la pacheţelele din mâna cealaltă.

— Te rog să crezi că mi-e într-adevăr cu neputinţă, zise episcopul. Iartă-mă că sunt atât de brutal. Dacă ai şti!

Părea că de-abia se mai ţine pe picioare, dar în clipa următoare îşi reveni.

— Pe urmă… E vorba şi de alimentele astea, urmă el. E un caz foarte trist. O femeie bătrână. Trebuie să i le duc neîntârziat. Suferă din pricina lipsei lor. Trebuie să i le duc chiar acum. Înţelegi? Pe urmă am să mă întorc. Îţi făgăduiesc.

— Lăsaţi-mă să merg şi eu cu dumneavoastră, mă oferii eu. E departe?

Oftă din nou şi se dădu bătut.

— Două rânduri de case mai încolo. Hai să mergem repede.

Condusă de episcop, am ajuns să aflu ceva nou chiar despre cartierul în care locuiam. Până atunci nu ştiusem că în el există atâta suferinţă şi atâta mizerie. Bineînţeles că nu ştiam fiindcă nu mă ocupam cu operele filantropice; în ultima vreme mă convinsesem că Ernest avea dreptate să-şi bată joc de acţiunile filantropice şi să le socotească un fel de pudră presărată pe o rană purulentă. Leacul preconizat de el era lecuirea rănii: să se dea muncitorului produsul

muncii lui şi să se acorde pensii, ca unor bravi ostaşi, acelora care au îmbătrânit cu cinste aplecaţi asupra uneltelor de muncă, iar atunci nu va mai fi nevoie de filantropie. Convinsă că avea dreptate, alături de el închinam revoluţiei toate forţele mele şi nu înţelegeam să-mi risipesc energia încercând să uşurez racilele sociale care izvorau continuu din însăşi nedreapta orânduire a societăţii.

Urmându-l pe episcop, am pătruns într-o cămăruţă din fundul unei curţi. Acolo am dat peste o bătrână nemţoaică tare puţintică la trup şi în vârstă de şaizeci şi patru de ani, mi-a spus episcopul. S-a mirat văzându-mă, dar m-a salutat cu plăcere şi şi-a văzut mai departe de treabă, cosând la o pereche de pantaloni bărbăteşti pe care îi ţinea în poală. Alături, pe podea, se afla un morman de pantaloni de acelaşi fel. Episcopul a băgat de scama că bătrâna nu mai avea nici cărbuni şi nici surcele şi a plecat să cumpere.

Am ridicat de jos o pereche de pantaloni şi am cercetat treaba pe care o făcea bătrâna.

— Şase cenţi, doamnă, a spus ea dând blând din cap, în vreme ce îşi vedea mai departe de lucru.

Cosea încetişor, dar nu se oprea nici o clipă din cusut. Părea copleşită de o singură poruncă: să coase.

— Pentru toată munca asta? Am întrebat-o eu. Asta e tot ce ţi se plăteşte? Şi câtă vreme îţi ia o pereche de pantaloni?

— Da, ăsta e preţul, răspunse bătrâna. Şase cenţi de pereche. Cos câte două ceasuri la fiecare.

— Dar patronul nu ştie, adăugă ea repede, cu un glas din care se vedea că-i e teamă să nu dea de vreun bucluc. Lucrez încet. Am mâinile înţepenite de reumatism. Fetele lucrează mult mai repede şi termină într-un singur ceas. Dar patronul e om bun şi îmi îngăduie să iau de lucru acasă, fiindcă acuma sunt bătrână şi zgomotul maşinii mă zăpăceşte de cap. Dacă n-ar fi el aşa de bun, aş crăpa de foame…

— Da, urmă bătrâna, cele care lucrează la atelier primesc câte opt cenţi. Dar, ce să-i faci?! Nu se găseşte destul de lucru nici pentru cele tinere, aşa că cine-i bătrân nu mai are nici o nădejde. Uneori nu mi se dă mai mult de o pereche. Alteori, cum a fost astăzi, mi se dau câte opt perechi ca să le termin până-n seară.

Am întrebat-o cam între ce ore lucrează şi mi-a răspuns că asta e după anotimp.

— Vara, când e mult de lucru, lucrez de la cinci dimineaţa şi până la nouă seara. Dar iarna e prea frig, şi mâinile mi se dezmorţesc mult mai anevoie. Atuncea trebuie să lucrez mai târziu, până după miezul nopţii uneori…

— Da, continuă bătrâna, vara asta am dus-o foarte rău. Sunt vremuri grele, criză. S-a mâniat Dumnezeu pe noi. Asta-i prima dată când îmi dă patronul de lucru de-o săptămână încoace. Ce-i drept, omul nu poate mânca pe săturate când nu se găseşte de lucru. Acuma sunt învăţată. Toată viaţa mea am cusut, şi în ţara mea de baştină, şi după ce am venit aici, la San Francisco… Treizeci şi trei de ani…

Când ai cu ce plăti chiria e bine. Proprietarul e om de treabă, dar chiria trebuie să i-o plăteşti. Aşa se cade. Nu-mi ia decât trei dolari pentru odaia asta. E ieftin. Dar nu-i uşor să faci rost de câte trei dolari în cap pe fiecare lună.

Bătrâna tăcu şi, clătinând din cap, îşi văzu mai departe de cusut.

— Trebuie să fii foarte chibzuită la cheltuieli, zisei eu.

Dădu din cap cu tărie.

— Dacă apuci să plăteşti chiria, nu mai e aşa de greu. Bineînţeles că n-o să-ţi vină în minte să cumperi carne şi mai bei cafeaua şi fără lapte. Dar de mâncat tot mănânci o dată pe zi, din când în când, chiar şi de două ori.

Fraza de la urmă a rostit-o cu evidentă mândrie, ca şi cum ar fi vorbit despre o mare izbândă. Dar în vreme ce cosea, fără să scoată o vorbă, am observat tristeţea din ochii ei blânzi şi cutele dureroase din jurul gurii. Privirile îi

rătăceau pierdute. Îşi frecă în grabă ochii, ca să alunge ceaţa care o împiedica să coasă.

— Nu, nu de la foame vine durerea mea cea mare, mă lămuri bătrâna. Cu foamea te înveţi. Pentru copilul meu plâng şi mă tânguiesc. Mi-a ucis-o maşina. E-adevărat că muncea tare mult, dar tot nu pot să înţeleg. Era voinică… Şi era tânără, avea doar patruzeci de ani, şi nu muncea decât de vreo treizeci. E adevărat că a început cam de tânără, dar murise bărbatu-meu. A explodat cazanul la fabrică. Ce era să facem? Avea zece ani, dar era tare voinică. Şi maşina mi-a ucis-o. Da, mi-a ucis-o. A ucis-o… Şi era muncitoarea cea mai iute de mână din atelier. De multe ori m-am gândit la asta, şi acuma am înţeles. De-aceea nu pot eu munci la atelier. Îmi ia maşina minţile. Parcă mereu o aud cum îmi spune: „Eu am omorât-o, eu am omorât-o!” Şi aşa îi tot trage toată ziua. Iar eu mă gândesc atuncea la fata mea şi nu mai pot munci.

Ceaţa umedă se lăsase din nou asupra privirilor ei obosite şi fu silită să-şi frece iarăşi ochii înainte de a porni să coasă.

L-am auzit pe episcop urcând cu greu scările, parcă împleticindu-se, şi i-am deschis uşa. Vai, cum arăta! Căra în spinare o jumătate de sac de cărbuni, peste care aşezase o legătură de surcele. Un strat de pulbere neagră îi acoperise faţa şi, din pricina eforturilor, sudoarea îi curgea în râuri pe obraz. Lasă sacul să cadă în colţul de lângă vatră şi-şi şterse faţa cu o batistă de pânză aspră. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Episcopul negru ca un cărbunar, cu o cămaşă de pânză ieftină, ca a celui din urmă muncitor (îi lipsea un nasture de la gât), şi îmbrăcat în salopetă! Ăsta era lucrul cel mai de necrezut: salopeta cu pantalonii roşi la manşete şi atât de lungi încât se frecau de pământ, legaţi la brâu cu o curea îngustă, aşa cum umblă numai salahorii.

Deşi episcopului îi era cald, bietele mâini umflate ale bătrânei începuseră să înţepenească de frig. N-am plecat de acolo până ce episcopul n-a aprins un foc zdravăn, iar eu am curăţat cartofii şi am pus oala la fiert. Cu vremea, am

avut prilejul să aflu că nenumărate fiinţe se aflau într-o stare asemănătoare cu a bătrânei, ba că unii o duceau chiar şi mai greu, ascunşi în cotloanele infernale ale aşa-ziselor locuinţe din cartierul meu.

Ne-am întors acasă la noi, unde l-am găsit pe Ernest îngrijorat de absenţa mea. După ce am trecut de surpriza revederii, episcopul s-a lăsat pe speteaza scaunului, şi-a întins picioarele lungi îmbrăcate în salopetă şi a scos un suspin de adevărată uşurare. Ne-a spus că noi eram primii prieteni cu care se întâlnea după ce dispăruse; de bună seamă că în toate aceste săptămâni suferise cumplit din pricina singurătăţii. Ne-a spus multe lucruri, cu toate că a vorbit aproape numai despre bucuria pe care a trăit-o urmând poruncile Domnului.

— Căci într-adevăr, zicea el, acum hrănesc oile sale. Şi am învăţat un lucru de mare însemnătate: omul nu se poate îngriji de suflet atâta vreme cât stomacul nu-şi găseşte alinare. Oile Domnului trebuie hrănite cu pâine şi unt, cu cartofi şi cu carne; abia după aceea, şi numai după aceea, sufletul este şi el gata să primească hrană, o hrană mai aleasă decât cea a stomacului.

A mâncat cu poftă la cina pregătită de mine atunci. Niciodată nu mâncase cu atâta plăcere la mesele noastre din vremea dinainte. I-am spus-o, şi el ne-a declarat că nici când nu se bucurase de-o sănătate atât de deplină.

— Acuma merg numai pe jos, a zis el, şi obrajii i s-au împurpurat, ca şi când ar fi fost vorba de un greu păcat, la amintirea vremii când nu se dădea jos din caleaşca lui luxoasă.

Din pricina asta sănătatea mea n-a avut decât de câştigat, a adăugat el cu grabă. Şi sunt foarte fericit, într-adevăr sunt cum nu se poate mai fericit. Am ajuns în sfârşit să împlinesc poruncile Domnului.

Şi totuşi pe chipul său rămânea zugrăvită o durere neştearsă – durerea lumii cu care acum încerca să se identifice. Vedea viaţa în întregul ei adevăr, iar ea i se arăta

sub o cu totul altă înfăţişare decât aceea pe care o cunoscuse din cărţile adunate în biblioteca lui.

— Dumneata eşti pricina tuturor acestor lucruri, tinere, îi spuse el deschis lui Ernest.

Ernest păru stânjenit şi încurcat.

— Eu… Eu v-am prevenit, îngăimă el.

— Nu, m-ai înţeles greşit, replică episcopul. Nu ţi-o spun ca un reproş, ci în semn de recunoştinţă. Dumitale trebuie să-ţi mulţumesc pentru că mi-ai arătat calea. M-ai ajutat să-mi întorc faţa de la teoriile despre viaţă şi să văd viaţa însăşi, ai ridicat vălul şi mi-ai îngăduit să văd şarlataniile din societatea zilelor noastre. Ai pătruns ca o lumină în întunericul ce mă înconjura, dar acuma sunt şi eu în stare să văd lumina cea adevărată. Şi sunt cum nu se poate mai mulţumit, atâta doar, că… Ajungând aici, episcopul făcu o pauză dureroasă, iar în ochi i se oglindi spaima cea mai năprasnică. Apoi urmă: Atâta doar, că mi-e teamă de persecuţie. Nu fac rău nimănui. De ce nu vor să mă lase în pace? Şi nu atât de persecuţie e vorba, cât de natura ei. Nu m-aş teme nici o clipă dacă s-ar gândi să-mi sfârtece carnea cu biciul, să mă ardă pe rug sau să mă răstignească pe cruce, cu capul în jos. Dar ospiciul de nebuni mă înfricoşează cumplit. Ia gândiţi-vă! Imaginaţi-vă… Întemniţat într-un azil de nebuni. E revoltător. Am văzut acolo câteva cazuri de nebuni furioşi. Îmi îngheaţă sângele în vine când îmi aduc aminte. Şi să stau întemniţat pentru tot restul zilelor mele, acolo… În mijlocul dezlănţuirilor de nebunie furioasă. Nu! Nu! Numai asta nu! Numai asta nu!

Ţi se rupea inima de milă. Mâinile îi tremurau, trupul întreg îi era zgâlţâit ca de friguri şi parcă îşi încorda toate forţele ca să scape de fantoma celor evocate în faţa noastră. Dar peste o clipă îşi recăpătă liniştea.

— Iertaţi-mă, spuse el cu simplitate. Nervii mei epuizaţi sunt de vină. Dacă împlinirea poruncilor Domnului mă va duce acolo, facă-se voia lui. Ce drept am să mă plâng?

L-am privit şi parcă îmi venea să strig în gura mare: „Tu, om nepreţuit! Eroule! Erou fără prihană!”

În seara aceea am mai aflat şi alte amănunte despre faptele episcopului.

— Mi-am vândut casa, sau, mai bine zis, casele, ne spuse el, şi toate bunurile pe care le aveam. Ştiam că trebuie să lucrez în taină, fiindcă altminteri mi-ar fi luat ei cu sila tot avutul, iar asta ar fi fost îngrozitor. Acum tare mă minunez de câte ori mă gândesc la uriaşele cantităţi de cartofi, de pâine, carne, cărbuni sau surcele care se pot cumpăra cu două ori trei sute de mii de dolari. Apoi, întorcându-se către Ernest, urmă: Ai dreptate, tinere. Munca este înfiorător de prost plătită. Eu n-am muncit în viaţa mea, ci doar am încercat să încânt auzul fariseilor – iar bietul de mine socoteam că le înfăţişez cuvântul Domnului!

— Şi, cu toate astea, aveam o avere de cinci sute de mii de dolari. Nu mi-am dat seama ce înseamnă o jumătate de milion de dolari până ce n-am văzut câţi cartofi, şi pâine, şi unt, şi carne se pot cumpăra cu suma asta. Şi am mai văzut încă ceva: am văzut că toţi cartofii, pâinea, untul şi carnea aceea erau ale mele şi totuşi eu nu muncisem ca să le produc. Atunci mi-am dat seama că alţii munciseră, le creaseră, dar pe urmă fuseseră jefuiţi de ele. Iar când am ajuns în mijlocul săracilor, i-am aflat acolo pe cei ce fuseseră jefuiţi şi i-am văzut îndurând foamea şi mizeria tocmai fiindcă alţii îi jefuiseră.

L-am rugat să ne vorbească iar despre cele ce făcuse el însuşi.

— Banii? I-am depus la mai multe bănci diferite, în fiecare loc sub alt nume. N-or să mi-i poată niciodată lua, fiindcă nu vor avea cum să dea de ei. Şi-s atât de preţioşi banii! Poţi cumpăra cu ei atât de multă mâncare! Până acum nu mi-am dat niciodată seama la ce pot sluji banii.

— Aş fi tare bucuros dacă am putea căpăta o parte din ei pentru propaganda noastră, observă Ernest cu interes. Ar aduce mult bine pe lume.

— Crezi? Întrebă episcopul. Eu n-am prea multă încredere în politică. De altminteri, tare mi-e teamă nu prea înţeleg treburile politice.

În chestiuni de felul ăsta Ernest se arăta deosebit de delicat. N-a mai pomenit nimic despre sugestia făcută episcopului, cu toate că ştia foarte bine greutăţile dureroase în care se zbătea partidul socialist din pricina lipsei de fonduri.

— De dormit dorm pe la hoteluri ieftine, continuă episcopul. Dar îmi e teamă, şi nu rămân niciodată multă vreme în acelaşi loc. Am închiriat şi două camere, una într-un cartier şi a doua la celălalt capăt al oraşului, amândouă în case de muncitori. E o treabă cam extravagantă, recunosc, dar e necesară. Răscumpăr în parte cheltuielile gătindu-mi singur, deşi uneori mai mănânc câte ceva şi prin birturi ieftine. Am făcut şi o descoperire. Tamale127 e o mâncare excelentă, mai ales seara târziu, când începe să se facă răcoare. Atâta doar că e cam scumpă, dar am găsit un loc unde capăt trei porţii pentru zece cenţi. Nu-i tot atât de gustoasă ca în alte părţi, dar te încălzeşte de minune.

Şi aşa, datorită dumitale, mi-am găsit eu rostul pe lume, tinere. E rostul pe care mi l-a menit Dumnezeu. Atunci se uită către mine şi privirile îi scăpărară. M-ai găsit hrănind oile Domnului, nu-i aşa? Nu mă îndoiesc că toţi veţi şti să-mi păstraţi taina.

Vorbea cu destulă nepăsare, dar în spatele cuvintelor se ghicea o teamă fără margini. A făgăduit să ne mai viziteze. Dar o săptămână mai târziu am citit în ziare despre cazul nenorocit al episcopului Morehouse, care fusese internat în ospiciul Napa şi pentru a cărui însănătoşire mai existau încă speranţe. Zadarnic am încercat să-l vedem şi degeaba ne-am străduit să provocăm o anchetă în cazul episcopului ori cel puţin să obţinem ca el să fie din nou examinat de medici. Nici măcar n-am putut afla despre el altceva în afara mereu repetatelor asigurări că nu s-a pierdut încă orice speranţă de însănătoşire.

— Cristos l-a îndemnat pe tânărul bogat să vândă tot ce are, observă Ernest cu amărăciune. Episcopul i-a ascultat îndemnul şi a ajuns în casa de nebuni. De la Cristos şi până astăzi vremurile s-au schimbat. Astăzi un bogat care-şi împarte averea săracilor e nebun. În privinţa asta nu încape nici o îndoială. Aşa a hotărât societatea, şi gata!

Capitolul XIII.

GREVA GENERALĂ.

Bineînţeles că Ernest a fost ales în Camera Reprezentanţilor datorită marelui avânt către socialism arătat de mase în toamna lui 1912. Unul dintre principalii factori care au contribuit la succesul electoral al socialiştilor a fost distrugerea lui Hearst128. Pentru plutocraţie a fost o treabă uşoară. Ca să asigure apariţia diverselor sale publicaţii, Hearst cheltuia optsprezece milioane de dolari pe an, bani pe care îi primea îndărăt, sporiţi, de la clasele de mijloc, drept plată pentru reclamele publicate în ziare. Întreaga lui forţă financiară se baza pe clasa de mijloc, căci trusturile nu se foloseau de reclamă.129 Pentru a-l distruge pe Hearst nu era deci nevoie decât să-l lipseşti de reclame.

Clasa de mijloc nu fusese distrusă în întregime. Scheletul, ceea ce avusese ea mai viguros, rămăsese, dar era lipsit de orice putere. Micii industriaşi şi negustorii care totuşi supravieţuiseră se aflau între timp la discreţia plutocraţiei, fiind lipsiţi cu totul de independenţă politică ori economică. Nu e deci de mirare că, la cea dintâi poruncă a plutocraţiei, toţi au încetat să mai publice reclame în ziarele lui Hearst.

Hearst a luptat cu bravură. A continuat să scoată ziarele, suportând o pierdere de un milion şi jumătate de dolari pe lună şi publicând mai departe reclamele pentru care nimeni nu-i mai plătea. Din nou plutocraţia a dat o poruncă, iar micii industriaşi şi negustori l-au bombardat pe Hearst cu o ploaie de notificări, prin care îi cereau să nu mai publice vechile reclame pentru întreprinderile lor, Hearst nu i-a luat în seamă. S-au emis ordonanţe judecătoreşti pentru a-l opri să mai publice reclamele. Tot nu s-a supus. Atunci a

fost condamnat la şase luni de închisoare pentru dispreţ arătat tribunalului prin nesupunere la ordonanţele sale, iar financiarmente a fost dus la faliment prin nenumărate condamnări la daune. Nu-i mai rămânea nici o speranţă. Plutocraţia îl condamnase şi avea la dispoziţie întreg aparatul judecătoresc ca să-şi aducă la îndeplinire sentinţa. O dată cu Hearst a fost distrus şi partidul democrat, pe care nu de multă vreme ajunsese să-l domine.

După distrugerea lui Hearst şi a partidului democrat, nu le mai rămâneau partizanilor săi decât două soluţii: sau să adere la partidul socialist, sau să se alăture partidului republican. Aşa s-a făcut că noi, socialiştii, am cules roadele propagandei pseudo-socialiste a lui Hearst, fiindcă cei mai mulţi dintre partizanii săi au trecut de partea noastră.

Ruinarea fermierilor, organizată cam tot în vremea aceea, ar fi avut drept urmare sporirea şi mai considerabilă a voturilor noastre dacă n-ar fi existat apariţia vremelnică şi total inutilă a Ligii fermierilor. Ernest şi ceilalţi conducători socialişti au luptat din răsputeri pentru a-i atrage pe fermieri, dar deshumarea presei şi editurilor socialiste constituia o piedică mult prea mare, iar propaganda de la om la om nu fusese încă pusă la punct. Din aceste pricini, politicieni de soiul domnului Calvin, ei înşişi foşti fermieri, dar de multă vreme ruinaţi, au reuşit să-i atragă pe fermieri şi să abată forţa lor politică pe un făgaş care nu ducea nicăieri.

— Bieţii fermieri, a spus într-un rând Ernest, râzând şi totuşi plin de furie. De-acum or să joace exact aşa cum le vor cânta trusturile.

Şi iată că astăzi chiar asta este situaţia. Cele şapte trusturi uriaşe, lucrând în bună înţelegere, au pus în comun enormele lor profituri şi au creat un gigantic trust agricol. Companiile de cale ferată, care dictau tarifele de transport, dimpreună cu bancherii şi agenţii de bursă, care dictau preţurile, avuseseră de multă vreme grija să-i înglodeze pe fermieri în datorii. Bancherii şi toate trusturile financiare

împrumutaseră încă de mai înainte uriaşe sume de bani fermierilor, îi aveau deci prinşi cu totul în năvod şi nu le mai rămânea decât să-i tragă pe uscat. Ceea ce a şi făcut trustul agricol.

Criza din 1912 pricinuise încă de mai înainte scăderi de preţuri dezastruoase pe piaţa agricolă, Trustul avu deci grijă să coboare preţurile la un nivel ruinător pentru fermieri, în vreme ce Căile Ferate, fixând tarife exorbitante, îi lichidă economiceşte. În felul acesta fermierii au fost siliţi să contracteze mereu alte împrumuturi, fără a fi în stare să plătească ceva din cele vechi. A urmat după aceea o mare campanie de executări silite, mobiliare şi imobiliare. Fermierii şi-au abandonat pur şi simplu pământurile în mâna trustului. Nici n-ar fi avut altceva de făcut. Iar după ce au predat pământul, s-au angajat în slujba trustului agricol ca vechili, supraveghetori sau chiar simpli muncitori. Pentru munca lor primeau salariu. Din mici proprietari deveniseră deci în fapt şerbi, robi legaţi de pământ prin salariul care reprezenta unica lor sursă de existenţă. Nu puteau să-şi părăsească stăpânii, fiindcă stăpânii lor alcătuiau plutocraţia; nu puteau să plece la oraş, deoarece şi acolo tot plutocraţii erau stăpâni. Nu aveau decât o unică ieşire: să se desprindă de pământ şi să devină vagabonzi, adică, într-un cuvânt, să moară de foame. Dar nici în privinţa asta nu fură lăsaţi de capul lor: se promulgară legi aspre împotriva vagabondajului, iar legile fură puse în aplicare cu toată stricteţea.

Bineînţeles că ici şi colo câte un, fermier, sau chiar grupuri de fermieri reuşiseră să scape de expropriere datorită unor împrejurări excepţionale. Aceştia reprezentau însă cazuri cu totul izolate şi lipsite de însemnătate, iar de altminteri au fost şi ei prinşi în năvod anul următor.130

Şi astfel ajunsesem, către toamna anului 1912, în situaţia ca toţi fruntaşii socialişti, cu excepţia lui Ernest, să considere că venise sfârşitul regimului capitalist. Ţinând seama de adâncimea crizei şi de uriaşul număr al şomerilor,

de ruinarea fermierilor şi a claselor de mijloc, de înfrângerea hotărâtoare şi generală a sindicatelor muncitoreşti, socialiştii erau realmente îndreptăţiţi să creadă că ceasul de pe urmă al capitalismului sunase şi că sosise momentul să arunce mănuşa în obrazul plutocraţiei.

Vai, cât de grav subapreciam forţele duşmanului! Socialiştii proclamau pretutindeni certitudinea victoriei lor electorale, invocând faptele incontestabile ce caracterizau situaţia. Plutocraţia a acceptat provocarea. Şi tot ea, plutocraţia, cumpănind lucrurile aşa cum trebuie, ne-a învins, spărgându-ne unitatea şi dezbinându-ne forţele. Plutocraţia, prin agenţii ei secreţi, a început să strige în gura mare că socialiştii ar fi atei şi că nu ar avea nimic sfânt; plutocraţia a fost aceea care a avut putinţa să cheme într-ajutor clerul diferitelor confesiuni, şi în special pe cel catolic, răpindu-ne astfel votul unui număr de muncitori. De asemenea, tot plutocraţia a fost aceea care, prin agenţii ei secreţi, bineînţeles, a încurajat Liga fermierilor şi a ajutat-o să capete oarecare influenţă chiar la oraşe, printre membrii muribundei clase de mijloc.

Cu toate astea, socialiştii au repurtat mari succese. Dar în locul unei victorii electorale hotărâtoare, care ne-ar fi asigurat cele mai înalte posturi de comandă şi majoritatea în toate adunările legislative, ne-am trezit în minoritate. Este adevărat că am câştigat cincizeci de locuri în Congres, dar în primăvara lui 1913, când cei cincizeci de congressmeni s-au prezentat în incintă, şi-au dat seama că practic nu aveau nici o putere. Au fost totuşi privilegiaţi faţă de aleşii Ligii fermierilor, care câştigaseră puterea în douăsprezece state, dar cărora în primăvară nu li s-a îngăduit să-şi ia în primire posturile respective. Cei care deţineau puterea au refuzat să cedeze locul, iar tribunalele erau în mâna oligarhiei. Numai că am luat-o înaintea întâmplărilor. Trebuie deci să mă întorc puţin îndărăt şi să vorbesc despre tulburările din iarna lui 1912.

Criza avusese drept urmare o uriaşă scădere a consumului de mărfuri din ţară. Muncitorii, rămaşi fără lucru, nu mai primeau salariu şi deci nu aveau cu ce să cumpere. Rezultatul a fost că plutocraţia s-a trezit cu surplusuri de mărfuri mai mari ca niciodată şi pe care era silită să le plaseze în străinătate, iar pentru ducerea la bun sfârşit a giganticelor sale planuri avea nevoie de foarte mulţi bani. Datorită disperatelor eforturi depuse pentru a-şi desface mărfurile pe piaţa mondială, plutocraţia a ajuns la o puternică ciocnire de interese cu Germania. Ciocnirile de interese economice duc de obicei la războaie, iar cazul acesta n-a făcut excepţie de la regulă. Stăpânii Germaniei s-au pregătit deci de război, acelaşi lucru făcându-l şi Statele Unite.

Norii negri şi ameninţători ai războiului acopereau cerul. Situaţia purta în ea germenii unei catastrofe mondiale, căci în toată lumea era criză şi peste tot aveau loc mişcări muncitoreşti, iar clasa de mijloc era pe cale de dispariţie, existau armate uriaşe de şomeri, pe piaţa economică mondială se ciocneau interese felurite şi pretutindeni se făceau auzite zgomotele surde ale revoluţiei sociale.131

Oligarhia dorea război cu Germania dintr-o serie întreagă de motive. Ea n-ar fi avut decât de câştigat cu ocazia tuturor schimbărilor, a reîmpărţirii rolurilor pe arena internaţională şi a încheierii de noi tratate şi alianţe determinate de un război. Dar, înainte de orice, se gândea desigur la faptul că un război ar fi consumat bună parte din prisosul de mărfuri existente în numeroase ţări, ar fi decimat armatele de şomeri şi ar fi dat oligarhiei răgaz să răsufle şi să poată întocmi şi pune în practică noi planuri. Un astfel de război i-ar fi putut aduce stăpânirea întregii pieţe mondiale. De asemenea, un astfel de război ar fi justificat şi crearea unei mari armate permanente, care n-ar mai fi trebuit niciodată demobilizată, şi ar fi permis poate ca în minţile oamenilor lozinca: „America împotriva

Germaniei” să înlocuiască lozinca: „Socialismul împotriva oligarhiei”.

Şi, într-adevăr, războiul ar fi împlinit toate aşteptările oligarhiei, daca pe lume n-ar fi existat socialiştii. În cele patru cămăruţe ale noastre din Pell Street a avut loc o şedinţă secretă a conducătorilor socialişti din statele apusene ale ţării, în cadrul ei luându-se în primul rând în discuţie problema atitudinii pe care urmau s-o adopte socialiştii. Nu era prima dată când noi, socialiştii, ne opuneam categoric războiului132, dar pentru prima oară am făcut acest lucru în Statele Unite. În urma şedinţei noastre secrete am luat legătura cu conducerea centrală, şi nu mult după asta telegramele cifrate treceau Atlanticul de la noi către Biroul Internaţionalei133, şi de acolo îndărăt către noi.

Socialiştii germani se declarau gata să acţioneze împreună cu cei din America. Partidul Socialist din Germania număra peste cinci milioane de membri, din care mulţi erau încadraţi în armata permanentă şi, în plus, întreţinea relaţii strânse cu sindicatele muncitoreşti. În amândouă ţările socialiştii se declarară răspicat împotriva războiului şi ameninţară cu greva generală. Între timp începură să se pregătească serios pentru această acţiune. Ba, mai mult decât atât, partidele revoluţionare din toate ţările au proclamat în mod deschis lozinca socialistă potrivit căreia pacea între popoare trebuia apărată prin orice mijloace, mergând până la răscoală şi răsturnarea propriului guvern.

Greva generală care a urmat a fost cea mai mare victorie câştigată de noi, socialiştii americani.

La 4 decembrie ambasadorul american de la Berlin a fost rechemat. În aceeaşi noapte o flotă germană a atacat prin surprindere Honolulu, scufundând trei crucişătoare şi un vas de coastă şi bombardând totodată oraşul. A doua zi Statele Unite şi Germania şi-au declarat război una alteia, iar peste o singură oră socialiştii au declarat greva generală în ambele state.

Pentru prima oară kaizerul Germaniei a avut de înfruntat oamenii simpli din împărăţia lui, oamenii aceia care făceau ca treburile să meargă, şi fără de care el nu ar mai fi avut ce stăpâni. Elementul nou al situaţiei stătea în faptul că revolta acelor oameni era pasivă. Nu porniseră la asalt. Nu făceau nimic. Dar, nefăcând nimic, îl legau de mâini pe stăpânitorul lor. Ce n-ar fi dat el să aibă prilejul de a-şi asmuţi sângeroşii câini de pază împotriva proletariatului răsculat! Dar un astfel de prilej nu i se oferea. N-avea cum să-şi asmuţă dulăii; nici cum să-şi mobilizeze armata şi s-o trimită la război; nici cum să-şi pedepsească supuşii îndărătnici. În toată împărăţia lui nu se mişca nici măcar o rotiţă. Nici un tren nu luneca pe şine, nici un fel de mesaj nu mai alerga pe sârme, fiindcă telegrafiştii şi muncitorii de la căile ferate părăsiseră munca o dată cu tot restul populaţiei.

În Statele Unite lucrurile se petreceau la fel ca în Germania. Proletariatul american organizat învăţase în sfârşit lecţia. Înfrânte în mod decisiv pe propriul lor teren de luptă, sindicatele părăsiseră acest teren şi trecuseră pe tărâmul luptei politice, alături de socialişti, căci greva generală era o grevă politică. De altminteri, sindicatele fuseseră în asemenea grad zdrobite, încât nici nu aveau de ce sta în cumpănă şi răspunseseră chemării la grevă generală în disperare de cauză. Milioane de muncitori aruncau uneltele şi părăseau lucrul. În fruntea tuturor se aflau muncitorii mecanici. Încă nu li se închiseseră rănile, sindicatul lor păruse distrus o dată pentru totdeauna, dar iată-i acum pornind din nou la luptă, alături de tovarăşii lor din industria de prelucrare a metalelor.

Până şi muncitorii necalificaţi şi neorganizaţi părăsiseră lucrul. Greva imobilizase ţara întreagă. Pe lângă asta, femeile se dovediră cele mai înfocate sprijinitoare ale grevei generale şi făcură front comun împotriva războiului, căci nu voiau să-şi trimită bărbaţii la moarte. De asemenea, ideea grevei generale a cuprins masele, căci era o idee

contagioasă. Copiii nu s-au mai prezentat la scoală, profesorii, care totuşi ar fi vrut să-şi continue activitatea, se văzură nevoiţi să părăsească sălile de clasă cu totul pustii. Greva generală îmbrăcă aspectul unei mari serbări naţionale. În acelaşi timp, ideea solidarităţii muncitoreşti, concretizată în acest chip, aţâţa imaginaţia tuturor. În definitiv, nimeni nu înfrunta nici o primejdie angajându-se în acest joc gigantic şi poznaş. Când toţi aveau aceeaşi vină, cum ar fi putut fi pedepsit careva?

Statele Unite erau paralizate. Nimeni nu ştia ce se întâmplă pe lume. Ziare nu mai apăreau, scrisorile şi telegramele nu se mai expediau. Fiece sat, fiece oraş se afla într-o stare de completă izolare, care te-ar fi făcut să crezi că între el şi restul lumii se întinde o pădure virgină de zeci de mii de mile pătrate. Din această pricină restul lumii parcă încetase să mai existe. Starea asta de lucruri se prelungi o săptămână încheiată.

La San Francisco nu ştiam nici măcar ce se petrece pe celălalt mal al golfului, la Oakland sau Berkeley. Efectul produs asupra nervilor era straniu şi deprimant. S-ar fi părut că un important element cosmic încetase să mai funcţioneze. Pulsul întregii ţări se oprise, iar naţia întreagă parcă îşi dăduse ultima suflare. Nu se mai auzea uruit de camioane şi nici şuierat de sirenă, nici zumzet electric, nici tramvaie străbătând în goană străzile şi nici strigătele vânzătorilor de ziare; nu mai existau decât făpturi care, la mari intervale, se furişau ca nişte fantome, ele însele speriate şi parcă smulse din realitate de tăcerea încremenită ce stăruia pretutindeni.

În acea săptămână a tăcerii oligarhia a primit o lecţie din care a tras multe învăţăminte. Greva generală fusese un avertisment. Aşa ceva nu trebuia să se mai repete niciodată. Iar oligarhia avea să aibă grijă ca într-adevăr să nu se repete La sfârşitul săptămânii, după cum se stabilise de mai înainte, telegrafiştii din Germania şi Statele Unite au reluat lucrul. Cu ajutorul lor, conducătorii socialişti din amândouă

ţările au prezentat un ultimatum guvernelor. Războiul trebuia oprit, sau, dacă nu, greva generală avea să continue. N-a fost nevoie de multă vreme pentru a se ajunge la o înţelegere. Starea de război a încetat, şi populaţia ambelor ţări s-a întors la lucru.

O dată cu reluarea relaţiilor paşnice s-a încheiat o alianţă între Germania şi Statele Unite. În realitate, era o alianţă între împărat şi oligarhie, în scopul luptei unite împotriva duşmanului comun – proletariatul revoluţionar din ambele state. Mai târziu, tot oligarhia a rupt în mod perfid această alianţă, atunci când socialiştii germani s-au sculat şi au alungat de pe tron pe stăpânitorul setos de sânge. De altminteri, tocmai acesta era şi scopul urmărit de oligarhia americana – distrugerea principalului concurent de pe piaţa mondială. Odată ce-l zvârliseră de pe tron pe împărat, germanii nu mai aveau nevoie să-şi desfacă prisosul de mărfuri în străinătate. Prin însăşi esenţa regimului socialist, poporul german avea să consume tot ce producea. Bineînţeles că urma să facă totuşi comerţ cu mărfurile pe care le producea, schimbându-le pe altele pe care nu le putea produce, ceea ce însemna cu totul altceva decât desfacerea unor prisosuri pe care nu le-ar fi putut consuma.

— Pun rămăşag că oligarhia îşi va găsi justificare, spuse Ernest în clipa când aflarăm că oligarhia nu îşi respectase obligaţia de a veni în ajutorul împăratului german. Ca de obicei, va socoti că a procedat bine.

Şi bineînţeles că oligarhia şi-a justificat în mod public trădarea, afirmând că făcuse acest act pentru binele poporului american, de a cărui interese se îngrijea cu atâta osârdie. În acest fel alungase de pe piaţa mondială detestatul rival şi ne crease posibilitatea de a desface surplusul nostru de mărfuri.

— Culmea batjocurii – a subliniat Ernest – este tocmai aceea că suntem atât de neajutoraţi, încât asemenea imbecili au cu adevărat putinţa să conducă treburile noastre! Ne-au dat posibilitatea să vindem mai mult în

străinătate, ceea ce înseamnă că vom fi siliţi să consumăm şi mai puţin în ţară.

Capitolul XIV.
ÎNCEPUTUL SFÂRŞITULUI.

Încă din ianuarie 1913, Ernest şi-a dat limpede seama de adevărata tendinţă a evenimentelor, dar n-a reuşit să-i facă şi pe tovarăşii lui să întrevadă primejdia Călcâiului de fier, pe care el o vedea desemnându-se tot mai ameninţătoare. Tovarăşii săi erau prea siguri de ei, iar evenimentele se succedau cu prea mare rapiditate către punctul culminant. În treburile mondiale interveniseră schimbări importante. Oligarhia americană ajunsese practic stăpână pe piaţa mondială, şi zeci de ţări se vedeau alungate de pe piaţă, rămânând cu enorme surplusuri de mărfuri, pe care nu le puteau consuma şi nici n-aveau cui le vinde. Tuturor acestor ţări nu le mai rămânea altă soluţie în afară de o reorganizare social-economică, căci le era cu neputinţă să rămână mai departe la sistemul datorită căruia surplusurile de mărfuri se îngrămădeau neîncetat. În ceea ce le privea, sistemul capitalist se dovedise complet falimentar.

Pentru ţările acestea, reorganizarea a îmbrăcat forma revoluţiei. Pretutindeni domnea confuzia şi violenţa, se prăbuşeau guverne şi instituţii. Pretutindeni, cu excepţia a două sau trei ţări, stăpânii capitalişti de odinioară luptau cu disperare pentru a-şi apăra avutul, dar puterea le era smulsă din mâini de către proletariatul revoluţionar. Se împlinise celebra previziune a lui Karl Marx: „Ceasul din urmă al proprietăţii private capitaliste a sunat. Expropriatorii sunt expropriaţi.”134 Şi de îndată ce guvernele capitaliste se prăbuşeau, se ridicau în locul lor state populare cooperatiste135, comunităţi bazate pe cooperarea întregului popor.

Din partea tovarăşilor noştri victorioşi din celelalte ţări primeam nenumărate mesaje: „De ce rămân în urmă Statele Unite?”, „La luptă, revoluţionari americani!”, „Ce se întâmplă cu America?” Dar noi nu puteam ţine pasul cu ei.

Oligarhia ne stătea în drum. Trupul ei diform, ca al unui monstru apocaliptic, ne închidea calea.

— Aşteptaţi până la primăvară, când ne vom lua în primire funcţiile, răspundeam noi. Atunci o să aveţi ce vedea.

Aici se ascundea secretul nostru. În cele din urma izbutisem să-i câştigăm de partea noastră pe cei din Liga fermierilor, şi în primăvară, 136 pe baza rezultatelor obţinute la alegerile din toamna precedentă, douăsprezece state aveau să treacă în puterea lor. Asta însemna că în cele douăsprezece state aveau să fie instituite imediat state populare cooperatiste. După aceea, restul avea să fie simplu.

— Şi ce se întâmplă dacă cei din Liga fermierilor nu reuşesc să-şi ocupe posturile? Întreba Ernest.

Tovarăşii lui îi răspundeau că e o cobe aducătoare de nenorociri.

Dar neputinţa de a prelua puterea nu era cea mai mare primejdie la care se gândea Ernest. Ceea ce prevedea el era dezertarea de la datorie a marilor sindicate şi formarea unor caste închise în rândurile muncitorilor.

— Ghent i-a învăţat pe oligarhi cum trebuie să procedeze, spunea Ernest. Pot pune rămăşag că şi-au făcut carte de căpătâi din lucrarea lui, Feudalismul mărinimos137.

Niciodată n-am să uit noaptea în care, după o discuţie aprinsă cu o seamă de conducători ai sindicatelor, Ernest s-a întors către mine şi mi-a spus cu tot calmul:

— Cu asta ni s-a hotărât soarta. Călcâiul de fier a învins. Sfârşitul e aproape.

Mica şedinţă din locuinţa noastră nu avea caracter oficial, Ernest însă, ca şi ceilalţi tovarăşi ai săi, se străduiau să capete din partea conducătorilor sindicali asigurarea că vor chema pe membrii organizaţiilor la grevă generală. Dintre conducătorii de faţă, O'Connor, preşedintele sindicatului mecanicilor, a fost cel dintâi care a refuzat să dea asemenea asigurări.

— Aţi văzut doar că, folosind vechile voastre metode de grevă economică şi boicot, n-aţi ajuns decât la o înfrângere nimicitoare, insistă Ernest.

O'Connor şi ceilalţi încuviinţară din cap.

— Aţi văzut de asemenea la ce rezultate putem ajunge recurgând la greva generală. Am împiedicat războiul cu Germania. Niciodată nu s-a văzut o mai strălucită manifestare a solidarităţii şi forţei muncitoreşti. Muncitorii pot să ajungă şi vor ajunge stăpânii lumii. Dacă veţi continua să luptaţi alături de noi, vom pune capăt domniei capitalismului. E singura voastră nădejde, iar ce vă rămâne în afară de asta ştiţi prea bine. Altă ieşire nu există. Orice aţi face, folosind vechile metode, nu vă aşteaptă decât înfrângerea, dacă nu din altă pricină, cel puţin din aceea că stăpânii au la dispoziţie justiţia.138

— O iei prea repede, răspunse O'Connor. Dumneata nu cunoşti toate soluţiile. Mai există şi altele.

— Ştim noi ce facem. Suntem sătui de greve, fiindcă numai din pricina lor am fost aproape nimiciţi. Dar nu cred că va mai fi vreodată nevoie să chemăm oamenii la grevă.

— Şi care e soluţia voastră? Întrebă Ernest fără înconjur.

O'Connor râse şi clătină din cap, apoi zise:

— Deocamdată îţi pot spune doar atât: până acum noi n-am dormit, iar în clipa de faţă nu visăm.

— Nădăjduiesc că nu e o soluţie despre care să vă fie teamă sau ruşine să vorbiţi, insistă Ernest, cu o notă de sfidare în glas.

— Cred că ştim noi mai bine ce-avem de făcut, fu răspunsul.

— După chipul în care înţelegi să te ascunzi, s-ar părea că nu e vorba de o treabă prea frumoasă, îi spuse Ernest, din ce în ce mai indignat.

— Am răspuns pentru faptele noastre cu sânge şi cu sudoare, şi la fel vom răspunde pentru tot ce va veni, replică O'Connor. Totdeauna e mai bine să-ţi vezi întâi de treburile tale, şi pe urmă să te îngrijeşti de ceilalţi.

— Dacă ţi-e teamă să arăţi soluţia la care v-aţi gândit, atunci dă-mi voie să ţi-o spun eu, izbucni Ernest, nemaiputându-se stăpâni. Vreţi să împărţiţi prada. Aţi pactizat cu duşmanul, asta aţi făcut! Aţi scos la mezat interesele muncitorilor, ale tuturor muncitorilor. Părăsiţi lupta ca nişte laşi ce sunteţi!

— Eu nu mai am nimic de spus, răspunse O'Connor încruntat. Continuu totuşi să cred că ne cunoaştem interesele mai bine decât le cunosc alţii.

— Şi nici nu vă pasă de soarta celorlalţi muncitori. Îi aruncaţi pur şi simplu în prăpastie.

— Eu nu mai am nimic de spus, repetă O'Connor, în afară de aceea că sunt preşedintele sindicatului mecanicilor şi că e de datoria mea să apăr interesele celor pe care-i reprezint. Am terminat.

Pe urmă, după ce conducătorii sindicatelor s-au retras, Ernest mi-a arătat cum aveau să se petreacă lucrurile. Vorbea cu liniştea şi reculegerea care urmează după înfrângere.

— Socialiştii obişnuiau să prevestească plini de entuziasm că va veni ziua în care proletariatul organizat, înfrânt pe tărâmul luptei economice, va trece la lupta politică. Şi, într-adevăr, Călcâiul de fier a zdrobit sindicatele în lupta economică, împingându-le astfel către lupta politică; dar iată că această întorsătură, în loc să fie îmbucurătoare pentru noi, pare să prevestească noi necazuri. Călcâiul de fier a ştiut să tragă toate învăţămintele. Ne-am arătat puterea prin greva generală, iar ei au avut grijă să ia măsuri ca greva generală să nu se mai repete.

— Dar cum au făcut asta? Am întrebat eu.

— Pur şi simplu acordând subvenţii marilor sindicate. De aceea marile sindicate nu vor mai lua parte la greva generală. Prin urmare, nu vom mai avea o grevă generală.

— Însă nici Călcâiul de fier nu va putea susţine la nesfârşit o acţiune atât de costisitoare.

— O! Nu-ţi fie teamă. N-au acordat subvenţii tuturor sindicatelor. Nici nu era nevoie de-atâta cheltuială. Iată ce se va întâmplă: se vor mări salariile şi se vor reduce orele de muncă pentru feroviari, mecanici, strungari, turnători, precum şi pentru alte categorii de muncitori calificaţi din industria metalurgică. În toate sindicatele despre care vorbesc se vor crea muncitorilor condiţii privilegiate. Un loc în aceste sindicate va ajunge să însemne un fel de loc în rai.

— Tot nu înţeleg, am obiectat eu. Dar cu muncitorii din celelalte sindicate ce-o să se întâmple? Din ce mi-ai spus, văd că majoritatea sindicatelor rămân pe din afară, căci nu fac parte din acest grup.

— Toate celelalte sindicate vor fi desfiinţate. Nu-ţi dai seama că muncitorii de la căile ferate, mecanicii, strungarii şi celelalte categorii de muncitori calificaţi din industria metalurgică îndeplinesc toate muncile esenţiale pentru civilizaţia noastră industrială? Sigur fiind de supunerea acestora, Călcâiul de fier îşi poate permite să le râdă în nas tuturor celorlalţi muncitori. Fierul, oţelul, cărbunele, maşinile şi transporturile formează coloana vertebrală a întregii industrii.

— Dar minerii? Am întrebat eu. În minele de cărbuni lucrează aproape un milion de mineri.

— Minerii sunt muncitori aproape fără calificare. Ei nu contează. Salariile lor vor scădea, iar orele lor de muncă vor spori. Vor ajunge şi ei sclavi, ca noi toţi ceilalţi, şi vor fi târâţi în noroi. Vor fi siliţi să muncească, întocmai aşa cum sunt siliţi astăzi fermierii să muncească pentru stăpânii care le-au răpit pământurile. La fel se vor petrece lucrurile cu toate celelalte sindicate care nu vor fi incluse în grupul restrâns alcătuit de oligarhie. Vei avea ocazia să le vezi clătinându-se şi căzând în ţăndări, iar membrii lor vor ajunge robi, mânaţi la muncă de stomacurile goale şi de legile stăpânilor.

Ştii ce-o să se întâmple cu Farley139 şi spărgătorii lui de grevă? Să-ţi spun eu. Profesia de spărgător de grevă va

dispărea, fiindcă nu vor mai fi greve. În loc de greve, vom vedea răscoale ale sclavilor. Farley şi banda lui vor fi înălţaţi la rangul de vătafi de sclavi. O! Bineînţeles că nu aşa or să-i spună; va fi numit păzitor al legilor, adică va supraveghea aplicarea legii care va institui munca forţată. Trădarea asta a marilor sindicate nu face decât să lungească lupta. De-acum nimeni nu mai poate spune unde şi când va triumfa revoluţia.

— Dar, în faţa unei cârdăşii atât de puternice cum este cea dintre oligarhie şi marile sindicate, mai are cumva vreun rost să crezi că revoluţia va triumfa totuşi vreodată? Întrebai eu. Cârdăşia asta n-o să dureze în veci?

Ernest clătină din cap.

— Una dintre tezele noastre fundamentale este aceea că orice sistem bazat pe clase ori caste conţine în sine germenele viitoarei lui descompuneri. Dar cum ar fi posibil ca un sistem bazat pe clase să nu genereze caste? Călcâiul de fier nu va putea împiedica acest proces, iar până la urmă castele vor distruge Călcâiul de fier. În sânul oligarhiei au şi apărut castele; mai rămâne doar ca ele să ia naştere şi în sânul sindicatelor privilegiate. Călcâiul de fier va face uz de întreaga-i putere pentru a împiedica acest proces, dar îi va fi peste putinţă.

Printre membrii sindicatelor privilegiate se află floarea muncitorimii americane. Sunt oameni tari, pricepuţi. Au ajuns membri în aceste sindicate luptând pentru locuri, în concurenţă cu ceilalţi. Orice muncitor de nădejde din Statele Unite va fi stăpânit de ambiţia de a ajunge membru într-un sindicat privilegiat. Oligarhia va încuraja asemenea ambiţii şi concurenţa ce va rezulta de aici. Iată deci în ce fel oameni de mâna întâi, care altminteri ar fi putut deveni revoluţionari, vor fi abătuţi de pe calea revoluţiei, iar forţa lor folosită pentru sprijinirea oligarhiei.

Pe de altă parte, castele muncitoreşti, adică membrii sindicatelor privilegiate se vor strădui să transforme organizaţiile lor în clanuri închise. Şi vor izbuti. Calitatea de

membru al castelor muncitoreşti va deveni ereditară. Feciorii vor urma taţilor, şi în felul acesta va fi oprit orice aport de forţă proaspătă din acel etern rezervor de forţă care este poporul. Asta va însemna decăderea castelor muncitoreşti, care, până în cele din urmă, vor deveni mereu mai slabe. În acelaşi timp, ca instituţie, castele vor deveni vremelnic atotputernice, ajungând să joace un rol asemănător cu cel al pretorienilor care păzeau palatul imperial din vechea Romă. Vor avea loc însă revoluţii de palat, în urma cărora castele muncitoreşti vor lua în mână frâiele puterii. După aceea se vor produce contrarevoluţii de palat ale oligarhiei, frânele statului trecând în mâinile acesteia, pentru ca, după puţin, să fie reluate de castele muncitoreşti. Dar, în vremea asta, procesul de decădere a castelor îşi va urma cursul, aşa fel încât până la urmă poporul va ajunge să-şi cucerească drepturile.

Ernest a schiţat această prefigurare a unei lente evoluţii sociale în momentele celei mai adânci depresiuni, pe care i-o pricinuise marea trădare a sindicatelor. În privinţa asta niciodată n-am fost de acord cu el, iar astăzi, când stau şi scriu aceste rânduri, cred cu şi mai multă convingere că nu avea dreptate. Căci iată, astăzi chiar, cu toate că Ernest nu mai este, ne aflăm în pragul revoluţiei, care va mătura de pe pământ toate oligarhiile. Totuşi, am înfăţişat aici prorocirea lui Ernest, pentru că îi aparţine lui. Deşi a crezut în ea, a luptat ca un gigant împotrivă-i, el fiind acela care, mai mult decât orice alt muritor, a făcut posibilă revoluţia, ce nu mai aşteaptă acum decât un semn pentru a izbucni.140

— Dar dacă oligarhia va dăinui, l-am întrebat eu în seara aceea, ce se va întâmplă cu uriaşele profituri pe care le vor realiza an de an?

— Vor trebui cheltuite într-un fel, răspunse el. Poţi avea toată încrederea că oligarhia va găsi ea o cale. Vor fi construite şosele minunate. Se va ajunge la realizări măreţe în ştiinţă şi mai ales în artă. După ce oligarhii vor fi izbutit

să subjuge complet poporul, vor avea destul timp şi pentru alte lucruri. Vor deveni adoratori ai frumuseţii, vor începe să îndrăgească artele. Sub conducerea lor şi fiind foarte bine răsplătiţi, vor trudi artiştii. De aici va rezulta o artă cu adevărat mare, fiindcă artiştii nu vor mai fi siliţi, ca până mai ieri, să se conformeze preferinţelor burgheze ale clasei de mijloc141. Va fi o artă cu adevărat măreaţă, te rog să mă crezi, şi ca din pământ vor apărea oraşe-minune, pe lângă care oraşele din vremile vechi vor părea mizere şi de prost-gust. În asemenea oraşe vor sălăşlui oligarhii, şi aici se vor închina ei frumosului.142

În felul acesta profiturile vor fi consumate, în vreme ce muncitorii vor duce tot greul muncii, înălţarea unor măreţe edificii şi ridicarea de oraşe gigantice va da muncitorilor de rând posibilitatea să câştige doar nişte biete salarii de foamete, căci profiturile uriaşe vor duce la uriaşe cheltuieli, iar oligarhia va construi pentru mii de ani, da, pentru zece mii de ani. Vor construi aşa cum nici n-au visat vreodată să construiască egiptenii sau babilonienii; iar după ce oligarhia va dispărea de pe faţa pământului, şoselele şi oraşele lor minune vor rămâne pentru vremea frăţiei muncitorilor, pentru ca muncitorii să circule pe şosele, şi să locuiască în oraşele-minune.143

Toate acestea oligarhia le va face pentru că nu va avea altă ieşire. Folosirea profiturilor va îmbrăca forma acestor mari lucrări, tot aşa după cum vechile clase stăpânitoare din Egiptul de odinioară au folosit surplusurile jefuite din munca poporului înălţând temple şi piramide. Sub domnia oligarhiei va prospera nu tagma preoţească, ci tagma artiştilor, iar în locul clasei negustorilor burghezi ruinaţi se vor închega castele muncitoreşti. Şi la picioarele lor se va căsca abisul, în care va flămânzi şi va putrezi, ros de boli, continuând totuşi să se prăsească fără încetare, poporul de rând, adică imensa majoritate a oamenilor. Dar până la sfârşit, nimeni nu poate spune în ce zi anume, poporul se va ridica din acest abis; castele muncitoreşti şi oligarhia se vor

prăbuşi; iar pe urmă, în fine, după strădanii de veacuri, va veni şi vremea omului simplu. Am crezut că voi apuca ziua aceea; acum însă ştiu că n-o voi vedea niciodată!

A tăcut o clipă, m-a privit, şi pe urmă a adăugat:

— Dezvoltarea socială e exasperant de lentă, nu-i aşa, iubito?

Braţele mele îl înlănţuiră, şi capul lui se odihni la pieptul meu.

— Cântă-mi un cântec de leagăn, murmură Ernest alintându-se. Am avut un coşmar pe care vreau să-l uit.

Capitolul XV.

ULTIMELE ZILE.

Schimbarea atitudinii oligarhiei faţă de sindicatele privilegiate a devenit de domeniul public către sfârşitul lui ianuarie 1913. Ziarele au publicat ştiri cu privire la o nemaicunoscută până atunci mărire a salariilor şi la reducerea orelor de muncă pentru anumite categorii de salariaţi ai căilor ferate şi din industria metalurgică, pentru mecanici, strungari şi alţii. Dar prin asta nu se dădea în vileag adevărul întreg. Oligarhia nu îndrăznea să îngăduie dezvăluirea întregului adevăr. În realitate salariile crescuseră într-o măsură mult mai mare, iar privilegiile erau şi ele cu mult mai importante. Toate acestea rămâneau secrete, dar secretele sfârşesc totdeauna prin a fi cunoscute de toată lumea. Membrii sindicatelor privilegiate împărtăşeau soţiilor taina, iar ele bineînţeles că flecăreau, aşa încât foarte curând toţi muncitorii au aflat ce se întâmplase.

De altminteri, situaţia de acum nu era decât o dezvoltare logică a politicii de „împărţire a prăzii”, cunoscută încă din veacul al XIX-lea. În cadrul ascuţitelor lupte dintre patroni şi muncitori, se încercase şi metoda aşa-zisei „participări la beneficii”.

Metoda aceasta însemna de fapt că domnii capitalişti se străduiau să-i domolească pe muncitori acordându-le o oarecare participare la beneficii. Dar privită ca sistem,

„participiparea la beneficii” era ceva absurd şi cu neputinţă de realizat. În condiţiile înverşunatei lupte economice, ea nu putea da rezultate decât în cazuri izolate, căci dacă participarea la beneficii ar fi fost extinsă la toată muncitorimea şi la întreg patronatul, situaţia ar fi rămas neschimbată şi capitaliştii n-ar mai fi tras nici un folos.

Şi astfel din ideea utopică a participării la beneficii s-a născut aceea foarte practică a împărţirii prăzii. Lozinca sub care acţionau sindicatele cele mai puternice era: „Daţi-ne salarii mai mari şi aruncaţi diferenţa în spinarea consumatorilor”. În cazuri izolate, această politică egoistă a avut succes. Sporul lor de câştig trecut în spinarea consumatorilor însemna de fapt împovărarea marii mase a muncitorilor neorganizaţi şi a membrilor din sindicatele mai slabe. Şi, într-adevăr, muncitorii din această categorie au ajuns să plătească de fapt salariile mărite încasate de fraţii lor mai puternici, membri în sindicatele care dobândiseră o situaţie privilegiată, de monopol. În felul acesta formula a fost aplicată pe scară foarte largă, prin cârdăşia dintre oligarhie şi sindicatele privilegiate.144

De îndată ce trădarea până atunci necunoscută a sindicatelor privilegiate a ajuns de domeniul public, masa muncitorilor a început să murmure şi să protesteze. Imediat după asta, sindicatele privilegiate s-au retras din organizaţiile internaţionale şi au rupt toate legăturile cu celelalte organizaţii muncitoreşti. Apoi s-au iscat tulburări şi acte de violenţă. Membrii sindicatelor privilegiate au fost înfieraţi ca trădători, iar în cârciumi sau în localurile de noapte, pe stradă ori la locul de muncă, de fapt pretutindeni, erau atacaţi şi bătuţi de tovarăşii pe care îi trădaseră în chip atât de josnic.

Au fost multe capete sparte şi multe pierderi de vieţi omeneşti. Nici un membru al sindicatelor privilegiate nu se putea socoti în siguranţă, şi de aceea se văzură nevoiţi să se adune în grupuri şi numai astfel să se ducă la lucru sau să se întoarcă de acolo acasă. Mergeau totdeauna numai prin

mijlocul străzilor, fiindcă pe trotuare riscau oricând să fie uciși cu pietre sau cărămizi, aruncate de la ferestre ori de pe acoperișuri. Li s-a îngăduit să poarte arme, şi autorităţile i-au apărat pe toate căile. Cei vinovaţi de a se fi atins de ei erau condamnaţi la ani grei de închisoare, în închisori fiind supuşi unui tratament neînchipuit de barbar. Nimeni, în afara celor ce făceau parte din sindicatele privilegiate, n-avea voie să poarte arme, abaterea de la această dispoziţie legală fiind proclamată crimă gravă şi pedepsită ca atare.

Muncitorii astfel loviţi au continuat să se răzbune împotriva trădătorilor. Între cele două tabere s-au ridicat spontan ziduri de netrecut, ca între caste. Copiii trădătorilor erau persecutaţi de copiii muncitorilor trădaţi, iar acest lucru a ajuns atât de departe, încât primii nu au mai avut posibilitatea să se joace pe străzi sau să frecventeze şcolile publice. De asemenea, soţiile şi familiile trădătorilor au fost ostracizate, iar băcanul din colţ, dacă le vindea ceva, se trezea că nimeni nu-i mai calcă în prăvălie.

Ca urmare, când şi-au dat seama că sunt respinşi din toate părţile, trădătorii şi familiile lor au alcătuit un fel de clan. Văzând că le este cu neputinţă să trăiască în siguranţă printre proletarii trădaţi, s-au mutat în oraşe noi, construite şi locuite numai de ei. Bineînţeles că au fost sprijiniţi şi de oligarhie. Li s-au construit locuinţe încăpătoare, moderne şi igienice, înconjurate de curţi spaţioase şi despărţite ici-colo între ele de parcuri şi stadioane. Copiii lor învăţau la şcoli special construite pentru ei şi în care li se predau mai ales cursuri de lucru manual şi ştiinţă aplicată. Rezultatul inevitabil al acestei segregaţii a fost apariţia castelor, a două grupuri sociale închise. Membrii sindicatelor privilegiate au constituit o aristocraţie muncitorească, fiind despărţiţi definitiv de restul muncitorimii. Aveau locuinţe mai bune, se îmbrăcau mai bine, se hrăneau mai bine şi erau în general mai bine trataţi. Se înfruptau cu cea mai mare lăcomie din partea lor de pradă.

Între timp, condiţiile de viaţă ale restului clasei muncitoare deveneau din ce în ce mai grele. O mulţime de avantaje mărunte le-au fost retrase, iar salariile şi nivelul lor de viaţă coborau permanent. Ca urmare, şcolile lor au decăzut mereu, iar treptat învăţământul a încetat de a mai fi obligatoriu. Creşterea numărului tinerilor din noua generaţie care nu ştiau nici să scrie şi nici să citească devenea ameninţătoare.

Acapararea pieţei mondiale de către Statele Unite zdruncinase din temelii tot restul lumii. Pretutindeni, instituţii şi guverne se prăbuşeau, ori erau transformate. În Germania, Italia, Franţa, Australia şi Noua Zeelandă s-au constituit state populare cooperatiste. Imperiul Britanic trosnea din încheieturi. Guvernul englez dădea din colţ în colţ. În India revolta generală era în toi. Un singur strigăt se ridica. Deasupra întregii Asii răsuna un singur strigăt: „Asia a asiaticilor!” Îndărătul acestei uriaşe mişcări se ascundea Japonia, aţâţându-i şi sprijinindu-i mereu pe galbeni şi cafenii în lupta lor împotriva albilor. Dar, în timp ce visa un imperiu continental şi se străduia să-şi realizeze visul, Japonia a reprimat barbar revoluţia propriului său proletariat. A fost un adevărat război între caste – culii[145] împotriva samurailor[146] – iar culiii socialişti au fost executaţi cu zecile de mii. Numai în luptele de stradă de la Tokio şi cu prilejul zadarnicului atac împotriva palatului imperial au fost ucişi patruzeci de mii. Oraşul Kobe a fost transformat într-un adevărat abator; măcelărirea muncitorilor din industria bumbacului, în care s-a tras cu mitralierele, a devenit exemplul clasic al celei mai sălbatice execuţii în masă cu ajutorul maşinilor de război moderne. Oligarhia japoneză care a ajuns la putere s-a dovedit a fi cea mai sângeroasă dintre toate. Japonia a reuşit să domine Orientul şi a pus stăpânire pe întreaga zonă răsăriteană a pieţei mondiale, cu excepţia Indiei.

Anglia a izbutit să înăbuşe în sânge propria-i revoluţie proletară şi să ţină India mai departe sub jug. Fiind însă în

pragul epuizării, a fost silită să renunţe la marile ei colonii, în felul acesta creându-se pentru socialişti posibilitatea de a instaura în Australia şi Noua Zeelandă state populare cooperatiste. Din aceeaşi pricină Canada a fost pierdută pentru metropolă. Canada însă a sugrumat revoluţia socialistă, folosindu-se şi de ajutorul Călcâiului de fier, care, în acelaşi timp, a ajutat şi Mexicului şi Cubei să înăbuşe revoluţiile pornite de popoarele lor. Rezultatul a fost că, în felul acesta, Călcâiul de fier a izbutit să se înscăuneze trainic în întreaga Lume Nouă, reunind într-un singur organism politic centralizat întreaga Americă de Nord, de la Canalul Panama şi până la Oceanul îngheţat.

După cum am spus, cu preţul tuturor celorlalte mari colonii, Anglia izbutise să păstreze doar India. Dar asta nu putea fi decât o situaţie vremelnică. Lupta cu Japonia şi restul Asiei pentru stăpânirea Indiei fusese doar amânată. Anglia era sortită să piardă curând India, în vreme ce dincolo de acest eveniment se profila perspectiva unui război între Asia unită şi restul lumii.

Dar în vreme ce lumea întreaga era sfâşiată de asemenea conflicte, nici noi, cei din Statele Unite, nu trăiam în linişte şi armonie. Trădarea marilor sindicate împiedicase revoluţia noastră proletară, dar dezordini şi tulburări izbucneau pretutindeni. Pe lângă mişcările muncitoreşti, pe lângă frământările fermierilor şi ale rămăşiţelor clasei de mijloc, apăru în scenă şi o nouă mişcare, cu caracter religios. O sectă a adventiştilor de ziua a şaptea, care propovăduia că sfârşitul lumii era aproape, luă dintr-o dată mare avânt.

— Blestemată harababură! Strigă Ernest. Cum vom mai putea cimenta unitatea noastră împotriva atâtor tendinţe şi curente?

Şi, într-adevăr, noul curent religios căpătă proporţii uriaşe. Din pricina mizeriei cumplite şi a dezamăgirii care-i dusese la neîncredere faţă de toate lucrurile lumeşti, oamenii de jos ajunseseră să dorească plini de aprindere un

rai, în care tiranii capitalişti să nu intre mai lesne decât ar trece cămila prin urechile acului. Predicatori pribegi, cu priviri înflăcărate, mişunau prin toată ţara şi, în ciuda opreliştilor impuse de autorităţi, a asprelor pedepse aplicate în caz de nesupunere, aţâţau flăcările pasiunii mistice vorbind, în aer liber, în faţa mulţimilor.

„Iată că au venit zilele de pe urmă, iată că începe sfârşitul lumii! Strigau predicatorii. Cele patru vânturi s-au dezlănţuit. Dumnezeu a ridicat neamurile unele împotriva altora”. Era o vreme a vedeniilor şi a minunilor, iar prorocii şi vizionarii se numărau cu miile. Sute de mii de oameni părăseau lucrul şi plecau în munţi, să aştepte acolo apropiata venire a lui Dumnezeu şi înălţarea la cer a celor o sută şi patruzeci şi patru de mii care fuseseră răscumpăraţi pe pământ147. Dar între timp Dumnezeu întârzia să sosească, iar ei mureau de foame cu miile. Ajungând la disperare, au început să devasteze fermele căutându-şi hrana, iar tulburările şi anarhia din regiunile respective n-au făcut decât să mărească şi mai cumplit suferinţele bieţilor fermieri expropriaţi.

Dar fermele aparţineau acum Călcâiului de fier. Armate întregi au fost puse în acţiune, şi fanaticii, împinşi cu vârfurile baionetelor, au fost mânaţi, în turme, înapoi, la munca lor în oraşe. Dar în oraşe nu s-au astâmpărat, ci s-au ridicat şi s-au răzvrătit, aşa încât conducătorii lor au fost până la urmă executaţi pentru rebeliune sau închişi în casele de nebuni. Cei osândiţi au mers la moarte cu bucuria pe care numai martirii o pot trăi. Bătea într-adevăr un vânt de nebunie. Neliniştea se răspândea din ce în ce. Prin locuri mlăştinoase, prin pustiuri şi pe meleaguri neumblate, din Florida şi până în Alaska, micile grupuri de indieni care supravieţuiseră dansau dansuri ale strigoilor şi aşteptau să coboare Mesia al lor.

Deasupra tuturor, însă, cu o linişte şi o siguranţă de sine într-adevăr înmărmuritoare, continua să planeze silueta celui mai groaznic balaur al tuturor veacurilor – oligarhia.

Cu mână şi călcâi de fier, stăpânea valurile milioanelor de oameni care se răsculau, din neorânduială făcea ordine, iar din haosul însuşi îşi zidea propriile-i temelii şi propriu-i edificiu.

— Aşteptaţi numai până om prelua puterea! Spuneau mereu cei din Liga fermierilor, adică, mai exact, Calvin o spunea, în locuinţa noastră de pe Pell Street. Să vedeţi ce-o să se întâmple în statele unde ne-am ales! Cu sprijinul vostru, al socialiştilor, o să-i facem să joace cum le-om cânta noi, de-ndată ce ne luăm posturile în primire.

— Milioanele de oameni nemulţumiţi şi aruncaţi în ghearele sărăciei sunt alături de noi, spuneau socialiştii. Alături de noi au venit Liga fermierilor, toţi ceilalţi fermieri, a venit clasa de mijloc şi au venit muncitorii. Sistemul capitalist se va prăbuşi în ţăndări. Peste o lună vom avea cincizeci şi doi de oameni în Congres. Până în doi ani toate posturile administrative vor fi în mâna noastră, de la preşedinte şi până la ultimul slujbaş.

La toate astea Ernest clătina din cap şi spunea:

— De câte puşti dispuneţi? Ştiţi de unde puteţi lua atâtea gloanţe câte vă trebuie? Când miroase a praf de puşcă, să ştiţi că o combinaţie chimică este totdeauna mai stabilă decât orice grupare mecanică, vă rog să mă credeţi.

Capitolul XVI.

SFÂRŞITUL.

Când a venit vremea ca eu şi Ernest să plecăm la Washington148, tata n-a mers cu noi. Se îndrăgostise de viaţa de proletar. Considera cartierul mizer din jurul locuinţei noastre un fel de imens laborator sociologic şi fusese cuprins de o adevărată frenezie a cercetării. Trăia la fel cu muncitorii şi ajunsese să fie privit ca prieten intim în zeci de case. Nu rareori se apuca să îndeplinească cine ştie ce munci, care deveneau imediat pentru el nu atât distracţie, cât obiect de cercetări savante, prilejuindu-i bucurii sincere; se întorcea acasă nu numai vesel, dar şi cu

notiţe bogate şi totdeauna nerăbdător să ne povestească vreo nouă aventură. Ajunsese tipul savantului ideal.

N-ar fi fost necesar ca tata să muncească, fiindcă Ernest reuşea să câştige cu traducerile suficient pentru a ne putea întreţine pe toţi trei. Tata însă insista să-şi continue proiectele lui favorite, şi este de presupus că aceste proiecte erau foarte variate, dacă ţinem seama de muncile pe care le împlinea. N-am să uit niciodată seara când s-a întors acasă cu tablaua lui de vânzător ambulant de şireturi şi bretele, nici clipa în care, intrând la băcănia din colţ să cumpăr nu mai ştiu ce, m-am trezit servită chiar de el. După aceea bineînţeles că n-am mai avut de ce mă mira când am aflat că vreme de o săptămână încheiată fusese canagiu la cârciuma de peste drum. Se angaja paznic de noapte, vindea cartofi pe stradă, lipea etichetele pe cutii într-o fabrică de conserve, a fost om de serviciu într-o fabrică de cartonaje, cărător de apă al unei echipe de muncitori care aşezau linia de tramvai pe o stradă şi s-a înscris chiar în sindicatul spălătorilor de vase, cu puţin înainte de sfărâmarea lui.

Cred că exemplul episcopului îl fascinase oarecum în ce priveşte îmbrăcămintea, fiindcă purta şi el cămăşi de pânză ieftină ca muncitorii de rând, umbla tot în salopetă şi-şi lega pantalonii la brâu cu o curea subţire. Totuşi mai păstra încă un obicei din viaţa de odinioară: se îmbrăca totdeauna special pentru masă, adică, aşa cum îi spuneam acum, pentru „supeu”.

Cu Ernest aş fi fost fericită oriunde; dar mulţumirea pe care o trăia tata în noile noastre condiţii de viaţă venea să-mi sporească şi mai mult fericirea.

— Pe vremea când eram copil, spunea tata, mă arătam nespus de curios. Ardeam de nerăbdare să aflu cât mai curând de ce lucrurile sunt aşa cum sunt şi de ce pe urmă nu mai erau aşa cum fuseseră. De asta m-am făcut fizician. Astăzi s-ar zice că viaţa care a mai rămas în mine este încă

tot atât de curioasă ca şi pe vremea când eram copil, şi numai curiozitatea poate face ca viaţa să merite a fi trăită.

Uneori tata se aventura şi la nord de Market Street, în cartierul teatrelor şi în cartierul comercial, unde vindea ziare, făcea diverse comisioane şi deschidea portierele caleştilor. Acolo, într-o zi, pe când închidea portiera unei căleşti, se trezi faţă în faţă cu domnul Wickson. În aceeaşi seară, stăpânit de o veselie fără margini, tata ne-a povestit întâmplarea:

— Wickson m-a săgetat cu privirea când am închis portiera în urma lui şi a mormăit: „Ei, fir-aş al dracului!” Chiar aşa a spus: „Ei, fir-aş al dracului!” S-a făcut roşu ca racul la faţă şi a fost atât de zăpăcit, încât a uitat să-mi dea bacşiş. Pesemne însă că şi-a venit repede în fire, fiindcă trăsura n-a apucat să facă nici cincizeci de metri şi s-a întors. Wickson a scos capul pe fereastră. „Ascultă, profesore, mi-a spus, asta întrece măsura! Spune-mi, te rog, ce pot face pentru dumneata?” „V-am închis portiera, am răspuns eu. După cum e obiceiul, aţi fi putut să-mi daţi un gologan.” „Lasă dracului asta, a mârâit el. Mă gândesc la un lucru de seamă.” Fără îndoială că avea intenţii serioase, probabil o umbră de conştiinţă închircită undeva şi trezită la viaţă, sau un alt simţământ de felul ăsta. Am stat o clipă şi m-am prefăcut că mă gândesc adânc. Când am început să vorbesc, m-a privit cu interes viu, dar păcat că n-aţi putut vedea ce mutră a făcut când am sfârşit! „Aţi putea să-mi daţi îndărăt casa, am spus eu, şi acţiunile de la Ţesătoriile Sierra.”

Tata a tăcut.

— Ce-a răspuns? Am întrebat eu nerăbdătoare.

— Ce-ar fi putut să răspundă? N-a răspuns nimic. Eu i-am spus: „Nădăjduiesc că eşti fericit”. M-a privit plin de curiozitate. „Spune-mi, te rog, eşti fericit?” l-am întrebat. A poruncit birjarului să mâie şi a plecat, înjurând cumplit. Nu mi-a dat nici măcar un gologan, darmite casa şi acţiunile!

După cum vezi, fata mea, cariera de vagabond a tatălui tău e plină de dezamăgiri.

Aşa s-a întâmplat că tata a rămas în locuinţa noastră din Pell Street, în vreme ce Ernest şi cu mine am plecat la Washington. În afară de ultimul act menit să-i pună definitiv capăt, vechea ordine socială apusese, iar acel ultim act era menit să fie jucat mult mai repede decât aş fi putut visa eu. Contrar aşteptărilor noastre, nu s-a încercat să se ia nici o măsură pentru a-i împiedica pe aleşii socialişti să-şi ocupe fotoliile în Congres. Toate lucrurile au decurs în linişte şi am făcut haz pe socoteala lui Ernest când am văzut că tocmai această linişte era pentru el rău prevestitoare.

I-am găsit pe tovarăşii noştri socialişti plini de încredere în forţele lor şi în treburile pe care aveau să le împlinească. Vreo câţiva membri ai Ligii fermierilor aleşi în Congres au venit să întărească rândurile noastre, şi împreună am alcătuit un vast program de activitate. La toată această muncă Ernest a participat cu devotament şi cu entuziasm, deşi nu se putea opri să nu spună din când în când, fără nici o legătură cu cele ce se discutau: „Când miroase a praf de puşcă, să ştiţi că o combinaţie chimică este totdeauna mai stabilă decât orice grupare mecanică, ascultaţi-mă pe mine!”

Încurcăturile au început mai întâi cu membrii Ligii fermierilor în diferitele state unde obţinuseră majoritatea. Aceste state erau în număr de douăsprezece, dar nici unuia dintre aleşi nu i s-a îngăduit să-şi ia în primire postul. S-a procedat în chipul cel mai simplu cu putinţă. N-au avut decât să declare alegerile ilegale şi să încurce întreaga situaţie în plasa inextricabilă a chiţibuşurilor avocăţeşti. Membrii Ligii fermierilor nu aveau nici o putere. Ultimul cuvânt aparţinea tribunalelor, iar tribunalele se aflau cu totul la dispoziţia duşmanului.

Venise momentul cel mai primejdios. Dacă aleşii păcăliţi recurgeau la acte violente, totul era pierdut. Ce eforturi disperate am depus noi, socialiştii, pentru a-i ţine în frâu!

Zile şi nopţi la rând Ernest n-a închis ochii. Fruntaşii cei mai de seamă ai Ligii fermierilor au înţeles pericolul şi ne-au sprijinit cu toţii. Dar totul a fost zadarnic. Oligarhia dorea să se ajungă la violenţă şi şi-a asmuţit agenţii provocatori. Este în afară de orice îndoială că agenţii provocatori au stârnit răscoala fermierilor.

Răscoala a izbucnit în douăsprezece state deodată. Fermierii expropriaţi au luat cu forţa puterea în statele respective. Bineînţeles că un asemenea act era potrivnic constituţiei şi bineînţeles că autorităţile federale au ordonat armatei să intre în acţiune. Pretutindeni agenţii provocatori aţâţau şi mai mult spiritele. Emisarii Călcâiului de fier s-au deghizat în meseriaşi, fermieri şi muncitori agricoli. La Sacramento, capitala Californiei, Liga fermierilor a reuşit să păstreze ordinea, şi atunci mii de agenţi provocatori au fost mânaţi către acel oraş devotat cauzei noastre. Bande numeroase, alcătuite numai din agenţi ai Călcâiului de fier, au început să incendieze şi să devasteze clădirile şi fabricile, aţâţând în asemenea măsură oamenii simpli, încât şi aceştia au participat la jafuri alături de ei. Mari cantităţi de alcool au fost distribuite în cartierele periferice pentru a-i scoate şi mai tare din minţi pe bieţii sărmani înnebuniţi de mizerie. Apoi, când toate pregătirile au fost încheiate, au intrat în acţiune soldaţii Statelor Unite, adică în realitate soldaţii Călcâiului de fier. Unsprezece mii de bărbaţi, femei şi copii au fost împuşcaţi pe străzile oraşului Sacramento sau ucişi mişeleşte în propriile lor locuinţe.

Guvernul federal şi-a asumat nemijlocit conducerea statului, şi astfel situaţia Californiei a fost pecetluită.

În celelalte state lucrurile s-au petrecut la fel ca în California. Toate statele în care Liga fermierilor câştigase alegerile au fost răvăşite de violenţă şi scăldate în sânge. Mai întâi agenţii provocatori şi sutele negre au aţâţat dezordinile, iar pe urmă au intervenit trupele. Anarhia şi violenţa domneau în toate districtele rurale. Zile şi nopţi întregi fumul ce se înălţa din fermele, magaziile şi satele

incendiate a acoperit cerul. A început să fie folosită şi dinamita. Poduri şi tuneluri au fost aruncate în aer, iar trenurile au fost distruse. Sărmanii fermieri erau împuşcaţi şi spânzuraţi cu miile. Represaliile au fost crâncene, mulţi plutocraţi şi ofiţeri fiind ucişi. Pretutindeni stăpânea nebunia violenţei şi a setei de sânge. Armata lupta împotriva fermierilor cu aceeaşi sălbăticie cu care luptase odinioară împotriva indienilor, şi nu întâmplător făcea asta, căci două mii opt sute de soldaţi fuseseră nimiciţi în statul Oregon printr-o înfricoşătoare serie de dinamitări, tot aşa după cum, în diferite alte locuri şi prilejuri, fuseseră aruncate în aer mai multe trenuri militare. Prin urmare, armata lupta ca să-şi apere viaţa, tot aşa cum făceau şi fermierii.

În ceea ce priveşte gărzile civile, legea secretă din 1903 fusese pusă în aplicare, iar muncitorii dintr-un stat se văzură siliţi, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, să-şi împuşte propriii lor tovarăşi, muncitori din alte state. Bineînţeles că la început aplicarea legii gărzilor civile nu s-a făcut cu uşurinţă. Mulţi ofiţeri din garda civilă au fost ucişi şi mulţi ostaşi de rând executaţi pe baza sentinţelor date de curţile marţiale. Profeţiile lui Ernest s-au împlinit întocmai în cazul domnilor Kowalt şi Asmunsen. Amândoi erau apţi pentru a fi înrolaţi în garda civilă şi amândoi au fost mobilizaţi în detaşamentele de pedepsire trimise din California împotriva fermierilor din Missouri. Domnii Kowalt şi Asmunsen au refuzat să se supună ordinului de chemare. Răfuiala n-a durat mult. Au avut parte de judecata curţii marţiale şi şi-au aflat sfârşitul în faţa plutonului de execuţie. Au fost legaţi la stâlp, cu spatele spre plutonul de execuţie.

Mulţi tineri au fugit în munţi, ca să nu fie înrolaţi în garda civilă. Aici au devenit un fel de proscrişi şi nu şi-au primit pedeapsa decât după ce vremurile s-au potolit. Atunci guvernul a publicat o proclamaţie prin care cerea tuturor cetăţenilor paşnici ca, în răstimp de trei luni, să-şi părăsească aşezările lor din munţi. După aceste trei luni, o

jumătate de milion de soldaţi au împânzit regiunile muntoase. Nu s-a mai făcut nici o cercetare şi nici un fel de judecată. Orice om întâlnit în cale a fost împuşcat pe loc. Cuvântul de ordine dat armatei a fost ca nici un om, niciunul dintre proscrişii aflaţi în munţi să nu mai rămână în viaţă. Câteva cete, instalate în poziţii întărite, au luptat cu vitejie, dar până la urmă toţi cei care dezertaseră din garda civilă şi-au găsit moartea.

Totuşi, o lecţie mult mai aspră, întipărită adânc în cugetele oamenilor, a fost dată prin pedepsele la care au fost supuse gărzile civile din statul Kansas. Marea răscoală a gărzilor civile din Kansas a avut loc chiar la începutul operaţiilor militare pornite împotriva Ligii fermierilor. Au participat la răscoală şase mii de membri ai gărzilor. Vreme de câteva săptămâni se arătaseră foarte îndărătnici şi turbulenţi, iar acest pretext a fost folosit pentru a-i consemna în cazărmi. În orice caz, trecerea la răscoală deschisă a fost fără nici o îndoială grăbită de agenţii provocatori.

În noaptea de 22 spre 23 aprilie, ostaşii s-au răsculat şi şi-au ucis ofiţerii, dintre care numai foarte puţini s-au putut salva. Detaliul acesta nu fusese prevăzut de Călcâiul de fier, fiind rezultatul excesului de zel al provocatorilor. Dar şi asta a fost spre folosul oligarhiei. Răscoala nu a constituit o surpriză, iar uciderea unui atât de mare număr de ofiţeri i-a oferit un pretext pentru ceea ce avea să urmeze. Ca prin minune, patruzeci de mii de soldaţi din armata regulată au înconjurat dintr-o dată cazărmile răsculaţilor. Fuseseră prinşi în cursă. Nefericiţii răsculaţi s-au trezit că mitralierele fuseseră toate deteriorate, iar apoi şi-au dat seama că şi cartuşele luate din depozitele capturate nu se potriveau la puştile lor. Au înălţat steagul alb, ca să se predea, dar nimeni nu l-a luat în seamă. N-a existat nici un supravieţuitor, toţi cei şase mii de oameni fiind masacraţi până la unul. De la depărtare s-a abătut asupra lor o ploaie de obuze şi şrapnele, iar când, ajunşi la disperare, au pornit la asalt ca să iasă din încercuire, au fost tocaţi cu

mitralierele. Am avut prilejul să vorbesc cu un martor ocular, iar acesta mi-a spus că cea mai mică distanţă la care atacanţii s-au putut apropia de mitraliere a fost de o sută cincizeci de metri. Câmpul era literalmente acoperit de trupurile celor măcelăriţi, iar totul s-a încheiat cu o şarjă de cavalerie, aşa fel încât copitele cailor, revolverele şi săbiile i-au făcut şi pe răniţi una cu pământul.

Simultan cu lichidarea Ligii fermierilor a avut loc şi revolta minerilor din minele de cărbuni. A fost ultima zvârcolire a proletariatului organizat. Şapte sute cincizeci de mii de mineri au declarat grevă. Dar erau mult prea risipiţi pe tot întinsul ţării ca să poată culege roadele uriaşei lor forţe. Aşa încât au fost izolaţi în fiece regiune şi siliţi să se supună. Asta a fost cea dintâi masivă recrutare de sclavi. Pocock149 şi-a căpătat galoanele de vătaf de sclavi şi şi-a câştigat ura nepieritoare a proletariatului. Asasinarea lui a fost încercată de nenumărate ori, dar parcă ar fi fost ocrotit de o vrajă. El este acela care a avut ideea de a se introduce paşaportul pentru mineri, după modelul paşaportului existent în Rusia ţaristă, şi de a se interzice deplasarea minerilor dintr-un loc într-altul.

În vremea asta, socialiştii rămâneau pe poziţie. Liga fermierilor îşi dădea sfârşitul în sânge şi pârjol, sindicatele erau sfărâmate unul după altul, dar socialiştii îşi păstrau firea şi-şi desăvârşeau organizarea secretă. Zadarnic s-au străduit partizanii Ligii fermierilor să ne convingă. Noi am susţinut mereu, şi pe bună dreptate, că orice angajare a noastră în revolte ar fi însemnat de fapt un act de sinucidere din partea întregii revoluţii. Călcâiul de fier, la început încă nehotărât să angajeze lupta împotriva întregului proletariat, îşi realizase planurile cu mult mai multă uşurinţă decât se aşteptase, iar acum nu avea dorinţă mai fierbinte decât să ne vadă şi pe noi răsculându-ne. Am ştiut însă cum să ne ferim a-i face pe plac, şi asta în ciuda activităţii agenţilor provocatori care mişunau printre noi. În zilele acelea de la început agenţii Călcâiului de fier foloseau

încă metode destul de stângace. Mai aveau încă multe de învăţat, iar între timp grupele noastre de luptă ne pliveau rândurile de bălăria provocatorilor. Era o muncă grea, sângeroasă, dar luptam pentru viaţa şi pentru revoluţie şi ne vedeam obligaţi să folosim împotriva duşmanului propriile lui arme. Rămâneam însă corecţi. Nici un agent al Călcâiului de fior nu era executat fără judecată. Poate am comis şi greşeli, dar chiar dacă am făcut-o, asta s-a întâmplat foarte rar. Cei mai neînfricaţi, mai dârji şi mai devotaţi dintre tovarăşii noştri s-au înrolat în grupele de luptă. O dată, după vreo zece ani de luptă necontenită, Ernest a făcut o socoteală pornind de la cifrele furnizate de şefii grupelor de luptă şi a ajuns la concluzia că în medie membrii grupelor de luptă mai trăiau cinci ani după ce intrau în acţiune. Toţi tovarăşii noştri din grupele de luptă erau adevăraţi eroi, iar lucrul cel mai semnificativ este că fiecare dintre ei se arăta potrivnic pedepsei cu moartea. În lupta lor, ei treceau însă peste propriile simţăminte, căci iubeau libertatea şi considerau că pentru cauză nici un sacrificiu nu poate fi prea mare150.

Aveam de făcut faţă unei sarcini triple. Mai întâi trebuia să ne curăţim propriile noastre rânduri de agenţii secreţi ai oligarhiei. În al doilea rând venea organizarea grupelor de luptă, dimpreună cu pregătirea în secret a revoluţiei. În sfârşit, în al treilea rând, trebuia să ne strecurăm propriii noştri agenţi secreţi în toate organizaţiile oligarhiei – în armată, în castele muncitoreşti şi mai cu seamă printre telegrafişti, secretari şi funcţionari, printre agenţii provocatori şi printre vătafii de sclavi. Era o muncă migăloasă, legată de mari primejdii, adeseori toate strădaniile noastre fiind răsplătite doar cu eşecuri dureroase.

Călcâiul de fier ieşise victorios în războiul deschis, dar am continuat lupta în forma aceea subterană, stranie şi crâncenă, pe care noi am ales-o. Toate operaţiile erau nevăzute şi multe nu puteau fi măcar bănuite; duceam un

fel de luptă între orbi; dar, cu toate astea, existau o ordine, un ţel şi o linie strategică. Am împânzit cu agenţii noştri întreaga organizaţie a Călcâiului de fier, în vreme ce şi în organizaţiile noastre mişunau agenţii lor. Duceam un război sumbru şi întortocheat, plin de intrigi şi de comploturi, de conspiraţii şi contraconspiraţii. Iar peste toate acestea plana veşnic ameninţătoare moartea, violentă şi înfricoşătoare. Bărbaţi şi femei dispăreau într-una, dispăreau tovarăşii noştri cei mai apropiaţi şi mai iubiţi. Astăzi îi vedeam şi mâine nu mai existau nicăieri; nu-i mai revedeam niciodată şi ştiam că au căzut.

Nicăieri nu mai exista încredere şi siguranţă. În ciuda a tot ce ştiam despre el, omul care complota alături de noi putea fi un agent al Călcâiului de fier. Subminam organizaţiile Călcâiului de fier strecurând în ele agenţii noştri, iar Călcâiul de fier, pentru a ne contracara acţiunile, crea în propriile sale rânduri un serviciu special, cu sarcina de a lupta împotriva agenţilor strecuraţi de noi. La fel se petreceau lucrurile şi în organizaţiile noastre. Dar în ciuda faptului că nicăieri nu mai exista încredere, eram siliţi să ne bazăm fiece efort doar pe încredere. Adesea eram trădaţi. Oamenii sunt slabi. Călcâiul de fier putea oferi bani şi viaţă uşoară, bucuriile şi desfătările din tihna de vrajă a oraşelor-minune. Noi nu puteam oferi nimic în afara mulţumirii de a rămâne credincios unui ideal înălţător. Pe lângă asta, răsplata celor care rămâneau credincioşi era doar primejdia de fiece clipă, primejdia de a cunoaşte tortura şi moartea.

După cum am mai spus, oamenii sunt slabi, şi din pricina slăbiciunii lor am fost siliţi să folosim şi cealaltă unică răsplată care mai stătea în puterea noastră. Răsplata asta era moartea. Era imperios necesar să-i pedepsim pe trădători. Pe urmele fiecărui trădător trimiteam de la unul până la doisprezece răzbunători, dintre oamenii cei mai de credinţă. Uneori se putea întâmpla să nu putem duce la îndeplinire sentinţele pronunţate împotriva duşmanilor, aşa

cum s-a întâmplat, de pildă, în cazul lui Pocock; dar singurul lucru pe care nu ni-l puteam cu nici un chip îngădui era să dăm greş în pedepsirea trădătorilor din propriile noastre rânduri. Unii tovarăşi deveneau trădători cu îngăduinţa noastră, numai pentru a putea astfel pătrunde în oraşele-minune, să-i pedepsească acolo pe adevăraţii trădători. De fapt ne-am purtat cu atâta străşnicie în privinţa asta, încât ajunsese mult mai primejdios să trădezi decât să rămâi credincios.

Revoluţia devenise un lucru sfânt. Ne închinam la altarul ei, care era altarul Libertăţii, libertatea fiind harul divin ce ne însufleţea. Bărbaţi şi femei îşi dedicau viaţa numai cauzei, şi prunci nou născuţi erau meniţi ei, aşa cum în vremuri străvechi fuseseră meniţi lui Dumnezeu. Cu toţii eram slujitori ai Umanităţii.

Capitolul XVII.

LIVREAUA ROŞIE.

Înăbuşirea răscoalei fermierilor din statele unde liga câştigase alegerile din toamnă a dus la dispariţia deputaţilor acesteia din Camera Reprezentanţilor. Au fost cu toţii judecaţi pentru înaltă trădare, locurile lor fiind repartizate unor oameni de încredere ai Călcâiului de fier. Socialiştii reprezentau doar o minoritate neînsemnată şi îşi dădeau seama că li se apropie sfârşitul. Congresul şi Senatul ajunseseră doar o vorbă goală şi o farsă sinistră. Problemele de însemnătate obştească erau dezbătute cu gravitate şi puse la vot după regulile vechi, dar în realitate nu se făcea nimic altceva decât să se dea o aparenţă de legalitate poruncilor oligarhiei.

Când a venit sfârşitul, Ernest se afla în centrul luptei. Tocmai se discuta legea pentru ajutorarea şomerilor. Criza din anul precedent aruncase mase largi proletare în ghearele foamei, iar tulburările care au urmat şi s-au extins tot mai mult n-au făcut decât să-i afunde într-o mizerie şi mai neagră. În vreme ce oligarhia şi lacheii ei se ghiftuiau

din surplusuri, milioane de oameni mureau literalmente de foame.151

Pe atunci acestor sărmani nenorociţi li se spunea „oamenii abisului”152, şi tocmai pentru a alina groaznicele lor suferinţe depuseseră socialiştii proiectul de lege pentru ajutorarea şomerilor. Dar aşa ceva nu putea fi pe placul Călcâiului de fier. Conform intereselor sale, Călcâiul de fier alcătuise un plan menit să pună la muncă acele milioane de oameni, dar în alt fel decât aşa cum am fi vrut noi s-o facem, şi de aceea a poruncit ca proiectul nostru să fie respins. Ernest şi tovarăşii săi ştiau prea bine că orice eforturi sunt inutile, dar nu mai puteau suporta inactivitatea. Voiau ca în sfârşit să se întâmple ceva. De fapt nu reuşeau să facă nimic pozitiv acolo în Cameră, iar cea mai aprinsă dorinţă a lor era să pună capăt odată sinistrei farse legislative la care participau fără voie. Nu ştiau cum or să se sfârşească lucrurile, dar niciodată nu-şi putuseră închipui un sfârşit mai catastrofal decât cel ce avea să urmeze.

În ziua aceea mă aflam în loja rezervată publicului. Cu toţii simţeam că avea să se întâmple un lucru cumplit. Parcă plutea ceva în aer, iar iminenţa primejdiei se concretiza în soldaţii înarmaţi aşezaţi în rânduri dese pe culoare şi în ofiţerii strânşi grămadă chiar la intrările Capitoliului. Oligarhia se pregătea să lovească. Ernest se afla la tribună. Zugrăvea suferinţele şomerilor cu atâta patetism, încât ai fi putut crede că în minte i s-a trezit gândul poznaş de a căuta o cale către inimile şi conştiinţele împietrite ale ghiftuiţilor; dar congressmenii republicani şi democraţi făceau doar haz şi-l luau peste picior, înteţind mereu zarva şi rumoarea din incintă. Dintr-o dată, Ernest îşi schimbă atitudinea.

— Ştiu că nimic din tot ce aş fi în stare să spun nu vă poate înduioşa! Strigă el. Ca să vă înduioşaţi ar trebui să aveţi suflete. Dar sunteţi fiinţe gelatinoase, lipsite de coloană vertebrală. Vă place să vă daţi singuri numele pompoase de democraţi şi republicani, dar nu există nici un partid democrat; nu există partid republican. În această adunare

nu se află nici republicani şi nici democraţi. Nu sunteţi decât lingăii şi codoşii plutocraţiei. Trăncăniţi fără sfârşit în formule răsuflate despre marea dragoste ce-o purtaţi libertăţii, dar în tot acest timp nu lepădaţi nici pentru o clipă livreaua roşie de lachei ai Călcâiului de fier!

În clipa aceea glasul lui Ernest a fost acoperit de strigătele: „Jos! La ordine!”, dar el a continuat să-i privească sfidător până ce s-a mai potolit vacarmul. Atunci a făcut un gest ca pentru a-i cuprinde pe toţi laolaltă, s-a întors către tovarăşii săi şi a strigat:

— Ascultaţi mugetele vitelor ghiftuite!

Din nou s-a dezlănţuit tămbălăul. Preşedintele a bătut cu ciocanul în pupitru, cerând să se facă linişte, şi s-a uitat semnificativ către ofiţerii adunaţi în pragul sălii. Se auzeau strigăte: „Răzvrătire! Asta-i răzvrătire!”, iar un congressman mare şi burduhos, din partea statului New York, îi strigă lui Ernest: „Eşti un anarhist!” În clipele acelea Ernest nu era plăcut la vedere. Fiecare fibră a fiinţei lui de luptător se încordase şi sta gata să plesnească, iar pe chip, cu toate că îşi păstra liniştea şi stăpânirea de sine, i se zugrăvise expresia animalului încleştat în luptă.

— Să nu uitaţi – strigă el cu un glas care acoperi tot vacarmul acela infernal – că aceeaşi îndurare pe care o arătaţi voi astăzi proletariatului v-o va arăta proletariatul vouă într-o bună zi!

Strigătele: „Asta-i răzvrătire!” şi: „Anarhistule!” izbucniră de două ori mai puternice.

— Ştiu că nu veţi vota proiectul nostru, continuă Ernest. Aţi primit poruncă din partea stăpânilor voştri să-l respingeţi, şi, cu toate astea, mie îmi strigaţi că sunt anarhist. Voi, cei care aţi distrus guvernarea poporului prin sine însuşi, voi, cei care vă împăunaţi în văzul tuturor cu ruşinoasa livrea a lacheilor, îndrăzniţi să mă numiţi pe mine anarhist?! Nu cred nici în draci, nici în focurile de pucioasă ale gheenei, dar în momente cum e cel de faţă regret lipsa mea de credinţă. Ba, mai mult chiar, în momente cum e cel

de faţă aproape încep să cred. Fără îndoială că trebuie să existe iad, fiindcă altminteri nu putem imagina un loc unde să puteţi fi pedepsiţi după crimele voastre. Atâta vreme cât voi mai existaţi sub soare, este neapărat nevoie ca undeva în cosmos să mai ardă încă focurile iadului.

Deodată s-a iscat agitaţie la uşile de intrare. Ernest, preşedintele şi toţi congressmenii s-au întors într-acolo, să vadă ce se întâmplă.

— De ce nu vă chemaţi soldaţii şi nu le daţi ordin să-şi îndeplinească misiunea, domnule preşedinte? A întrebat Ernest. V-ar duce numaidecât la îndeplinire planurile tainice.

— Există alte planuri tainice aici, a răspuns preşedintele. Pentru asta se află de faţă soldaţii.

— Faceţi probabil aluzie la planurile noastre, ale „anarhiştilor”?! Remarcă Ernest ironic. Vreun asasinat sau ceva asemănător.

La cuvântul „asasinat” vacarmul se dezlănţui din nou. Ernest nu s-a mai putut face auzit, dar a rămas mai departe la tribună, aşteptând un moment de acalmie. Atunci s-a întâmplat. De la locul unde mă aflam eu, în lojile publicului, n-am văzut decât scăpărarea exploziei. Detunătura mi-a înfundat urechile şi l-am zărit pe Ernest clătinându-se şi căzând într-un vârtej de fum, iar soldaţii năvălind în incintă. Toţi tovarăşii lui Ernest au sărit în picioare, mânioşi peste măsură şi gata de orice violenţă. Dar cu o sforţare, Ernest s-a ridicat iar în picioare şi, făcând semn cu braţele ca să fie ascultat, le-a strigat tovarăşilor:

— E un complot mârşav! Nu opuneţi nici un fel de rezistenţă, fiindcă altminteri veţi fi nimiciţi.

Apoi s-a lăsat iar să cadă încetişor la pământ, şi soldaţii l-au luat în primire. În clipa următoare, ostaşii au năvălit şi în lojile noastre, să ne evacueze, aşa că n-am mai putut vedea nimic.

Deşi era soţul meu, nu mi s-a îngăduit să-l văd. Când le-am spus cine sunt, m-au arestat pe loc. În acelaşi timp au fost

arestaţi toţi congressmenii socialişti care se aflau la Washington, inclusiv bietul Simpson, care zăcea la hotel grav bolnav de febră tifoidă.

Procesul s-a judecat repede şi a durat foarte puţin. Soarta lor era pecetluită. Numai printr-o minune Ernest a scăpat de execuţie. A fost o greşeală a oligarhiei, şi o greşeală pe care avea s-o plătească scump. Dar pe vremea aceea oligarhia era mult prea sigură pe forţele ei. Se îmbătase de succes şi nici măcar nu visa că mâna aceea de eroi ar ascunde în fiinţele lor puterea de a o zgâlţâi din temelii. Mâine, când marea revoluţie va izbucni şi lumea întreagă va răsuna de pasul hotărât al mulţimilor, al mulţimilor de milioane, oligarhia îşi va da seama – dar va fi prea târziu – de măsura uriaşă în care a crescut puterea acelui pumn de eroi.153

Fiind eu însămi revoluţionară, aflându-mă totdeauna în centrul mişcării, cunoscând toate speranţele şi toate temerile, ca şi toate planurile tainice ale revoluţionarilor, sunt îndrituită – aşa cum numai un foarte mic număr de oameni sunt – să răspund la acuzaţia că ei ar fi fost aceia care au aruncat bomba în incinta Camerei Reprezentanţilor. Şi sunt în măsură să declar răspicat, fără nici cea mai mică teamă de a mă înşela, că socialiştii, atât cei din Cameră, cât şi ceilalţi, nu au avut nici un amestec în toată povestea asta. Nu ştim cine anume a aruncat bomba, dar un lucru ştim cu toată certitudinea, şi anume: că nu noi am aruncat-o.

Pe de altă parte, există elemente care arată că tocmai Călcâiul de fier este răspunzător de acest act. Bineînţeles că n-o putem dovedi, concluziile noastre bazându-se în primul rând pe prezumţii. Există însă unele fapte cunoscute şi nouă. Agenţii secreţi ai guvernului îl informaseră pe preşedintele Camerei Reprezentanţilor că congressmenii socialişti hotărâseră să recurgă la metodele teroriste folosite de anarhişti şi chiar stabiliseră ziua când urma să se treacă la fapte. Ziua aceea era chiar ziua în care a avut loc

explozia, şi aşa se explică faptul că palatul Capitoliului fusese de mai înainte înţesat cu trupe. Dar, de vreme ce noi n-am ştiut nimic despre bombă, iar explozia a avut într-adevăr loc, autorităţile având de mai înainte ştire despre ea, este firesc să bănuim că însuşi Călcâiul de fier ştia ce se pregăteşte. Mai mult decât atât, acuzăm Călcâiul de fier că este vinovat de această ticăloşie, că el a plănuit-o şi a dus-o la îndeplinire cu scopul de a arunca vina asupra noastră şi a-şi oferi un pretext pentru a ne distruge.

De la preşedinte aflaseră apoi toţi membrii Camerei Reprezentanţilor care purtau livreaua roşie. Când vorbea Ernest, ştiau toţi că avea să se petreacă un act de violenţa. Ca să fim drepţi, trebuie să recunoaştem că, după opinia unanimă şi sinceră a celorlalţi congressmeni, socialiştii aveau să fie autorii atentatului. La proces, şi fiind tot de bună-credinţă, mulţi dintre ei au declarat că l-au văzut pe Ernest pregătindu-se să arunce bomba, dar că ea ar fi explodat prea devreme. Bineînţeles că de fapt nu văzuseră nimic, dar în frigurile spaimei li se păruse că într-adevăr văd, asta este explicaţia.

La proces Ernest a declarat:

— Este oare de conceput ca, dacă mă hotărâsem să arunc o bomba, să folosesc totuşi o simplă pocnitoare ca aceea? Bomba n-a avut în ea decât o mână de pulbere. A scos doar puţin fum şi n-a făcut nimănui – în afară de mine – nici cel mai mic rău. A explodat chiar la picioarele mele, şi totuşi nu m-a ucis. Vă rog să mă credeţi că dacă voi arunca vreodată bombe, atunci ele au să aibă urmări grave. Petardele mele n-or să scoată numai fum!

În schimb, acuzarea a susţinut că lipsa de eficacitate a bombei s-ar fi datorat numai unei greşeli a socialiştilor, tot aşa după cum explozia ei prematură s-ar fi datorat unei greşeli a lui Ernest, care, din pricina nervozităţii, ar fi aruncat-o înainte de vreme. Pentru a întări aceste argumente a fost folosită mărturia mai multor

congressmeni, care au declarat că l-au văzut pe Ernest ţinând în mână şi apoi aruncând bomba.

În ceea ce ne privea pe noi, niciunul nu putea spune cum şi de către cine fusese aruncată bomba. Ernest mi-a mărturisit că doar cu o fracţiune de secundă înainte de explozie o auzise şi o văzuse căzându-i la picioare. Acelaşi lucru l-a declarat şi la proces, dar nimeni nu i-a dat crezare. De altminteri, totul fusese de mai înainte aranjat. Călcâiul de fier îşi pusese în gând să ne distrugă, şi nimic nu-i mai putea sta în cale.

Există o zicătoare care spune că adevărul iese totdeauna la iveală ca untdelemnul deasupra apei. Am început să mă îndoiesc de temeinicia acestei zicale. Au trecut de-atunci nouăsprezece ani şi, în ciuda eforturilor noastre susţinute, n-am izbutit nici până astăzi să aflăm cine anume a aruncat bomba. Fără îndoială că a fost aruncată de un agent al Călcâiului de fier, dar care a rămas neidentificat. N-am avut niciodată nici cel mai slab indiciu cu privire la identitatea lui. Iar acum, după ce a trecut atât amar de vreme, nu rămâne altceva de făcut decât să trecem toată povestea asta în rândul tainelor nedezlegate ale istoriei.154

Capitolul XVIII.

ÎN TAINA MUNTELUI SONOMA.

Despre ce am făcut eu în perioada aceea nu se pot spune prea multe lucruri. Vreme de şase luni am fost ţinută în închisoare, cu toate că împotriva mea nu se formulase nici un fel de acuzaţie. Eram o persoană suspectă, cuvânt de groază pe care foarte curând aveau să-l cunoască toţi revoluţionarii. Dar deşi abia înjghebat, încă de pe atunci proaspătul nostru serviciu secret începuse să lucreze. Către sfârşitul celei de a doua luni petrecute în închisoare, unul dintre temnicerii mei mi-a dezvăluit că este şi el revoluţionar şi că are legături cu organizaţia. Peste câteva săptămâni, Joseph Parkhurst, medicul chiar atunci angajat al închisorii, s-a dovedit a fi membru al unui grup de luptă.

Şi astfel serviciul nostru secret îşi strecura pe nesimţite agenţii în organizaţiile oligarhiei, ţesându-şi în sânul lor propria-i pânză de păianjen. Datorită acestui fapt am avut posibilitatea să fiu toată vremea la curent cu cele ce se petreceau în lumea de dincolo de zidurile închisorii. Mai mult chiar, fiecare dintre conducătorii socialişti aruncaţi în închisoare izbutise să ia legătura cu dârjii noştri tovarăşi, deghizaţi în livreaua Călcâiului de fier. Cu toate că Ernest zăcea în închisoare la trei mii de mile depărtare, pe coasta Pacificului, am rămas permanent în legătură cu el, scrisorile noastre circulând cu regularitate de la unul la celălalt.

Conducătorii noştri, atât cei din închisori, cât şi cei aflaţi în libertate, aveau deci posibilitatea să comunice între ei şi să conducă lupta. Ar fi fost cu putinţă ca în câteva luni să se organizeze evadarea câtorva dintre ei, dar cum întemniţarea se dovedea a nu fi o piedică în calea activităţii revoluţionare, s-a hotărât să se evite cu grijă orice acţiune pripită. Pe lângă cei cincizeci şi doi de deputaţi, se mai aflau în închisori încă peste trei sute de fruntaşi socialişti. S-a hotărât ca toţi să fie eliberaţi în acelaşi moment, căci dacă numai o parte dintre ei ar fi evadat, era probabil ca oligarhia să ia severe măsuri de pază, împiedicând astfel eliberarea celorlalţi. În afară de asta, s-a mai ţinut seamă şi de faptul că o evadare simultană, organizată pe întreg

întinsul ţării, avea să exercite o uriaşă influenţă psihologică asupra proletariatului. Ea avea să-i dovedească puterea noastră şi avea să-i insufle încredere.

De aceea, la ieşirea mea din închisoare, după şase luni încheiate, s-a hotărât că trebuie să dispar şi să pregătesc o ascunzătoare sigură pentru Ernest. Dispariţia nu era însă o treabă prea lesnicioasă. De îndată ce am fost pusă în libertate, copoii Călcâiului de fier au şi pornit pe urmele mele. Trebuia prin urmare să fac aşa fel încât ei să-mi piardă urma şi totodată să ajung în California. Felul cum am izbutit să duc la bun sfârşit această sarcină îşi are hazul lui.

Sistemul paşapoartelor, copiat după sistemul existent în Rusia ţaristă şi datorită căruia nu puteai călători dintr-o regiune în alta fără autorizaţie specială, era din ce în ce mai bine organizat. N-am avut îndrăzneala să străbat tot continentul folosindu-mă de adevărata mea identitate. Dacă voiam să-l revăd vreodată pe Ernest, era neapărat necesar să mi se piardă urma definitiv, fiindcă altminteri, urmărindu-mă pe mine, copoii ar fi ajuns cu uşurinţă să pună din nou gheara pe Ernest după ce el ar fi evadat. În orice caz, dacă m-aş fi îmbrăcat ca proletară, n-aş fi putut cu nici un chip călători, aşa încât nu-mi rămânea decât să mă deghizez ca o membră a oligarhiei. Pe cită vreme oligarhii cei mari nu erau decât o mână de oameni, oligarhii mărunţi, cum ar fi cei din categoria domnului Wickson de pildă, oameni care, deşi nu dispuneau decât de câteva biete milioane, totuşi erau susţinătorii înflăcăraţi ai marilor stăpâni, se numărau cu zecile de mii. Nevestele şi fiicele acestor oligarhi mărunţi circulau prin toată ţara şi de aceea s-a stabilit să mă travestesc ca odraslă de oligarh mărunt. Peste câţiva ani un asemenea procedeu ar fi fost imposibil de pus în practică, deoarece sistemul paşapoartelor a fost atât de bine organizat, încât mişcările fiecărui bărbat, fiecărei femei sau copil puteau fi urmărite fără greş.

La momentul hotărât, copoii mi-au pierdut urma. O oră mai târziu, Avis Everhard a încetat să existe, şi o oarecare

Felice Van Verdighan, însoţită de două cameriste şi un căţeluş, dimpreună cu o a treia cameristă, care purta grija căţeluşului155, luau loc într-un elegant vagon Pullman156, şi peste câteva minute goneau către apus.

Cele trei cameriste care mă însoţeau erau şi ele revoluţionare. Două dintre ele făceau parte din grupurile de luptă, iar a treia, Grace Holbrook, avea să intre într-o astfel de grupă peste un an de zile, pentru ca şase luni mai târziu să fie executată din ordinul Călcâiului de fier. Ea avea grija căţelului. Dintre celelalte două, Bertha Stole a dispărut la doisprezece ani după aceea, iar Anna Roylston trăieşte încă şi joacă un rol din ce în ce mai important în revoluţie.157

Am străbătut fără nici un incident Statele Unite şi am ajuns în California. Când trenul a oprit la Sixteenth Street Station din Oakland, am coborât câteşitrele, iar Felice Van Verdighan, dimpreună cu cele două cameriste, cu căţeluşul şi cu bona căţeluşului au dispărut pentru totdeauna. Tovarăşi de încredere au avut grijă de cele trei cameriste. Alţi tovarăşi s-au ocupat de mine. La jumătate de oră după ce coborâsem din tren mă aflam pe bordul unui mic vas de pescuit, înfruntând valurile Golfului San Francisco. N-am avut decât vânturi potrivnice şi aproape toată noaptea am navigat la întâmplare. Am zărit însă luminile de la Alcatraz, unde se afla întemniţat Ernest, şi m-am mângâiat cu gândul că sunt atât de aproape de el. În zori, pescarii au trecut la vâsle şi ne-am îndreptat către insulele Marin, unde am stat ascunşi toată ziua, iar în noaptea următoare, folosind fluxul şi o adiere de vânt prielnic, am străbătut în două ceasuri Golful San Pablo şi am debarcat la gura râului Petaluma.

Acolo mă aşteptau caii pregătiţi de un alt tovarăş şi, fără să mai pierdem o clipă, am plecat la drum, sub cerul spuzit de stele. Către nord puteam zări silueta estompată a masivului Sonoma, înspre care ne îndreptam. Am lăsat pe dreapta vechiul oraş Sonoma şi am început să urcăm pe un canion săpat între primele contraforturi ale muntelui.

Drumul de ţară a devenit curând simplu şleau, şleaul a devenit potecă, şi poteca s-a pierdut apoi în păşunile de pe plaiuri. Am trecut călare de-a dreptul peste culmile masivului Sonoma. Era calea cea mai sigură: pe acolo nu puteam fi observaţi de nimeni.

Zorile ne-au prins pe coastele dinspre nord ale muntelui, şi în lumina spălăcită a primelor ore ale dimineţii am coborât prin tufişurile dese de chaparro158 către canioanele străjuite de sequoia uriaşi şi încălzite de suflarea sfârşitului verii. Pentru mine erau locuri de mult cunoscute şi de mult îndrăgite, aşa încât de acolo înainte eu am devenit călăuză. Ascunzătoarea era a mea, căci eu am ales-o. Am trecut printr-o poiană împrejmuită, apoi peste o costişă nu prea înclinată şi acoperită de stejari, după care am coborât într-o poiană ceva mai mică. Din nou am urcat o costişă, de data asta călare, strecurându-ne pe lângă madronos159. Cu frunze tivite în roşu, sau printre tufe de manzanitas160, cu frunzele de un roşu-aprins. În vreme ce urcam, primele raze ale soarelui s-au revărsat peste spatele nostru. Un stol de ierunci a străbătut în fugă tufişurile foşnitoare. Un iepure mare ne-a tăiat drumul, în salturi largi şi elegante, ca o căprioară. Apoi un cerb cu coarne rămuroase s-a ivit pe creasta spre care ne îndreptam. A stat o clipă locului, cu gâtul şi pieptul scăldate în aurul roşu al soarelui abia răsărit, pe urmă şi-a văzut de drum.

L-am urmărit o vreme, apoi a trebuit să apucăm pe o cărăruie cotită, pe care sălbăticiunea o dispreţuise, şi să ne afundăm într-un crâng de sequoia falnici, strânşi în jurul unui ochi de apă întunecat din pricina mineralelor cărate din munte. Cunoşteam pas cu pas drumul acela, căci locurile de pe-acolo aparţinuseră într-o vreme unui prieten de-al meu, scriitor, care devenise şi el revoluţionar, dar avusese o soartă mult mai crudă decât a mea, căci de mult părăsise lumea noastră, fără ca cineva să poată spune unde şi în ce fel. Numai el, pe vremea când se mai afla încă în viaţă, cunoscuse taina ascunzătorii spre care mă îndreptam.

Cumpărase ferma aceea doar pentru frumuseţea locurilor şi plătise un preţ foarte ridicat, spre marea nemulţumire a fermierilor din împrejurimi. Prietenul meu obişnuia să povestească, făcând un haz nespus, în ce fel fermierii se posomorâseră şi clătinau din cap la auzul preţului, cum rămâneau o vreme pe gânduri, făcând în minte câteva operaţiuni aritmetice rapide, şi apoi îi spuneau: „Să ştii însă că n-ai să scoţi din ea nici şase la sută câştig”.161

Dar el era acum dus dintre cei vii, iar ferma nu ajunsese în stăpânirea urmaşilor lui. Proprietatea încăpuse în mâinile domnului Wickson, care stăpânea întreg versantul răsăritean şi nordic al masivului Sonoma, de la moşia Spreckels şi până la cumpăna apelor dinspre Benett Valley. Din toate aceste întinderi domnul Wickson făcuse un parc pentru căprioare, şi poate mii de hectare de costişe lin înclinate, brăzdate de văi încântătoare şi de canioane hălăduiau sălbăticiunile în locuri aproape necălcate de picior omenesc. Vechii proprietari ai locurilor acelora fuseseră alungaţi. O casă de sănătate, proprietatea statului, în care erau îngrijiţi debilii mintali, fusese şi ea dărâmată, pentru a face loc căprioarelor.

Cel mai interesant dintre toate era faptul că pavilionul de vânătoare al domnului Wickson se afla doar la vreo jumătate de kilometru de ascunzătoarea mea. Dar asta, în loc să fie o primejdie, era de fapt o măsură de siguranţă în plus, căci acolo ne găseam chiar sub acoperământul unuia dintre oligarhii mărunţi. Prin însăşi această stare de lucruri bănuielile erau înlăturate şi îndreptate aiurea. Ultimul loc de pe lume unde copoii Călcâiului de fier s-ar fi putut gândi să ne caute, pe mine şi pe Ernest, când avea să vină şi el acolo, era parcul de vânătoare al lui Wickson.

Ne-am priponit caii printre arborii din jurul acelui ochi de apă. Dintr-un ascunziş ştiut de el – dintr-un trunchi scorburos – tovarăşul meu scoase o mulţime de lucruri: un sac de făină de cincizeci de livre, conserve de toate soiurile, unelte de bucătărie, pături, o foaie de cort, cărţi şi cele

trebuitoare pentru scris, un pachet mare de scrisori, un bidon mare cu cinci galoane162 de petrol lampant şi, în sfârşit, lucrul cel mai important, un colac mare de funie groasă. Aveam acolo atât de multe lucruri, încât era fără îndoială nevoie să facem mai multe drumuri până la ascunzătoare ca să le putem căra pe toate.

Atâta doar, că ascunzătoarea se afla foarte aproape. Luând colacul de funie, am pornit eu înainte, trecând printr-un spaţiu îngust, acoperit de curpeni şi tufişuri dese, care se strecura printre două coline împădurite. Am ajuns destul de repede la malul abrupt al unui curs de apă. Era doar un pârâiaş adunat din izvoare, dar care nu seca nici în verile cele mai călduroase. De jur împrejur se înălţau mari coline împădurite, un grup întreg de asemenea ridicături care păreau presărate acolo de mâna vreunui uriaş distrat. Stânci nu se vedeau nicăieri. Colinele acelea erau înalte de cam o sută de metri şi alcătuite numai din roci vulcanice, celebrul pământ în care cresc viile din Sonoma. Printre ele îşi săpase pârâiaşul albia lui adâncă şi prăpăstioasă.

N-a fost de loc uşor să coborâm până la albia pârâiaşului, şi, după ce am ajuns acolo, am mers la vale pe marginea lui cam vreo cincizeci de metri şi ne-am trezit deodată la groapa cea mare. Nici un semn nu prevestea prezenţa ei acolo şi nici nu era o groapă în înţelesul obişnuit al cuvântului. Trebuia să străbaţi aproape în patru labe o întindere acoperită cu tufişuri de măceş, apoi te trezeai deodată chiar pe buza gropii, putând să priveşti în depărtare şi în jos printr-o perdea de verdeaţă. Groapa avea o lungime şi o lărgime de cam o sută de metri şi cam jumătate pe atâta în adâncime. Datorită probabil unei surpări petrecute în acelaşi timp cu ridicarea colinelor şi fără îndoială prin eroziune, groapa fusese şi mai mult adâncită de-a lungul veacurilor de apele care-i spălaseră malurile. Nu exista nici o palmă de pământ golaş. Pretutindeni vedeai numai vegetaţie bogată, mergând de la ferigi mlădioase, care-şi arătau spatele auriu al frunzelor, şi

până la impunătorii sequoia. Aceşti copaci uriaşi creşteau până şi pe malurile gropii, unii dintre ei aplecaţi în unghi de aproape patruzeci şi cinci de grade, dar cei mai numeroşi porneau din malurile de pământ rodnic, înălţându-se drept în sus, aproape perpendicular.

Era o ascunzătoare ideală. Nimeni nu trecea vreodată pe acolo, nici măcar copiii din Glen Ellen163. Dacă groapa s-ar fi aflat într-un canion larg de o milă sau mai multe, ar fi fost cunoscută de toată lumea. Dar aici nu era nici un fel de canion. De la un capăt la altul, pârâiaşul nu măsura nici cinci sute de metri lungime şi îşi avea obârşia la trei sute de metri mai sus de groapă, într-un izvor de la poalele unei poieniţe joase. O sută de metri mai la vale ieşea la loc larg, se vărsa într-un alt şuvoi de munte mai mare şi curgea mai departe, printre poieni vălurite şi ierboase.

Tovarăşul meu a înnodat un capăt al funiei în jurul unui copac şi, legându-mă pe mine la celălalt, mi-a dat drumul în jos. Am ajuns numai decât pe fundul gropii. Nu i-a trebuit nici tovarăşului meu multă vreme ca să aducă toate proviziile ascunse în scorbură şi să mi le dea jos, în groapă. A tras pe urmă funia sus, a ascuns-o şi n-a plecat până nu mi-a spus câteva calde cuvinte de bun rămas.

Înainte de a merge mai departe, aş vrea să spun câteva cuvinte despre acest tovarăş, John Carlson, ostaş anonim al revoluţiei, unul dintre nenumăraţii ostaşi credincioşi înrolaţi în rândurile noastre. Muncea pentru Wickson, la grajdurile de pe lângă pavilionul de vânătoare. Adevărul este că pe caii lui Wickson am trecut noi peste masivul Sonoma. Vreme de aproape douăzeci de ani, John Carlson a fost paznicul ascunzătorii noastre, dar cred cu toată convingerea că niciodată nu i-a trecut măcar prin minte gândul trădării. A înşela încrederea noastră rămânea pentru el un lucru care nici măcar prin vis nu i-ar fi putut încăpea în cuget. Era un om atât de flegmatic şi de greoi, încât văzându-l cu greu ai fi putut să nu te întrebi cum se face că revoluţia are pentru el o semnificaţie. Şi, cu toate acestea, dragostea de

libertate licărea slab dar temeinic în sufletul său mohorât. Dintr-un anumit punct de vedere, cuminţenia şi lipsa de avânt nestăpânit ale tovarăşului nostru erau un adevărat dar de preţ. Niciodată nu-şi pierdea firea; ştia că sarcinile trebuie neapărat împlinite, şi nu era nici curios, nici vorbăreţ. O dată l-am întrebat cum de a ajuns revoluţionar.

— În tinereţe am fost soldat, mi-a răspuns el. Mă aflam în Germania. Acolo toţi tinerii trebuie să facă armată164. Am fost şi eu luat la oaste şi la oaste am întâlnit un alt soldat, tot tânăr ca şi mine. Tatăl lui era unul dintre oamenii aceia cărora dumneavoastră le spuneţi agitatori, şi tatăl lui fusese azvârlit în închisoare pentru crimă de lezmajestate, adică pentru vina de a fi spus adevărul despre împărat. Şi tânărul ăsta, feciorul celui întemniţat, mi-a vorbit îndelung despre popor, despre muncă şi despre felul cum pradă capitaliştii poporul. M-a învăţat să văd lucrurile altfel, şi aşa am ajuns eu socialist. Vorbele lui erau adevărate şi-ţi mergeau la inimă, iar eu nu le-am dat niciodată uitării. Cum am pus piciorul pe pământul Statelor Unite, am şi început să-i caut cu înfrigurare pe socialişti. Am devenit membru al unei secţii – asta pe vremea S. L. P.165 – apoi mai târziu, când s-a întâmplat sciziunea166, am intrat în organizaţia locală a S. P.167. Pe-atuncea munceam la un han din San Francisco, era înainte de cutremur. Mi-am plătit cotizaţiile timp de douăzeci şi doi de ani. Şi acuma sunt membru al secţiei aceleia şi încă plătesc cotizaţiile, numai că acuma totul trebuie făcut în cea mai mare taină. Totdeauna am să-mi plătesc cotizaţiile, iar când va veni vremea statului popular liber, o să fiu şi eu fericit.

De îndată ce am rămas singură, m-am apucat să-mi pregătesc masa de dimineaţă la lampa cu petrol şi să-mi înjghebez sălaşul. Adeseori dimineaţa, când se crăpa de ziuă, sau seara, după ce se lăsa întunericul, Carlson se strecura şi el în ascunzătoare şi lucra aici un ceas, două. La început adăpostul meu a fost doar foaia de cort nemontată, căci abia după aceea am ridicat un mic cort. Ceva mai

târziu, după ce ne-am încredinţat că ascunzătoarea prezintă deplină siguranţă, am înălţat şi un fel de căsuţă, într-un loc unde n-ar fi putut fi zărită de nici un ochi care întâmplător ar fi ajuns fie şi pe marginea gropii. Vegetaţia luxuriantă din colţul acela pierdut de lume era o pavăză naturală. Ridicasem căsuţa chiar lângă peretele vertical al gropii, iar în peretele de pământ am săpat şi două mici cămăruţe, întărite cu stâlpi zdraveni, bine aerisite şi fără pic de umezeală. Vă rog să mă credeţi că dispuneam de suficient confort. Mai târziu, când în ascunzătoarea noastră şi-a căutat refugiu şi Biedenbach, vestitul terorist, german de origine, el a fost acela care a instalat în cele două odăiţe un aspirator de fum, şi astfel am avut posibilitatea ca în nopţile de iarnă să ne strângem acolo în jurul unui foc zdravăn.

De data aceasta trebuie să spun un cuvânt şi despre atât de blândul nostru terorist, cel mai nedreptăţit dintre toţi tovarăşii care şi-au închinat viaţa revoluţiei. Tovarăşul Biedenbach nu a trădat cauza. Nici n-a fost executat de către tovarăşi, aşa cum îndeobşte se crede. Această minciună sfruntată este scornită de agenţii oligarhiei. Tovarăşul Biedenbach era distrat şi uituc. A fost împuşcat de una dintre străjile noastre de la peştera-ascunzătoare de lângă Carmel, şi numai din vina lui, fiindcă uitase semnalele secrete de recunoaştere. A fost o greşeală dureroasă, iar zvonul că şi-ar fi trădat grupul de luptă nu-i decât o minciună mârşavă. N-a existat luptător pentru cauză mai sincer şi mai devotat decât el.168

Iată, se împlinesc acum nouăsprezece ani de când ascunzătoarea aleasă de mine este aproape în permanenţă ocupată, şi în tot acest timp – cu o unică excepţie – n-a fost niciodată descoperită de vreun străin. Şi, cu toate astea, nu se afla decât la o jumătate de kilometru de pavilionul de vânătoare al lui Wickson şi la abia doi kilometri de Glen Ellen. Totdeauna auzeam trenurile de dimineaţă şi de seară

venind şi plecând şi obişnuiam să-mi potrivesc ceasul după sirena fabricii de cărămidă.169

Capitolul XIX.
METAMORFOZE

„Trebuie să-ţi creezi o cu totul altă înfăţişare, mi-a scris Ernest. Trebuie ca existenţa ta de până acum să înceteze şi să devii o altă persoană, şi nu doar în ce priveşte hainele pe care le porţi, ci chiar făptura vie ascunsă sub acele haine. Trebuie să te transformi în aşa măsură, încât eu însumi să nu-ţi pot recunoaşte vocea, gesturile, ticurile, ţinuta, umbletul – nimic.”

M-am supus poruncii. Zi de zi m-am străduit să îngrop pentru vecie pe fosta Avis Everhard sub înfăţişarea celeilalte femei, pe care trebuia s-o pot numi noua mea fiinţă. Un asemenea rezultat nu poate fi obţinut decât prin îndelungi exerciţii. Am stăruit cu atâta râvnă pentru a-mi schimba până şi cele mai slabe modulaţii ale vocii, încât în cele din urmă vocea noii mele fiinţe s-a format în întregime şi am ajuns s-o folosesc în chip automat. Tocmai realizarea acestui automatism era condiţia indispensabilă cerută de împlinirea fără greş a rolului asumat. Trebuie să ajungi în stare să te înşeli singur. E ca şi când ai învăţa o limbă străină, să spunem franceza. La început rosteşti cuvintele străine cu timiditate, numai cu un efort de voinţă. Elevul gândeşte în limba lui, şi pe urmă traduce în franţuzeşte, sau citeşte franţuzeşte, dar e silit să traducă în limba lui, căci numai după aceea poate înţelege. Dar după ce trece o vreme şi capătă exerciţiu, elevul citeşte, scrie şi gândeşte în franceză, fără să mai recurgă de loc la limba lui.

Aşa s-au petrecut lucrurile şi cu metamorfozările noastre. Trebuia să facem necontenite exerciţii, până când rolurile pe care ni le asumaserăm aveau să ne intre în sânge, până ce pentru a redeveni cei care fuseserăm am fi avut nevoie de o încordare a voinţei. Bineînţeles că la început am făcut multe experienţe ratate. Cream o artă nouă, şi multe lucruri se cereau abia descoperite. Dar munca noastră progresa

pretutindeni; curând am descoperit adevăraţi maeştri ai acestei arte şi am acumulat un adevărat arsenal de mici artificii şi subtilităţi. Pe baza acestuia s-a alcătuit un fel de manual nescris, introdus apoi, ca să zicem aşa, în programul de studii al oricărui nou venit la şcoala revoluţiei.170

Cam pe atunci a dispărut tata. Scrisorile lui, pe care le primeam cu regularitate, au contenit dintr-o dată. Nu s-a mai arătat niciodată la locuinţa noastră din Pell Street. Tovarăşii l-au căutat peste tot, iar cu ajutorul serviciului nostru secret am răscolit toate închisorile din ţară. Dispăruse însă de parcă l-ar fi înghiţit pământul, şi până în ziua de astăzi nu s-a putut descoperi nici un indiciu privitor la sfârşitul său.171

Şase luni de zile am stat singură în ascunzătoare, dar lunile astea au fost luni de muncă încordată. Organizaţia noastră mergea cu paşi mari înainte şi totdeauna existau un număr uriaş de sarcini care se cereau împlinite. Ernest şi ceilalţi tovarăşi din conducere aflaţi în închisori hotărau ce trebuia făcut; venea apoi rândul nostru, al celor rămaşi în libertate, să traducem în viaţă hotărârile. Astfel, trebuia organizată propaganda de la om la om; trebuia pus la punct serviciul nostru de spionaj, cu toate ramificaţiile lui; trebuiau organizate tipografiile noastre clandestine; în sfârşit, trebuiau create liniile noastre de comunicaţie subterană, „metroul” nostru, ceea ce însemna stabilirea unei legături permanente între nenumăratele ascunzători, amenajarea altora noi acolo unde existau verigi lipsă în reţeaua de ascunzători menită să acopere întreaga ţară.

După cum spun, deci, munca nu se termina niciodată. La sfârşitul celor şase luni, singurătatea mea a luat sfârşit prin sosirea a doi tovarăşi. Erau două tinere fete cu suflete brave; iubeau cu pasiune libertatea: Lora Peterson, dispărută în 1922, şi Kate Bierce, măritată mai târziu cu Du Bois172 şi care se află încă lângă noi, cu ochii aţintiţi către răsăritul soarelui de mâine, prevestitor al vremii celei noi.

Cele două fete au încercat mari emoţii pe drum, trecând prin grele primejdii şi fiind gata să-şi piardă şi viaţa. În echipajul micului vas de pescuit, care le trecuse peste Golful San Pablo, se strecurase un spion. Un agent al Călcâiului de fier izbutise să se travestească în revoluţionar şi ajunsese să cunoască multe dintre tainele organizaţiei noastre. Fără îndoială că ţinta lui principală era să dea de urma mea, fiindcă de multă vreme aflaserăm câtă frământare stârnise în rândurile serviciului secret al Călcâiului de fier faptul că nu izbuteau să afle în ce fel dispărusem. Din fericire, aşa cum am aflat mai târziu, până atunci spionul nu avusese putinţa să comunice nimănui informaţiile obţinute. E limpede că nu raportase nimic, deoarece preferase să aştepte până avea să ducă toate investigaţiile la bun sfârşit, aflându-mi ascunzătoarea şi reuşind să mă înhaţe. Dar tot ce aflase a murit o dată cu el. Invocând un pretext oarecare, după ce fetele fuseseră debarcate la gura râului Petaluma şi porniseră la drum călare, spionul părăsise şi el vasul.

După ce merseră o vreme către crestele masivului Sonoma, John Carlson le lăsă pe fete să continue drumul aşa cum avea să le ducă murgul lui învăţat cu poteca, iar el o porni pe jos, făcând cale întoarsă. Avea bănuielile lui. A pus mâna pe spion, şi despre ce s-a petrecut pe urmă nu ne-a spus prea multe:

— L-am aranjat, a zis el, dând din nou dovadă de totală lipsă de imaginaţie. L-am aranjat, a spus încă o dată, şi în ochi i s-a aprins o licărire întunecată, iar mâinile lui aspre şi deformate de muncă s-au deschis şi s-au strâns la loc în chip semnificativ. N-a făcut nici un fel de gălăgie. L-am ascuns, şi în seara asta mă întorc şi-l îngrop la trei metri sub pământ.

Pe vremea aceea ajunsesem să mă mir singură de propria-mi metamorfoză. Câteodată mi se părea cu neputinţă ca eu să fi fost aceea care trăise cândva o viaţă anostă şi lină într-un oraş universitar; alteori nu-mi venea să cred că

devenisem o revoluţionară obişnuită să înfrunte violenţele şi moartea. Nu puteam fi şi una, şi cealaltă. Una dintre aceste ipostaze era realitate, cealaltă doar vis; dar care era vis şi care realitate? Oare viaţa de acum, viaţa de revoluţionară ascunsă într-o groapă să fi fost un coşmar? Sau eram în realitate o revoluţionară, şi doar visasem odată – nu ştiu unde şi cum – că într-o existenţă anterioară trăisem la Berkeley şi nu cunoscusem din viaţă nimic mai aspru decât ceaiurile şi dansurile, cenaclurile şi sălile de curs? Cred însă că aceleaşi simţăminte le încercam toţi cei care ne strânsesem sub faldurile roşii ale steagului frăţiei dintre oameni.

Adeseori îmi reveneau în minte figuri din viaţa cealaltă şi, lucru curios, ele apăreau şi dispăreau iarăşi, din când în când, în noua mea existenţă. Aşa era, de pildă, episcopul Morehouse. Zadarnic l-am căutat peste tot, după ce organizaţia noastră a mai crescut. Fusese mutat din loc în loc. I-am luat urma de la Spitalul de stat de boli nervoase din Napa, şi de acolo am ajuns la acela din Stockton, apoi la cel din Santa Clara Valley, numit Agnews, dar aici urma i s-a pierdut. Nicăieri nu se arăta că ar fi murit. Probabil că într-un fel sau altul izbutise să fugă. Atunci nu puteam nici măcar să-mi închipui împrejurările îngrozitoare în care aveam să-l mai întâlnesc o dată, mai bine zis să-l zăresc o clipă în vârtejul ameţitor al măcelului din zilele Comunei din Chicago.

Pe Jackson, cel care-şi pierduse braţul la Ţesătoriile Sierra şi fusese pricina propriei mele convertiri la cauza revoluţionară, nu l-am mai văzut niciodată. Dar cu toţii am aflat ce făcuse înainte de a muri. Nu s-a alăturat revoluţiei. Înrăit de soarta-i nenorocită, păstrând mereu în suflet amintirea nedreptăţii ce i se făcuse, a devenit anarhist, nu anarhist în gândire, ci o adevărată sălbăticiune, înnebunit de ură şi sete de răzbunare. Şi s-a răzbunat pe deplin. Înşelând vigilenţa paznicilor, într-o noapte când toţi ai casei dormeau, a aruncat în aer palatul familiei Pertonwaithe. N-

a scăpat nimeni, nici măcar paznicii. Apoi, în închisoare, în timp ce-şi aştepta judecata, s-a sufocat cu păturile.

Doctorul Hammerfield şi doctorul Ballingford au avut un destin cu totul deosebit de cel al lui Jackson. Au rămas credincioşi stăpânilor şi au fost răsplătiţi aşa precum li se cuvenea, fiind instalaţi în palate arhiereşti, în care huzuresc, trăind în bună înţelegere cu lumea. Amândoi sunt apologeţi ai oligarhiei. Amândoi s-au îngrăşat peste măsură. „Doctorul Hammerfield – spunea Ernest odată – a izbutit să-şi modifice metafizica în aşa fel încât să procure Călcâiului de fier binecuvântarea lui Dumnezeu, dar totodată să şi sprijine cultul frumuseţii şi să reducă la o simplă fantasmă vertebrata gazoasă a lui Haeckel173, deosebirea dintre doctorul Hammerfield şi doctorul Ballingford fiind aceea că ultimul îl înfăţişa pe Dumnezeul oligarhilor într-o formă ceva mai gazoasă şi mai puţin vertebrată”.

Peter Donnelly, maistrul spărgător de grevă de la Ţesătoriile Sierra cu care stătusem de vorbă atunci când făceam cercetări în cazul lui Jackson, a fost pentru noi toţi o surpriză. În 1918 luam parte la o şedinţă a aşa-numiţilor „roşii din Frisco174”. Dintre toate grupurile de luptă aceştia erau cei mai neînfricaţi, mai cruzi şi mai nemiloşi. De fapt nici nu făceau parte propriu-zis din organizaţia noastră, căci erau adevăraţi fanatici, obsedaţi de o singură idee, iar noi nu voiam să încurajăm astfel de atitudini. Cu toate că nu făceau parte din organizaţia noastră, întreţineam cu ei raporturi prieteneşti. Mă aflam în noaptea aceea acolo, adusă fiind de o chestiune extrem de importantă. Eu singură, dintre toţi acei zeci de oameni aflaţi de faţă, eram fără mască. După ce chestiunea pentru care venisem a fost rezolvată, unul dintre ei a plecat împreună cu mine, să mă conducă. Într-un gang întunecos, călăuza mea a aprins un chibrit, l-a apropiat de faţă şi şi-a scos masca. O clipă am privit chipul înflăcărat al lui Peter Donnelly. Pe urmă chibritul s-a stins.

— Voiam numai să ştiţi că eu sunt, mi-a spus el în întuneric. Vă mai aduceţi aminte de Dallas, administratorul?

Am făcut semn că îmi amintesc de administratorul cu chip de vulpe al Ţesătoriilor Sierra.

— Ei, pe ăla l-am ucis mai întâi, a zis Donnelly cu mândrie. După aceea am intrat în organizaţia celor de aici.

— Dar cum de ai ajuns aici? L-am întrebat eu. Ce s-a întâmplat cu nevasta şi copiii dumitale?

— Sunt morţi. De asta mă aflu aici. Nu, urmă el cu grabă, n-am făcut-o pentru a-i răzbuna. Au murit cu toţii paşnic, în paturile lor, de boală, ştiţi, unul după altul. Câtă vreme erau în viaţă, mă ţineau cu mâinile legate. Iar acum, dacă ei nu mai sunt pe lume, vreau să răzbun omenia din mine pe care ei mi-au distrus-o. Am fost cândva Peter Donnelly, maistrul spărgător de grevă, dar în seara asta sunt numărul 27 din organizaţia „roşiilor din Frisco”. Acum haideţi să vă conduc.

Am mai auzii de ei şi după aceea. Când îmi arătase că toţi ai lui sunt morţi spusese adevărul, adevărul aşa cum îl înţelegea el. Dar unul dintre ai lui era încă în viaţă: Timothy, pe care însă tatăl îl socotea mort fiindcă intrase în slujba Călcâiului de fier, înrolându-se ca mercenar.175 Fiecare membru al „roşiilor din Frisco” făcea legământ să execute doisprezece oameni ai Călcâiului de fier în fiece an. Pedeapsa pentru nereuşită era moartea. Un membru care nu izbutea să împlinească numărul obligatoriu de execuţii se sinucidea. Execuţiile nu se făceau la întâmplare. Grupul acesta de fanatici se întrunea adesea şi-i judeca, îi osândea în masă pe aceia dintre membrii sau uneltele oligarhiei care se făcuseră vinovaţi de vreo crimă. Executorii erau apoi traşi la sorţi.

De fapt, mă dusesem acolo în noaptea aceea tocmai pentru a asista la o astfel de judecată. Unuia dintre tovarăşii noştri, care ani de-a rândul izbutise să se menţină într-un post de funcţionar în birourile locale ale serviciului secret ai Călcâiului de fier, i se aduseseră anumite învinovăţiri de către „roşiii din Frisco”, şi acum urma să fie judecat.

Bineînţeles că el nu se afla de faţă şi bineînţeles că judecătorii n-aveau cunoştinţă de apartenenţa lui la organizaţia noastră. Sarcina mea era deci de a depune mărturie asupra identităţii şi loialităţii sale. S-ar putea ca cineva să se întrebe cum de aflaserăm noi despre toată treaba asta. Explicaţia e simplă. Unul dintre agenţii noştri secreţi era şi membru în organizaţia „roşiilor din Frisco”. Era necesar să ştim ce fac şi prietenii, nu numai duşmanii, iar acest grup de fanatici juca un rol destul de însemnat ca să merite atenţia noastră.

Dar să ne întoarcem la Peter Donnelly şi la fiul său. Activitatea lui s-a desfăşurat normal până când, în anul următor, în lotul celor pe care sorţii hotărâseră ca el să-i execute găsi şi numele propriului său fecior. Atunci şi-a spus cuvântul simţul de familie atât de puternic în fiinţa sa. Pentru a-şi salva feciorul, şi-a trădat tovarăşii. Nu şi-a putut duce trădarea până la capăt, dar, cu toate astea, vreo doisprezece dintre „roşiii din Frisco” şi-au găsit moartea, iar grupul a fost aproape complet distrus. Ca răsplată, supravieţuitorii l-au supus pe Donnelly morţii, pe care trădarea lui o merita cu prisosinţă.

Nici Timothy Donnelly n-a mai trăit mult. „Roşiii din Frisco” şi-au luat sarcina să-l execute. Oligarhia a făcut toate eforturile posibile pentru a-l salva. L-au transferat dintr-o parte în alta a ţării. Trei dintre „roşii” şi-au pierdut vieţile încercând zadarnic să-i vină de hac. Grupul „roşiilor” era alcătuit numai din bărbaţi. Până la urmă au hotărât să recurgă la sprijinul unei femei, una dintre tovarăşele noastre, nimeni alta decât tocmai Anna Roylston. Conducerea grupului nostru nu i-a dat încuviinţare, dar Anna făcea cam totdeauna ce-i trăsnea prin cap şi s-a abătut de la disciplină. De altminteri, avea o personalitate atât de puternică şi era atât de fermecătoare, încât niciodată n-am reuşit s-o facem să se supună disciplinei, indiferent ce metode am folosit. Făcea parte dintr-o

categorie aparte de oameni, care nu puteau fi trataţi la fel cu toţi ceilalţi.

Nesocotind opreliştea ridicată de noi, a trecut la executare. Nu poate fi neglijat faptul că Anna Roylston era o femeie încântătoare. Nu avea nevoie decât să facă semn unui bărbat. A zdrobit inimile multor tovarăşi tineri şi pe mulţi i-a adus în rândurile noastre cucerindu-le mai întâi inimile. Şi totuşi refuza cu încăpăţânare să se mărite. Iubea cu pasiune copiii, dar îşi dădea seama că, dacă ar fi avut unul, ar fi însemnat să nu se mai poată dărui în întregime cauzei, şi cauzei îşi închinase ea întreaga-i existenţă.

Pentru Anna Roylston era o treabă de nimic să-l cucerească pe Timothy Donnelly. N-a avut nici cea mai slabă mustrare de conştiinţă, fiindcă chiar în vremea aceea s-a petrecut „masacrul de la Nashville", cu ocazia căruia mercenarii, comandaţi de Donnelly, au măcelărit opt sute de ţesători. Dar nu ea l-a ucis pe Donnelly. S-a mulţumit să-l predea ca prizonier în mâinile „roşiilor din Frisco". Asta s-a întâmplat abia acum un an, şi astăzi Anna este cunoscută pretutindeni sub alt nume. Toţi revoluţionarii îi spun azi Fecioara Roşie.176

Colonelul Ingram şi colonelul Van Gilbert sunt alte două figuri cunoscute pe care aveam să le reîntâlnesc mai târziu. Colonelul Ingram s-a înălţat sus de tot pe scara onorurilor oligarhiei şi a ajuns ambasador în Germania, fiind duşmănit de moarte de proletariatul ambelor ţări. L-am întâlnit la Berlin, unde mă dusesem în calitate de spion internaţional în slujba Călcâiului de fier, fiind primită de colonel şi bucurându-mă de tot sprijinul său. Fiindcă am ajuns aici, este poate bine să arăt că, jucând rolul meu dublu, am avut prilejul să realizez câteva lucruri de foarte mare importanţă pentru cauza revoluţiei.

Colonelul Van Gilbert a ajuns celebru sub numele de Van Gilbert-cel-Rău! Fapta lui cea mai de seamă a fost pregătirea noului cod penal după Comuna din Chicago. Dar mai înainte de asta, datorită cruzimii arătate în calitate de

judecător al revoluţionarilor, a fost judecat de grupurile de luptă şi condamnat la moarte. Am făcut şi eu parte din juriul care l-a condamnat. Sentinţa a fost executată de Anna Roylston.

Şi încă o figură mai răsare din negurile vieţii mele trecute: avocatul lui Jackson. Dintre toţi, cel mai puţin mă aşteptam să-l revăd pe omul acesta – Joseph Hurd. A fost o întâlnire cam ciudată. Noaptea târziu, la doi ani după Comuna din Chicago, am sosit împreună cu Ernest la ascunzătoarea din Benton Harbour, în statul Michigan. Am ajuns acolo tocmai când se terminase procesul unui spion. Vinovatul fusese condamnat la moarte, şi acum era târât către locul de execuţie, iar nouă tocmai scena asta ni s-a înfăţişat sub ochi. În clipa următoare nenorocitul s-a smuls din mâinile paznicilor şi s-a aruncat la picioarele mele, mi-a prins genunchii ca în strânsoarea unei menghine şi a început să-mi cerşească deznădăjduit iertare. Când şi-a înălţat spre mine chipul desfigurat de groaza morţii, l-am recunoscut pe Joseph Hurd. Am văzut în viaţa mea multe lucruri îngrozitoare, dar niciodată nu m-am cutremurat ca la vederea acelei fiinţe ieşite din minţi care-şi cerşea viaţa. Îl înnebunea ghidul morţii. Era de-a dreptul jalnic. Doisprezece tovarăşi s-au trudit să-i descleşteze braţele din jurul genunchilor mei. Când, în sfârşit, a fost târât de acolo urlând ca o fiară rănită, am căzut la pământ leşinată. E mult mai uşor să vezi un viteaz murind decât un mişel cerşind îndurare.177

Capitolul XX.

OLIGARHUL DISPĂRUT.

Bag însă de seamă că, amintindu-mi de viaţa trecută, am luat-o înaintea întâmplărilor petrecute în viaţa mea cea nouă. Evadarea generală din închisori a tovarăşilor a avut loc abia către sfârşitul anului 1915. Oricât de complicată era o asemenea acţiune, am reuşit totuşi s-o ducem la bun sfârşit fără nici un accident, iar asta bineînţeles că ne-a bucurat şi ne-a dat un nou avânt. Într-o singură noapte am

eliberat cincizeci şi unu dintre cei cincizeci şi doi de deputaţi ai noştri, în afară de alţi peste trei sute de fruntaşi, acţiunea desfăşurându-se din Cuba şi până în California, în zeci de temniţe civile, închisori şi fortăreţe militare. Nu s-a înregistrat nici măcar un singur eşec. Nu numai că toţi întemniţaţii au fost smulşi din închisori, dar fiecare a ajuns cu bine la ascunzătoarea dinainte hotărâtă. Singurul tovarăş deputat care n-a putut fi salvat a fost Arthur Simpson, căci sărmanul murise mai înainte la Cabanas, în urma unor torturi înfiorătoare.

Cele optsprezece luni următoare au fost poate cea mai fericită perioadă din viaţa mea alături de Ernest. În vremea asta am fost veşnic împreună. Mai târziu, după ce am ieşit iarăşi în vâltoarea lumii, am fost din nou mai mult despărţiţi. Nici chiar izbucnirea flăcărilor revoluţiei de mâine nu o aştept cu nerăbdarea cu care am aşteptat în noaptea aceea sosirea lui Ernest. Era aşa de lungă vremea de când nu-l mai văzusem, şi gândul că o întâmplare neprevăzută sau o greşeală în planurile noastre l-ar fi putut opri încă în temniţa lui din insulă aproape mă înnebunea. Ceasurile îmi păreau veacuri. Eram singură. Biedenbach şi alţi trei tovarăşi tineri care se aflau atunci în ascunzătoare plecaseră peste munte, bine înarmaţi şi gata să intervină. Cred că toate ascunzătorile, de pe întreg întinsul ţării, rămăseseră pustii în noaptea aceea.

Tocmai când cerul începuse să pălească prevestind zorile, am auzit de pe marginea gropii semnalul de recunoaştere şi am răspuns. În întuneric aproape că l-am îmbrăţişat pe Biedenbach, care coborâse primul; dar peste o clipă eram în braţele lui Ernest. Atât de desăvârşită era transformarea mea, încât în clipa aceea mi-am dat seama că numai printr-un deosebit efort de voinţă voi izbuti să fiu din nou Avis Everhard, cu vechile mele gesturi şi zâmbete, cu vorbele şi glasul de odinioară. Numai datorită unor eforturi susţinute am fost în stare să-mi păstrez vechea înfăţişare şi nu-mi puteam nici o clipă îngădui să uit în ce anume fel trebuia să

mă port, într-atât de puternică devenise noua personalitate creată de mine însămi.

Când am pătruns în căsuţă, am putut să văd la lumină chipul lui Ernest. În afara palorii căpătate în închisoare, n-am observat nici o schimbare, sau, în orice caz, nu se schimbase prea mult. Era acelaşi soţ şi iubit al meu, acelaşi erou din trecut. Şi totuşi se vedea că e tras la faţă din pricina suferinţei. Dar asta nu-i dăuna de fel, ci, dimpotrivă, parcă adăuga o anumită nobleţe şi un anumit rafinament excesului de energie care totdeauna îi stătuse zugrăvit pe chip. Poate că arăta puţin mai grav decât înainte, dar lumina zâmbetului încă îi strălucea în priviri. Slăbise cu vreo zece kilograme, însă păstrase o condiţie fizică superbă. Făcuse gimnastică în tot timpul cât fusese închis, şi muşchii lui aveau tăria fierului. Adevărul este că se afla într-o stare fizică mai înfloritoare decât atunci când fusese aruncat în închisoare. Au trecut multe ceasuri până ce capul lui s-a aşezat pe pernă, iar eu am reuşit să-l cufund în tihna somnului. Mie însă mi-a fost cu neputinţă să închid ochii. Eram mult prea fericită, şi nu eu avusesem de făcut faţă oboselilor evadării şi a trecerii călare peste crestele munţilor.

Cât a dormit Ernest, eu m-am îmbrăcat în alt fel, mi-am schimbat coafura şi am revenit la înfăţişarea cea nouă. Pe urmă, când s-au trezit Biedenbach şi ceilalţi tovarăşi, am pus împreună la cale o mică şi nevinovată conspiraţie. Totul fusese dinainte aranjat, iar atunci când Ernest a deschis uşa şi a pătruns şi el în mica grotă care ne slujea drept bucătărie şi sufragerie, noi ne aflam cu toţii acolo. În clipa aceea Biedenbach mi-a spus ceva, adresându-mi-se direct, dar ca şi cum m-ar fi chemat Mary, iar eu m-am întors şi i-am răspuns. Pe urmă l-am privit pe Ernest cu multă curiozitate şi interes, aşa cum ar fi făcut orice tânăr tovarăş dând pentru prima oară ochi cu un atât de vestit erou al revoluţiei. Privirile lui Ernest nu au zăbovit însă asupra mea, ci au continuat înfrigurate să cerceteze încăperea. În

momentul următor i-am fost prezentată sub numele de Mary Holmes.

Pentru a duce lucrurile până la capăt, am aşezat la masă un tacâm în plus, iar când ne-am aşezat, unul dintre scaune a rămas liber. Îmi venea să strig de bucurie când îl vedeam pe Ernest din ce în ce mai neliniştit şi mai nerăbdător. Până la urmă n-a mai putut îndura.

— Dar nevastă-mea unde-i? Întrebă el.

— Încă nu s-a sculat, i-am răspuns eu.

Atunci a fost momentul marii încercări. Dar vocea mea îi era străină, şi în timbrul ei n-a recunoscut nimic familiar. Am continuat să mâncăm. Eu am vorbit într-una şi cu mare entuziasm, aşa cum poate vorbi numai adoratoarea unui erou, şi am lăsat să se înţeleagă limpede că el era eroul adorat. Am suit până la culmile entuziasmului şi adoraţiei, iar înainte ca el să-mi poată ghici intenţiile, m-am aruncat de gâtul lui şi l-am sărutat pe buze. M-a respins, îndepărtându-mă atât cât îi îngăduia lungimea braţelor, şi a căutat în jur, nedumerit şi alarmat. Cei patru bărbaţi care se aflau de faţă au izbucnit în hohote de râs şi i-au arătat cum stau lucrurile. La început nu i-a venit să creadă. M-a cercetat atent cu privirea şi parcă a fost pe jumătate convins, dar imediat a clătinat din cap şi a refuzat să creadă. Abia după ce am redevenit vechea Avis Everhard şi i-am şoptit la ureche taine cunoscute numai de el şi de Avis Everhard a fost în sfârşit convins că sunt cu adevărat soţia lui.

Ceva mai târziu, în aceeaşi zi, Ernest m-a cuprins în braţe, prefăcându-se a fi foarte încurcat şi mărturisind senzaţia că a devenit poligam.

— Eşti dulcea mea Avis, mi-a spus el, dar eşti în acelaşi timp şi altcineva. Eşti, de fapt, două femei, şi, prin urmare, alcătuieşti haremul meu. În orice caz, acum putem fi fără grijă: dacă în Statele Unite ne-o arde pământul sub picioare, îndeplinesc toate condiţiile pentru a deveni cetăţean turc.178

De atunci am dus în ascunzătoare o viaţă foarte fericită. Ce-i drept, munceam cu încordare şi multe ceasuri pe zi; dar munceam împreună. Am fost în întregime unul al celuilalt vreme de optsprezece luni nepreţuite şi nu ne simţeam singuri fiindcă într-una soseau şi plecau tovarăşi, voci stranii venite din lumea subterană a conspiraţiilor şi revoluţiei, aducând veşti şi mai stranii despre luptele şi încleştarea de pe tot întinsul liniei noastre de bătaie. Între noi domnea veselia şi buna dispoziţie, căci nu eram doar nişte complotişti încruntaţi. Munceam din greu şi sufeream mult. Umpleam golurile ivite în rândul luptătorilor şi mergeam înainte, dar, în afara muncii şi a jocului schimbător al vieţii şi morţii, găseam timp şi pentru râs şi dragoste. Se aflau printre noi artişti, oameni de ştiinţă, savanţi, muzicieni şi poeţi, iar în groapa noastră, pitită în fundul pământului, domnea o atmosferă mult mai aleasă şi mai curată decât în palatele din oraşele-minune ale oligarhilor. De altminteri, adevărul este că înseşi frumuseţile din acele palate şi oraşe-minune erau în cea mai mare parte create tot de tovarăşii noştri.179

De fapt, în ascunzătoarea noastră nu stăteam ca într-o temniţă. Ca să ne menţinem condiţia fizică adeseori călăream noaptea prin munţi, folosind pentru asta caii lui Wickson. Dacă ar fi ştiut el câţi revoluţionari călăreau pe caii lui! Uneori organizam chiar picnicuri în locuri mai ascunse cunoscute de noi; ne duceam înainte de revărsatul zorilor, rămâneam acolo toată ziua şi ne întorceam abia după ce se lăsa noaptea. Consumam de asemenea smântâna şi untul180 lui Wickson, iar Ernest nu se arăta chiar atât de mândru, încât să nu-i împuşte ieruncile şi iepurii, ba, când se ivea prilejul, chiar câte un cerb.

Aveam fără îndoială o ascunzătoare sigură. Am spus mai înainte că nu a fost descoperită decât o singură dată, iar asta mă sileşte să lămuresc misterul dispariţiei tânărului Wickson. Acum, când el e mort, pot vorbi. Exista pe fundul gropii noastre un colţişor ascuns vederii, dar unde soarele

bătea mai multe ceasuri pe zi. Acolo am cărat noi o mulţime de nisip din albia pârâiaşului, alcătuind astfel un foarte plăcut, călduros şi uscat loc de plajă, unde într-o după-amiază stăteam şi moţăiam, pe jumătate adormită, cu un volum al lui Mendenhall181 alături de mine. Mă simţeam atât de bine şi eram atât de liniştită, încât nici măcar lirismul lui înflăcărat nu izbutea să mă ţină trează.

M-am deşteptat de-a binelea doar când un bulgăre de pământ a căzut la picioarele mele. Pe urmă am auzit din susul peretelui gropii zgomotul făcut de cineva care se lăsa să alunece în jos, iar în clipa următoare, după ce a alunecat şi pe ultima porţiune a peretelui din care cădeau bulgări de pământ, un tânăr a răsărit la picioarele mele. Era Philip Wickson, pe care însă atunci nu-l cunoşteam. S-a uitat la mine fără teamă şi a fluierat uşor, în semn de mare mirare.

— Ia te uită! S-a minunat tânărul. Dar în clipa următoare îşi şi scosese şapca din cap şi-mi spunea politicos: Vă rog să mă iertaţi. Nu m-aşteptam să dau peste cineva aici.

Eu nu eram tot atât de calmă ca el. Eram încă un învăţăcel în ceea ce priveşte felul cum trebuie să te porţi la asemenea prilejuri de grea cumpănă. Fără îndoială că dacă lucrurile s-ar fi petrecut ceva mai târziu, pe vremea când făceam spionaj pe plan internaţional, n-aş fi fost atât de fâstâcită, dar atunci n-am ştiut decât să mă ridic în picioare şi să dau semnalul de alarmă.

— De ce ţipi aşa? Mă întrebă tânărul, privindu-mă cu nedumerire.

Era deci limpede că atunci când coborâse în groapa habar n-avea de existenţa noastră. Mi-am dat seama de lucrul ăsta cu un simţământ de uşurare.

— Dar dumneata de ce crezi că ţip? M-am burzuluit eu.

Eram într-adevăr nepriceputǎ pe vremea aceea.

— Habar n-am, răspunse tânărul, clătinând din cap. Afară doar dacă nu eşti cu nişte prieteni. În orice caz, va trebui să daţi explicaţii. Mie nu prea îmi place treaba asta. Vă aflaţi pe o proprietate străină, aici e moşia tatălui meu, şi…

Dar, chiar atunci, veşnic politicosul şi amabilul Biedenbach răsări în spatele lui şi spuse:

— Mâinile sus, tinere domn!

Tânărul Wickson a ridicat mai întâi mâinile, şi pe urmă s-a răsucit în loc, înfruntându-l pe Biedenbach, care îndrepta spre el un pistol automat. Nu şi-a pierdut cumpătul.

— O, o! Făcu el, un cuib de revoluţionari, adevărat roi de viespi după cât se pare. N-o să zăboviţi prea mult pe-aici, v-o spun eu!

— Poate o să zăboveşti dumneata îndeajuns de mult ca să te mai poţi gândi la cele spuse adineauri, zise Biedenbach cu glas domol. Dar până atunci dă-mi voie să te invit la noi înăuntru.

— Înăuntru? Tânărul era cu adevărat surprins. Aveţi vreo catacombă pe-aici? Am mai auzit despre lucruri de-astea.

— Pofteşte şi vezi, îl îndemnă Biedenbach cu glasul lui încântător.

— E o ilegalitate! Protestă Wickson.

— Da, însă numai din punctul de vedere al legilor voastre, răspunse teroristul vorbind cu subînţeles. După legile noastre e cum nu se poate mai drept, crede-mă. Va trebui să te obişnuieşti cu gândul că te afli în altă lume, într-o lume cu totul deosebită de aceea unde domnesc asuprirea şi brutalitatea şi în care ai trăit până acum.

— În privinţa asta am mai putea discuta, mormăi Wickson.

— Atunci rămâi cu noi şi discutăm cât vrei.

Tânărul a râs şi s-a lăsat condus de Biedenbach în căsuţa noastră. Mai întâi l-am închis în una din odăiţele săpate în peretele gropii, unde a rămas sub paza unui tovarăş, în vreme ce noi, în bucătărie, am discutat situaţia.

Cu lacrimi în ochi, Biedenbach a susţinut că tânărul Wickson trebuie să moară, dar a fost cu adevărat fericit în momentul în care, trecând la vot, am respins această propunere îngrozitoare. Pe de altă parte, însă, nici nu ne puteam gândi să-l punem în libertate pe tânărul oligarh.

— Vă spun eu ce trebuie să facem, zise Ernest. Îl ţinem aici şi îl reeducăm.

— În cazul acesta revendic favoarea de a-l iniţia eu în tainele legilor, strigă Biedenbach.

Şi astfel, păstrându-ne întreaga bună dispoziţie, am ajuns să luăm o hotărâre. Urma să-l ţinem pe Philip Wickson prizonier şi aveam să-l iniţiem în etica şi sociologia noastră socialistă. Dar până atunci ne rămâneau încă multe treburi urgente de făcut. Toate urmele lăsate de tânărul oligarh trebuiau să dispară, în primul rând era vorba de urmele pe care le lăsase coborând peretele sfărâmicios al gropii. Sarcina asta i-a revenit lui Biedenbach, care, agăţat de o funie legată pe malul de sus, s-a străduit cu multă îndemânare tot restul zilei, până ce n-a mai rămas nici cel mai mic semn al celor petrecute acolo. În susul canionului, pornind de la buza gropii, urmele au fost de asemenea înlăturate. Apoi, în amurg, a venit John Carlson şi a cerut ghetele lui Wickson.

Tânărul a refuzat să-i dea ghetele şi s-a arătat chiar dispus să lupte pentru ele, asta până a simţit puterea mâinilor de potcovar ale lui Ernest. Mai târziu, Carlson s-a plâns că picioarele îi sunt numai rosături şi băşici din pricină că Wickson purta ghete care lui îi erau prea mici; dar, aşa mici cum erau, a făcut cu ele treabă bună. Pornind de la oarecare distanţă de marginea gropii, din locul până unde fuseseră şterse urmele tânărului oligarh, Carlson a încălţat ghetele prizonierului şi a luat-o către stânga. A mers kilometri şi kilometri la şir, ocolind colinele, trecând peste dealuri şi străbătând canioanele, iar până la urmă a îngropat urmele în şuvoiul de apă al unui râu. Aici şi-a scos ghetele străine şi, după ce şi-a şters urmele pe o oarecare distanţă, s-a încălţat cu ghetele lui. La o săptămână după aceea Wickson şi-a primit îndărăt ghetele.

În noaptea aceea au răscolit cu câinii toate împrejurimile, iar noi cei din ascunzătoare nu prea am închis ochii. A doua zi, de nenumărate ori câinii furioşi au străbătut canionul, şi

pe urmă au pornit în goană către stânga, pe urmele lăsate special pentru ei de Carlson, iar noi le-am auzit lătrăturile furioase pierzându-se în celelalte canioane din fundul munţilor. În tot timpul acesta oamenii noştri aşteptau pregătiţi să facă faţă oricărei încercări, cu pistoale şi arme automate în mână, fără să mai punem la socoteală cele cinci sau şase maşini infernale construite de Biedenbach. Este greu de imaginat surpriză mai mare decât cea pe care ar fi avut-o căutătorii lui Wickson dacă s-ar fi aventurat până jos, în ascunzătoarea noastră.

Prin urmare, am arătat acum adevărul cu privire la dispariţia lui Philip Wickson, fost cândva oligarh şi devenit apoi ostaş al revoluţiei. Fiindcă, până în cele din urmă, l-am convertit. Mintea îi era proaspătă şi maleabilă, iar sufletul înzestrat cu un puternic simţ moral. Peste câteva luni, călare pe un cal al tatălui său, l-am trimis peste muntele Sonoma, până la râul Petaluma, şi de aici a fost îmbarcat pe un mic vas de pescari. Din etapă în etapă şi cu foarte mare grijă, folosind legăturile noastre subterane, am reuşit să-l transportăm în taină până la ascunzătoarea de lângă Carmel.

Aici a rămas vreme de opt luni, după care el singur nu mai voia cu nici un preţ să plece, şi asta din două pricini. Una dintre ele era că se îndrăgostise de Anna Roylston, iar a doua că trecuse de partea revoluţiei. Numai după ce s-a încredinţat de totala lipsă de perspective a dragostei lui, s-a supus îndemnurilor noastre şi s-a întors la familie. Rămânând în aparenţă până la moarte membru al oligarhiei, el a fost de fapt unul dintre agenţii noştri cei mai preţioşi. În nenumărate rânduri Călcâiul de fier a fost profund surprins de eşecul acţiunilor pornite împotriva noastră. Dacă ar fi ştiut cât de mare este numărul membrilor săi care în realitate erau agenţii noştri, n-ar mai fi avut de ce să se mire. Tânărul Wickson n-a ezitat niciodată să-şi împlinească întreaga datorie faţă de cauză. Pentru a spune adevărul, trebuie arătat că chiar moartea i

s-a tras de pe urma unei fapte puse în slujba datoriei. Cu prilejul marelui uragan din 1927, pe când asista la o şedinţă a conducătorilor noştri, a contractat pneumonia care i-a fost fatală.182

Capitolul XXI.

FIARA MÂNIOASĂ DIN ABISURI.

În tot răstimpul acela îndelungat în care am stat ascunşi, eram clipă de clipă ţinuţi la curent cu cele ce se petreceau în lumea din afară şi am avut prilejul să ne dăm bine seama de forţa oligarhiei, cu care ne aflam în război. Ieşite din frământările perioadei de tranziţie, noile instituţii căpătau o structură mai bine definită şi începeau să îmbrace veşmintele permanenţei. Oligarhia izbutise să pună la punct un aparat de stat pe cât de complicat, pe atât de vast şi care funcţiona în ciuda tuturor eforturilor noastre de a-l împiedica şi de a-l defecta.

Acest lucru a constituit o surpriză pentru mulţi revoluţionari, care nu crezuseră că aşa ceva ar fi cu putinţă. Dar, cu toate astea, activitatea productivă continua în toată ţara. Oamenii trudeau în mine şi pe ogoare, şi nici n-aveau cum face altfel, fiindcă nu mai erau decât nişte bieţi sclavi. În ramurile-cheie ale industriei treburile mergeau de minune. Membrii castelor privilegiate şi ai aristocraţiei muncitoreşti erau mulţumiţi şi lucrau cu voie bună. După conflicte şi ciocniri de clasă fără număr, pentru prima dată în viaţa lor cunoşteau pacea industrială. Acum nu mai aveau de-a face cu crizele, cu grevele sau lock-out183-urile şi nici cu persecuţiile împotriva sindicatelor. Trăiau în case din ce în ce mai confortabile şi în oraşe încântătoare rezervate exclusiv pentru ei, încântătoare desigur prin comparaţie cu mahalalele murdare şi cartierele mizerabile în care locuiseră mai înainte. Se hrăneau mai bine, aveau mai puţine ore de muncă, mai multe zile libere şi posibilităţi mult mai largi de distracţii plăcute şi variate. De nefericiţii lor fraţi şi surori, muncitorii cei oropsiţi şi hărţuiţi care-şi târau zilele în adâncurile abisului, nici nu voiau să audă. O

epocă de egoism sângeros se abătuse asupra omenirii. Dar tabloul schiţat mai sus nu este exact decât într-o anumită măsură. În castele muncitoreşti lucra o reţea de oameni de-ai noştri, de oameni în stare să vadă, dincolo de dorinţa de îmbuibare, imaginea luminoasă a libertăţii şi a frăţiei.

O altă instituţie importantă care căpătase o structură bine definită şi funcţiona perfect erau mercenarii. Această formaţie militară se desprinsese din vechea armată regulată şi ajunsese acum să numere un milion de soldaţi, fără să mai punem la socoteală trupele din colonii. Mercenarii alcătuiau un fel de rasă aparte. Trăiau în oraşe rezervate strict numai lor şi care de fapt dispuneau de o independenţă administrativă totală, iar, pe lângă asta, se bucurau şi de multe alte privilegii. Datorită lor erau consumate cantităţi apreciabile din acele surplusuri atât de stânjenitoare. Nu mai aveau nici un fel de legătură cu restul populaţiei şi nu se bucurau de nici o simpatie, adevărul fiind că îşi formaseră propria lor morală şi conştiinţă de clasă. Dar, cu toate acestea, aveam printre ei mii de oameni de-ai noştri.184

Oligarhia însăşi trecea prin transformări radicale şi, trebuie s-o recunoaştem, cu totul neprevăzute. În cadrul clasei lor a luat naştere o disciplină riguroasă. Fiecare membru al ei avea o anumită treabă de împlinit pe lumea asta şi era obligat s-o îndeplinească. Tinerii pierde-vară din familiile bogate dispăruseră cu desăvârşire. Energia lor era folosită pentru întărirea forţei unite a oligarhiei. Dintre ei se recrutau cadrele de conducere ale armatei şi ale industriei. Mulţi au făcut cariere strălucite în ştiinţele aplicate, ori au ajuns ingineri de seamă. Tot din rândurile lor se alegeau conducătorii nenumăratelor angrenaje ale aparatului de stat, ale administraţiei coloniale, precum, şi zecile de mii de agenţi din tot soiul de servicii secrete. Aş putea spune că de mici erau crescuţi pentru a activa mai târziu în sistemul de învăţământ, în artă, în ştiinţă, în literatură sau în rândurile clerului. Şi în toate aceste

domenii aveau rostul foarte important de a dirigui sistemul de gândire al întregii naţii într-o singură direcţie, şi anume către credinţa în eternitatea oligarhiei.

Erau făcuţi să creadă, şi la rândul lor, mai târziu, îi făceau şi ei pe alţii să creadă că acţiunile lor erau întru totul îndreptăţite. Îşi însuşeau concepţiile aristocratice chiar din clipa când, copii fiind, primeau primele impresii cu privire la lumea exterioară. Concepţiile aristocratice ajungeau să fie întreţesute în însăşi fiinţa lor până ce se identificau cu sângele şi carnea acestor oameni. Se considerau dresori de animale sălbatice şi stăpânitori peste fiare. Dar din rândurile celor pe care îi călcau în picioare se înălţa necontenit vuietul subteran al revoltei. Printre membrii oligarhiei rătăcea necontenit moartea năprasnică şi care nu cunoştea îndurare; bomba, pumnalul şi glonţul erau considerate drept ghearele fiarei mânioase din abisuri, pe care trebuiau s-o domine cu străşnicie dacă voiau ca omenirea să-şi continue existenţa. Se credeau salvatorii umanităţii şi se considerau truditori eroici şi totdeauna gata de sacrificiu pentru binele suprem.

Membrii oligarhiei socoteau că ei şi numai ei sunt purtătorii şi apărătorii civilizaţiei. Erau convinşi că dacă străşnicia stăpânirii lor ar slăbi, fiara fioroasă ar înfuleca şi ar nimici între uriaşele ei fălci băloase nu numai făpturile lor, dar şi tot ce este frumuseţe, măreţie, fericire şi desfătare pe lume. Fără ei ar domni anarhia, iar omenirea s-ar prăbuşi îndărăt în bezna primitivismului, din care cu atâtea suferinţe s-a ridicat. Ţineau veşnic viu în cugetele copiilor spăimântătorul spectru al anarhiei, până când tinerii la rândul lor, înnebuniţi de această spaimă întreţinută cu bună-ştiinţă, ajungeau să înfăţişeze acelaşi spectru al anarhiei copiilor ce veneau după ei. Iată deci care era fiara ce trebuia stăpânită fără îndurare, iar stăpânirea ei devenise datoria de căpetenie a oligarhiei, într-un cuvânt, ei, şi numai ei, prin strădaniile şi sacrificiile lor neprecupeţite, stăteau între biata omenire

neputincioasă şi fiara atotdistrugătoare. Şi credeau în asta; credeau cu tărie.

Nu pot stărui îndeajuns asupra tăriei acestei credinţe nestrămutate în justeţea poziţiei sale morale, comună întregii clase a oligarhiei. În asta a stat forţa Călcâiului de fier, şi, din păcate, prea mulţi au fost tovarăşii care n-au vrut să recunoască adevărul sau l-au recunoscut prea târziu. Mulţi dintre ei au socotit că forţa Călcâiului de fier se datoreşte sistemului după care îşi răsplăteşte ori îşi pedepseşte slujitorii. Asta este o greşeală. Raiul şi iadul pot fi factorii determinanţi în zelul religios al unui fanatic; dar, pentru cea mai mare parte dintre credincioşi, raiul şi iadul sunt simple consecinţe derivate din noţiunile de bine şi rău. Dragostea purtată binelui, dorinţa de bine, neplăcerea pricinuită de orice lucru care reprezenta răul, pe scurt slujirea binelui şi purtarea conformă cu cerinţele binelui, iată factorul determinant în religie. Tot aşa stăteau, lucrurile şi cu oligarhia.

Închisorile, surghiunul şi umilirile, pe de o parte, onorurile, palatele şi oraşele-minune, pe de alta, nu sunt decât simple consecinţe derivate. Forţa motrice fundamentală a oligarhiei este credinţa în justeţea cauzei pe care o apără. Importante nu sunt excepţiile, importante nu sunt asuprirea şi nedreptatea care au patronat naşterea Călcâiului de fier. Toate acestea sunt lucruri stabilite. Important este faptul că astăzi la obârşia forţei oligarhiei stă convingerea nestrămutată în dreptatea cauzei sale.185

Pentru aceleaşi motive forţa revoluţiei în aceşti năprasnici douăzeci de ani a izvorât exclusiv din conştiinţa dreptăţii cauzei proprii. O altă explicaţie a sacrificiilor şi martirajului nostru nu poate exista. Aceasta este pricina pentru care în sufletul lui Rudolph Mendenhall s-au aprins vâlvătăile închinate cauzei, călind acel cântec de lebădă creat în cea de pe urmă noapte a vieţii lui. Aceasta este pricina pentru care Hulbert şi-a dat ultima suflare în chinuri cumplite, refuzând să-şi trădeze tovarăşii. Aceasta este pricina pentru

care Anna Roylston a renunţat la fericirea de a fi mamă. Aceasta este pricina pentru care John Carlson a fost credinciosul şi nerăsplătitul paznic al ascunzătoarei de la Glen Ellen. Indiferent dacă este vorba de tineri sau de bătrâni, de femei sau de bărbaţi, de oameni străluciţi sau şterşi, de genii ori oameni de rând, toţi tovarăşii înrolaţi sub steagul revoluţiei au fost însufleţiţi de o unică năzuinţă – arzătoarea şi neclintita dragoste de bine şi dreptate.

Dar m-am îndepărtat de firul povestirii mele. Chiar înainte de a părăsi ascunzătoarea, Ernest şi cu mine înţelesesem foarte bine în ce sens se dezvolta forţa Călcâiului de fier. Castele muncitoreşti, mercenarii, hoardele nenumărate ale agenţilor secreţi şi poliţiile de toate soiurile erau unelte sigure ale oligarhiei, în general, şi lăsând deoparte pierderea libertăţii, toţi membrii acestor organizaţii o duceau mai bine decât o duseseră înainte. Pe de alta parte, marea masă neştiutoare a populaţiei, oamenii care-şi târau zilele în adâncurile abisului, căzuse într-un fel de apatie abrutizantă şi începea să se înveţe cu mizeria. Ori de câte ori se întâmplă ca vreun proletar să se ridice din mijlocul masei şi să-şi dovedească puterea arătând că este o personalitate, oligarhii aveau grijă să-l smulgă din sânul masei şi să-i ofere condiţii de viaţă mai bune, promovându-l în rândul castelor, al aristocraţiei muncitoreşti sau al mercenarilor. În felul acesta glasul nemulţumirii era înăbuşit, iar proletariatul, jefuit de conducătorii săi fireşti.

Condiţiile de viaţă ale oamenilor din adâncurile abisului ajunseseră într-adevăr jalnice. În ceea ce îi privea, chiar şi învăţământul elementar încetase să mai existe. Trăiau ca animalele în uriaşe ghetouri infecte, zbătându-se în mizerie şi ticăloşie. Toate vechile libertăţi le fuseseră răpite. Ajunseseră simpli robi. N-aveau dreptul să-şi aleagă locul de muncă. De asemenea, nu le era îngăduit să se mute dintr-un loc într-altul şi nu aveau dreptul să poarte arme. Nu erau iobagi robiţi pământului, aşa cum ajunseseră fermierii. Erau robi ai maşinilor, robi industriali. Dacă

vreodată se ivea o nevoie neprevăzută de braţe de muncă, aşa cum ar fi, de pildă, construirea unei şosele, a unei căi ferate aeriene, a unor canale, tunele, metrouri ori fortificaţii, se organizau recrutări forţate în ghetourile muncitoreşti, şi sute de mii de robi erau duşi cu sila acolo unde se ivise nevoia. Armate nenumărate de asemenea robi trudesc astăzi la clădirea oraşului Ardis, înghesuiţi în barăci mizerabile, unde promiscuitatea face imposibilă orice viaţă de familie şi unde până şi ultimele rămăşiţe de pudoare sunt izgonite şi înlocuite cu o animalitate îndobitocitoare. În acele ghetouri ale muncitorilor se ascunde cu adevărat fiara mânioasă din adâncurile abisului de care oligarhii se tem atât de tare, dar fiara asta nu este decât propria lor creaţie. Prin această fiara din străfundurile abisului oligarhii perpetuează maimuţa şi tigrul din om.

În momentul de faţă se spune că se pregătesc noi recrutări pentru clădirea oraşului Asgard, proiectatul oraş-minune menit să depăşească chiar cu mult Ardisul, când acesta din urmă va fi definitiv clădit.186 Noi, revoluţionarii, vom continua această uriaşă construcţie, dar ea nu va fi opera unor sclavi năpăstuiţi. Zidurile, turnurile şi monumentele acestui oraş de vis vor fi înălţate în mijlocul imnurilor de bucurie, iar în frumuseţea şi minunăţiile lor vor fi întreţesute nu vaiete şi jeluiri, ci cântece de veselie.

Ernest ardea de nerăbdare să iasă la lumină, să plece din ascunzătoare şi să intre din nou în acţiune, căci pregătirile pentru nefericita noastră primă Răscoală, cea înăbuşită în cadrul Comunei din Chicago, se apropiau cu repeziciune de sfârşit. Totuşi reuşea să se stăpânească şi să dea dovadă de răbdare, iar în tot timpul chinului său – adică în răstimpul cât Hadly, care venise special la noi tocmai din Illinois, făcea din el un cu totul alt om187 – făurea în mintea lui planuri vaste privitoare la organizarea proletariatului, care izbutise să-şi însuşească o oarecare cultură, şi pentru a menţine cel puţin un învăţământ cât de rudimentar la dispoziţia

oamenilor abisului, toate astea bineînţeles numai în ipoteza în care prima Răscoală avea să dea greş.

Am părăsit ascunzătoarea abia în ianuarie 1917. Totul. Fusese dinainte pregătit, aşa că imediat ne-am luat în primire posturile de agenţi provocatori în organizaţiile Călcâiului de fier. Eu treceam drept sora lui Ernest. Folosind ajutorul unor oligarhi şi al tovarăşilor noştri strecuraţi în rândurile organizaţiilor oligarhiei şi aflaţi în posturi înalte, am obţinut funcţii, ne-am procurat toate actele de identitate şi documentele trebuitoare şi ne-am plăsmuit un trecut convenabil. Cu sprijinul celor aflaţi înlăuntrul organizaţiei treburile acestea nu erau prea greu de îndeplinit, deoarece în atmosfera echivocă a serviciilor secrete identitatea este totdeauna cam nebuloasă. Agenţii apăreau şi dispăreau ca nişte fantome, executând ordine, îndeplinind fel de fel de misiuni, examinând indicii şi verificând ipoteze, raportând adesea unor superiori pe care niciodată nu-i cunoscuseră şi cooperând cu alţi agenţi pe care nu-i mai văzuseră şi nici n-aveau să-i mai revadă vreodată.

Capitolul XXII.

COMUNA DIN CHICAGO.

Datorită calităţii noastre de agenţi provocatori, nu numai că aveam prilejul să călătorim foarte mult, dar prin înseşi sarcinile pe care trebuia să le îndeplinim veneam în legătură cu proletariatul şi cu tovarăşii noştri revoluţionari. În felul acesta ne aflam în acelaşi timp şi într-o tabără şi în cealaltă, lăsând să se creadă că slujim Călcâiului de fier şi, pe ascuns, străduindu-ne din toate puterile noastre pentru binele cauzei. Mulţi dintre noi făceau parte din reţeaua diferitelor servicii secrete ale oligarhiei, şi în ciuda tuturor trierilor şi reorganizărilor prin care trecuseră aceste servicii secrete, niciodată n-au izbutit să ne îndepărteze pe toţi.

Ernest a avut o contribuţie foarte însemnată la plănuirea primei Răscoale, a cărei dată fusese stabilită pentru o

anumită zi de la începutul primăverii lui 1918. În toamna lui 1917 încă nu eram gata; mai rămăseseră multe lucruri de pus la punct, aşa încât, fiind pornită prematur, răscoala a fost chiar de la bun început sortită înfrângerii. O astfel de acţiune era prin forţa lucrurilor îngrozitor de complicată, şi orice pas pripit o împingea sigur la eşec neîndoielnic. Călcâiul ide fier a înţeles acest lucru şi pe baza lui şi-a întocmit planurile.

Noi hotărâserăm să îndreptăm prima lovitură împotriva sistemului nervos al oligarhiei. Dar oligarhia nu uitase greva generală şi s-a apărat împotriva unei eventuale defecţiuni a muncitorilor telegrafişti creând mai multe staţii de telegrafie fără fir puse sub controlul mercenarilor. La rândul nostru am contracarat această măsură. La semnalul convenit, din toate ascunzătorile răsfirate pe întreg cuprinsul ţării, din toate oraşele, din toate localităţile şi din toate aşezările urmau să pornească tovarăşi devotaţi care să arunce în aer staţiile de telegrafie fără fir. În felul acesta, încă de la prima lovitură Călcâiul de fier s-ar fi prăbuşit la pământ, cu toate membrele dislocate.

În acelaşi timp, alţi tovarăşi urmau să arunce în aer podurile şi tunelurile, sfărâmând în felul acesta întreaga reţea de căi ferate. Mai mult decât atât: la semnalul convenit, alte grupuri de tovarăşi trebuiau să pună mâna pe ofiţerii cei mai de seamă ai mercenarilor şi ai poliţiei, ca şi pe oligarhii care se dovediseră deosebit de abili ori ocupau funcţii foarte importante. Astfel, conducătorii duşmanului ar fi fost îndepărtaţi de pe câmpurile de luptă, unde fără nici o îndoială că aveau să se desfăşoare bătălii locale pe tot cuprinsul ţării.

Multe evenimente trebuiau să se petreacă simultan, îndată după lansarea semnalului. Patrioţii mexicani şi canadieni, mult mai puternici decât îşi închipuia Călcâiul de fier, urmau să folosească întocmai tactica noastră. Veneau apoi tovarăşii (de data aceasta femeile, fiindcă bărbaţii aveau să fie foarte ocupaţi cu alte treburi) a căror misiune era

afişarea proclamaţiilor scoase de tipografiile noastre clandestine. Aceia dintre noi care ocupau posturi mai înalte în ierarhia Călcâiului de fier aveau misiunea să treacă de îndată la crearea de diversiuni şi la dezorganizarea serviciilor respective. Printre mercenari se aflau mii de tovarăşi de-ai noştri. Misiunea lor era să arunce în aer depozitele şi să distrugă mecanismele cele mai delicate ale maşinii de război. În oraşele mercenarilor şi ale castelor muncitoreşti urmau să fie duse la îndeplinire acţiuni de distrugere asemănătoare.

Pe scurt, trebuia dată o lovitură neaşteptată, teribilă şi nimicitoare. Oligarhia paralizată şi-ar fi văzut sfârşitul înainte de a-şi putea reveni în fire. Toate acestea ar fi adus după sine momente înfricoşătoare şi grele pierderi de vieţi omeneşti, dar nici un revoluţionar nu stă pe gânduri în faţa unei astfel de perspective. În acelaşi timp, reuşita planului nostru depindea în mare măsură de masele neorganizate ale oamenilor abisului. Ei trebuiau asmuţiţi împotriva palatelor şi oraşelor unde trăiau stăpânii, fără a ţine seama de distrugerile de vieţi şi bunuri materiale. Fiara din străfunduri n-avea decât să-şi urle mânia, poliţia şi mercenarii n-aveau decât să măcelărească. Oricum ar fi mers lucrurile, fiara din adâncuri tot avea să-şi urle mânia, iar mercenarii şi poliţia tot aveau să măcelărească. Însemna doar că două primejdii pe care ar fi trebuit să le înfruntăm se distrugeau între ele, fără a ne face nouă nici un rău. În vremea aceasta ne-am fi văzut de treburile noastre, în mare măsură nestingheriţi, şi am fi pus stăpânire pe toate pârghiile de comandă ale statului.

Acesta era deci planul nostru, şi fiecare amănunt trebuia pus la punct în mare taină, iar pe măsură ce sorocul se apropia, planul urma să fie comunicat unui număr din ce în ce mai mare de tovarăşi. Tocmai acesta avea să fie momentul critic: momentul când tainele noastre aveau să fie cunoscute de prea multă lume. Prin sistemul său de spionaj, Călcâiul de fier a aflat din timp de răscoala care se

pregătea şi a luat toate măsurile pentru a ne da încă o lecţie sângeroasă. Chicago a fost locul ales pentru această demonstraţie, şi am primit o lecţie într-adevăr năprasnică.

Chicago188 era de altfel şi locul cel mai potrivit, acel Chicago. Încă de multă vreme numit „oraşul sângelui” şi menit să-şi justifice o dată mai mult renumele. Spiritul revoluţionar era foarte puternic acolo, căci prea numeroase fuseseră grevele înecate în sânge pe vremea capitalismului189 pentru ca muncitorii să poată ierta ori să poată uita. Până şi în sânul castelor muncitoreşti din acel oraş mocnea revolta. Prea multe capete fuseseră sparte în grevele de la început şi, în ciuda privilegiilor şi a tuturor avantajelor ce le fuseseră create, ura lor împotriva clasei stăpânitorilor nu se stinsese. Aceeaşi stare de spirit începea să se răspândească şi în rândurile mercenarilor, mai cu seamă în trei regimente, care erau gata să treacă de partea noastră până la ultimul om.

Chicago a fost totdeauna teatrul celor mai furtunoase încleştări în marea bătălie dintre muncă şi capital, un oraş al luptelor de stradă şi al morţii năprasnice, în care existau organizaţii puternice ale capitaliştilor şi organizaţii cu înaltă conştiinţă de clasă ale muncitorilor, unde în zilele de demult până şi corpul didactic alcătuise un sindicat afiliat, ca şi cel al zidarilor şi salahorilor din construcţii, la Federaţia americană a muncii190. Şi Chicago a devenit centrul principalei ciocniri din cadrul primei Răscoale pornite prematur.

Tulburările au izbucnit mai devreme din pricina maşinaţiunilor foarte iscusit puse la cale de către Călcâiul de fier. Întreaga populaţie, inclusiv castele muncitoreşti privilegiate, a fost supusă unui tratament cum nu se poate mai aspru. Promisiunile şi înţelegerile nu mai erau respectate, şi chiar infractorilor mărunţi li se aplicau pedepsele cele mai aspre. Oamenii abisului au fost treziţi din moleşeală cu lovituri sălbatice. De fapt, Călcâiul de fier nu urmărea altceva decât să aţâţe mânia fiarei din

străfunduri. În acelaşi timp, Călcâiul de fier dădea dovadă de o uimitoare nepăsare în tot ceea ce priveşte măsurile de precauţie care ar fi trebuit luate la Chicago. Foarte multe dintre regimentele de mercenari fuseseră retrase şi trimise în diferite părţi ale ţării, iar în cele rămase la Chicago disciplina începuse să lase de dorit.

Pentru ducerea la îndeplinire a acestui plan n-au avut nevoie de un timp prea îndelungat, au fost de ajuns câteva săptămâni. Noi, revoluţionarii, am sesizat unele vagi indicii privitoare la noua stare de lucruri, dar niciunul dintre ele nu era îndeajuns de edificator ca să ne îngăduie să înţelegem situaţia. Adevărul este că revoluţionarii gândeau doar la cele mai potrivite măsuri pentru stăpânirea spiritului spontan de revoltă care clocotea în mase, fără să ne închipuim măcar o clipă că totul era pus la cale cu bună-ştiinţă… Iar în jurul planurilor urzite de cercurile cele mai sus puse ale Călcâiului de fier s-a păstrat un secret atât de desăvârşit, încât la noi nu a ajuns nici cel mai slab semn. Contramanevra a fost nu numai pregătită cu iscusinţă, ci şi condusă cu multă abilitate.

Mă aflam la New York când am primit ordinul să mă duc imediat la Chicago. Omul care mi-a transmis acest ordin era un oligarh, iar eu mi-am dat seama de acest lucru după felul cum vorbea, deşi nu ştiam cum îl cheamă şi nu-i văzusem faţa. Instrucţiunile lui erau însă prea limpezi ca să-mi dea putinţa să mă înşel. Am înţeles limpede că planurile noastre fuseseră descoperite şi împotriva lor se luaseră toate măsurile. Butoiul cu pulbere era gata pregătit şi aştepta doar scânteia, iar nenumăraţi agenţi ai Călcâiului de fier – printre care şi eu – se aflau la Chicago sau trebuiau să se ducă acolo pentru a împlini şi acest ultim amănunt. Mă felicit şi astăzi că am izbutit să-mi ţin firea în faţa privirilor pătrunzătoare ale oligarhului, cu toate că inima îmi zvâcnea nebuneşte. Puţin a lipsit să nu urlu şi să sar la el, să-l apuc de beregată cu mâinile mele goale în vremea când rostea cu sânge rece ultimele instrucţiuni.

În clipa când m-am despărţit de el, mi-am şi socotit timpul. Până la ora când trebuia să mă urc în tren îmi mai rămânea exact răgazul de care aveam nevoie pentru ca, ajutată şi de noroc, să pot lua legătura cu unul dintre conducătorii locali ai revoluţionarilor. Luând toate măsurile ca să nu fiu urmărită, m-am repezit până la Spitalul de urgenţă. Norocul m-a slujit şi am putut pătrunde imediat la tovarăşul Calvin, chirurgul-şef al spitalului. Am şi pornit să-i spun pe nerăsuflate cele ce aflasem, dar el m-a oprit.

— Am aflat mai înainte, îmi spuse doctorul foarte calm, deşi ochii lui de irlandez aruncau fulgere. Ştiam pentru ce ai venit. Am aflat totul acum un sfert de ceas şi am şi transmis vestea mai departe. Aici, la New York, vom lua toate măsurile pentru ca tovarăşii să-şi păstreze calmul. Chicago va trebui sacrificat, dar numai şi numai Chicago.

— Ai încercat să trimiţi vorbă şi acolo? L-am întrebat eu.

Doctorul a clătinat din cap.

— Nu mai există comunicaţie telegrafică. Oraşul e complet izolat. Va fi iadul pe pământ. A tăcut o clipă şi am văzut cum mâinile lui albe se încleştează violent. Pe urmă izbucni: Oh, Doamne! Cum aş mai vrea să pot fi acolo!

— Mai există totuşi posibilitatea de a opri dezastrul, am spus eu, dacă nu se întâmplă nimic cu trenul meu şi pot ajunge la vreme, sau dacă alţi tovarăşi din serviciul secret, care sunt şi ei la curent, pot sosi acolo la timp.

— De data asta voi, cei strecuraţi în rândurile duşmanului, aţi cam stat cu gura căscată.

Am încuviinţat din cap, cu umilinţă. Şi am răspuns:

— S-a păstrat un secret desăvârşit. Până astăzi n-au ştiut decât vreo câţiva oameni din cercurile cele mai înalte. Niciunul dintre noi n-a ajuns chiar până acolo, aşa încât era fatal să nu aflăm nimic. Măcar dacă ar fi Ernest aici! Dar poate că e la Chicago şi n-o să se întâmple nimic rău.

Doctorul Calvin a clătinat din cap.

— Ultima oară când am auzit despre el fusese trimis la Boston, ori la New Haven. Fără îndoială că slujba asta în

serviciul secret al duşmanului îi stânjeneşte foarte mult mişcările, dar tot e mai bine decât să zaci într-o ascunzătoare.

Am dat să plec, şi atunci doctorul mi-a strâns mâna cu putere.

— Fii tare! Mi-a spus el la despărţire. Şi ce dacă prima răscoală e înăbuşită? Vom porni o a doua, şi atunci o să fim mai înţelepţi decât astăzi. Mergi cu bine şi îţi urez mult succes. Nu ştiu dacă o să te mai văd vreodată. Acolo va fi cu adevărat iadul pe pământ, dar aş da zece ani din viaţă să am norocul pe care îl ai dumneata şi să pot fi de faţă!

Secolul XX191 pleca din New York la orele şase seara şi trebuia să ajungă la Chicago la şapte dimineaţa, în noaptea aceea, însă, a întârziat. Mergeam în urma altui tren. Printre călătorii din vagonul meu Pullman se afla şi tovarăşul Hartman, strecurat, ca şi mine, în serviciul secret al Călcâiului de fier. El mi-a vorbit despre trenul care mergea chiar înaintea noastră. Era un tren întru totul aidoma cu al nostru, numai că în el nu se găsea nici un pasager. Se recursese la acest şiretlic pentru ca în cazul când s-ar fi încercat aruncarea în aer a Secolului XX, noi totuşi să scăpăm. Tot din pricina asta în trenul nostru se aflau foarte puţini călători, în vagonul unde eram noi fiind cu totul vreo treisprezece oameni.

— Împreună cu noi merg probabil şi personaje foarte înalte, îmi spuse Hartman. Am observat că la coada trenului e ataşat un vagon special.

Când am schimbat prima oară locomotiva se făcuse noapte şi am coborât pe peron să respir puţin aer curat şi să observ ce ar fi fost de observat. Prin ferestrele vagonului special am putut zări trei oameni, pe care i-am recunoscut. Hartman avea dreptate. Unul dintre ei era generalul Aitendorff, iar ceilalţi doi, Mason şi Vanderboldt cei mai iscusiţi oameni din conducerea supremă a serviciului secret al oligarhiei.

Era o noapte liniştită şi cu lună plină, dar toată vremea m-am zvârcolit şi n-am putut dormi, La cinci dimineaţa m-am sculat şi m-am îmbrăcat.

Am întrebat-o pe fata de serviciu de la cabina de toaletă ce întârziere avem şi mi-a spus că două ore. Era o mulatră şi am băgat de seamă că pe chip îi este întipărită o adâncă nelinişte, că ochii îi sunt puternic încercănaţi şi în priviri îi răzbate spaima.

— Ce s-a întâmplat? O întrebai.

— Nimic, domnişoară. Am dormit cam prost şi probabil că de asta arăt aşa, mi-a răspuns fata.

M-am uitat la ea foarte atent şi am pus-o la încercare cu unul dintre semnele noastre de recunoaştere. Mi-a răspuns şi am ştiut că este o tovarăşă de-a noastră.

— La Chicago or să se petreacă lucruri îngrozitoare, mi-a spus ea. Înaintea noastră e un tren-fantomă.192 Din cauza lui şi a trenurilor cu trupe am întârziat.

— Trenuri cu trupe? Întrebai eu. Fata încuviinţă din cap.

— Linia e înţesată cu trenuri militare. Toată noaptea am trecut pe lângă ele. Numai spre Chicago se-ndreaptă şi pe drumul cel mai scurt… Asta nu miroase-a bine. Am şi eu un iubit la Chicago, adaugă ea cu sfială. E tovarăş de-ai noştri, vârât printre mercenari, şi-i cam duc grija.

Biata fată! Iubitul ei făcea parte din unul dintre cele trei regimente răsculate.

Masa de dimineaţă am luat-o împreună cu Hartman în vagonul-restaurant şi m-am forţat să mănânc. Cerul se acoperise şi trenul se năpustea ca un trăsnet întunecat printre faldurile cenuşii ale zilei ce se năştea. Chiar şi chelnerii negri care ne serveau înţeleseseră că se pregăteau lucruri înfricoşătoare. Se vedea limpede că ceva îi apasă greu, şi voioşia lor înnăscută dispăruse cu totul; serveau neglijent şi cu stângăcie, erau îngrijoraţi şi discutau pe şoptite la capătul vagonului, lângă bucătărie. Hartman vedea situaţia foarte în negru.

— Ce-am putea oare face? Întrebă el pentru a douăzecea oară, înălţând neputincios din umeri. Apoi îmi arătă pe fereastră: Vezi? Totul e pregătit. Poţi fi sigura că aşa stau peste tot, pe toate liniile, la cincizeci sau şaizeci de kilometri de oraş.

Se referea la trenurile cu trupe aflate pe liniile de triaj. Soldaţii îşi pregăteau masa de dimineaţă la focurile aprinse printre linii şi priveau plini de curiozitate cum trecem pe lângă ei ca fulgerul, fără să micşorăm viteza ameţitoare cu care înaintam.

Când am intrat în Chicago, peste tot domnea liniştea. Era limpede că nu se întâmplase nimic. La staţiile din suburbane cumpărasem ziarele de dimineaţă, în ele nu era scris nimic, şi totuşi se spuneau multe pentru cei în stare să citească printre rândurile sortite să nu fie înţelese de cititorii obişnuiţi. Puteai identifica mâna rafinată a Călcâiului de fier în fiecare coloană. Ici şi colo se îngăduia cititorului să întrevadă puncte slabe în armura oligarhiei, dar bineînţeles fără a se arăta nimic precis. Cu bună-ştiinţă cititorul era lăsat să se descurce singur printre aceste vagi indicii. Şi totul fusese aranjat cu multă dibăcie, în materie de mistificare ziarele din dimineaţa lui 27 octombrie erau adevărate capodopere.

Ştirile locale lipseau cu totul. Chiar şi numai acest amănunt luat în sine era o lovitură de maestru. Învăluia în taină întregul Chicago şi sugera cititorului obişnuit ideea că oligarhia se temea să vorbească despre evenimentele locale. Existau totuşi aluzii, mincinoase bineînţeles, despre tulburări răspândite cam pe toată suprafaţa ţării, dimpreună cu referiri lăudăroase, mascate cu stângăcie, la măsurile de represalii ce urmau să fie luate. Se dădeau de asemenea ştiri privitoare la numeroase staţii de telegrafie fără fir aruncate în aer şi se anunţau importante recompense băneşti pentru prinderea vinovaţilor. Este de la sine înţeles că nici o staţie de telegrafie fără fir nu fusese distrusă. În ziare se relatau numeroase asemenea acte de

violenţă care coincideau cu planurile de acţiune ale revoluţionarilor. Prin toate acestea oligarhia urmărea să creeze în minţile tovarăşilor din Chicago impresia că insurecţia generală începuse, semănându-se totodată confuzie prin relatarea anumitor insuccese înregistrate de unele acţiuni de mai mică importanţă. Era astfel cu neputinţă ca oamenii neinformaţi să nu aibă impresia vagă, dar totuşi fermă, că în ţară situaţia revoluţionară era coaptă şi că răscoala şi izbucnise.

Se anunţa că dezertările mercenarilor din California luaseră asemenea proporţii, încât şase regimente fuseseră desfiinţate, iar ostaşii şi ofiţerii, împreună cu familiile, fuseseră izgoniţi din oraşul rezervat lor şi îngrămădiţi în ghetourile muncitoreşti. În realitate, însă, mercenarii din California erau cei mai credincioşi stăpânirii. Dar cum ar fi putut şti toate acestea oamenii din Chicago, complet izolaţi de restul lumii? O telegramă special ticluită descria răzvrătirea gloatelor din New York, la care se alăturaseră şi castele muncitoreşti, şi se încheia cu afirmaţia (formulată în aşa fel, încât toată lumea să creadă că este doar un bluf 193), că armata stăpânea totuşi situaţia.

Isprava din ziarele de dimineaţă o repetaseră oligarhii într-o mie de alte feluri. Despre asta am aflat abia mai târziu, atunci când, de pildă, am luat cunoştinţă de mesaje secrete ale oligarhiei transmise de mai multe ori, în prima parte a nopţii, cu scopul precis de a le lăsa să ajungă la urechile revoluţionarilor.

— Cred că de data asta Călcâiul de fier nu va mai avea nevoie de serviciile noastre, spuse Hartman după ce isprăvi de citit ziarul, pe când tocmai intram în gara centrală. Şi-au pierdut vremea trimiţându-ne aici. E limpede că lucrurile s-au desfăşurat chiar mai bine decât se aşteptau ei. Iadul trebuie să se dezlănţuie dintr-o clipă în alta.

Când am coborât pe peron, s-a întors şi a privit către coada trenului, apoi a murmurat:

— E-aşa cum am bănuit. Când călătorii au putut avea la dispoziţie ziarele, au detaşat vagonul special.

Bietul băiat era complet demoralizat. Am încercat să-l îmbărbătez, dar aproape că nici nu m-a luat în seamă, şi deodată, în vreme ce ne îndreptam spre ieşire, a început să vorbească repede de tot şi cu glas scăzut. La început n-am înţeles nimic.

— Nu eram sigur, zicea el, şi de aceea n-am spus nimănui. Săptămâni întregi m-am străduit să aflu ceva precis, dar n-am izbutit. Fii atentă cum te porţi cu Knowlton. Mi se pare suspect. Cunoaşte tainele multor ascunzători ale noastre. Are în mâna lui soarta a sute de tovarăşi şi bănuiesc că e un trădător. O simt mai mult decât o ştiu. Dar acum câtva timp mi s-a părut că observ la el o schimbare. Cred că suntem în mare primejdie, fiindcă ori ne-a şi vândut, ori numai se pregăteşte să ne vândă. Sunt aproape sigur. N-aş fi suflat nimănui un cuvânt, dar, nu ştiu de ce, cred că n-am să mai ies niciodată viu din Chicago. Supraveghează-l cu grijă pe Knowlton. Întinde-i o cursă. Fă tot posibilul ca să afli. Eu nu ştiu nimic mai mult. E doar o intuiţie, şi până acum n-am putut căpăta nici cel mai slab indiciu. Tocmai atunci am ieşit în stradă. Nu uita, a încheiat Hartman cu însufleţire. Supraveghează-l îndeaproape pe Knowlton.

A avut dreptate. N-a trecut nici o lună, şi Knowlton a plătit cu viaţa mişeleasca lui trădare. A fost judecat şi executat de tovarăşii din Milwaukee.

Pe stradă era linişte, prea multă linişte. Oraşul zăcea fără suflare. Zgomotul şi agitaţia circulaţiei dispăruseră. Nu se zăreau nici măcar trăsuri. Tramvaiele nu circulau nici pe străzi şi nici pe liniile aeriene. Doar pe trotuare trecea din vreme în vreme câte cineva, însă nimeni nu părea plecat la plimbare. Fiecare îşi vedea de drum, cu pas grăbit şi apăsat, dar în mişcările tuturor se putea citi o stranie nehotărâre, ca şi cum s-ar fi aşteptat să vadă clădirile năruindu-se peste ei sau trotuarele scuturându-li-se sub picioare ori sărind în aer. Se vedeau totuşi câţiva puştani

vagabonzi căscând gura pe-acolo, iar în ochii lor puteai citi nerăbdarea abia stăpânită cu care aşteptau să se întâmple ceva extraordinar şi pasionant.

De undeva, dintr-un punct depărtat dinspre sud, ajunse la urechile noastre tunetul înăbuşit al unei explozii. Doar atât. Apoi se lăsă iarăşi liniştea, cu toate că la auzul detunăturii puştanii tresăriseră şi acum ciuleau urechile, ca nişte cerbi tineri. Uşile tuturor clădirilor erau zăvorâte; obloanele magazinelor, trase. Se zăreau totuşi numeroşi poliţişti, iar din când în când treceau în goană automobile cu patrule ale mercenarilor.

Şi Hartman şi eu am fost de părere că nu avea nici un rost să ne prezentăm pentru raport la şefii serviciului secret din localitate. Ştiam foarte bine că această încălcare a regulilor obişnuite avea să ne fie scuzată din pricina evenimentelor ulterioare. De aceea ne-am îndreptat către ghetoul muncitoresc din partea de sud a oraşului, nădăjduind că vom izbuti să luăm legătura cu unii tovarăşi. Prea târziu! O ştiam. Dar era cu neputinţă să rămânem cu mâinile încrucişate acolo, pe străzile acelea tăcute şi îngrozitoare. Unde era Ernest? Nu ştiam nimic. Ce se petrecea oare în oraşele rezervate castelor muncitoreşti şi mercenarilor? Dar în fortăreţe?

Ca şi cum cineva ar fi vrut să răspundă întrebărilor mele nerostite, se auzi deodată un uriaş muget scrâşnit, domolit întrucâtva de depărtare şi punctat cu detunături repetate.

— Acolo-s fortăreţele, spuse Hartman. Dumnezeu să se milostivească de cele trei regimente!

La o răscruce observarăm, către oboarele abatoarelor, o coloană uriaşă de fum. La răscrucea următoare văzurăm înspre partea de apus a oraşului mai multe coloane asemănătoare înălţându-se către cer. Deasupra oraşului rezervat mercenarilor văzurăm un gigantic balon captiv, care explodă chiar pe când ne uitam noi la el şi căzu spre pământ, ca nişte zdrenţe aprinse. Nu aveam nici un indiciu privitor la pricina acelei tragedii petrecute în văzduh. N-

aveam de unde şti dacă balonul fusese mânuit de tovarăşii noştri sau de duşman. Auzirăm atunci un zgomot nedesluşit, de parcă în depărtare ar fi clocotit cu furie un cazan uriaş, iar Hartman mi-a spus că-i răpăit de mitraliere şi arme automate.

Am mers mai departe în liniştea care ne înconjura. Acolo unde ne aflam nu se petrecea nimic. Pe lângă noi treceau doar poliţişti şi automobile cu patrule de mercenari, iar o singură dată am întâlnit vreo şase camioane ale pompierilor, care se întorceau fără îndoială de la locul vreunui incendiu. Un ofiţer care trecea în automobil l-a întrebat ceva pe un pompier, iar noi am auzit cum acesta din urmă răspundea strigând:

— Nu mai este apă! Au aruncat în aer conductele!

— Tovarăşii au distrus reţeaua de aprovizionare cu apă! Strigă Hartman plin de însufleţire. Dacă suntem în stare să facem asemenea ispravă în cadrul unei biete încercări pripite, izolate şi de la început sortite eşecului, ce n-am putea înfăptui într-o sforţare organizată, bine pregătită şi pornită simultan în toată ţara?

Automobilul ofiţerului care ceruse lămuriri de la pompier porni mai departe. Pe neaşteptate izbucni un tunet asurzitor. Vehiculul, dimpreună cu încărcătura lui omenească, se înălţă într-o izbucnire de fum şi căzu la pământ, masă de sfărâmături şi moarte. Hartman era în culmea fericirii şi repeta mereu şi mereu, în şoaptă:

— Straşnic! Straşnic! Proletariatul primeşte astăzi o lecţie dureroasă, dar ştie şi el să arate ce e în stare.

Poliţiştii alergau într-acolo. La locul exploziei oprise şi maşina unei patrule. Cât despre mine, eram complet zăpăcită. Repeziciunea cu care se petrecuse totul fusese într-adevăr uluitoare. Cum se întâmplase? Habar nu aveam şi totuşi privisem atent toată scena. Eram atât de zăpăcită în momentul acela, încât nici nu-mi dădeam seama că ne înhăţase poliţia. Dintr-o dată am înţeles că un poliţist îndreptase pistolul spre Hartman şi se pregătea să tragă.

Tovarăşul meu îşi păstrase însă tot sângele rece şi a dat la timp parola cuvenită. Am văzut cum ţeava revolverului se înclină, apoi coboară brusc şi am auzit mormăitul supărat al poliţistului. Era furios şi blestema întregul serviciu secret, spunând că totdeauna oamenii aceia încurcă treburile şi se amestecă unde nu le fierbe oala, iar în vremea asta Hartman îi răspundea cu aroganţa obişnuită a celor din serviciul secret şi-i arăta cât de nepricepuţi sunt oamenii poliţiei.

În clipa următoare am înţeles cum se petrecuseră lucrurile. În jurul sfărâmăturilor maşinii se strânsese un grup destul de numeros, şi doi oameni tocmai îl ridicau pe ofiţerul sfârtecat, vrând să-l urce în maşina patrulei. Deodată i-a cuprins pe toţi spaima şi au luat-o la goană care încotro vedea cu ochii, înnebuniţi de groază, aruncând la pământ şi părăsind în mijlocul străzii cadavrul sfârtecat al ofiţerului. Poliţistul care blestema a luat-o şi el la goană, şi la fel am făcut Hartman şi cu mine, fără să ştim de ce, dar împinşi de aceeaşi spaimă oarbă, care ne gonea cât mai departe de locul întâmplării.

De fapt după aceea nu s-a mai petrecut nimic, dar lucrurile s-au lămurit. Fugarii s-au întors plouaţi nevoie mare şi toată vremea priveau cu teamă în sus, către nenumăratele ferestre ale clădirilor impunătoare care închideau strada pe ambele laturi, ca malurile abrupte ale unui canion. Bomba fusese aruncată de la una dintre acele nenumărate ferestre. Dar de la care anume? Nu mai picase o altă bombă; era numai teama lor că ar putea să pice.

După aceea am înţeles despre ferestrele din jurul nostru mult mai multe lucruri. După oricare dintre ele se putea ascunde moartea. Fiecare clădire putea fi o ascunzătoare fortificată. Aşa arată războiul în jungla modernă care este orice mare oraş. Fiece stradă devenise un canion, fiecare clădire, un munte. Diferenţa dintre noi şi omul primitiv nu era prea mare, în ciuda automobilelor blindate care străbăteau lin străzile.

Cotind după un colţ, am dat peste o femeie. Zăcea pe caldarâm, într-o baltă de sânge. Hartman s-a aplecat şi a cercetat-o, dar eu mi-am întors privirea, simţind că-mi vine să leşin. În ziua aceea aveam să văd morţi cu duiumul, dar întregul măcel nu m-a putut impresiona atât cât m-a impresionat acel jalnic cadavru, primul pe care l-am văzut la picioarele mele, părăsit pe caldarâm.

— Împuşcată în piept, mi-a spus Hartman.

Femeia strângea în braţe, aşa cum ar fi strâns propriul ei copil, un sul de hârtie tipărită. Părea că nici dincolo de moarte nu vrea să se despartă de lucrul care îi adusese sfârşitul, căci în clipa când Hartman a izbutit să smulgă sulul din îmbrăţişarea moartei, am văzut că e alcătuit din foi mari tipărite, manifeste ale revoluţionarilor.

— O tovarăşă, am şoptit eu.

Hartman s-a mulţumit să arunce un lung blestem împotriva Călcâiului de fier şi am plecat mai departe. Poliţia şi patrulele ne-au oprit de nenumărate ori, dar, datorită parolelor cunoscute de noi, am putut pleca mai departe. Nu mai cădeau bombe de la ferestre, ultimii pietoni păreau să fi dispărut de pe străzi, iar liniştea din jurul nostru a devenit şi mai neclintită. Totuşi, uriaşul cazan continua încă să clocotească în depărtare, bubuitul surd al exploziilor năvălea din toate părţile, iar coloanele de fum se ridicau şi mai rău prevestitoare în înalturile cerului.

Capitolul XXIII.
OAMENII ABISULUI.

Dintr-o dată faţa lucrurilor s-a schimbat. Un fior de nelinişte străbătu aerul. Automobilele începură să ţâşnească pe lângă noi – unu, două, trei, zece – şi oamenii din ele ne strigau ceva, ca pentru a ne preveni. Nu prea departe de noi, unul dintre automobile făcu un ocol brusc, fără să-şi domolească de loc viteza, iar în clipa următoare, destul de departe în urma lui, în caldarâm se căscă o groapă adâncă, pricinuită de explozia unei bombe. Poliţiştii o luară la goană, dispărând după colţurile străzilor, şi atunci

ne-am dat seama că aveau să se petreacă lucruri cumplite. Auzeam apropiindu-se un vuiet din ce în ce mai puternic.

— Vitejii noştri tovarăşi se apropie, zise Hartman.

Tocmai când ultimul automobil blindat venea în goană către noi, zărirăm capătul coloanei care se apropia, umplând strada de la un trotuar la celălalt. Automobilul se opri o clipă chiar în faţa noastră, şi din el sări un soldat purtând în mână un obiect pe care îl ţinea cu mare grijă şi la fel de grijuliu îl aşeză pe rigolă. Apoi sări înapoi în automobilul care zvâcni din loc şi dispăru după colţ. Hartman alergă la rigolă şi se aplecă asupra obiectului aceluia, strigându-mi:

— Trage-te la o parte!

Îl vedeam cum lucrează febril cu mâinile, iar când s-a întors lângă mine, fruntea îi era acoperită cu broboane mari de sudoare.

— I-am scos focosul, îmi spuse el, şi chiar în ultima clipă. Soldatul acela a fost un nătărău, fiindcă bomba era sortită tovarăşilor noştri, dar a reglat greşit mecanismul şi ar fi explodat mult prea devreme. Acuma n-are să mai explodeze niciodată.

Întâmplările se succedau cu mare iuţeală. De partea cealaltă a străzii şi puţin mai jos de locul unde ne aflam noi, zării la etajele de sus ale blocului câteva capete care se iţeau la ferestre. Abia am avut timp să i le arăt şi lui Hartman, când o perdea de flăcări şi fum acoperi faţada clădirii pe toată porţiunea unde se arătaseră capetele, iar văzduhul se cutremură de violenţa exploziilor. În câteva locuri partea de zid a faţadei dispăru, lăsând să se vadă scheletul metalic de dedesubt. În clipa următoare o perdea asemănătoare de foc şi fum sfârtecă faţada blocului aşezat chiar în faţa celui dintâi, pe partea opusă a străzii. Printre explozii auzirăm ţăcănitul pistoalelor şi puştilor automate. Bătălia din aer continuă câteva minute, apoi se opri. Era limpede că într-o clădire se aflau tovarăşii noştri, că în cealaltă se instalaseră mercenarii, iar cele două tabere se

luptau pe deasupra străzii. N-aveam însă de unde şti cum stau într-adevăr lucrurile, adică în care clădire se aflau tovarăşii noştri şi în care se oploşiseră mercenarii.

În vremea asta coloana de pe stradă ajunsese aproape în dreptul nostru. Când capătul ei pătrunse între cele două blocuri duşmane, ambele tabere intrară din nou în acţiune, una dintre ele aruncând bombe în stradă, fiind atacată de pe partea cealaltă a străzii şi ripostând atacului. În felul acesta am aflat care clădire era ocupată de tovarăşii noştri şi ne-am dat seama că îşi împlineau foarte bine misiunea, apărându-i pe cei din stradă de bombele duşmanului.

Hartman mă înşfacă de braţ şi mă trase sub un portal.

— Ăştia nu sunt tovarăşii noştri! Îmi strigă el în ureche.

Uşile de la intrarea de sub portal erau încuiate şi zăvorâte. Nu aveam deci nici o scăpare. În clipa următoare capul coloanei ne-a depăşit. Nu era o coloană organizată, ci o hoardă dezlănţuită, un fluviu îngrozitor care umplea întreaga stradă, oamenii abisului, înnebuniţi de băutură şi suferinţă, care se ridicaseră în sfârşit şi urlau, setoşi de sângele stăpânilor. Îi văzusem şi până atunci pe oamenii abisului, trecusem prin ghetourile lor şi credeam că-i cunosc; acum însă îmi dădeam seama că de fapt îi văd pentru prima oară. Toropeala lor mută dispăruse. De data asta deveniseră dinamici – halucinant spectacol de groază. Năvăleau prin faţa ochilor mei în valuri concrete de furie, urlând şi mugind, ca nişte fiare, turmentaţi de whisky-ul din cârciumile prădate, înnebuniţi de ură, scoşi din minţi de setea de sânge – bărbaţi, femei şi copii îmbrăcaţi în trenţe peticite, fiinţe cu mintea întunecată şi sălbăticită, de pe ale căror chipuri tot ce e divin în om se ştersese şi tot ce e bestial se întipărise adânc, maimuţe şi tigri, ofticoşi vlăguiţi şi vite păroase de povară, cât nişte namile, feţe livide, din care societatea supsese ca un vampir întreagă seva vieţii, arătări umflate şi sluţite de grosolănie şi desfrâu, cotoroanţe sfrijite şi furci uscate, cu bărbi de patriarh, tineri roşi de puroaie şi oameni în toată firea, putreziţi pe

jumătate, chipuri diavoleşti, contorsionate şi răvăşite, monştri diformi, mutilaţi de ravagiile bolilor şi de toate grozăviile flămânzirii veşnice, lepădăturile şi pleava vieţii, hoardă drăcească, dezlănţuită în urlete şi turbare.

Şi de ce n-ar fi fost aşa? Oamenii abisului nu aveau de pierdut decât mizeria şi chinul de a-şi duce viaţa. Dar de câştigat? Nimic, în afară de îngrozitoarea orgie finală a răzbunării. Şi, în vreme ce îi priveam, mi-am dat deodată seama că în acel torent cotropitor de lavă umană se aflau şi eroicii noştri tovarăşi, oamenii care primiseră misiunea să trezească fiara din străfunduri pentru ca forţele duşmanului să fie astfel angajate în lupta împotriva ei.

Atunci s-a petrecut eu mine un lucru ciudat. Am devenit un alt om. Teama de moarte, de moartea mea şi a celorlalţi, mi-a dispărut din cuget. Trecând într-o stranie stare de exaltare, am devenit altă fiinţă, am păşit într-o altă lume. Nimic nu mai avea importanţă. De data asta cauza era pierdută, dar mâine cauza va fi din nou vie, aceeaşi cauză, pururea nouă şi pururea strălucitoare. Din clipa aceea, în mijlociii potopului de grozăvii din ceasurile următoare, am putut cerceta totul cu sânge rece şi cu luare-aminte. Moartea nu mai însemna nimic, viaţa nu mai însemna nimic. Eram doar un spectator interesat de întâmplările din jur, şi uneori, târâtă de curent, deveneam eu însămi un participant plin de curiozitate. Căci cugetul meu se ridicase până la limpedea înălţime a stelelor şi, lăsând deoparte orice pasiune, alcătuise o nouă scară a valorilor. Dacă nu s-ar fi întâmplat aşa, sunt sigură că aş fi murit.

Când capul coloanei se depărtase cu aproape un kilometru, am fost descoperiţi. O femeie, îmbrăcată în zdrenţe groteşti, cu obrajii scofâlciţi, cu ochi mici, negri şi priviri sfredelitoare ca nişte burghie, ne-a zărit pe Hartman şi pe mine. Scoase un strigăt ascuţit şi se repezi către noi. O parte din mulţime se desprinse din coloană şi porni pe urmele ei. Şi acum, în clipa când scriu rândurile acestea, o văd în faţa ochilor aşa cum venea, cu un pas înaintea

celorlalţi, cu păru-i cenuşiu fluturând în şuviţe subţiri, văd cum pe frunte i se scurgea o şuviţă de sânge dintr-o rană ascunsa probabil sub părul capului, o văd năpustindu-se către noi cu o secure în mâna dreaptă, în vreme ce cu stânga, uscată şi zbârcită, adevărată gheară de uliu, sfâşie convulsiv aerul. Hartman sări în faţa mea. Nu era vreme de dat explicaţii. Ne văzuseră bine îmbrăcaţi, şi asta era destul. Pumnul lui Hartman zvâcni, izbind drept între ochii de jar ai femeii. Puterea loviturii o azvârli îndărăt, dar se izbi de zidul celor ce veneau după ea şi se repezi din nou înainte, zăpăcită şi neputincioasă, iar securea ridicată căzu fără vlagă pe umărul lui Hartman.

În clipa următoare n-am mai ştiut ce se întâmplă. Am fost răsturnată de mulţime. Spaţiul strâmt în care ne aflam s-a umplut de ţipete, urlete şi înjurături. Asupra mea s-a abătut o ploaie de lovituri. Mâini nenumărate mă înşfăcau şi-mi sfâşiau carnea şi îmbrăcămintea. Simţeam cum sunt ruptă în bucăţi. Zăceam la pământ, sufocată. În toiul încăierării o mână puternică m-a apucat de umăr şi m-a smucit cu violenţă. Din pricina durerii şi a apăsării am leşinat. Hartman n-a mai ieşit niciodată de sub portalul acela. Mă apărase cu propriul lui trup şi primise el cel dintâi val al atacului. Asta m-a salvat, fiindcă îngrămădeala a devenit repede atât de strânsă, încât n-a mai rămas loc pentru altceva în afară de bezmetica încleştare şi zvâcnire a mâinilor.

M-am deşteptat în mijlocul unei forfoteli nestăpânite. Totul în jurul meu era una şi aceeaşi forfoteală. Fusesem prinsă într-o revărsare care mă purta către necunoscut. Aerul proaspăt îmi adia pe obraji şi parcă îmi mângâia plămânii. Zăpăcită şi pe jumătate leşinată, abia îmi dădeam seama că un braţ puternic mă cuprinsese pe la subsuori, mă ridica pe jumătate şi mă târa înainte. Mă puteam sluji foarte puţin de propriile mele picioare. Înaintea mea vedeam spatele mişcător al unei haine bărbăteşti. Fusese sfâşiată de sus până jos de-a lungul cusăturii din mijloc şi parcă pulsa

ritmic, apropiindu-şi şi depărtându-şi cele două pulpane la fiece pas al bărbatului care mergea înaintea mea. Faptul acesta m-a fascinat o vreme, şi între timp am început să-mi revin în fire. Pe urmă mi-am dat seama că mă dor obrajii şi nasul şi am simţit cum mi se scurge sângele pe faţă. Pălărie nu mai aveam. Părul îmi era despletit şi flutura în vânt iar durerea m-a făcut să-mi aduc aminte de o mână care în încăierarea de sub portal mi se înfipsese în păr. Pieptul şi mâinile îmi erau pline de zdrelituri, şi dureri ascuţite mă săgetau în zeci de locuri.

Mintea mi s-a mai limpezit şi, tot mergând înainte, m-am întors şi l-am privit pe bărbatul care mă ţinea în picioare. El mă scosese de acolo şi-mi salvase viaţa. Mi-a simţit mişcarea.

— Ai scăpat! Strigă omul acela, cu glas spart. Te-am recunoscut de cum te-am zărit.

Nu l-am recunoscut, dar mai înainte de a apuca să scot vreo vorbă, am călcat peste ceva viu şi care s-a zvârcolit sub piciorul meu. Cei care veneau după mine m-au împins înainte şi nu m-am putut uita să văd ce este, dar am ştiut totuşi că o femeie căzuse şi era acum zdrobită pe caldarâm de miile de picioare ce-o striveau unele după altele.

— Ai scăpat! Repetă cel de lângă mine. Eu sunt Garthwaite.

Avea barbă, era slab şi murdar, dar, cu toate astea, am izbutit să mi-l aduc aminte pe tânărul acela voinic care, cu trei ani mai înainte, petrecuse câteva luni în ascunzătoarea noastră de la Glen Ellen. Mi-a transmis semnalele de recunoaştere ale serviciului secret al Călcâiului de fier, arătându-mi astfel că şi el se strecurase în organizaţiile duşmanului.

— Am să te scot din nebunia asta de îndată ce s-o ivi ocazia, m-a asigurat el. Numai bagă bine de seamă cum mergi. Cu nici un preţ nu trebuie să te-mpiedici şi să cazi.

În ziua aceea totul se petrecea pe neaşteptate, şi, tocmai când te-ai fi aşteptat mai puţin, mulţimea s-a oprit în loc. M-

am ciocnit puternic de o femeie voinică din faţa mea (bărbatul cu haina sfâşiată dispăruse), iar cei care veneau în urmă s-au ciocnit şi ei de mine. S-a dezlănţuit iadul – urlete, înjurături, strigăte de moarte, şi toate învăluite în răpăitul spart al mitralierelor şi pocnetele sacadate ale puştilor. La început n-am înţeles ce se petrece. De jur împrejurul meu oamenii se prăbuşeau. Femeia din faţa mea s-a îndoit de mijloc şi s-a prăbuşit cu mâinile înfipte în abdomen, într-o încleştare deznădăjduită. Un bărbat se zvârcolea la picioarele mele, luptând cu moartea.

Mi-am dat seama că ajunsesem în capul coloanei. Pe întindere de aproape un kilometru coloana dispăruse, unde şi în ce fel n-am putut afla niciodată. Până în ziua de astăzi nu ştiu ce s-a întâmplat cu omenirea aceea îngrămădită pe un kilometru de stradă, dacă a fost cumva distrusă prin cine ştie ce îngrozitoare maşină de război, dacă a fost dezmembrată şi apoi lichidată grup cu grup, sau a izbutit să scape. Fapt este că ne aflam acolo, în capul coloanei, în loc să fim la mijlocul ei, şi urma să fim smulşi din viaţă de grindina de plumb şuierător care se abătea asupra noastră.

De îndată ce moartea rărise rândurile mulţimii, Garthwaite conduse în goană o ceată de supravieţuitori către intrarea largă a unei clădiri, târându-mă şi pe mine într-acolo. Şi aici ne-am trezit deodată împinşi în uşi de o mulţime de oameni disperaţi şi înnebuniţi de groază. În starea asta am rămas un răstimp în care nu s-a mai întâmplat nimic.

— Am făcut-o de oaie! Mi se jelui Garthwaite. Te-am băgat de-a dreptul într-o capcană. În stradă poate mai aveam vreo şansă de scăpare, dar aici nu mai putem avea nici o nădejde. Nu ne mai rămâne decât să strigăm: „Vive la Révolution194!”

Nu după mult timp s-a petrecut şi lucrul de care se temea Garthwaite. Mercenarii ucideau fără o clipă de răgaz. La început apăsarea celor care se trăgeau îndărăt, către noi, a fost strivitoare, dar, pe măsură ce măcelul continua,

apăsarea s-a mai domolit. Morţii şi agonizanţii cădeau la pământ şi lăsau locul liber. Garthwaite îmi urla ceva la ureche, dar în vacarmul acela asurzitor nu înţelegeam ce voia să-mi spună. N-a mai stat pe gânduri. M-a înşfăcat de umeri şi m-a aruncat la pământ, apoi a târât peste mine o femeie în agonie şi, zvârcolindu-se şi împingând, s-a strecurat alături de mine, acoperindu-mă în parte.

Pe urmă un morman de morţi şi agonizanţi a început să se îngrămădească deasupra noastră, iar peste acest morman se căţărau gemând cei încă în viaţă. Dar şi zbuciumul lor s-a curmat în curând, şi peste toate s-a aşternut un fel de semilinişte, întretăiată de vaiete, de gemete şi de horcăielile celor care se sufocau.

Dacă alături de mine nu s-ar fi aflat Garthwaite, aş fi fost strivită. Chiar şi cu ajutorul lui părea cu neputinţă să suport povara aceea cumplită şi să rămân totuşi în viaţă. Dar, cu toate acestea, singurul simţământ pe care îl încercam, în afară de durere, era curiozitate. Cum avea să se sfârşească povestea asta? Oare cum o fi când mori? Aşa am primit botezul sângelui în măcelul de la Chicago. Până atunci moartea nu fusese pentru mine decât ceva teoretic; după aceea, însă, moartea a devenit un fapt comun, lipsit de orice însemnătate, într-atât de lesne este să mori.

Dar mercenarii nu s-au mulţumit cu tot ce făcuseră. Au pătruns sub portal şi au început să ucidă răniţii şi să-i caute pe cei ce scăpaseră nevătămaţi şi care, ca şi noi, se prefăceau morţi. Îmi aduc aminte de un om smuls de ei dintr-un morman de morţi şi care, în chip netrebnic, a început să cerşească îndurare, până când un toc de revolver i-a curmat scurt jelaniile. Îmi mai amintesc, de asemenea, de o femeie care s-a înălţat dintr-un astfel de morman, strigând şi trăgând cu arma. De şase ori a tras înainte de a fi răpusă, dar cu ce anume rezultate n-am putut vedea, căci urmăream toate aceste grozăvii numai după sunet. Întâmplări ca acelea despre care am vorbit mai sus se repetau la intervale destul de scurte, fiecare

încheindu-se cu câte un foc de pistol. În intervale îi auzeam pe soldaţi cum vorbesc şi înjură, tot răscolind printre leşuri, în vreme ce ofiţerii îi zoreau să termine mai repede.

În cele din urmă au ajuns şi la mormanul unde ne aflam noi şi simţeam cum apăsarea scade treptat, pe măsură ce dădeau deoparte morţii şi răniţii. Garthwaite începu să rostească cu glas tare parola de recunoaştere. Mai întâi nu l-a auzit nimeni. Pe urmă însă a început să strige.

— Ia ascultaţi! Zise deodată un soldat. Apoi auzirăm glasul tăios al unui ofiţer:

— Vezi ce-i acolo! Dar umblă cu băgare de seamă.

N-am să uit niciodată prima gură de aer proaspăt pe care am tras-o în piept când am fost scoasă de acolo. Garthwaite a dat mai întâi lămuririle, dar eu am fost totuşi silită să răspund la câteva scurte întrebări pentru a dovedi că sunt în serviciul Călcâiului de fier.

— Da, sunt într-adevăr provocatori, încheie ofiţerul.

Era un tânăr imberb, elev în vreo şcoală militară, şi se vedea limpede că face parte dintr-o familie de frunte a oligarhiei.

— Cumplită meserie! Mormăi Garthwaite. Am să-ncerc să mă retrag şi să intru în armată. Voi, militarii, zic şi eu c-o duceţi bine…!

— V-aţi câştigat dreptul ăsta, răspunse ofiţerul. Am eu nişte proptele şi am să mă interesez dacă pot aranja treaba. O să spun cum şi unde v-am găsit.

Îşi notă numele şi numărul de telefon al lui Garthwaite, apoi se întoarse către mine:

— Dumneata?

— O! Eu am să mă mărit în curând, i-am răspuns nepăsătoare, şi pe urmă nu vreau să mai am nimic de-a face cu toate astea.

Aşa am vorbit, în vreme ce soldaţii continuau să-i omoare pe răniţi. Astăzi, când privesc în urmă, totul mi se pare un vis. Atunci, însă, era lucrul cel mai firesc de pe lume. Garthwaite şi tânărul ofiţer se angajaseră într-o discuţie

aprinsă privitoare la deosebirea dintre aşa-numitul război modern şi luptele de stradă şi duelurile dintre zgârie-nori, care erau atunci în toi în tot oraşul. I-am ascultat cu mare atenţie, aranjându-mi totodată părul şi încercând să prind cu ace fâşiile veşmintelor mele ferfeniţite. În tot timpul acesta soldaţii continuau masacrarea răniţilor. Uneori zgomotele împuşcăturilor acopereau vocile celor doi bărbaţi angajaţi în discuţie, silindu-i să repete de mai multe ori ce aveau de spus.

Trei zile am trăit în vârtejul Comunei din Chicago, iar cititorul îşi poate închipui proporţiile uriaşe ale măcelului, dacă îi voi spune că în tot acest răstimp n-am văzut de fapt nimic altceva decât masacrarea oamenilor abisului şi desfăşurarea luptelor dintre zgârie-nori. Din strădaniile eroice ale tovarăşilor noştri n-am putut observa absolut nimic. Am auzit exploziile minelor şi bombelor aruncate de ei, am văzut norii de fum ai incendiilor pe care le provocasem, şi atâta tot. Am urmărit totuşi faza aeriană a unei mari isprăvi a lor, adică atacul lansat din balon de tovarăşii noştri împotriva fortăreţelor. Asta s-a petrecut în ziua a doua. Cele trei regimente răzvrătite fuseseră nimicite până la ultimul om în propriile lor fortăreţe, pe care după aceea le ocupaseră mercenarii rămaşi credincioşi stăpânilor, aşa încât acum erau înţesate de trupele duşmanului. Cum vântul bătea în direcţia prielnică, baloanele noastre s-au înălţat în văzduh de pe una dintre clădirile înalte ale oraşului.

Aici trebuie să arăt că, după ce părăsise ascunzătoarea de la Glen Ellen, Biedenbach inventase un nou explozibil extrem de puternic, pe care îl numise „expedită”. Asta a fost arma folosită de baloanele noastre. De fapt aceste baloane erau foarte, simple, încărcate cu aer cald, fabricate în grabă şi destul de rudimentar, dar şi-au împlinit misiunea. Am văzut totul de pe acoperişul unei clădiri înalte. Balonul dintâi n-a izbutit să meargă pe direcţia dorită, a trecut pe la mare distanţă de fortăreţe şi s-a pierdut în depărtare; am

aflat însă pe urmă ce s-a întâmplat cu el. Cu balonul acela se ridicaseră Burton şi O'Sullivan. Când au început să coboare, au văzut că trec peste o cale ferată, chiar pe deasupra unui tren cu trupe care se îndrepta în mare viteză spre Chicago. Au aruncat întreaga încărcătură de expedită asupra locomotivei. Catastrofa care a urmat a blocat linia pentru mai multe zile. Împrejurarea cea mai fericită a fost însă aceea că, uşurat de greutatea explozibilului şi zvârlit în sus de puterea exploziei, balonul n-a mai coborât decât la vreo zece kilometri de acolo, astfel încât cei doi eroi au scăpat nevătămaţi.

Cel de-al doilea balon, având nu ştiu ce defect de construcţie, nu s-a putut ridica la o înălţime suficientă. De aceea a fost ciuruit încă înainte de a ajunge deasupra fortăreţelor. În nacelă se aflau Herford şi Guinness, şi amândoi au fost pur şi simplu pulverizaţi, dimpreună cu terenul peste care au căzut. Biedenbach era în culmea disperării – am aflat toate acestea mai târziu – şi s-a îmbarcat singur într-un al treilea balon. Nici el nu s-a ridicat prea sus, dar a avut noroc, fiindcă cei de jos n-au reuşit să-l lovească în plin. Am din nou înaintea ochilor tot ce am văzut atunci, de pe acoperişul înalt al clădirii – sacul acela umflat alunecând prin aer şi pata minusculă care era omul suspendat dedesubt. Nu vedeam fortăreaţa, dar cei urcaţi împreună cu mine pe acoperiş spuneau că balonul a ajuns drept deasupra ei. N-am observat expedita aruncată din nacelă, însă am văzut balonul zvâcnind deodată în înaltul cerului. A trecut destul de mult timp până ce coloana de fum provocată de explozie s-a înălţat în văzduh, dar în schimb am auzit zgomotul exploziei îndată după aceea. Biedenbach cel blajin nimicise fortăreaţa. Pe urmă alte două baloane s-au înălţat în acelaşi timp. Unul a fost distrus în aer de explozia expediţiei aflate la bord, iar celălalt, avariat de suflu, a căzut chiar peste fortăreaţa rămasă până atunci neatinsă. Deşi a costat viaţa celor doi tovarăşi, acţiunea nici că ar fi putut da rezultate mai strălucite.

Dar să ne întoarcem la oamenii abisului. De fapt, doar pe ei i-am putut urmări direct. Au devastat, au masacrat şi au distrus pretutindeni în oraşul propriu-zis, fiind ei înşişi distruşi; n-au izbutit însă niciodată să ajungă la oraşul rezervat oligarhilor, aşezat în partea de apus. Oligarhii s-au priceput să se pună la adăpost. Oricât de înspăimântătoare ar fi fost distrugerile şi nenorocirile abătute peste centrul oraşului, ei înşişi, femeile şi copiii lor trebuiau să scape neatinşi. Mi s-a spus că în zilele acelea îngrozitoare copiii oligarhilor se zbenguiau prin parcuri, jocul lor favorit fiind o imitaţie a îndeletnicirii atât de plăcute a părinţilor: călcarea în picioare a proletariatului.

Mercenarilor însă nu le-a venit prea uşor să ţină piept oamenilor abisului şi în acelaşi timp să lupte împotriva tovarăşilor noştri. Chicago a rămas credincios tradiţiilor sale. Şi dacă o întreagă generaţie de revoluţionari a fost nimicită, asta s-a petrecut numai cu preţul nimicirii aproape în întregime a unei generaţii de duşmani. Este de la sine înţeles că niciodată Călcâiul de fier nu a destăinuit cifrele exacte, dar, după aprecieri minimale, numărul mercenarilor ucişi s-a ridicat la cel puţin o sută treizeci de mii. Tovarăşii nu aveau însă nici o şansă de succes. În loc ca întreaga ţară să se ridice deodată şi să pună mâna pe arme, au rămas doar ei singuri, şi toată puterea oligarhiei ar fi putut fi aruncată împotriva lor dacă ar fi fost nevoie. Aşa cum s-au petrecut lucrurile, a fost cu putinţă ca ceas de ceas şi zi de zi nenumărate trenuri să reverse asupra oraşului Chicago sute de mii de mercenari.

Iar oamenii abisului erau aşa de mulţi la număr! Obosiţi de atâta măcel, soldaţii au organizat o vastă mişcare de încercuire, cu scopul de a aduna gloatele de pe stradă într-o singură turmă, ca pe vite, şi a le împinge pe urmă în lacul Michigan195. Când eu şi Garthwaite ne-am întâlnit cu tânărul ofiţer, operaţia aceasta abia începuse. În fapt, însă, ea s-a soldat cu un eşec, datorită splendidei munci depuse de tovarăşi, în locul uriaşei mulţimi pe care ar fi dorit s-o

strângă laolaltă, mercenarii n-au reuşit să arunce în lac decât un număr de patruzeci de mii de năpăstuiţi. De nenumărate ori când se întâmplă ca un număr mai mare dintre ei să fie strâns încercuiţi şi mânaţi pe străzi către lac, tovarăşii organizau acţiuni de diversiune, îngăduind mulţimii să scape din încercuire prin spărtura făcută de ei.

Garthwaite şi cu mine am avut prilejul să asistăm la o astfel de acţiune scurta vreme după ce ne-am despărţit de tânărul ofiţer. Mulţimea din care făcuserăm şi noi parte, şi care acum era silită să bată în retragere, şi-a văzut drumul către sud şi est barat de puternice detaşamente armate. Chiar trupele între care ne aflam noi acum le închideau calea spre apus. Singurul drum liber ducea către nord, şi într-acolo se îndrepta mulţimea, spre lac, împinsă de la apus, de la sud şi de la răsărit de focul nimicitor al mitralierelor şi armelor automate. Nu pot şti dacă îşi dădeau seama că sunt împinşi către lac sau dacă totul nu era decât o zvârcolire oarbă a mulţimii; oricum ar sta însă lucrurile, la o răspântie mulţimea porni pe o stradă ce ducea spre apus, apucă iarăşi pe altă stradă şi se întoarse din nou la locul de unde pornise, îndreptându-se spre sud, unde se afla marele ghetou.

În vremea asta Garthwaite şi cu mine încercam să ne croim drum înspre apus, ca să ieşim din cartierul în care aveau loc luptele de stradă, dar ne-am trezit din nou pe străzile unde lupta era în toi. Ajungând la un colţ de stradă, am văzut cum gloata se îndreaptă, urlând, spre noi. Garthwaite m-a apucat de braţ, şi tocmai ne pregăteam s-o luăm la fugă, când tovarăşul meu mă smuci într-o parte, ca să mă ferească de roţile unor automobile blindate, înarmate cu mitraliere, care se îndreptau spre locul luptei. În urma automobilelor veneau soldaţii cu armele lor automate. Până să apuce ei să ia poziţie de luptă, mulţimea a şi năvălit asupra lor, şi se părea că-i va copleşi mai înainte ca soldaţii să poată intra în acţiune.

Ici şi colo câte un soldat îşi descărca arma, dar focurile acestea răzleţe nu puteau ţine în loc mulţimea care năvălea mereu, urlând de mânie. Se părea că mitralierele nu pot deschide focul. Blindatele pe care erau montate astupau strada, silindu-i pe ostaşi să-şi caute loc pe automobile, între ele sau pe trotuare. Soldaţii continuau să sosească în număr din ce în ce mai mare, şi în îngrămădeala aceea ne era cu neputinţă să înaintăm. Garthwaite m-a apucat din nou de braţ şi amândoi ne-am lipit cât am putut mai tare de intrarea unei clădiri.

Mulţimea se afla la mai puţin de zece metri când mitralierele au început să ţăcănească. Înaintea ucigătoarei perdele de foc nimic nu mai putea rămâne în viaţă. Mulţimea venea mereu, dar de înaintat nu putea înainta nici un pas. Se aduna într-un morman, într-un munte, într-un val uriaş şi mereu crescând de morţi şi agonizanţi. Cei din spate grăbeau mereu înainte, şi coloana, întinsă de la un trotuar la celălalt, parcă intra mereu în ea însăşi, aşa cum se strânge o lunetă. Răniţii, bărbaţi şi femei, erau vărsaţi peste creasta valului aceluia spăimântător şi căzeau, zvârcolindu-se în faţa lui, până ce ajungeau sub roţile blindatelor, ori la picioarele soldaţilor. Aceştia din urmă înfigeau baionetele în bieţii nefericiţi, deşi am văzut cu ochii mei cum unul dintre ei a sărit în picioare şi s-a aruncat asupra unui soldat, înfigându-i dinţii în beregată. Înlănţuiţi, au căzut amândoi la pământ, soldatul şi robul, în baia de sânge.

Împuşcăturile conteniră. Treaba se terminase. Deznădăjduita încercare a mulţimii de a străpunge încercuirea fusese lichidată. S-a ordonat ca roţile automobilelor blindate să fie eliberate dintre leşurile care le înconjurau. Nu puteau cu nici un chip trece peste valul de cadavre şi trebuiau deci să apuce pe o altă stradă. Când s-a produs neprevăzutul, soldaţii tocmai erau ocupaţi cu scoaterea cadavrelor dintre roţi. Am aflat mai târziu cum s-a întâmplat. Nu departe de locul acela se afla o clădire

ocupată de tovarăşii noştri. Pe acoperişuri sau chiar prin interiorul clădirilor tovarăşii s-au apropiat, până au ajuns să privească de sus peste grupul de soldaţi strânşi laolaltă. Atunci au dezlănţuit contramasacrul.

Fără ca cineva să prindă de veste, o ploaie de bombe a căzut de pe acoperişul clădirii. Blindatele au fost sfărâmate în bucăţele, dimpreună cu un mare număr de soldaţi. Noi şi cei câţiva supravieţuitori ne-am retras în goană nebună. Puţin mai încolo, dintr-o altă clădire, s-a deschis foc asupra noastră. Aşa cum mai înainte acoperiseră ei străzile cu leşurile robilor, venise acum rândul soldaţilor să se transforme în covor. Viaţa lui Garthwaite şi viaţa mea păreau ocrotite de o vrajă. La fel ca şi mai înainte, ne-am căutat adăpost sub portalul unei clădiri. De data asta însă Garthwaite avu grijă să nu se mai lase prins în capcană. De cum încetară detunăturile exploziilor, începu să cerceteze în jur.

— Mulţimea vine din nou, mă anunţă el. Trebuie să ieşim imediat de aici.

Ţinându-ne de mână, am luat-o amândoi la goană pe caldarâmul acoperit de sânge, poticnindu-ne şi alunecând la tot pasul, căutând să ajungem cât mai repede la colţul străzii. Pe strada cealaltă am zărit vreo câţiva soldaţi care încă fugeau. Nimeni nu le stătea împotrivă. Calea era deci liberă. De aceea ne-am oprit un moment şi am privit în urmă. Mulţimea se apropia încet. Oamenii erau ocupaţi să se înarmeze cu puştile celor căzuţi şi să ucidă soldaţii răniţi. Am asistat şi la sfârşitul tânărului ofiţer care ne venise în ajutor. Cu mare greutate s-a ridicat într-un cot şi a început să tragă cu pistolul.

— Se duce pe apa sâmbetei şansa mea de a înainta în grad, îmi spuse Garthwaite râzând, când o femeie se aplecă asupra rănitului, fluturând în mână un satâr. Hai să mergem, nu e calea cea bună, dar într-un fel tot o să ne descurcăm noi.

Am alergat către răsărit, străbătând străzile pustii şi pregătiţi ca la fiecare colţ să dăm peste lucrurile cele mai neaşteptate. Înspre sud un incendiu uriaş acoperea cerul şi am înţeles că arde ghetoul cel mare. În cele din urmă, m-am aşezat, mai bine zis m-am prăbuşit pe trotuar. Eram sleită de oboseală şi nu puteam să merg mai departe. Eram plină de zdrelituri, mă durea tot trupul şi mă înjunghiau toate mădularele; cu toate astea, n-am putut să nu zâmbesc atunci când l-am auzit pe Garthwaite, care-şi răsucea o ţigară, spunând:

— Îmi dau seama că în încercarea mea de a te salva mai mult am încurcat lucrurile, dar îţi mărturisesc că nu mai ştiu nici eu cum să mă descurc. E o harababură îngrozitoare. De câte ori încercăm să ieşim de aici, se întâmplă ceva care ne aduce acolo de unde am plecat. Doar câteva clădiri ne despart de locul unde te-am scos de sub portal. Prietenii şi duşmanii sunt amestecaţi laolaltă. E un haos desăvârşit. N-ai de unde şti cine se ascunde în clădirile astea blestemate. Încearcă numai să afli, că te şi trezeşti cu o bombă în cap. Încearcă să-ţi cauţi liniştit de drum, şi îndată te vezi amestecat în gloată şi tocat de mitraliere, sau amestecat printre mercenari şi ucis de propriii tăi tovarăşi, care aruncă bombe de pe acoperiş. Iar ca să pună capac la toate astea, mai vine şi gloata care dă peste tine şi te ucide! Clătină cu amărăciune din cap, îşi aprinse ţigara şi se aşează lângă mine. Şi sunt aşa de flămând, mai spuse el, încât mai că-mi vine să mănânc pietre de pavaj.

În clipa următoare se şi ridicase în picioare şi plecase pe stradă, în căutarea unei pietre de pavaj. Se întoarse cu ea şi sfărâmă fereastra unui magazin aflat chiar în spatele nostru.

— E la parter şi nu-i chiar ce ne-ar trebui, îmi explică el în vreme ce mă ajuta să intru prin spărtură, dar e cel mai bun lucru pe care-l avem de făcut. Ai să tragi aici un pui de somn, iar eu am să plec puţin în recunoaştere. Până la urmă

tot o să te salvez, dar am nevoie de timp, de foarte mult timp… Şi de ceva mâncare.

Nimeriserăm într-un magazin de harnaşamente, şi Garthwaite mi-a întocmit un culcuş de pături tocmai în fundul clădirii, într-un birou. Ca să mai adauge ceva la starea jalnică în care mă găseam, a venit şi o durere cumplită de cap, aşa încât am fost cât se poate de fericită să închid ochii şi sa încerc s-adorm.

— Mă întorc, mi-a spus el la plecare. Nu cred că am să fac rost de un automobil, dar ceva de mâncare aduc în orice caz.

De atunci nu l-am mai zărit pe Garthwaite vreme de trei ani de zile. În loc să se întoarcă acolo unde mă lăsase, a fost dus la spital cu un glonte în plămâni şi cu altul în muşchii gâtului.

Capitolul XXIV.

COŞMAR.

În noaptea precedentă, adică noaptea petrecută în Secolul XX, nu închisesem nici o clipă ochii, iar din pricina asta, ca şi din pricina stării de epuizare în care mă aflam, am căzut într-un somn adânc. Atunci când m-am trezit prima oară, era noapte. Garthwaite nu se întorsese. Îmi pierdusem ceasul şi habar n-aveam cam ce oră este. Pe când zăceam aşa cu ochii închişi, îmi ajungeau la urechi aceleaşi tunete surde ale exploziilor depărtate. Iadul era încă dezlănţuit. Am străbătut magazinul ca să ajung la intrare. Cerul reflecta vâlvătăile unor incendii gigantice, şi străzile erau luminate ca ziua. Ai fi putut cu uşurinţă citi chiar şi literele cele mai mărunte. Dintr-o clădire situată cu câteva rânduri de case mai jos veneau până la mine trosnetele grenadelor de mână şi răpăitul mitralierelor, iar în depărtare se auzeau serii lungi de explozii puternice. M-am târât îndărăt la culcuşul meu de pături şi m-am culcat din nou.

Când m-am trezit iarăşi, o lumină palidă şi bolnăvicioasă se strecura pe ferestre şi ajungea până la mine. Erau zorile zilei a doua. M-am dus cu greu până la intrarea

magazinului. O pânză de fum, străpunsă de luciri fugare, acoperea cerul. Pe cealaltă parte a străzii se târa, împleticindu-se, un biet sclav. Se ţinea strâns cu mâna de coaste şi lăsa în urma lui o dâră de sânge. Privirile îi fugeau în toate părţile, temătoare şi înspăimântate. O clipă s-a uitat drept la mine, iar pe chipul lui s-a arătat întreaga deznădejde mută a animalului rănit şi hăituit. M-a văzut, dar între noi nu s-a creat nici o legătură, sau, cel puţin, în cugetul lui nu s-a iscat nici un simţământ de înţelegere ori simpatie, căci s-a închis în sine şi s-a târât mai departe. N-avea de la cine să aştepte vreun ajutor pe lumea asta. Era doar un rob pierdut în mulţimea de robi pe care stăpânii porniseră să-i vâneze. Tot ce căuta el, toată nădejdea lui era să afle o scorbură în care să se ghemuiască şi să se ascundă, ca un animal. Claxonul pătrunzător al unei ambulanţe care venea de după colţ îl făcu să tresară. Ambulanţele nu erau pentru cei de teapa lui. Cu un muget de durere se aruncă într-un gang. Un minut mai târziu apăru din nou şi se târî, şchiopătând, mai departe.

M-am întors la culcuşul meu de pături şi am rămas acolo în aşteptarea lui Garthwaite. Durerea de cap nu-mi trecuse, ci, dimpotrivă, se înteţise. Doar cu un efort de voinţă reuşeam să întredeschid ochii şi să privesc obiectele din jur. Dar deschisul ochilor şi cercetarea celor din jur aducea după sine chinuri insuportabile. În acelaşi timp, creierii îmi zvâcneau cu putere. Vlăguită aşa cum eram, am plecat împleticindu-mă, am ieşit pe fereastra sfărâmată şi am pornit în jos, pe stradă, căutând instinctiv şi la întâmplare o ieşire din abatorul acela înspăimântător. Pe urmă am trăit într-un coşmar. Amintirile mele despre cele întâmplate în ceasurile ce au urmat sunt amintirile care-i rămân cuiva de pe urma unui coşmar. Multe evenimente sunt adânc încrustate în cugetul meu, dar printre aceste imagini de neşters se întind intervale de amnezie totală. Ce s-a petrecut în aceste intervale nu ştiu şi n-am să ştiu niciodată.

Îmi aduc aminte că la colţ m-am împiedicat de picioarele unui om. Era sărmanul sclav pe care-l văzusem mai înainte târându-se pe stradă, prin faţa ascunzătorii unele. Cât de limpede îl văd întins acolo, pe trotuar, şi cât de clar revăd bietele lui mâini diforme şi bătătorite! Erau mai mult copite şi gheare decât mâini, cu totul răsucite şi mutilate de truda tuturor zilelor sale, iar pe palme îi crescuse un strat de ţesut cornos mai gros de un centimetru. După ce mi-am recâştigat echilibrul şi am vrut să pornesc mai departe, l-am privit în faţă şi mi-am dat seama că tot mai trăieşte: ochii lui, în care abia licăreau slabe urme de inteligenţă, mă priveau şi mă vedeau.

După asta urmează un alinător interval gol. Nu ştiam nimic, nu vedeam nimic, ci doar orbecăiam înainte, căutându-mi scăparea. Următoarea vedenie de coşmar e o tăcută stradă a morţii. Am dat peste ea pe neaşteptate, aşa cum homarul se trezeşte la malul unui pârâu năvalnic. Numai că pârâul la care priveam eu nu mai curgea. Fusese îngheţat de suflarea morţii. Stătea întins acolo, de la o margine la cealaltă, acoperind caldarâmul şi trotuarele, într-o încremenire de piatră, şi cu suprafaţa spartă doar ici şi colo de grămezi şi mormane de leşuri. Sărmanii oameni hăituiţi ai abisului, sclavi vânaţi ca fiarele, zăceau acolo ca iepurii din California la sfârşitul unei goane.196 Am privit în susul şi în josul străzii. Nici o mişcare, nici un sunet. Clădirile tăcute priveau scena cu nenumăratele lor ferestre. O dată, numai o singură dată am zărit un braţ ridicându-se din şuvoiul mort. Pot să jur că l-am văzut mişcând, schiţând un gest convulsiv, şi, o dată cu braţul, s-a înălţat şi un cap, năclăit de sânge, ca o imagine vie a groazei, iar capul acela a bolborosit către mine vorbe nedesluşite, apoi s-a aşezat din nou la pământ şi nu s-a mai clintit.

Păstrez în minte o altă stradă, străjuită pe amândouă părţile de clădiri tăcute, ca şi spaima care m-a readus în simţiri când am dat iarăşi cu ochii de oamenii abisului, dar de data asta strânşi într-un puhoi ce venea către mine. Apoi

mi-am dat seama că nu aveam de ce mă teme. Puhoiul înainta domol, iar din undele lui se ridicau gemete şi tânguiri, blesteme, bâiguieli izvorâte din senilitate, isterie şi demenţă; căci aceştia erau cei foarte tineri ori foarte bătrâni, slăbănogii şi neputincioşii, cei neajutoraţi şi cei fără speranţă, gunoiul ghetoului. Incendierea marelui ghetou din partea de sud a oraşului îi gonise şi-i mânase către infernul luptelor de stradă, iar pe unde veniseră şi ce s-a întâmplat cu ei nu ştiam şi n-am aflat niciodată.197

Ca prin vis îmi aduc aminte cum am spart o fereastră şi m-am ascuns într-o prăvălie, ca să scap de o gloată urmărită de soldaţi. De asemenea ştiu că la un moment dat o bombă a explodat în preajma mea pe o stradă liniştită, unde, oricât am privit în sus şi în jos, n-am putut zări nici ţipenie de om. Următoarea amintire clară începe cu o detunătură de armă şi cu perceperea bruscă a imaginii unui soldat dintr-un automobil blindat care trăgea asupra mea. Împuşcătura nu şi-a atins ţinta, iar în clipa următoare am început să strig şi să fac semnele de recunoaştere, îmi amintesc foarte vag de călătoria cu automobilul, deşi, în schimb, aceste amintiri vagi sunt întrerupte de o imagine foarte vie. Focul de armă tras de soldatul aşezat lângă mine m-a făcut să deschid ochii, şi atunci l-am zărit pe George Milford, pe care-l cunoscusem pe vremea când locuiam în Pell Street, năruindu-se încet pe trotuar. Soldatul a mai tras o dată, şi Milford s-a îndoit de mijloc, apoi a zvâcnit înainte şi a căzut lat. Soldatul a rânjit, şi automobilul a pornit în viteză.

Următoarea scenă pe care mi-o mai amintesc îmi arată cum mă trezesc dintr-un somn greu şi-mi dau seama că prin preajma mea se plimbă în sus şi-n jos un bărbat. Chipul îi era tras şi încruntat, iar picături mari de sudoare i se scurgeau de pe frunte pe nas. Cu o mână şi-o apăsa pe cealaltă la piept şi, în vreme ce păşea în sus şi-n jos, picături mari de sânge cădeau pe podea. Era îmbrăcat în uniformă de mercenar. De afară pătrundeau, ca prin nişte ziduri

groase, zgomotele înăbuşite ale exploziilor. Mă aflam într-o clădire încleştată în luptă cu o alta.

A venit un medic să-l panseze pe rănit şi atunci am aflat că e ceasul două după-amiază. Durerea de cap nu mi se domolise de fel, şi de aceea doctorul şi-a întrerupt lucrul atâta cât a fost nevoie ca să-mi dea un medicament puternic care să-mi potolească bătăile inimii şi să-mi aline durerea. Am adormit din nou, şi când m-am trezit cel dintâi lucru de care mi-am dat seama a fost că mă aflu pe acoperişul clădirii. În locul unde ne găseam lupta încetase, şi acum priveam atacul baloanelor împotriva fortăreţelor. Cineva mă cuprinsese cu braţul pe după mijloc, iar eu stăteam ghemuită la pieptul lui. În chip firesc mi-a venit atunci în minte gândul că mă aflu la pieptul lui Ernest şi m-am trezit întrebându-mă cum oare de izbutise să-şi pârlească aşa de rău părul şi sprâncenele.

Ne-am întâlnit în oraşul acela înspăimântător doar printr-o simplă întâmplare. Nu aflase nimic despre plecarea mea de la New York şi, trecând întâmplător prin încăperea unde zăceam în somnul acela ca de moarte, în primul moment nici nu-i venise să creadă că aş putea fi chiar eu. Puţine alte lucruri am mai văzut în timpul Comunei din Chicago. După ce am privit atacul dezlănţuit de baloane, Ernest m-a dus jos într-o încăpere din inima clădirii, unde am dormit toată după-amiaza şi toată noaptea următoare. Ziua a treia am petrecut-o numai în interiorul clădirii, iar în cea de a patra Ernest a obţinut din partea autorităţilor o permisie şi un automobil, cu care am plecat din Chicago.

Durerea de cap îmi trecuse, dar eram cumplit de obosită şi la trup, şi la minte. În automobil m-am sprijinit cu spatele de Ernest şi cu ochi stinşi urmăream strădaniile soldaţilor care încercau să scoată automobilul afară din oraş. Luptele tot mai continuau, dar numai în puncte răzleţe. Ici şi colo districte întregi se mai aflau încă în stăpânirea tovarăşilor, dar toate erau înconjurate şi păzite cu străşnicie de puternice detaşamente armate. Aşa au fost tovarăşii noştri

închişi în sute de capcane izolate, în vreme ce reducerea lor la tăcere înainta pas cu pas. Asta însemna moarte, fiindcă îndurare nu exista, iar tovarăşii noştri au luptat eroic până la ultimul om198.

Ori de câte ori ne apropiam de-un astfel de punct, ostaşii ne întorceau din drum şi ne sileau să facem ocol. O dată s-a întâmplat ca singurul drum de trecere pe lângă două puncte întărite ale tovarăşilor să străbată o regiune complet devastată, aflată chiar la mijloc. Dintr-amândouă părţile ajungeau până la noi detunăturile şi huietul bătăliei, în vreme ce automobilul îşi croia drum printre ruine fumegânde şi ziduri gata să cadă. Adesea străzile erau astupate de mormane uriaşe de ruine, pe care ne vedeam siliţi să le ocolim. Ne aflam într-un labirint de dărâmături şi înaintam foarte încet.

Din cartierul abatoarelor (ghetoul muncitoresc, fabricile de conserve şi toate celelalte) nu mai rămăsese decât un vast câmp de ruine, în care focul încă ardea mocnit. Departe, către dreapta, o perdea uriaşă de fum întuneca cerul. Soldatul de la volan ne spuse că acolo era oraşul Pullman, sau, mai bine-zis, ceea ce fusese cândva oraşul Pullman, acum ras de pe faţa pământului. Fusese acolo cu o misiune de curier, în după-amiaza zilei a treia. Ne mai spuse că la Pullman avuseseră loc lupte dintre cele mai crâncene, multe străzi fiind literalmente astupate cu mormane de cadavre.

În cartierul industrial, cotind după zidurile dărăpănate ale unei clădiri, am fost opriţi în loc de un val de morţi. Era întru totul aidoma unui val înălţat pe marea furioasă. Am înţeles limpede ce se întâmplase. În clipa când mulţimea a năvălit de după colţ, a fost tocată direct şi metodic de mitralierele aşezate pe strada înspre care năvăleau. Dar şi soldaţii fuseseră nimiciţi. De bună seamă că o bombă explodase în mijlocul lor, căci mulţimea, oprită în loc până când morţii şi muribunzii alcătuiseră acel val, trecuse peste creastă, aruncându-şi dincolo spuma vie de robi dezlănţuiţi.

Soldaţi şi robi zăceau laolaltă, rupţi şi sfârtecaţi, în jurul şi pe deasupra sfărâmăturilor de automobile şi mitraliere.

Ernest a sărit jos din maşină. Nişte umeri cunoscuţi, îmbrăcaţi într-o cămaşă de stambă, şi o şuviţă de păr alb, de asemenea cunoscută, îi izbiseră privirea. Nu m-am uitat la el să văd ce face, aşa încât abia când s-a aşezat din nou alături de mine şi porniserăm mai departe mi-a spus:

— Era episcopul Morehouse.

Nu după multă vreme am ieşit în câmp şi am întors capul să arunc o ultimă privire înspre cerul acoperit de fum. Din depărtare se auzi tunetul înăbuşit şi slab al unei explozii. Apoi mi-am ascuns faţa la pieptul lui Ernest şi am plâns în tăcere pentru cauza noastră pierdută. Braţul lui Ernest îmi cuprindea umerii, vorbindu-mi de dragoste mai limpede decât orice cuvinte.

— Pierdută de data asta, iubito, dar nu pentru totdeauna, îmi spuse el. Am învăţat multe. Mâine cauza noastră se va ridica din nou, şi mai puternică prin înţelepciune şi disciplină.

Automobilul a tras la peronul unei gări, de unde urma să luăm trenul pentru New York. Cât am aşteptat noi pe peron, trei trenuri s-au năpustit vuind spre apus, către Chicago. Toate erau înţesate cu muncitori de rând, îmbrăcaţi în zdrenţe, oameni ai abisului.

— Fac recrutări de robi, ca să reclădească Chicago, spuse Ernest. După cum vezi, robii din Chicago au fost nimiciţi până la unul.

Capitolul XXV.

TERORIŞTII.

Abia după trecere de câteva săptămâni, când şi eu şi Ernest ne întorseserăm la New York, am putut înţelege pe deplin gravitatea dezastrului suferit de cauză. Situaţia era critică şi moartea plutea în aer. În multe locuri, risipite pe tot întinsul ţării, izbucniseră răscoale ale robilor, urmate de masacre. Numărul martirilor creştea necontenit. Pretutindeni aveau loc execuţii. Prin munţi şi prin alte

regiuni întinse mişunau cei scoşi în afara legii, care-şi căutau refugiu şi erau vânaţi fără îndurare. Propriile noastre ascunzători erau pline de tovarăşi, pentru răpunerea cărora se ofereau mari recompense. Datorită informaţiilor furnizate de spioni, zeci şi zeci dintre ascunzătorile noastre au fost devastate de soldaţii Călcâiului de fier.

Mulţi dintre tovarăşi au căzut pradă deznădejdii şi, ca represalii, au trecut la metode teroriste. Spulberarea atâtor nădejdi i-a dus la disperare şi i-a împins la soluţii nebuneşti. În scurt timp au apărut numeroase organizaţii teroriste, care nu aveau legături cu noi şi ne pricinuiau multe neajunsuri.199 Aceşti oameni, lipsiţi de o conducere competentă, îşi sacrificau inutil vieţile, foarte adesea zădărniceau împlinirea propriilor noastre planuri şi ne întârziau reorganizarea.

În toiul acestei fierberi, Călcâiul de fier lucra mai departe, cu sânge rece şi sigur pe sine, răscolind toată ţara pentru a da de urma revoluţionarilor, scuturând rândurile mercenarilor, ale castelor muncitoreşti şi ale tuturor serviciilor secrete, pedepsind fără milă şi fără pripeală, îndurând în tăcere toate loviturile de represalii pe care le primea şi umplând golurile ivite în propriile-i rânduri de îndată ce apăreau. În tot acest timp, Ernest şi ceilalţi conducători socialişti munceau din greu pentru reorganizarea forţelor revoluţionare. Amploarea uriaşă a acestor sarcini este evidentă pentru oricine ţine seama de faptul că…200

1 Revistă americană, 1926-1948, organ de popularizare a ideilor marxism-leninismului.

2 Citat de Philip S, Foner, Jack London: American Rebel, The Citadel Press, New York, 1947, p. 7.

3 Lenin despre cultură şi artă, E. S. P L. P., Bucureşti, 1957, p. 600.

4 Jack London, Pagini alese, E. S. P. L. A., colecţia „Biblioteca pentru toţi”, Bucureşti, 1953.

5 Vezi Philip S. Foner, lucrarea citată, îndeosebi studiul introductiv.

6 Lenin, Opere, vol. 12, E. S. P. L. P., 1957, p. 349.

7 Karl Marx-Friedrich Engels, Ausgewählte Briefe, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 469.

8 Slujind de minune interesele diversioniste ale burgheziei, romanul scriitorului american Edward Bellamy, 1850 – l898, a cunoscut o largă răspândire şi în restul lumii. La noi în ţară, de pildă, romanul a fost tipărit, în traducere, încă din 1891, cunoscând mai multe ediţii.

9 Vezi pag. 388.

10 Catrenul folosit ca motto de Jack London aparţine cunoscutului poet englez Alfred Tennyson (1809-1892) şi este intitulat The May (Piesa de teatru).

11 Ca filosof, Spencer (1820-1903) este idealist de orientare pozitivistă şi agnostic militant; ca sociolog – apologet al imperialismului britanic. La sfârşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru el s-a bucurat de mare trecere în rândurile intelectualităţii burgheze, mai cu seamă în ţările anglo-saxone. Este probabil că, întemeindu-se pe elementele evoluţioniste din filosofia lui Spencer şi pe unele critici aduse de el statului burghez şi proprietăţii private asupra pământului, Jack London încearcă să folosească „autoritatea” filosofului englez în sprijinul tezei sale privitoare la inevitabilitatea prăbuşirii capitalismului şi a instaurării socialismului.

12 După cum se vede, Jack London prezintă romanul său, publicat în 1908 şi înfăţişând evenimente ce s-ar fi petrecut între 1912 şi 1932, drept un manuscris descoperit cu şapte veacuri mai târziu. Anthony Meredith, autorul acestei prefeţe, ar fi deci acela care în secolul al XXVII-lea al erei noastre s-ar fi îngrijit de publicarea manuscrisului proaspăt descoperit, însoţindu-l şi cu note menite să ofere lămuririle necesare cititorului din vremea sa. În ediţia noastră notele lui Anthony Meredith (deci ale autorului) sunt însemnate cu asteriscuri şi culese cu caractere cursive; cele însemnate cu

cifre arabe şi culese cu caractere drepte mărunte au fost întocmite pentru înlesnirea cititorului român.

(Nota ediţiei electronice – În ediţia electronică am eliminat notele de subsol cu formatări diferite păstrând la toate caracterul numeric; textul original – al lui Jack London, apare cu font italic, şi de culoare diferită – celălalt.
— Explicativ, propriu editurii – cu font normal, mai mic.)

13 Specie de arbori foarte înalţi din aceeaşi familie cu pinul, răspândiţi în ţinuturile din vestul Americii de Nord şi mai ales în California.

14 Răscoala a doua a fost în bună parte opera lui Ernest Everhard, deşi, bineînţeles, el a lucrat în strânsă legătură cu fruntaşii socialişti din Europa. Arestarea, şi executarea în secret a lui Ernest Everhard este cel mai de seamă eveniment din primăvara anului 1982 al erei creştine. El pregătise însă atât de minuţios răscoala, încât tovarăşii săi au putut duce la bun sfârşit planurile lui, doar cu deficienţe neînsemnate şi după o foarte scurtă amânare. Abia după executarea soţului ei, Avis Everhard s-a retras la Wake Robin Lodge, o mică fermă în regiunea masivului Sonoma din California.

15 Fără îndoială că Avis Everhard se referă aici la Comuna din Chicago.

16 Păstrând toată consideraţia pe care o datorăm tovarăşei de viaţă a lui Ernest Everhard, trebuie să arătăm ca soţul ei n-a fost în realitate decât unul dintre numeroşii fruntaşi de seamă ai clasei muncitoare care au elaborat planurile celei de a doua Răscoale. Astăzi, în perspectiva secolelor, putem afirma fără nici o ezitare că, chiar dacă Ernest Everhard ar fi trăit, cea de a doua Răscoală n-ar fi avut un sfârşit mai puţin nefericit.

17 Cea de a doua Răscoală a avut un caracter cu adevărat internaţional. Ea a pornit pe baza unui plan gigantic, mult prea gigantic ca să poată fi întocmit de mintea unui singur om. Masele muncitoare din toate statele oligarhice ale lumii

aşteptau doar semnalul pentru a porni la luptă. Germania, Italia, Franţa şi ţările principale din Asia şi Australia erau de mai multă vreme state ale muncitorilor, state socialiste, gata să sară în sprijinul revoluţiei. Cu multă bravură, ele au şi venit în ajutorul muncitorilor. Tocmai din această pricină ele au şi fost zdrobite, o dată cu cea de a doua Răscoală, de coaliţia statelor oligarhice din toată lumea, guvernele lor fiind înlocuite cu guverne oligarhice.

18 Oraş situat în apropiere de San Francisco, de care nu-l separă decât golful cu acelaşi nume, pe ţărmul căruia sunt amândouă aşezate.

19 John Cunningham, tatăl lui Avis Everhard, a fost profesor la Universitatea de stat din Berkeley, California. Specialitatea lui era fizica, dar, pe lângă activitatea didactică, a mai publicat şi multe lucrări bazate pe cercetări originale, fiind un foarte distins om de ştiinţă. Principala sa contribuţie la progresia ştiinţei a constat în studiile asupra naturii electronului şi în monumentala lucrare intitulată Identitatea dintre materie şi energie, în care a stabilit în chip evident şi pentru totdeauna că particulele ultime ale materiei şi ale energiei sunt identice. (Această afirmaţie a lui Jack London este în fond justă. Fizica modernă a dovedit că energia este indisolubil legată de masa corpurilor. Formularea prezintă însă primejdia de a înlesni strecurarea tezei idealiste conform căreia energia ar fi ceva deosebit şi în afara materiei. Energia însă nu există în afara obiectelor materiale. Lenin consideră încercarea de a rupe energia de materie echivalentă cu încercarea idealistă de a concepe mişcarea în afara materiei.)

Înaintea sa această idee fusese emisă, dar fără a fi dovedită ştiinţific, de sir Oliver Lodge (Oliver Joseph Lodge (1851-1940), fizician englez, autorul unor valoroase cercetări în domeniul electricităţii. Pe plan filosofic s-a situat pe poziţii idealiste, încercând sa împace ştiinţa cu religia.) şi de alţi cercetători în domeniul, pe atunci nou, al radioactivităţii.

20 În acele vremuri oamenii obişnuiau să se bată între ei în schimbul unor anumite sume de bani. Lupta se dădea cu pumnii. Când unul dintre competitori cădea în nesimţire sau era ucis, celălalt încasa suma respectivă.

21 Această aluzie cam obscură se referă la un muzicant negru (Este vorba de Thomas Bethune (1856-1908), fiul unor sclavi negri din statul Georgia, orb din naştere şi debil mintal, dar totuşi înzestrat cu o fenomenală memorie şi cu un excepţional dar muzical. Putea să cânte la pian fără greşeală orice bucată muzicală pe care o auzea o singură dată. A colindat S. U. A. Dând reprezentaţii publice în cadrul cărora se deda la exhibiţii muzicale.) care a făcut vâlvă imensă în toată lumea către sfârşitul secolului al XIX-lea al erei creştine.

22 Friedrich Nietzsche (1844-1800), filosof idealist german. Filosofia lui Nietzsche a reprezentat una din cele mai drastice reacţiuni ideologice burgheze în faţa avântului ideologiei proletare.), filosoful turbat din secolul al XIX-lea al erei creştine, care a întrevăzut unele scânteieri fantastice de adevăr, dar care, înainte de a muri, tot filosofând, a alunecat în nebunie.

23 A căpătat numele de scolastică filosofia dominantă în vremea evului mediu, care nu cerceta lumea înconjurătoare, ci, considerându-se doar „servitoare a teologiei”, încerca să tragă concluzii generale privitoare la lume şi la regulile de conduită ale omului, bazându-se pe dogmele bisericii.

24 Aristotel (384-322 î.e.n.), filosof din Grecia antică, numit de Marx „cel mai mare cugetător al antichităţii”. În realitate nu se poate afirma despre Aristotel că ar fi fost metafizician căci a oscilat între dialectică şi metafizică, filosofiei lui fiindu-i caracteristice într-o însemnată măsură elemente ale concepţiei dialectice despre realitate.

25 În lupta lor împotriva feudalismului, istoricii şi ideologii burghezi au afirmat că epoca de dominaţie a orânduirii feudale şi în special evul mediu a fost un „ev al

întunericului” şi o perioadă de barbarie. Adevărul este însă că în ciuda dominaţiei ideologiei religioase şi a preponderenţei bisericii, societatea feudală şi evul mediu nu au reprezentat o întrerupere în mersul istoriei şi o epocă de barbarie, ci trecând peste opreliştile puse de biserică s-au realizat totuşi progrese atât în domeniul ştiinţei şi tehnicii, cât şi în domeniul artei şi culturii în ansamblu.

26 Este vorba de sistemul elaborat de astronomul şi geograful grec Ptolemeu (secolul al II-lea), potrivit căruia pământul ar fi nemişcat şi plasat în centrul universului, iar toate celelalte astre – soarele, luna, planetele – s-ar roti în jurul lui. Pentru acest motiv sistemul lui Ptolemeu este numit şi sistemul „geocentric”.

27 Parafrazare ironică a dogmei fundamentale din crezul mahomedan, care spune: „Nu există alt dumnezeu în afară de Allah, şi Mohamed este profetul său”.

28 Cunoscut educator de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea al erei creştine (Biologul american David Starr Jordan a trăit între anii 1851 şi 1931). A fost preşedinte al Universităţii Stanford, instituţie particulară de binefacere de pe vremea aceea.

29 Filosof monist idealist, (George Berkeley (1684-1753), episcop englez, filosof idealist subiectiv. A combătut materialismul şi ateismul. Teoriile lui Berkeley şi ale discipolilor săi au fost supuse unei critici nimicitoare de către Lenin în opera sa Materialism şi empiriocriticism (1909), care a pus multă vreme în încurcătură pe filosofii din acea vreme prin negarea existenţei materiei, dar a cărui abilă argumentare a fost în cele din urmă zdrobită când noile date experimentale ale ştiinţei au fost generalizate în mod filosofic.

30 Este vorba de marele cutremur care a distrus oraşul San Francisco în anul 1906 al erei creştine.

31 Fraza aceasta trebuie pusă în legătură cu anumite obiceiuri din timpurile străvechi. Pe atunci, când oamenii erau încleştaţi în luptă pe viaţă şi pe moarte, în chipul

bestial în care luptau pe vremurile acelea, ducă învinsul arunca arma, învingătorul era liber să-l ucidă ori să-l cruţe.

32 În perioada aceea foarte mulţi preoţi au fost scoşi din rândurile clerului pentru că propovăduiau idei inacceptabile pentru clasa dominantă. Acest lucru se întâmpla mai ales atunci când aceste idei erau suspectate de tendinţe socialiste.

33 Gărzile de mercenari străini care păzeau palatul lui Ludovic al XV-lea, rege al Franţei decapitat de propriul său popor.

34 În vremea de atunci, între oamenii născuţi în ţara şi cei născuţi în străinătate se făceau discriminări categorice, în defavoarea acestora din urmă.

35 Această carte a fost în repetate rânduri tipărită pe ascuns de-a lungul celor trei secole ale erei Călcâiului de fier. La Biblioteca Naţională din Ardis există mai multe exemplare din diverse ediţii.

36 Isaac Newton (1642-1727), mare fizician, astronom şi matematician englez, a descoperit legile fundamentale ale mecanicii şi legea gravitaţiei universale.

37 Pe vremea aceea, grupuri de indivizi hrăpăreţi acaparaseră toate mijloacele de transport şi, pentru folosirea lor, storceau anumite taxe de la călători.

38 Astfel de conflicte se iscau foarte adesea în acele timpuri, când societatea era iraţional şi anarhic organizată. Câteodată muncitorii refuzau să mai lucreze. Alteori capitaliştii nu-i mai lăsau pe muncitori să intre în fabrici. În cursul tulburărilor şi ciocnirilor violente, care aveau loc cu asemenea prilejuri, se distrugeau multe bunuri şi se pierdeau multe vieţi omeneşti. Astăzi toate acestea sunt de neconceput pentru noi şi ne par la fel de stranii ca şi un alt obicei de pe atunci, şi anume deprinderea bărbaţilor din clasele asuprite de a sfărâma mobilele din casă când se certau cu nevestele.

39 Laissez faire, laissez passer (Lăsaţi lucrurile să se împlinească şi să se dezvolte de la sine) – deviza şcolii

economice burgheze a fiziocraţilor, apărută în Franţa în secolul al XVIII-lea. În secolul al XIX-lea, în perioada capitalismului premonopolist, ea a devenit deviza aşa-numitei doctrine a „liber-schimbismului”, care revendica pentru burghezie deplina libertate a comerţului.

40 Proletariat: derivat din latinul proletarii, denumire dată în sistemul cenzitar al lui Servius Tullius (Tradiţia romană vorbeşte despre o reformă atribuită regelui Servius Tullius (secolul al VI-lea î.e.n.), reformă prin care s-a urmărit încadrarea plebeilor cu avere în rândurile cetăţenilor romani, întreaga populaţie a cetăţii fiind împărţită, după avere în cinci clase cenzitare. Pătura celor lipsiţi de avere, alcătuită din proles, nu făcea parte din niciuna dintre aceste clase.) celor care nu prezentau pentru stat altă utilitate decât aceea că zămisleau copii (proles); cu alte cuvinte, nu prezentau vreo însemnătate nici prin avere, nici prin poziţie socială şi nici prin vreo iscusinţă deosebită.

41 Candidatul partidului socialist la postul de guvernator al statului California în alegerile din toamna anului 1906 al erei creştine. Englez prin naştere, autor a numeroase lucrări de economie politică şi filosofie, a fost unul dintre conducătorii socialişti din vremea sa.

42 Istoria nu consemnează un fapt mai îngrozitor decât tratamentul la care au fost supuşi în fabricile engleze femeile şi copiii sclavi, mai cu seamă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din era creştină. În aceste adevărate infernuri ale industriei îşi au obârşia unele dintre cele mai mari averi ale timpului respectiv.

43 Şi acesta este un fapt luat de autor direct din realitate. În 1906 ziarul Chicago American publicase un lung reportaj intitulat „Sclavii din Chicago”, în care erau dezvăluite îngrozitoarele condiţii de muncă din foarte multe întreprinderi industriale şi comerciale. Se arăta că există un mare număr de muncitori care în schimbul unei munci epuizante nu câştigă decât nouăzeci de cenţi pe săptămână.

44 Everhard ar fi putut invoca şi exemple mult mai convingătoare cu privire la modul făţiş în care biserica din partea de sud a Statelor Unite a luat apărarea sclaviei, înaintea războiului cunoscut sub numele de „Războiul rebeliunii” (Jack London se referă la conflictul armat cunoscut sub numele de „Războiul civil” sau „Războiul de secesiune”, izbucnit în 1861 între statele din Sud, dominate de marii plantatori, proprietari funciari, interesaţi în menţinerea sclaviei, şi statele din Nord, dominate de burghezia industrială. Acest război, încheiat în 1865 prin victoria Nordului, poate fi considerat ca o formă de revoluţie burghezo-democrată, deoarece a avut drept rezultat pe de o parte zdrobirea plantatorilor şi abolirea sclaviei negrilor, iar pe de altă parte instaurarea dominaţiei burgheziei industriale.) Dăm aici câteva asemenea exemple, culese din documentele timpului. În anul 1885 al erei creştine sinodul bisericii prezbiteriene a statuat următoarele: „Sclavia este recunoscută atât în Vechiul, cât şi în Noul Testament şi n-a fost niciodată osândită prin cuvântul lui Dumnezeu.” Asociaţia baptistă din Charleston declara într-o epistolă din anul 1835: „Dreptul stăpânilor de a dispune de timpul sclavilor lor a fost în chip răspicat recunoscut de creatorul tuturor lucrurilor, care fără îndoială că poate acorda oricui socoteşte de cuviinţă dreptul de proprietate asupra oricărui obiect găseşte cu cale”. Cuviosul E. D. Simon, doctor în teologie şi profesor la Universitatea metodistă Randolph-Macon din Virginia, a scris: „Pasaje din Sfânta Scriptură stabilesc fără nici o putinţă de îndoială dreptul de proprietate asupra sclavilor, ca şi toate accesoriile obişnuite ale acestui Drept. Dreptul de a vinde şi cumpăra sclavi este limpede stabilit. Privind deci lucrurile în general, fie că cercetăm legislaţia iudaică stabilită de Dumnezeu însuşi, ideile şi practica omenirii din toate vremurile, ori poruncile Noului Testament şi ale legii morale, ajungem la concluzia că sclavajul nu este imoral. O dată stabilit principiul potrivit căruia primii sclavi africani

au fost în chip legal supuşi sclaviei, dreptul de a-i ţine în servitute pe urmaşii lor decurge ca o consecinţă de neînlăturat. Vedem deci că sclavia existentă în America a fost întemeiată în deplină concordanţă cu principiile de drept.”

Nu este de loc de mirare că în acelaşi fel, o generaţie sau două mai târziu, biserica a luat apărarea proprietăţii capitaliste. În marele muzeu de la Asgard există o carte intitulată Eseuri asupra revendicărilor, scrisă de Henry Van Dyke şi publicată în anul 1905 al erei creştine. După cât se poate deduce din carte, Van Dyke a fost fără îndoială preot. Această carte este un foarte grăitor exemplu de ceea ce Everhard ar fi putut numi gândire burgheză. A se observa asemănarea dintre epistola baptiştilor din Charleston, citată mai sus, şi următoarea teză emisă de Van Dyke cu şaptezeci de ani mai târziu: „Biblia ne învaţă că Dumnezeu stăpâneşte lumea. El împarte bunurile acestei lumi tuturor oamenilor după bunul său plac şi în concordanţă cu legile generale de el stabilite” (După cum se va vedea şi în restul romanului, Jack London foloseşte adnotările lui Anthony Meredith, presupusul comentator din veacul al XXVII-lea, pentru a lua o poziţie violent critică împotriva unor oameni şi evenimente contemporane lui şi tipice pentru societatea capitalistă. Nici documentele din 1885 ale sinodului bisericii prezbiteriene şi ale Asociaţiei baptiste din Charleston, nici profesorul E. D. Simon şi Henry Van Dyke nu sunt născociri; acesta din urmă (1852-1933) a fost un preot prezbiterian, ajuns mai târziu profesor universitar, diplomat şi autor a numeroase volume de eseuri şi critică literară scrise de pe poziţiile cele mai retrograde.)

45 Denumire dată regiunii din Nord-estul Statelor Unite, unde Anglia a înfiinţat primele colonii americane. Aci capitalismul a cunoscut încă din secolul trecut o puternică dezvoltare.

46 În vremurile de atunci existau multe mii de asemenea negustori săraci, denumiţi ambulanţi şi care-şi purtau în

spate toată marfa, din casă în casă. Acest sistem de comerţ însemna o mare pierdere de energie. După cum se vede, distribuţia bunurilor era la fel de anarhică şi iraţională ca şi întregul sistem social.

47 Titlul de colonel nu are sens de grad ofiţeresc. În America guvernatorii statelor pot acorda acest titlu unora dintre acoliţii lor care, îmbrăcaţi în uniformă, asistă la ceremonia instalării guvernatorului, sau la alte ceremonii oficiale.

48 Expresie care zugrăveşte starea locuinţelor ruinate şi mizere unde-şi găseau adăpost în acele vremuri un mare număr de oameni ai muncii. Fără nici o excepţie, muncitorii erau atunci siliţi să plătească proprietarilor chirie, iar dacă avem în vedere starea acestor locuinţe, putem afirma că chiria era enormă.

49 Este greu de imaginat cât de răspândit era pe atunci furtul. Fiecare fura din avutul celorlalţi. Stăpânii societăţii furau în chip legal, sau, cu alte cuvinte, îşi legalizau furtul, pe câtă vreme clasele mai sărace furau încălcând legea. Nici un bun nu se afla în siguranţă dacă nu era păzit. Un număr uriaş de oameni erau folosiţi ca paznici, pentru a apăra proprietatea. Casele celor bogaţi erau un amestec de fortăreaţă, magazie şi casă de bani. Obiceiul copiilor noştri de a-şi însuşi lucruri ce aparţin altora este socotit ca o rămăşiţă rudimentară a acelei înclinaţii către furt cu totul generală în vremurile vechi.

50 Rostul avocaţilor angajaţi de diversele companii era de a satisface, prin metode banditeşti, nesecata lăcomie de bani a stăpânilor. Se ştie că, în anul 1905 al erei creştine, Theodore Roosevelt (Theodore Roosevelt (1858-1919), preşedintele Statelor Unite între 1901 şi 1909, deci chiar în vremea când Jack London a scris Călcâiul de fier. Fiind reprezentantul marilor monopoluri, în special al grupului Morgan, a devenit unul dintre ideologii imperialismului american, promovând o politică externă dintre cele mai agresive. În interior a lansat lozinca demagogică a luptei

împotriva trusturilor, dar în fapt a favorizat consecvent dezvoltarea monopolurilor şi întărirea influenţei lor politice.) pe vremea aceea preşedinte al Statelor Unite, a spus într-o alocuţiune rostită cu prilejul deschiderii anului şcolar la Universitatea Harvard: „Ştim cu toţii că, în actuala stare de lucruri, mulţi dintre cei mai influenţi şi mai bine plătiţi membri ai corpului de avocaţi din toate centrele unde este acumulată bogăţia îşi creează o sarcină specială din a inventa tot felul de sisteme îndrăzneţe şi ingenioase, datorită cărora clienţii lor avuţi, indiferent dacă sunt persoane fizice sau juridice, se pot sustrage dispoziţiilor legale stabilite pentru reglementarea, în interesul public, a folosirii marilor avuţii.”

51 Avem aici de-a face cu un exemplu tipic pentru lupta sângeroasă care se ducea pe toate treptele societăţii. Oamenii se sfâşiau între ei ca nişte lupi flămânzi. Lupii cei mari îi mâncau pe cei mici, iar în haita care era societatea de atunci, Jackson poate fi considerat ca unul dintre lupii cei mai mici şi mai slăbănogi.

52 Joc de cărţi.

53 Este interesant de observat duritatea limbajului folosit în mod curent pe vremea de atunci şi care, de bună seamă, arată o dată mai mult cum fiece individ lupta „cu ghearele şi cu dinţii” împotriva tuturor celorlalţi. Bineînţeles nu ne referim la înjurătura lui Smith, ci la verbul a scuipa, folosit de Avis Everhard.

54 Aici avem de-a face cu o referire la voturile câştigate de socialiştii din Statele Unite cu prilejul alegerilor care au avut loc în 1910. Progresele realizate de socialişti în alegerile din acea vreme indică limpede creşterea continuă a forţelor revoluţionare. Aceste rezultate din Statele Unite sunt: 1888 – 2.068 voturi; 1902 – 127.713 voturi; 1904 – 435.040 voturi: 1908 – 1.108.427 voturi şi 1910 – 1.688.211 voturi. (Cum Călcâiul de fier a apărut în februarie 1908, iar în S. U. A. Alegerile au loc în noiembrie, este evident că cifrele date de Jack London ca rezultate ale

alegerilor din 1908 şi 1910 sunt imaginare. Totuşi pronosticul său privitor la faptul că în viitorul apropiat influenţa socialiştilor în rândurile maselor populare americane va creşte s-a verificat: la alegerile din 1912 candidatul partidului socialist a întrunit peste 900.000 de voturi.)

55 În acele secole de bestială luptă între oameni, nimeni nu se putea socoti permanent în siguranţă, oricâtă avere ar fi acaparat. Siliţi de teama pentru viitorul propriilor familii, oamenii au născocit sistemul asigurărilor. Pentru noi, cei care trăim într-o epocă raţională, un asemenea sistem pare rizibil, absurd şi primitiv. Pe atunci, însă, asigurările constituiau o problemă foarte serioasă. Partea amuzantă este că fondurile companiilor de asigurare erau deseori jefuite sau irosite de înşişi funcţionarii însărcinaţi cu administrarea lor.

56 Mai înainte ca Avis Everhard să se fi născut, John Stuart Mill (Filosof şi economist burghez englez (1806 şi 1873). Eseul Despre libertate datează din 1854.) a scris în eseul său intitulat Despre libertate: „Oriunde există o clasă dominantă, mare parte dintre ideile morale derivă din interesele ei de clasă şi din simţământul superiorităţii sale ca clasă”.

57 Astfel de contradicţii în vorbire au fost multă vreme una dintre slăbiciunile simpatice ale vechilor irlandezi.

58 Iniţial, „cazuistica” a însemnat aplicarea la cazuri concrete a dogmelor bisericeşti în cadrul teologiei scolastice şi a dreptului medieval. Mai târziu epitetul de „cazuişti” s-a aplicat celor care folosesc argumente cu aparenţă de ingeniozitate şi subtilitate pentru a susţine teze false.

59 În anul 1902 al acelei ere, ziarele au atribuit lui George F. Baer (Personajul este real, şi faptul pomenit de London este autentic. George Frederick Baer (1842-1914), preşedinte al unei companii carbonifere, a condus în 1902 lupta patronilor împotriva unei puternice greve a

minerilor.), preşedintele lui Anthracite Coal Trust, enunţarea următorului principiu; „Drepturile şi interesele muncitorilor urmează să fie ocrotite de creştinii pe care Dumnezeu, în nemărginita lui înţelepciune, i-a hărăzit să se bucure în aceasta ţară de foloasele proprietăţii”.

60 Cuvântul societate este folosit aici în înţelesul său restrâns, lucru foarte obişnuit pe vremea aceea pentru a indica pe trântorii împopoţonaţi care nu munceau, ci numai se ghiftuiau din fagurii strânşi de muncitori. Nici oamenii de afaceri şi nici muncitorii nu aveau vreme sau ocazie să ia parte la reuniunile organizate în societate. Societatea era creaţia leneşilor avuţi, care nu munceau şi care în felul acesta îşi procurau un fel de amuzament.

61 În vremurile de atunci atitudinea bisericii era exprimată în cuvintele: „Aduceţi-mi mie pângăriţii voştri bani!”

62 În paginile numărului din 18 august 1906 al revistei Outlook (Săptămânal burghez american. A apărut între 1803 şi 1935, bucurându-se de o largă răspândire mai cu seamă la începutul secolului.), un săptămânal de pe vremea aceea, sunt prezentate împrejurările în care un muncitor şi-a pierdut braţul, aceste împrejurări fiind întru totul asemănătoare cu cele ale cazului Jackson, aşa cum sunt ele expuse de Avis Everhard.

63 Compus din prefixul philo şi din verbul elin manthanein, a învăţa, filomat înseamnă „iubitor al ştiinţei”. În istorie sunt cunoscuţi sub numele de filomaţi membrii unei societăţi literare şi patriotice fondate la Vilna în 1817 de un grup de studenţi polonezi, printre care se număra şi marele poet Adam Miekiewicz. Este probabil că de aici a împrumutat Jack London numele acestui capitol.

64 Pe vremea de-atunci mai dăinuia încă obiceiul de a încărca locuinţele cu tot felul de nimicuri şi vechituri fragile. Oamenii încă nu descoperiseră traiul lipsit de artificialitate. Locuinţele lor erau un fel de muzee, şi pentru menţinerea curăţeniei se cerea o muncă fără sfârşit.

Demonul prafului devenise tiranul gospodinelor. Existau mijloace nenumărate pentru a colecta praful, dar mult prea puţine pentru a-l îndepărta.

65 În Statele Unite, cuvântul „radical” nu este folosit în aceeaşi accepţie ca în ţările europene, adică pentru a desemna un curent politic reprezentând interesele micii burghezii şi care formulează revendicări democratice parţiale în sânul societăţii burgheze, ci este atribuit exclusiv elementelor care manifestă o cât de vagă tendinţă revoluţionară.

66 Anularea testamentelor ajunsese o trăsătură caracteristică a epocii. O dată cu acumularea de averi uriaşe, problema hotărârii soartei acestor averi după moartea celui care le acumulase devenise o problemă dintre cele mai chinuitoare. Întocmirea şi anularea testamentelor au devenit atunci ocupaţii complimentare, ca fabricarea armelor şi născocirea unor sisteme de apărare adecvate. Avocaţii cei mai pricepuţi în redactarea testamentelor erau solicitaţi pentru întocmirea unor acte de ultimă voinţă care să nu poată fi atacate. Numai că şi aceste testamente erau totdeauna anulate, şi foarte adeseori de înşişi avocaţii care le întocmiseră. Totuşi, în sânul claselor avute se menţinea încă iluzia că ar fi posibilă întocmirea unor testamente absolut inatacabile, iar în felul acesta, din generaţie în generaţie, clienţii şi avocaţii se lăsau înşelaţi de aceeaşi iluzie. Era vorba de o strădanie asemănătoare cu cea a alchimiştilor medievali, care căutau solventul universal. (În evul mediu, când chimia nu se dezvoltase ca ştiinţă, alchimiştii îşi propuneau găsirea „pietrei filosofale”, substanţă, bineînţeles fantezistă, capabilă să transforme metalele obişnuite în aur sau argint, găsirea „elixirului vieţii”, capabil să asigure omului tinereţea veşnică, şi a „solventului universal”, substanţă în care toate corpurile să fie solubile.)

67 Colecţie în care se publica o literatură palpitantă şi ameţitoare, menită să strecoare în rândurile clasei

muncitoare păreri complet false cu privire la clasele parazitare.

68 Oamenii de pe vremea aceea erau sclavi ai cuvintelor. Josnicia unei astfel de robii este pentru noi de neconceput. Pentru oamenii de atunci cuvintele ascundeau în ele o magie mai puternică decât a oricărui scamator. În minţile lor domnea o asemenea zăpăceală şi confuzie, încât rostirea unui singur cuvânt putea să răstoarne rezultatele unei vieţi întregi de reflecţie şi cercetări serioase. Un astfel de cuvânt cu puteri magice era şi adjectivul „utopic”. Simpla lui pronunţare putea zădărnici orice proiecte, indiferent cât de bine gândite şi puse la punct, privitoare la îmbunătăţirea ori regenerarea situaţiei economice. Mulţimi întregi de oameni cădeau în delir la auzul unor expresii cum ar fi „un ban cinstit”, ori „cu coşniţa plină”. Scornirea unor astfel de expresii era socotită trăsătură de geniu.

69 Iniţial, detectivi particulari (Cuvântul acesta, ajuns substantiv comun, se trage de la numele unui detectiv particular din Chicago, Allan Pinkerton (1819-1894), care a intrat în slujba marilor capitalişti pentru a lupta cu mijloace tâlhăreşti împotriva organizaţiilor sindicale ale muncitorilor.), care s-au transformat însă repede în slugi înarmate ale capitaliştilor, devenind în cele din urmă mercenari ai oligarhiei.

70 Legenda biblică spune că Irod, regele Iudeii, temându-se că noul născut cu numele de Isus ar fi menit să-l alunge de pe tron, a dat poruncă oştenilor săi să ucidă toţi copiii din Betleem mai mici de doi ani.

71 Caius Cilnius Maecenas (63 î.e.n. – 3 e.n.), nobil roman, favorit al împăratului August şi protector al artiştilor din vremea sa. Numele lui Mecena a ajuns să simbolizeze dragostea şi sprijinul acordat artelor.

72 Medicamentele brevetate erau de fapt minciuni brevetate, care însă, la fel cu amuletele şi indulgenţele din evul mediu, îi înşelau pe oameni. Singura deosebire consta

în aceea că medicamentele brevetate erau mult mai dăunătoare şi mult mai scumpe.

73 Chiar până în anul 1912 din era creştină, marea majoritate a populaţiei continua să mai creadă că ea conduce ţara, datorită dreptului de vot. În realitate, însă, ţara era condusă de aşa-numitele grupări politice. La început, şefii acestor grupări storceau de la marii capitalişti uriaşe sume de hani pentru a vota legi favorabile companiilor; în scurtă vreme, însă, marii capitalişti şi-au dat seama că e mai ieftin să ia în stăpânire aşa-zisele grupări politice şi să acorde simbrie şefilor acestor coterii.

74 Organ judecătoresc suprem din S. U. A., ai cărui membri sunt numiţi de preşedinte. Slujeşte interesele marilor capitalişti.

75 Marile companii de drum de fier foloseau pe scară largă sistemul mituirii politicienilor şi a anumitor funcţionari prin acordarea de permise gratuite de călătorie.

76 Într-o carte publicată la 1906 sub titlul Sărăcie, Robert Hunter a arătat că la data respectivă în Statele Unite trăiau în sărăcie zece milioane de oameni.

77 Potrivit recensământului efectuat în Statele Unite în anul 1900 (ultimul ale cărui rezultate au fost date publicităţii), numărul copiilor care munceau în fabrici se ridica la 1.752.187.

78 Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), vestit iluminist şi democrat francez, ideolog al păturilor mic-burgheze care luptau împotriva absolutismului. Criticând societatea feudală, J. J. Rousseau arată că inegalitatea dintre oameni a luat naştere datorită apariţiei proprietăţii private. Considerând că în orânduirea primitivă, pe care el o numeşte „Starea naturală”, oamenii nu au cunoscut inegalitatea, asuprirea, mizeria şi sălbăticia moravurilor, Rousseau a idealizat această orânduire, socotind-o în mod greşit superioară celei feudale.

79 Caius Plinius Secundus (23-79), cunoscut sub numele de Plinius cel bătrân sau Plinius naturalistul, filosof şi

naturalist, reprezentant al gândirii ştiinţifice din Roma antică, autor al Istoriei naturale în 37 de cărţi.

80 Localitate situată în apropiere de Bruxelles unde, în 1815, Napoleon a fost definitiv înfrânt de armatele engleze şi prusace. Waterloo a devenit simbolul unei înfrângeri care nu mai îngăduie nici o speranţă de refacere.

81 Pentru a lămuri cât mai bine sensul acestor cuvinte, citǎm din Dicţionarul cinicului (1906 era creştină), întocmit de un anume Ambrose Bierce (Ziarist şi scriitor american (1842-1914) de la care, pe lângă Dicţionarul cinicului, au rămas povestiri din timpul războiului civil american şi din viaţa locuitorilor Californiei. În scrierile sale realismul şi critica socială se împletesc cu un umor amar.), mizantrop declarat şi unanim recunoscut din acea epocă, următoarea definiţie: „Obuz, s.

— Argument pregătit pentru a sluji în viitor ca răspuns la revendicările socialiştilor americani”.

82 Lanţurile de la picioare – sclavii africani şi criminalii erau pe atunci ferecaţi în astfel de lanţuri. Sistemul nu a ieşit din uz decât de-abia după instaurarea erei Frăţiei între oameni.

83 Au existat totuşi oameni care chiar mai înainte de asta începuseră să simtă ameninţarea acelei umbre, deşi – asemenea lui Everhard – nu bănuiau de ce natură este. John C. Calhoun (John Caldwell Calhoun (1782-1850), om de stat reacţionar american, unul dintre fruntaşii politici ai statelor din sud, dominate de stăpânii de sclavi. Afirmaţia citată de Jack London se explică prin faptul că J C. Calhoun era adversar al burgheziei industriale şi bancare dominante în statele din nord.) spusese: „În stat a apărut o forţă mai mare decât poporul însuşi, iar această forţă este alcătuită din multe, felurite şi puternice interese, adunate într-un singur mănunchi şi strânse laolaltă prin forţa de coeziune a imenselor depozite aflate în bănci”. Însuşi marele umanist care a fost Abraham Lincoln (Abraham Lincoln (1809-1865), remarcabil om de stat burghez, preşedinte al

Statelor Unite între 1861 şi 1865. Sub guvernarea sa a fost înfrântă în cursul Războiului civil dominaţia plantatorilor sclavagişti din sud şi a fost abolită sclavia.) a spus, cu puţin înainte de a fi asasinat: „Văd apropiindu-se, şi chiar într-un răstimp foarte scurt, o criză care mă scoate din fire şi mă face să tremur pentru viitorul ţării mele… Marile companii s-au înscăunat la putere, va urma o eră de corupţie în rândurile funcţionarilor care deţin posturile cele mai înalte, iar cei a căror putere se bazează pe ban vor specula prejudecăţile oamenilor de rând pentru a-şi prelungi stăpânirea, până ce toate bogăţiile ţării vor încăpea în mâinile câtorva oameni şi republica va fi lichidată.”

84 Cartea despre care este vorba, intitulată Economie politică şi educaţie, a apărut chiar în acel an. Se mai păstrează din ea trei exemplare: două la Ardis şi unul la Asgard. Lucrarea se ocupa în amănunţime cu unul dintre factorii care contribuiau la menţinerea ordinii sociale stabilite, cea capitalistă, şi anume cu modul de organizare a învăţământului. Cartea în întregul ei era o bine construită şi strivitoare acuzaţie împotriva sistemului general de educaţie, care dezvolta în minţile elevilor şi studenţilor numai ideile favorabile ordinii capitaliste, excluzând cu străşnicie orice idei potrivnice, declarate subversive. La vremea ei cartea a stârnit senzaţie şi a fost imediat interzisă şi distrusă de oligarhie.

85 Legendele evanghelice povestesc că în locul numit Ghetsemane ar fi început pătimirile lui Cristos.

86 După legenda biblică, rămânând văduvă, Ruth a refuzat să mai locuiască în ţara Moabului, la neamurile sale, şi şi-a urmat soacra în ţara Iudeii, la neamurile bărbatului răposat.

87 Nu există nici un indiciu cu privire la numele întreg al organizaţiei desemnate prin aceste iniţiale.

88 Cu feribotul se putea ajunge în câteva minute de la Berkeley la San Francisco. Aceste două oraşe, ca şi celelalte

aşezări de pe ţărmul golfului, alcătuiau, de fapt, o singură comunitate.

89 Conform legendelor evanghelice, înainte de a se converti la creştinism, apostolul Pavel se numea Saul şi era un prigonitor al creştinilor. Mergând însă odată spre Damasc, i s-a arătat Isus şi l-a făcut apostol al său.

90 Este vorba de Oscar Wilde (Fără a nega existenţa unor valori artistice şi a unor elemente realist-critice în opera scriitorului englez Oscar Wilde (1856-1900), trebuie totuşi arătat că el a fost la vremea sa unul dintre reprezentanţii decadentismului.), unul dintre marii maeştri ai cuvântului din secolul al XIX-lea al erei creştine.

91 Sonetul citat este intitulat Eastern Day (Zi de Paşti).

92 Arteră principală a oraşului San Francisco, la sudul căreia se află cartierele sărăcimii.

93 La care invitaţii, oameni preocupaţi numai de măruntele lor interese de afaceri, aveau să discute situaţia societăţii americane din zilele lor făcând bilanţul avantajelor şi dezavantajelor personale.

94 Comitat în California.

95 Preţuri de desfacere reduse la nivelul celui de cost, sau chiar sub nivelul acestuia. Procedând astfel, o companie mai puternică putea vinde în pierdere mai multă vreme decât una mai slabă, reuşind astfel s-o înlăture de pe piaţă. Acest procedeu devenise uz comun în cadrul concurenţei.

96 În perioada respectivă s-au făcut multe încercări de a organiza într-un partid politic pe fermierii ameninţaţi cu pieirea. (Şi de astă dată London se întemeiază pe fapte reale. Ca urmare a marii crize economice din 1873, fermierii americani şi mai ales cei din statele vestice s-au străduit să se organizeze într-un partid politic. Astfel au luat naştere în ultimele decenii ale veacului trecut aşa numitele Farmers'Grange (denumire folosită de London şi tradusă prim „Liga fermierilor”), Farmers'Alliance, partidul Greenback şi partidul popular. Cele două din urmă au reuşit să obţină şi unele succese electorale.) Ţelul acestui partid

era să distrugă trusturile şi marile companii printr-un sistem legislativ foarte drastic. Dar toate încercările de acest fel au eşuat.

97 Primul mare trust care a repurtat însemnate succese, deşi a luat fiinţă cu aproape o generaţie înaintea celorlalte.

98 Cel mai mare concern petrolifer din lumea capitalistă, înfiinţat în 1870 şi aparţinând familiei Rockefeller.

99 Faliment – o ciudată instituţie juridică, potrivit căreia un întreprinzător ruinat în cadrul concurenţei putea să scape de datorii. Rostul acestui sistem era să atenueze brutalitatea luptei pentru existenţă în care pe atunci oamenii se sfâşiau unii pe alţii, literalmente cu ghearele şi cu dinţii.

100 Jack London se referă la aşa-numita mişcare a „luddiţilor", una dintre primele forme de luptă ale proletariatului industrial, care în veacul al XVIII-lea s-a răspândit în principalele centre textile din Anglia. Neînţelegând că şomajul de masă şi pauperizarea muncitorilor sunt o consecinţă a sistemului capitalist de folosire a maşinilor şi nu a maşinilor în sine, muncitorii textilişti au început să distrugă maşinile, împotriva lor capitaliştii au luat măsuri dintre cele mai nemiloase, inclusiv pedeapsa cu moartea.

101 Legenda biblică spune că luptând împotriva amoriţilor la cetatea Ghibeon, Josua, rege al Iudeei l-ar fi rugat pe dumnezeul iudeilor (Iehova) să oprească în loc soarele şi luna pentru a-i măcelări pe duşmani, şi că Iehova ar fi oprit în loc soarele aproape o zi întreagă.

102 Sistemul parlamentar din S U. A. Este bicameral, alcătuit din Camera reprezentanţilor şi Senat. Când acestea două lucrează în şedinţe comune capătă denumirea de Congres.

103 Aceste două cuvinte latine – cu care începe legea privitoare la inviolabilitatea persoanei adoptată de parlamentul englez în 1679 – desemnează astăzi în ţările anglo-saxone principiul conform căruia nimeni nu poate fi

arestat fără un ordin sens emis de instanţele judecătoreşti. Bineînţeles că spiritul şi litera acestui principiu au fost şi sunt sistematic încălcate de câte ori este vorba de apărarea intereselor clasei dominante.

104 Şi de data aceasta Jack London înfăţişează un fapt real. Garda civilă americană (The National Guard) a fost organizată pe plan federal şi după reguli militare printr-o lege din 1903, al cărei raportor a fost senatorul Wiley.

105 În esenţă, afirmaţiile lui Everhard sunt întemeiate, cu toate că data depunerii proiectului acestei legi pe biroul Camerei Reprezentanţilor este greşită. Proiectul a fost depus nu la 30 iulie, ci la 30 iunie. Buletinul Oficial al dezbaterilor parlamentare se păstrează la Ardis şi, consultându-l, găsim referiri la legea respectivă pentru următoarele date: 30 iunie, 9, 15, 16 şi 17 decembrie 1902 şi 7 şi 14 ianuarie 1903. Ignoranţa dovedită de oamenii de afaceri care au luat parte la dineu nu este de fel neobişnuită. Foarte puţini erau cei care aveau cunoştinţă de legea menţionată. Un revoluţionar cu numele de E. Untermann (E. Untermann – unul dintre fruntaşii Federaţiei americane a muncii care s-au străduit să treacă drept socialişti, dar în realitate au dus o politică de trădare a intereselor clasei muncitoare şi de slujire a intereselor capitaliştilor.) a publicat la Girard, statul Kansas, în iulie 1908, o broşură referitoare la legea gărzii civile. Broşura a avut o circulaţie restrânsă printre oamenii muncii; în vremea aceea, însă, separaţia dintre clase se adâncise într-o asemenea măsură, încât cititorii aparţinând clasei de mijloc nici n-au auzit pomenindu-se de broşura lui Untermann şi n-au aflat de existenţa acestei legi.

106 Aici Everhard înfăţişează limpede pricina tuturor mişcărilor muncitoreşti din vremea de atunci. În cadrul repartiţiei între muncă şi capital a valorilor nou create, atât muncitorii, cât şi capitaliştii doreau să-şi însuşească o parte cât mai mare cu putinţă. Această contradicţie era de neîmpăcat. Atâta vreme cât a dăinuit sistemul capitalist de

producţie, conflictele dintre muncitori şi capitalişti în legătură cu împărţirea noilor valori create s-au ţinut lanţ. Nouă spectacolul acesta ni se pare plin de ridicol, dar nu trebuie să uităm că avem avantajul de a trăi cu şapte secole mai târziu decât oamenii din vremea de atunci.

107 Cu puţină vreme înainte de anii când au avut loc aceste evenimente, un preşedinte al Statelor Unite, anume Theodore Roosevelt, a făcut următoarea declaraţie publică: „Este nevoie de un sistem de reciprocitate mult mai elastic şi mai liberal în privinţa vânzării şi cumpărării mărfurilor, pentru ca astfel să creăm posibilitatea de a plasa avantajos în străinătate întreaga supraproducţie a Statelor Unite". Nu încape îndoială că supraproducţia pomenită aici nu reprezenta decât mărfurile rămase la dispoziţia capitaliştilor după satisfacerea tuturor nevoilor şi cerinţelor lor. Tot în aceeaşi perioadă, senatorul Mark Hanna (Marcus Alonzo (1837-1904), cunoscut mai ales sub numele de Mark Hanna, om de afaceri şi fruntaş al partidului republican.) a spus: „Producţia anuală de mărfuri a Statelor Unite depăşeşte cu o treime puterea lor de consum!" Un alt senator, pe nume Chauncey Depew (Chauncey Mitchell Depew (1834-1928), avocat şi om de afaceri, membru marcant al partidului republican, slujitor al intereselor marilor companii de căi ferate.), arăta: „Poporul american produce în fiecare an mărfuri în valoare de două miliarde de dolari, pe care nu le poate consuma".

108 Karl Marx, marele teoretician al socialismului. German de origine, a trăit în secolul al XIX-lea, fiind contemporan cu John Stuart Mill. Pentru noi este de necrezut că valoarea descoperirilor sale în domeniul economiei politice nu a fost recunoscută vreme îndelungată şi că generaţii întregi de savanţi şi gânditori de seamă le-au luat în derâdere (Jack London comite aici o gravă greşeală. Nu numai că îl pune pe Marx alături de un filosof pozitivist, cum a fost J. S. Mill, dar nici nu înţelege că marxismul a însemnat o revoluţie în gândire şi că devenise, încă de pe

vremea lui, ideologia clasei muncitoare. De aceea presupunerile lui privitoare la „nerecunoaşterea” descoperirilor lui Marx au fost total infirmate de istorie. La mai puţin de zece ani după apariţia cărţii lui London, ideile lui Marx au dus la cea mai radicală cotitură în istoria omenirii: Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, iar la mai puţin de o jumătate de veac, peste un miliard de oameni îşi construiesc o viaţă nouă, luminaţi de învăţătura lui Marx.). Din pricina învăţăturii sale a fost exilat din Germania şi a murit ca exilat în Anglia.

109 Din raţionamentele lui, Everhard atrage atenţia în mod deosebit ideea că sistemul capitalist se va prăbuşi simultan în toate ţările, ceea ce reprezintă teza lui Marx şi Engels elaborată pe baza analizei capitalismului preimperialist. După cum se ştie însă, analizând capitalismul în stadiul imperialist, Lenin a demonstrat că victoria simultană a socialismului în toate ţările este imposibilă, posibilă fiind victoria socialismului la început într-o singură ţară sau un grup de ţări, teză confirmată de istorie şi de fapt susţinută chiar de London în capitolele finale ale romanului.

110 Este cea mai veche menţiune a acestei expresii folosită pentru a desemna oligarhia.

111 Această împărţire în clase a societăţii americane prezentată de Everhard coincide întru totul cu cea alcătuită de Lucien Sanial, unul dintre statisticienii cei mai cunoscuţi ai timpului aceluia. Pe baza recensământului efectuat în Statele Unite în anul 1900, el stabileşte că, ţinând seama de ocupaţiile lor, numărul locuitorilor aparţinând fiecărei categorii în parte este următorul: clasa plutocratică – 250.251; clasa de mijloc – 8.429.845; clasa proletarilor – 20.393.137.

112 Despre trustul Standard Oil şi despre Rockefeller, care este stăpânul lui, vezi nota de la pagina 199.

113 Relativ destul de devreme, adică chiar de prin 1907, se ştia că Statele Unite sunt cârmuite de unsprezece

grupuri monopoliste, dar ulterior numărul acestora a fost redus, prin contopirea a cinci grupuri de magnaţi ai căilor ferate, care au fuzionat, formând o corporaţie unică a tuturor căilor ferate. Cele cinci grupuri contopite, dimpreună cu aliaţii lor politici şi financiari, au fost: 1) grupul James J. Hill, care controla întreaga reţea din nord-vest; 2) grupul căilor ferate din Pennsylvania, condus din punct de vedere financiar de către Schiff şi susţinut de câteva mari bănci din Philadelphia şi New York; 3) grupul Harriman, care-l folosea pe Frick drept avocat şi pe Odell ca mână dreaptă în politică şi care controla reţeaua de căi ferate din partea centrală a continentului şi reţelele de pe coasta de sud-vest şi de sud a Pacificului: 4) familia Gould, deţinătoare a unui imens pachet de acţiuni ale companiilor de cale ferată şi 5) familiile Moore, Reid şi Leeds, cunoscute sub numele de „Clica din Rock Island”. Aceşti puternici oligarhi au apărut în cadrul luptei de concurenţă, dar au trebuit în mod fatal să păşească pe făgaşul concentrării producţiei şi centralizării capitalului (Jack London foloseşte numele şi situaţiile reale ale unor mari capitalişti americani. Fuziunea despre care se vorbeşte în text nu a avut însă loc nici în modul şi nici la vremea arătată de scriitor.).

114 Lobby – instituţie specific americană, al cărei rost era să mituiască, să corupă şi să intimideze pe membrii corpurilor legiuitoare, adică chiar pe oamenii presupuşi a reprezenta interesele poporului.

115 Cu zece ani înainte de data la care Everhard a rostit aceste cuvinte, New York Board of Trade, organul Camerei de comerţ din New York, a publicat un raport din care citǎm: „Societăţile de căi ferate controlează în chip absolut corpurile legiuitoare în majoritatea statelor federale; ele sunt acelea care îi aleg ori îi trântesc pe senatori, deputaţi şi guvernatori în Statele Unite, dictând în fapt politica guvernului american”.

116 Rockefeller a pornit-o foarte de jos, dar a reuşit ca prin maşinaţiile cele mai viclene să pună pe picioare primul

trust desăvârşit organizat, şi anume pe cel cunoscut sub numele de Standard Oil. Nu ne putem opri să citǎm câteva pagini remarcabile din istoria acelor timpuri, pentru a arăta în ce fel nevoia de a investi capitalurile libere acumulate din profiturile trustului Standard Oil a dus la distrugerea unui număr uriaş de mici capitalişti şi a grăbit prăbuşirea sistemului capitalist. David Graham Phillips (Ziarist şi scriitor american (1867-1911) care a demascat cu vigoare moravurile putrede şi corupţia clasei dominante americane, arătând totodată viaţa de chin a muncitorilor din S. U. A.) a fost un scriitor radical din acea vreme, iar citatul de mai jos, care îi aparţine, e luat dintr-un număr al săptămânalului Saturday Evening Post (Săptămânal american de mare tiraj, cu caracter literar şi politic, înfiinţat în 1821.), cu data de 4 octombrie, anul 1902 al erei creştine. Acesta este singurul exemplar din revista respectivă care s-a păstrat până în zilele noastre, dar după înfăţişarea şi conţinutul său se poate trage o singură concluzie, şi anume aceea că era una dintre publicaţiile periodice de mare tiraj ale vremii. Iată citatul: „Acum aproximativ zece ani cineva foarte competent şi cu multă autoritate în materie a stabilit ca veniturile lui Rockefeller se cifrează la treizeci de milioane de dolari. Industria petroliferă nu-i mai oferea însă nici o posibilitate de investire remuneratorie a profiturilor sale. Şi numai în contul lui John Davison Rockefeller se vărsa lunar uriaşa sumă de două milioane de dolari. Din acest moment problema investirii profiturilor a devenit tot mai serioasă ajungând un adevărat coşmar. Profiturile din industria petroliferă creşteau, creşteau din ce în ce mai mult, în vreme ce posibilităţile de investire remuneratorie erau limitate, chiar mai limitate decât sunt astăzi. Nu datorită unui spirit de iniţiativă foarte ascuţit şi nici din dorinţa de a obţine noi câştiguri au început Rockefellerii să se angajeze şi în alte ramuri de afaceri în afară de petrol. S-au văzut siliţi să procedeze aşa împinşi de valul mereu mai puternic al bogăţiilor irezistibil atrase de magnetul monopolului lor.

Şi-au recrutat atunci un corp permanent de funcţionari specializaţi în descoperirea şi studierea posibilităţilor de noi investiţii. Se spune că şeful acestui serviciu primea un salariu anual de 125.000 de dolari.

Prima incursiune a Rockefellerilor a fost făcută în domeniul căilor ferate. În 1895 au ajuns să stăpânească o cincime din reţeaua de căi ferate din întreaga ţară. Ce companii stăpânesc astăzi şi, de asemenea, ce companii au ajuns să controleze prin deţinerea majorităţii acţiunilor? Sunt stăpânii atotputernici ai tuturor liniilor de cale ferată care radiază din New York, spre nord, spre răsărit şi spre apus, cu excepţia uneia singure, în care deţin acţiuni în valoare doar de câteva milioane. Au participat la principalele linii care pornesc din Chicago şi domină mai multe linii care străbat până la Pacific. Tocmai voturile lor îi conferă atâta putere domnului Morgan, deşi nu trebuie trecut cu vederea faptul că, în momentul de faţă, au mai multă nevoie ei de priceperea domnului Morgan decât are el de voturile Rockefellerilor, şi îmbinarea acestor două elemente constituie baza unei adevărate comunităţi de interese.

Dar numai căile ferate nu puteau absorbi îndeajuns de repede irezistibilul şuvoi de aur. În scurt timp, venitul lunar realizat de John. D. Rockefeller a crescut de la două milioane şi jumătate de dolari la patru milioane, la cinci, la şase milioane pe lună, la şaptezeci şi cinci de milioane de dolari anual. Petrolul lampant aducea profituri fabuloase, care nu cereau nici o investiţie. În afara de asta, profiturile o dată investite produceau şi ele multe milioane pe an.

Rockefellerii au început apoi să plaseze capitaluri în industria de gaz şi electricitate, de îndată ce acestea au ajuns la stadiul în care puteau oferi siguranţa investiţiilor. Şi iată că astăzi o mare parte dintre americani sunt siliţi a-i îmbogăţi pe Rockefelleri de îndată ce apune soarele, indiferent de sistemul de iluminaţie pe care-l folosesc. După aceea au pornit să acorde credite garantate cu ipotecă

fermierilor. Se spune că acum câţiva ani, când un moment de prosperitate le-a îngăduit fermierilor să scape de ipoteci, John D. Rockefeller a fost atât de mâhnit, încât a ajuns sa verse lacrimi amare: opt milioane de dolari, pe care îi socotise bine plasaţi şi în stare să-i aducă dobânzi însemnate ani şi ani la şir, i-au bătut deodată la uşă, cerşind cu jale un nou adăpost. Această neaşteptată sporire a necazurilor, izvorâte din nevoia de a găsi sporire pentru dividendele aduse de petrolul său, ca şi pentru odraslele acestor dividende şi odraslele odraslelor lor, era prea mult pentru liniştea sufletească a unui om şi aşa destul de chinuit… Rockefellerii şi-au plasat atunci capitalurile în mine – de fier, de cărbuni, de cupru şi de plumb; în alte întreprinderi industriale; în societăţile de tramvaie; în împrumuturi federale, de stal şi municipale; în societăţi de navigaţie – pentru călători şi pentru mărfuri – şi în linii telegrafice; în proprietăţi imobiliare, zgârie-nori, locuinţe, hoteluri şi blocuri pentru birouri; în societăţi de asigurări şi în bănci. În scurtă vreme n-a rămas literalmente nici un domeniu de activitate productivă în care să nu fi pătruns milioanele Rockefellerilor…

Banca Rockefellerilor – cunoscuta National City Bank – este de departe cea mai mare bancă din Statele Unite. În lumea întreagă nu-i întrecută decât de Banca Angliei şi Banca Franţei. Depunerile la această bancă depăşesc în medie suma de o sută de milioane de dolari pe zi, şi ea domină piaţa creditelor la vedere, ca şi bursa din Wall Street. Dar National City Bank nu e singura lor bancă; ea nu este decât banca cea mai importantă din reţeaua de bănci ale Rockefellerilor, care numără paisprezece bănci şi mari societăţi de administrare a hârtiilor de valoare din New York, precum şi alte bănci puternice şi influente în fiece mare centru financiar al ţării.

John D. Rockefeller deţine acţiuni Standard Oil evaluate la cursul zilei la o sumă între patru şi cinci sute de milioane de dolari. Are investite o sută de milioane de dolari în trustul

oţelului (Trustul oţelului a fost creat în 1901 de grupul Morgan.), cam tot pe atât într-o singură societate de căi ferate din vest, jumătate din suma asta într-o a doua, şi aşa mereu, şi mereu, şi mereu mai departe, până ce mintea refuză să mai reţină lista atâtor bogăţii. Venitul lui pe anul trecut s-a ridicat la circa o sută de milioane de dolari şi este îndoielnic dacă veniturile tuturor Rothschildzilor (Dinastie de magnaţi ai finanţelor întemeiată de Meyer Amschel Rotschild (1743-1812) din Frankfurt-pe-Main. La începutul secolului trecut, fiii lui M. A. Rothschild au întemeiat case de bancă la Viena, Londra şi Paris, realizând profituri fabuloase de pe urma împrumuturilor acordate statelor din Europa în timpul războaielor napoleoniene şi în perioada care a urmat. Ramura de la Londra a dobândit un rol precumpănitor în lumea financiară internaţională în perioada imperialistă, iar cea franceză şi-a făurit o considerabilă putere în industrie, ambele având astăzi legături strânse cu cele mai de seamă grupuri monopoliste din S. U. A.) adunate laolaltă ar da o sumă mai mare. Şi acest venit creşte necontenit şi în salturi.”

117 Agenţie de presă din S. U. A., înfiinţată în 1848.

118 Apel la raţiune, una dintre cele mai de seamă publicaţii muncitoreşti americane de la începutul secolului nostru. În septembrie 1912, când acest săptămânal a anunţat că a ajuns la un tiraj de aproape un milion de exemplare, Lenin a scris în Pravda un articol special, intitulat Succesele muncitorilor americani.

119 Sutele negre erau bande reacţionare organizate de putredul regim autocrat în timpul revoluţiei ruse. Acestea atacau grupurile de revoluţionari şi, de asemenea, atunci când socoteau momentul potrivit, devastau şi incendiau, cu scopul de a furniza autocraţiei ţariste un pretext pentru folosirea trupelor de cazaci.

120 Sub regimul capitalist asemenea perioade de criză erau pe atât de inevitabile, pe cât de absurde. Belşugul aducea totdeauna după sine nenorociri. Acest lucru se

datora bineînţeles profiturilor uriaşe acumulate de capitalişti şi care nu puteau fi consumate, creând astfel o supraproducţie de mărfuri.

121 Spărgătorii de grevă – aceştia erau în ceea ce priveşte menirea şi rolul pur practic, ca şi în toate privinţele, cu excepţia numelui pe care-l purtau, armata particulară a capitaliştilor. Organizaţi cu grijă şi bine înarmaţi, erau ţinuţi totdeauna în stare de alarmă, pentru a putea fi transportaţi cu trenuri speciale în orice punct al ţării unde muncitorii declarau grevă sau erau aruncaţi pe drumuri de către capitalişti, când aceştia închideau porţile fabricilor. Numai asemenea vremuri stranii au putut da naştere unor figuri cum a fost aceea a lui Farley, un vestit comandant de spărgători de grevă, care, în 1906, a străbătut cu trenuri speciale Statele Unite de la un ocean la celălalt, pornind din New York şi ajungând la San Francisco, dimpreună cu o armată de două mii cinci sute de oameni complet înarmaţi şi echipaţi, cu unicul scop de a sparge greva muncitorilor de la tramvaie din San Francisco. Un astfel de act reprezenta o violare flagrantă a legilor ţării. Faptul că o asemenea crimă, ca şi mii de alte crime similare, rămânea nepedepsită dovedeşte în ce măsură justiţia devenise o simplă unealtă servilă, la dispoziţia plutocraţiei.

122 Ţarcuri de vite – cu prilejul unei greve a minerilor din Idaho, care a avut loc către sfârşitul secolului al XIX-lea, s-a întâmplat ca mare parte dintre grevişti să fie închişi de armată într-un ţarc de vite. Atât metoda, cât şi expresia au rămas în uz şi în secolul al XX-lea.

123 Numai numele lor a fost importat din Rusia, nu şi ideea. Sutele negre reprezentau o formă de organizare superioară a agenţilor secreţi ai capitaliştilor, iar necesitatea lor s-a ivit în cursul luptelor de clasă din veacul al XIX-lea. În această privinţă nu încape nici o îndoială. Acest adevăr este confirmat de o autoritate mai puţin calificată decât aceea a lui Carrol D. Wright, fost cândva ministrul muncii al Statelor Unite. În cartea sa, intitulată

Luptele muncitoreşti, se pot citi următoarele: „În cursul unora dintre marile greve de importanţă istorică, patronii înşişi au pus la cale acte de violenţă”. Tot din cartea sa mai reiese că uneori fabricanţii s-au străduit să provoace greve numai şi numai pentru a putea scăpa de prisosul de mărfuri; că patronii au incendiat de multe ori vagoanele de marfă, în cursul grevelor de la căile ferate, cu scopul de a mări haosul. Sutele negre s-au format prin organizarea acestor agenţi secreţi ai capitaliştilor; tot ei s-au transformat mai târziu în acea teribilă armă a oligarhiei – agenţii provocatori.

124 Wall Street – numele vine de la o stradă din vechiul New York pe care se afla sediul bursei şi unde, datorită haosului economic ce domnea pe atunci, era cu putinţă ca toate avuţiile ţării să fie traficate pe sub mână.

125 Unul din primele vase care, după descoperirea lumii noi, au adus colonişti în America (Coloniştii veniţi cu vasul Mayflower au întemeiat în decembrie 1620 cea dintâi aşezare din Noua Anglie, oraşul New Plymouth.). Vreme îndelungată descendenţii acestor străvechi colonişti s-au făcut cu spiţa neamului lor. Cu timpul, însă, încrucişându-se cu alte familii din Statele Unite ale Americii, sângele coloniştilor de pe Mayflower a ajuns să curgă în vinele tuturor locuitorilor ţării.

126 Autorul acestui poem va rămâne în veci necunoscut. Versurile de mai sus reprezintă tot ce a putut ajunge până la noi.

127 Mâncare mexicană, la care se face uneori aluzie în literatura vremii. Se bănuieşte că era puternic condimentată. Nu ni s-a păstrat nici o reţetă. (Mâncarea mexicană denumită tamale este un amestec de porumb măcinat gros, ardei şi tocătură de carne, preparată cu ulei şi încălzită la aburi.)

128 William Randolph Hearst – tânăr milionar din California, care ajunsese într-o vreme cel mai puternic proprietar de ziare din ţară (Familia Hearst controlează şi

astăzi unul dintre cele mai puternice monopoluri din S. U. A., care editează 18 ziare şi 13 reviste dintre cele mai răspândite în Statele Unite. În afară de acestea, concernul stăpânit de familia Hearst posedă o reţea de posturi de radio şi televiziune, una dintre principalele agenţii de presă (International News Service) şi controlează o companie financiară cu întinse legături internaţionale (American Trust Company). Toate publicaţiile şi organele de presă ori radio ale concernului fac o propagandă susţinută în favoarea politicii imperialiste a cercurilor agresive americane.). Ziarele lui apăreau în toate oraşele mari şi se adresau claselor mijlocii pe cale de dispariţie şi proletariatului. Reuşise să-şi creeze atât de mulţi simpatizanţi, încât la un moment dat a pus stăpânire pe bătrânul partid democrat, care de multă vreme nu mai era democrat decât cu numele. Programul lui politic îmbina în mod demagogic un socialism de paradă, golit de conţinut, cu un soi de hibrid de capitalism mic-burghez. Alcătuit din alăturarea unor elemente fundamental contradictorii, curentul politic iniţiat de Hearst a fost de la început lipsit de orice perspectivă, cu toate că pentru o scurtă perioadă a constituit o sursă de serioasă îngrijorare pentru plutocraţie.

129 În acele vremuri de cumplit haos economic, cheltuielile pentru reclamă se ridicau la sume fabuloase. Întrucât concurenţa nu avea loc decât între micii capitalişti, numai ei foloseau reclama. În sectoarele în care activau trusturile neexistând nici un fel de concurenţă, acestea nu aveau nevoie de reclamă.

130 Distrugerea micilor proprietari de pământ din Roma antică s-a desfăşurat într-un ritm cu mult mai lent decât ruinarea fermierilor şi micilor capitalişti americani. Şi nici nu este de mirare, fiindcă în societatea romană nu acţionau forţe motrice comparabile cu cele existente în secolul al XX-lea.

Mulţi fermieri, mânaţi de o dementă lăcomie de pământ, s-au arătat gata să se întoarcă la viaţa primitivă şi au încercat

să scape de ruină abţinându-se de la orice relaţii cu piaţa. Nu vindeau nimic, nu cumpărau nimic. Între ei a început să se înfiripeze un sistem primitiv de troc. Au avut de îndurat multe lipsuri şi greutăţi, dar au persistat totuşi în această atitudine. Exemplul lor a determinat în fapt crearea unui curent. Felul în care au fost înfrânţi a fost unic în felul său, dar simplu şi logic. Plutocraţii, datorită faptului că aveau în mână guvernul, le-au mărit impozitele. Aici se afla punctul vulnerabil din armura fermierilor. Necumpărând şi nevânzând nimic, n-aveau cum îşi procura bani, şi, în cele din urmă, pământul le-a fost vândut pentru acoperirea impozitelor.

131 Aceste zgomote surde s-au făcut auzite mult timp. Chiar într-o vreme foarte îndepărtată, încă în anul 1906 al erei creştine, un englez, şi anume lordul Avebury (John Lubbock, lord Avebury (1834-1913), arheolog, naturalist şi politician liberal englez, iniţiator al mai multor măsuri reformiste burgheze adoptate de parlamentul englez.), a rostit în Camera Lorzilor următoarele: „Neliniştea din Europa, răspândirea socialismului şi răuprevestitoarea creştere a anarhismului sunt avertismente date guvernului şi claselor stăpânitoare pentru a le atrage atenţia asupra faptului că situaţia claselor muncitoare din Europa a devenit insuportabilă, şi, dacă se doreşte evitarea revoluţiei, trebuie luate măsuri serioase în vederea măririi salariilor, a reducerii orelor de muncă şi a micşorării preţurilor la articolele de primă necesitate”. Wall Street Journal (Organ al marilor trusturi financiare din S. U. A.), organ de presă al agenţiilor de Bursă, a comentat astfel discursul lordului Avebury: „Cuvintele acestea au fost rostite de un aristocrat şi un membru al celui mai conservator corp legislativ din întreaga Europă. Ele devin deci cu atât mai semnificative şi cuprind idei de economie politică mai valoroase decât cele care pot fi găsite în majoritatea cărţilor. Sună ca un semnal de alarmă: Luaţi

seama, domnilor de la Ministerul de Război şi de la Ministerul Marinei!”

Iată ce scria, în aceeaşi vreme, Sydney Brooks, un american, în revista Harper's Weekly (Revistă politică şi literară ilustrată burgheză; a apărut între 1857 şi 1916): „La Washington n-ai să auzi niciodată pomenindu-se de socialişti, Şi de ce ai auzi? În ţara asta, politicienii sunt totdeauna ultimii care observă ce se petrece sub nasul lor. Desigur că au să facă haz pe socoteala mea dacă le voi prezice, şi le-o prezic cu toată hotărârea, că la viitoarele alegeri prezidenţiale socialiştii vor întruni peste un milion de voturi.”

132 La începutul secolului al XX-lea al erei creştine, organizaţia internaţională a socialiştilor şi-a formulat în sfârşit politica în legătură cu războaiele (Este desigur vorba de Congresul socialist internaţional de la Stüttgart (august 1907) care, datorită luptei purtate de Lenin şi Rosa Luxemburg, a adoptat o rezoluţie în problema războiului. Această rezoluţie prevedea că în caz de război agitaţia trebuie îndreptată nu numai spre încetarea războiului, ci şi spre folosirea războiului, devenit inevitabil, pentru a grăbi răsturnarea dominaţiei de clasă a burgheziei.). În rezumat această politică era: Pentru ce oare muncitorii dintr-o ţară s-ar război cu muncitorii din altă ţară spre unicul folos al stăpânilor capitalişti?

În anul 1905 al erei creştine, la 21 mai, când era gata să izbucnească un război între Austria şi Italia, (La sfârşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului nostru, mişcarea iredentistă italiană, mişcare naţionalistă care sub lozinca alipirii la Italia a tuturor teritoriilor locuite de italieni urmărea scopuri imperialiste, a dat naştere la numeroase incidente diplomatice, creând nu o dată primejdia izbucnirii unui război între Italia şi imperiul austro-ungar, care stăpânea oraşul Trieste. Conferinţa socialiştilor din cele două ţări, întrunită la Trieste în 1905, a condamnat iredentismul şi a ameninţat cu greva generală în cazul când

guvernele respective ar declara război.) socialiştii din Italia şi Austro-Ungaria au organizat o conferinţă la Trieste şi au ameninţat cu greva generală a muncitorilor din amândouă ţările în cazul când s-ar declara război. Aceeaşi situaţie s-a repetat în anul următor, când, din pricina aşa-numitei „afaceri marocane”, (În anul 1905 a izbucnit un conflict între Franţa şi Germania, care amândouă vroiau să acapareze Marocul şi să-l transforme în colonie. Acest conflict a fost aplanat prin conferinţa de la Algeciras (1906), la care au participat Franţa, Germania, Anglia şi Spania.) Franţa, Germania şi Anglia au fost pe punctul de a porni război.

133 În vremea când a fost scris Călcâiul de fier exista un „Birou socialist Internaţional” cu sediul la Bruxelles, înfiinţat prin hotărârea Congresului din 1900 al Internaţionalei a II-a. Jack London nu a prevăzut trădarea ruşinoasă a liderilor social-şovinişti ai liderilor Internaţionalei a II-a care i-au ajutat pe capitalişti să pornească măcelul din 1914.

134 Citat din Capitalul (Vezi Karl Marx – Capitalul, vol. I. ESPLP 1957, pag. 757).

135 Jack London foloseşte aici termenul de Co-operative Commonwealth, ceea ce dovedeşte încă o dată strânsa legătură pe care a păstrat-o permanent cu evenimentele şi faptele contemporane lui, căci prin 1906 a existat în America o grupare de socialişti care alcătuiseră un proiect utopic de colonizare a anumitor state din vest unde să creeze o societate numită Brotherhood of the Co-operative Commonwealth (Frăţia statelor populare cooperatiste).

136 În sistemul constituţional din S. U. A. Alegerile au loc în luna noiembrie, iar cei aleşi îşi ocupă posturile respective în luna ianuarie a anului următor.

137 Este vorba despre cartea lui W. J. Ghent, Feudalismul mărinimos, publicată în anul 1902 al erei creştine. S-a afirmat totdeauna că Ghent ar fi fost acela care ar fi dat marilor capitalişti ideea organizării oligarhiei. (La începutul

secolului, în cartea pomenită de London, W. J. Ghent s-a ridicat împotriva socialiştilor care socoteau că victoria socialismului este inevitabilă, afirmând că în loc de socialism se va instaura un soi de nou feudalism, dominat tot de capitalişti, şi în care muncitorii vor fi legaţi de maşini aşa cum iobagii fuseseră cândva legaţi de pământ.) Această părere a persistat în literatură de-a lungul celor trei secole cât a ţinut era Călcâiului de fier, şi chiar în primul veac al erei Frăţiei între oameni. Astăzi, deşi s-a dovedit netemeinicia acestei opinii, nu putem decât să constatăm şi să regretăm faptul că Ghent rămâne nevinovatul cel mai hulit din întreaga istorie.

138 Iată câteva exemple din care se poate vedea limpede atitudinea potrivnică muncitorilor adoptată constant de tribunale:

În regiunile cu mari exploatări carbonifere, copiii erau folosiţi pe scară largă la muncile din mină. Muncitorii au reuşit ca în anul 1905 al erei creştine să impună corpurilor legiuitoare ale statului Pennsylvania o lege prin care se hotăra că, pentru stabilirea vârstei copiilor, în afară de jurământul părinţilor, mai era nevoie şi de unele acte, printre care şi certificate şcolare. Legea aceasta a fost însă imediat declarată neconstituţională de către tribunalul comitatului Luzerne, pe temei că ar viola cel de al paisprezecelea amendament, (Cel de al paisprezecelea amendament adus Constituţiei S. U. A. Prevede că statele federale nu pot adopta măsuri care să reducă drepturile legale ale cetăţenilor şi că toţi cetăţenii, fără nici o deosebire, sunt egali în faţa legii. Această normă constituţională a fost şi este călcată în picioare ori de câte ori se află în joc interesele capitaliştilor.) întrucât ar face discriminări între persoane aparţinând uneia şi aceleiaşi categorii, adică între copiii mai mici şi mai mari de paisprezece ani. Tribunalul Suprem al statului a confirmat această sentinţă.

În anul 1905 al erei creştine, tribunalul statului New York, în sesiune specială, a declarat neconstituţională legea prin care se interzicea ca minorii şi femeile să muncească în fabrici după ceasurile nouă seara; temeiul invocat a fost acela că o astfel de lege ar fi „legislaţie cu caracter de clasă”.

Brutarii din vremea aceea erau siliţi să muncească până la epuizare. Organul legislativ al statului New York a adoptat o lege prin care munca în brutării era limitată la zece ore pe zi. În anul 1906 din era creştină, Tribunalul Suprem al Statelor Unite a hotărât însă că această lege este neconstituţională. În motivare se spunea, printre altele: Nu există nici un motiv temeinic pentru a justifica o ştirbire a libertăţii personale sau a libertăţii convenţiunilor dintre părţi prin limitarea orelor de muncă în profesiunea de brutar.

139 James Farley – cunoscut spărgător de grevă din epoca respectivă, aventurier fără scrupule, dar de o incontestabilă destoinicie. A urcat foarte sus pe scara socială, în era Călcâiului de fier, promovând în cele din urină în rândurile oligarhiei. A fost asasinat în 1932 de Sarah Jenkins, al cărei soţ fusese ucis mişeleşte cu treizeci de ani mai înainte de către spărgătorii de grevă din banda lui Farley.

140 Everhard dovedeşte o remarcabilă putere de previziune a dezvoltării sociale. Ca şi cum ar fi fost vorba despre evenimente trecute, el vorbeşte cu toată siguranţa despre trădarea sindicatelor privilegiate, despre apariţia şi decăderea lentă a castelor muncitoreşti, ca şi despre lupta dintre oligarhia în declin şi castele muncitoreşti pentru cucerirea uriaşului aparat de stat de pe vremea lor.

141 Este just că dezvoltarea deplină a artei este condiţionată de eliberarea ei de sub povara „preferinţelor burgheze”. Este greşită însă presupunerea că sub oblăduirea oligarhiei arta ar putea să prospere, deoarece sub regim oligarhic artiştii rămân mai departe dependenţi de sacul cu bani al clasei posedante.

142 Puterea de previziune a lui Everhard este de-a dreptul uimitoare. Mai înainte ca gândul construirii oraşelor-miniere Ardis şi Asgard să fi mijit măcar în mintea oligarhilor, el şi le-a imaginat şi a înţeles necesitatea inexorabilă a construirii lor.

143 Trebuie subliniat că din. Ziua în care a făcut această profeţie s-au scurs cele trei secole ale domniei Călcâiului de fier şi apoi primele patru veacuri Ale Frăţiei între oameni, dar profeţia lui Everhard s-a împlinit: astăzi călătorim pe şoselele şi locuim în oraşele construite de oligarhie. Ce-i drept, noi construim oraşe cu mult mai minunate, dar oraşele-minune ale oligarhilor dăinuiesc încă, şi chiar nota de faţă este scrisă la Ardis, unul dintre cele mai impunătoare oraşe clădite pe atunci.

144 La acest târg ruşinos cu oligarhia au participat toate sindicatele muncitorilor feroviari, şi nu este lipsit de interes să arătăm că prima aplicaţie practică a politicii „împărţirii prăzii” a fost realizată, încă în secolul al XIX-lea al erei creştine, de un sindicat al muncitorilor feroviari, şi anume de Frăţia mecanicilor de locomotive. Vreme de douăzeci de ani, P. M. Arthur (P, M. Arthur este un personaj real. Izbutind să se caţere în fruntea sindicatului mecanicilor de locomotive, a trădat interesele muncitorilor, executând servil poruncile patronilor, spre a obţine avantaje băneşti pentru el şi clica lui.) a fost „marele şef” al acestei frăţii. După greva muncitorilor de la căile ferate din Pennsylvania, în anul 1877 (În iulie 1877 a avut loc la Pittsburgh (statul Pennsylvania) o mare grevă a muncitorilor de la căile ferate. Patronii au reprimat-o cu mare cruzime, ucigând 26 de muncitori.), el a fost cel care a ticluit planul unei înţelegeri separate între Frăţia mecanicilor de locomotive şi patroni, înţelegere încheiată „pe cont propriu” şi fără să ţină în vreun fel seama de părerea celorlalte organizaţii muncitoreşti. Planul lui Arthur a avut mare succes, un succes întrecut doar de egoismul pe care-l dovedea. De aici a luat naştere şi cuvântul „arthurizare”, care înseamnă

tocmai încheierea unor târguri hrăpăreţe cu privire la „împărţirea prăzii” între patroni şi anumite sindicate. Cuvântul „arthurizare” a pus multă vreme în încurcătură pe etimologişti, dar acum problema originii lui este, nădăjduim, pe deplin elucidată.

145 Muncitori cu braţele (cuvânt din limba hindi).

146 Membrii castei militare privilegiate din Japonia feudală.

147 Aluzie ironică la un verset din Apocalips.

148 Adică la sesiunea Camerei Reprezentanţilor, în care Ernest Everhard fusese ales.

149 Albert Pocock – vestit spărgător de grevă de pe acea vreme, care, până în ultima zi a vieţii, a reuşit să-i ţină la respect pe toţi muncitorii din bazinele carbonifere ale ţării. Funcţiile lui au fost preluate de fiul său, Lewis Pocock, şi apoi vreme de încă cinci generaţii acest remarcabil neam de vătafi de sclavi a domnit asupra muncitorilor din minele de cărbuni. Pocock cel bătrân, cunoscut şi sub numele de Pocock I, a fost descris în chipul următor: „Un cap îngust şi prelung, pe jumătate încercuit de ciucuri de păr castaniu-cărunt, cu bărbie brutală şi umerii obrajilor mult ieşiţi în afară… palid la faţă, cu ochi spălăciţi, glas spart şi mişcări furişe”. Născut din părinţi de condiţie modestă, a fost mai întâi canagiu, apoi s-a angajat ca detectiv particular la o societate de tramvaie, mai pe urmă evoluând treptat, până ce a ajuns ca singura-i meserie să fie aceea de spărgător de grevă. Pocock al V-lea, ultimul din neam, a sfârşit într-o hală de pompe, aruncat în aer de o bombă cu prilejul unei revolte mărunte a minerilor din teritoriile indiene. Această întâmplare s-a petrecut în anul 2073 al erei creştine.

150 Aceste grupe de luptă, organizate în mare măsură după pilda unităţilor de luptă create în timpul revoluţiei ruse (Afirmaţia constituie încă o mărturie a admiraţiei iui Jack London pentru lupta proletariatului rus şi a convingerii sale că oamenii muncii din toate ţările lumii au de tras preţioase învăţăminte de pe urma primei revoluţii ruse. Este însă bine ştiut că partidul bolşevic, conducătorul luptei proletariatului din Rusia, nu a organizat niciodată astfel de „grupe de luptă” care să desfăşoare o activitate cu caracter terorist.) au existat în ciuda eforturilor continue ale Călcâiului de fier, de-a lungul tuturor celor trei secole de dominaţie a oligarhiei. Alcătuite din bărbaţi şi femei însufleţiţi de cele mai înalte idealuri şi netemători de moarte, grupele de luptă au avut o influenţă uriaşă, domolind cruzimea sălbatică a stăpânitorilor. Activitatea lor nu se limita la lupta ascunsă împotriva agenţilor secreţi ai oligarhiei. Oligarhii înşişi erau uneori siliţi să asculte de

poruncile acestor grupe şi adesea, în caz de nesupunere, erau pedepsiţi cu moartea, acelaşi lucru petrecându-se şi cu subordonaţii oligarhiei, atât ofiţerii din armată, cât şi conducătorii castelor muncitoreşti.

Sentinţele rostite de aceşti răzbunători organizaţi erau aspre, dar totdeauna drepte şi nepărtinitoare. Nu pronunţau niciodată hotărâri pripite. Orice vinovat încăput pe mâna lor era judecat cu atenţie, acordându-i-se posibilitatea de a se apăra. Neexistând altă soluţie, mulţi oameni au fost judecaţi şi condamnaţi în lipsă, aşa cum s-a întâmplat cu generalul Lampton în anul 2138 al erei creştine. Generalul Lampton, probabil cel mai crud şi mai setos de sânge dintre toţi mercenarii Călcâiului de fier, a fost informat că grupele de luptă l-au judecat, l-au găsit vinovat şi l-au condamnat la moarte, dar asta numai după ce fusese mai înainte în trei rânduri avertizat să înceteze barbariile şi cruzimile de tot felul folosite împotriva proletariatului. Aflând de această condamnare, generalul Lampton şi-a luat cele mai straşnice măsuri de apărare care se puteau închipui. Anii treceau, iar grupele de luptă nu izbuteau să-şi ducă la îndeplinire sentinţa. Un tovarăş după altul, atât bărbaţi cât şi femei, dădeau greş în încercările lor, fiind executaţi prin metodele cele mai barbare de către oligarhie. Tocmai în cazul generalului Lampton răstignirea a fost din nou proclamată metodă legală de execuţie. În cele din urmă, totuşi, condamnatul a fost răpus, de mâna Madelinei Provence, o fată firavă de şaptesprezece ani, care, pentru a-şi putea împlini misiunea, a slujit vreme de doi ani în palatul generalului drept croitoreasă în casă. Această eroină a fost supusă la regim celular şi a murit în puşcărie după nenumărate torturi înspăimântătoare, dar astăzi, turnată în bronz nepieritor, domină Panteonul Frăţiei din oraşul-minune Serles.

Noi cei de astăzi, care n-am avut cum vedea cu ochii vărsări de sânge, nu trebuie să-i judecăm cu asprime pe eroii grupelor de luptă. Ei şi-au jertfit viaţa pentru binele

omenirii, au fost totdeauna gata de orice sacrificiu, dar necesităţi imperioase i-au silit să verse sânge în nişte vremuri crâncene ca acelea. Grupele de luptă au fost singurul ghimpe din coasta Călcâiului de fier, de care acesta niciodată nu s-a putut scăpa. Everhard a fost părintele acestei ciudate armate, iar marile ei succese, dimpreună cu existenţa-i prelungită vreme de trei veacuri, dovedesc înţelepciunea organizatorului, ca şi soliditatea temeliilor aşezate de el şi pe care au continuat să clădească generaţiile următoare. Fără a căuta nicidecum să micşorăm importanţa aportului pe care l-a adus ca teoretician şi conducător al revoluţiei, socotim că organizarea grupelor de luptă trebuie considerată cea mai de seamă realizare a lui Everhard.

151 Condiţii asemănătoare au existat în India subjugată de britanici de-a lungul celui de al XIX-lea secol al erei creştine. Băştinaşii piereau de foame cu milioanele, în vreme ce stăpânii le jefuiau rodul muncii, risipindu-l în serbări grandioase şi maimuţăreli stupide. În epoca noastră luminată avem deci toate motivele să ne ruşinăm de faptele strămoşilor. Singura mângâiere posibilă constă în a privi lucrurile de la o înălţime filosofică. Trebuie să considerăm etapa capitalistă din procesul dezvoltării sociale ca pe una similară celei în care omul se afla încă la stadiul de maimuţă. Pornind de la murdăria şi ticăloşia caracteristică formelor nediferenţiate ale vieţii organice, omenirea nu putea să nu treacă şi prin aceste etape. Era inevitabil ca anumite rămăşiţe ale acestei murdării şi ticăloşii să însoţească încă multă vreme fiinţa umană şi să nu poată fi scuturate cu uşurinţă.

152 Oamenii abisului – expresie făurită de scriitorul H. G. Wells (Scriitor şi publicist englez (1866-1946), cunoscut mai ales ca autor de romane ştiinţifico-fantastice.), către sfârşitul veacului al XIX-lea al erei creştine. H. G. Wells, om înzestrat şi cu darul previziunii în problemele sociale, era pe atât de sănătos şi echilibrat la minte, pe cât de uman şi

cald la suflet. Ni s-au păstrat numeroase fragmente, din scrierile lui, dar două dintre creaţiile sale cele mai desăvârşite, şi anume: Anticipări şi Apariţia omenirii, au ajuns până la noi în întregime. Înaintea oligarhiei şi înaintea lui Everhard, Wells a fost preocupat de ideea construirii unor oraşe-minune, pe care el însă le numeşte „oraşe ale desfătării”.

153 Avis Everhard era fără îndoială încredinţată că cele aşternute de ea pe hârtie aveau să fie citite de contemporani, aşa încât omite să menţioneze în ce fel s-a încheiat procesul de înaltă trădare înscenat socialiştilor. De altminteri, în manuscris se mai constată şi alte multe asemenea omisiuni supărătoare pentru cititorul din vremea noastră. Numărul congressmenilor socialişti trimişi în judecată a fost de cincizeci şi doi, toţi fiind găsiţi vinovaţi. Fapt curios însă: niciunul dintre ei nu a fost condamnat la moarte. Everhard şi alţi unsprezece, printre care se numărau Theodore Donnelson şi Matthew Kent, au fost condamnaţi la închisoare pe viaţă. Ceilalţi patruzeci au primit pedepse variind între treizeci şi patruzeci şi cinci de ani închisoare, în vreme ce Arthur Simpson, despre care manuscrisul arată că era bolnav de febră tifoidă la vremea când a avut loc explozia, a fost condamnat la numai cincisprezece ani. Tradiţia spune că acesta din urmă ar fi fost deţinut la secret şi că ar fi murit de inaniţie. Se pare că a fost supus unui tratament sălbatic datorită atitudinii lui deosebit de dârze şi modului brutal în care îşi arăta ura împotriva tuturor slugilor despotismului. A murit în închisoarea din Cabanos, Cuba, unde fusese închis împreună cu alţi trei tovarăşi ai săi. Toţi cei cincizeci şi doi de congressmeni socialişti au fost întemniţaţi în fortăreţe militare răspândite pe întreg întinsul Statelor Unite. Astfel Du Bois şi Woods au fost întemniţaţi în insula Puerto Rico, iar Everhard şi Merryweather au fost aruncaţi la Alcatraz, o insulă din Golful San Francisco, de multă vreme vestită ca închisoare militară.

154 Avis Everhard ar fi trebuit să trăiască de-a lungul a multe generaţii pentru a asista la dezlegarea acestei taine. Cu mai puţin de o sută de ani în urma, şi deci cu ceva mai mult de şase sute de ani după moartea ei, a fost descoperită în arhivele secrete ale Vaticanului spovedania lui Pervaise. Este poate nimerit să dăm câteva amănunte cu privire la acest obscur document, care nu mai poate prezenta importanţă deosebită decât pentru istoric.

Pervaise era un american de origine franceză, care, în anul 1918 al erei creştine, se afla depus la închisoarea Tombs din New York, aşteptând să fie judecat pentru omucidere. Din spovedania lui aflăm că de fapt nu era un criminal, ci doar un om iute la mânie, înflăcărat şi emotiv. Într-un acces dement de gelozie şi-a ucis soţia, faptă foarte obişnuită pe vremea aceea. În închisoare, Pervaise a fost cuprins de o înnebunitoare frică de moarte, pe larg descrisă de el în spovedanie. Ar fi fost în stare să facă orice numai să scape de moarte, iar în vremea asta agenţii poliţiei au întreprins tot ce le-a stat în putinţă pentru a-l convinge că nu are nici o şansă de scăpare, deoarece nu încăpea nici o îndoială ca la proces avea să fie condamnat pentru omor cu premeditare. Pe atunci pentru omorul cu premeditare nu exista decât o singură pedeapsă: moartea. Bărbatul ori femeia găsită vinovată de asemenea crimă era aşezat pe un scaun special construit, iar apoi, sub supravegherea unor medici pricepuţi, era ucis cu ajutorul curentului electric. Procedeul se numea electrocutare şi ajunsese atunci la o largă răspândire. Anestezia, ca mijloc obligatoriu de execuţie, n-a fost utilizată decât mult mai târziu.

Omul acesta, bun la suflet, dar cu un fond de animalitate foarte puternic, aruncat în închisoare şi zăcând acolo fără nici o altă perspectivă decât moartea pe scaunul electric, a fost convins de agenţii Călcâiului de fier să arunce bomba în incinta Parlamentului. În spovedania citată, Pervaise explică pe larg cum i se arătase că bomba va fi foarte slabă şi nu va face nici un fel de victime omeneşti. Acest amănunt

corespunde întru totul cu faptul că bomba a fost într-adevăr foarte slabă şi că explozia ei chiar la picioarele lui Everhard n-a avut totuşi urmări fatale.

Pervaise a fost introdus pe ascuns într-una din lojile despre care, de ochii lumii, s-a spus că sunt închise pentru reparaţii. Alegerea momentului când urma să arunce bomba a fost lăsată în seama lui, iar bietul om declară cu naivitate că, fiind foarte mişcat de cuvântarea lui Everhard şi interesat de cele ce se petreceau în incintă, aproape că şi-a uitat misiunea.

Pentru fapta aceea nu numai că i s-a dat drumul din închisoare, dar a fost răsplătit şi cu o pensie viageră. Dar n-a avut parte să se bucure prea multă vreme de ea. În septembrie 1914 a suferit un atac de reumatism cardiac şi a mai trăit după aceea doar trei zile. Atunci a trimis el pe cineva să cheme preotul catolic, părintele Peter Durban, şi acestuia i s-a spovedit. Preotului i s-a părut atât de importantă spovedania, încât el a luat-o în scris şi a cerut să-i fie întărită prin jurământ. Cu privire la ce s-a întâmplat după aceea nu putem face decât presupuneri. Documentul a fost desigur socotit suficient de important pentru a-şi croi drum către Roma. În legătură cu el au intrat probabil în joc forţe extrem de influente, şi astfel se explică totala lui dispariţie, căci secole de-a rândul nu s-a suflat nici o vorbă despre el. Abia în secolul trecut strălucitul savant italian Lorbia a dat întâmplător peste el, cu prilejul unor cercetări întreprinse la Vatican.

Astăzi este definitiv stabilit că întreaga răspundere pentru aruncarea bombei în incinta Camerei Reprezentanţilor în 1918 aparţine Călcâiului de fier. Chiar dacă spovedania lui Pervaise n-ar fi văzut niciodată lumina zilei, încă n-ar fi existat temei pentru nici un fel de îndoială, căci faptul respectiv, a cărui directă urmare a fost aruncarea în închisoare a celor cincizeci şi doi de congressmeni socialişti, face parte dintr-un şir nesfârşit de acte similare puse la cale de oligarhi, şi, înaintea lor, de către capitalişti.

În această privinţă poate fi citat exemplul clasic al crudei şi mişeleştii înscenări judiciare căreia i-au căzut victime nevinovate aşa-numiţii „anarhişti din Haymarket” de la Chicago, în penultimul deceniu al secolului al XIX-lea din era creştină. (În anul 1886 a avut loc în S. U. A. O grevă de amploare naţională, în cadrul căreia muncitorii au revendicat ziua de lucru de opt ore. La Chicago, muncitorii au organizat în piaţa Haymarket un miting de protest împotriva intervenţiilor brutale ale poliţiei; în timpul acestui miting, pentru a justifica intensificarea represaliilor, un provocator rămas necunoscut a aruncat o bombă, ucigând patru muncitori şi şapte poliţişti. Pornind de la această crimă făptuită de oamenii lor, autorităţile de stat, aflate la cheremul patronilor, au înscenat un proces şi au condamnat la moarte şase conducători ai clasei muncitoare, şi la închisoare pe termen lung numeroşi alţi fruntaşi.) într-o categorie specială trebuie clasate delictele de incendiere intenţionată şi distrugere a avutului capitaliştilor, săvârşite de capitaliştii înşişi. De cele mai multe ori pentru aceste delicte erau aspru condamnaţi oameni care nu aveau nici un fel de vină şi despre care se spunea, cu o expresie răspândită pe atunci, că au fost „judecaţi cu expresul”.

În cursul luptelor dintre muncitori şi patroni, care au avut loc în primul deceniu al veacului al XX-lea, mai cu seamă în luptele dintre capitalişti şi Federaţia apuseană a minerilor, au fost folosite metode asemănătoare, numai că mult mai sângeroase. Gara din Independence a fost aruncată în aer de agenţii capitaliştilor. Cu acest prilej au fost ucişi treisprezece oameni şi mult mai mulţi au fost răniţi. După aceea, capitaliştii, care controlau toate organele legislative şi judecătoreşti ale statului Colorado, au aruncat vina asupra minerilor, ajungând chiar pe punctul de a-i condamna. Romaines, unul dintre agenţii folosiţi cu acea ocazie, la fel cu Pervaise, se afla în închisoare într-un alt stat, Kansas, atunci când agenţii capitaliştilor s-au prezentat la el cu propuneri. Dar, spre deosebire de cazul

lui Pervaise, spovedania lui Romaines a ajuns de domeniul public chiar în timpul vieţii acestuia.

De asemenea, tot din aceeaşi perioadă mai poate fi dat ca exemplu cazul lui Moyer şi Haywood, doi vajnici şi neînfricaţi conducători ai muncitorimii. Unul dintre ei era preşedintele, iar celălalt secretarul Federaţiei apusene a minerilor. (Între 1895 şi 1905, Federaţia apuseană a minerilor a dus o luptă îndârjită împotriva Asociaţiei proprietarilor de mine din statele Colorado, Idaho şi Montana. Cel mai de seamă conducător al Federaţiei în tot acest timp a fost William D. Haywood, revoluţionar consecvent, care în 1919 s-a situat pe poziţiile cele mai înaintate ale muncitorimii americane, devenind unul dintre întemeietorii partidului comunist. Toate faptele relatate de Jack London cu privire la Moyer şi Haywood sunt reale.) Un fost guvernator al statului Idaho a fost ucis în împrejurări misterioase. Încă de la început socialiştii şi minerii au declarat în mod public că vinovaţi de această crimă sunt proprietarii de mine. Cu toate acestea, călcându-se în picioare atât constituţia Statelor Unite, cât şi constituţia statului respectiv, Moyer şi Haywood au fost răpiţi, aruncaţi în închisoare şi acuzaţi de crimă de către guvernatorul statului Idaho, care lucra de conivenţă cu guvernatorul statului Colorado. Această ticăloşie i-a smuls lui Eugene V. Debs (Unul dintre întemeietorii partidului socialist american. Deşi până la urmă Debs (1855-1926) nu a rămas consecvent pe poziţii revoluţionare, el a reprezentat totuşi în perioada când a fost scris Călcâiul de fiei poziţia cea mai înaintată a clasei muncitoare americane în lupta împotriva robiei capitaliste.), pe atunci conducătorul tuturor socialiştilor din Statele Unite, următoarele cuvinte: „Acei conducători ai muncitorimii care nu pot fi nici momiţi şi nici intimidaţi trebuie pândiţi la colţ de stradă şi asasinaţi. Singura crimă făptuită de Moyer şi Haywood este aceea că au rămas neclintiţi în credinţa lor faţă de clasa muncitoare. Capitaliştii ne-au jefuit ţara, ne-au corupt moravurile

politice, ne-au terfelit justiţia şi ne-au călcat în picioare, iar acum şi-au pus în gând să-i ucidă pe aceia care nu se vor pleca slugarnic în faţa dominaţiei lor brutale. Guvernatorii statelor Idaho şi Colorado nu fac decât să împlinească poruncile stăpânului lor – plutocraţia. Lupta este acum angajată între proletariat şi plutocraţie. Chiar dacă plutocraţia va îndrăzni să ne dea ea cea dintâi o lovitură sângeroasă, noi suntem cei care vom da lovitura ultimă şi hotărâtoare.”

155 Acest episod plin de ridicol ilustrează de minune moravurile clasei dominante, aruncând o lumină crudă asupra neomeniei stăpânilor. În vreme ce muncitorii mureau de foame, câinii erau îngrijiţi de cameriste speciale. Travestirea lui Avis Everhard era departe de a fi o glumă. Ea reprezenta o chestiune de viaţă şi de moarte, de care depindea soarta cauzei, de aceea nu încape nici o îndoială că în realitate lucrurile s-au petrecut întocmai aşa. Episodul este cât se poate de caracteristic pentru moravurile epocii.

156 Vagon Pullman – aşa erau numite pe vremea aceea cele mai luxoase vagoane de călători; Pullman este numele constructorului acestor vagoane.

157 În ciuda permanentelor şi inimaginabilelor primejdii înfruntate, Anna Roylston a trăit până la vârsta patriarhală de nouăzeci şi unu de ani. Aşa cum generaţie după generaţie membrii familiei Pocock au scăpat de gloanţele răzbunătorilor din grupurile de luptă, la fel şi Anna Roylston a scăpat mereu din mâna călăilor năimiţi de Călcâiul de fier. Părea ocrotită de o vrajă, supravieţuind tuturor ameninţărilor şi primejdiilor. A făcut parte din rândurile celor însărcinaţi cu aducerea la îndeplinire a sentinţelor pronunţate ale grupele de luptă şi, sub numele de Fecioara Roşie, a ajuns una dintre figurile legendare ale revoluţiei. La vârsta de şaizeci şi nouă de ani l-a împuşcat pe „Halcliffe sângerosul” chiar în mijlocul gărzii lui personale înarmate până în dinţi, izbutind să scape nevătămată. A avut parte de un sfârşit paşnic, stingându-se

de bătrâneţe în munţii Ozark, într-o ascunzătoare a revoluţionarilor.

158 Arbust stufos de talie mică, asemănător cu jnepenul.

159 Arbori cu frunză persistentă care cresc în America de Nord, pe coasta Pacificului.

160 Arbuşti californieni.

161 Întâmplarea aceasta a trăit-o însuşi Jack London, atunci când a cumpărat ferma de la Glen Ellen.

162 Un galon are circa 4 litri.

163 Numele unei ferme cumpărate de Jack London în comitatul Sonoma şi unde a scris multe dintre lucrările care l-au făcut celebru.

164 În S. U. A. Nu exista serviciu militar obligator.

165 Socialist Labour Party of America – S. L. P. (Partidul socialist muncitoresc din America), înfiinţat în 1876 şi ai cărui membri erau în marea lor majoritate emigranţi din Germania. Acest partid a adoptat un program copiat după Programul de la Gotha, al cărui caracter mic-burghez a fost demascat de Marx. Partidul a avut un caracter sectar, fiind izolat de masele proletare.

166 În 1899, din pricina unor divergenţe privitoare la raporturile dintre partid şi sindicate, în sânul S. L. P. S-a produs o sciziune.

167 Socialist Party of America – S. P. (Partidul socialist din America), partid oportunist întemeiat în urma sciziunii din S. L. P. Minoritatea revoluţionară din Partidul socialist din America a luat atitudine împotriva războiului imperialist din 1914-1918 şi, sub influenţa Revoluţiei din Octombrie, s-a închegat, alcătuind aripa stângă a partidului care, în 1921, a luat iniţiativa constituirii Partidului Comunist din S. U. A.

168 Deşi toate documentele ce ni s-au păstrat din acele timpuri au fost studiate, nu s-a putut găsi nici un indiciu privitor la acest Biedenbach menţionat aici. Numele lui nu este pomenit în nici un alt document, cu excepţia manuscrisului Everhard.

169 Dacă un călător curios porneşte astăzi de la Glen Ellen către sud, întâlneşte în cale un bulevard, care se întinde chiar pe locul unde acum şapte secole se afla vechiul drum de ţară. La o jumătate de kilometru spre sud de Glen Ellen, dincolo de al doilea pod, se zăreşte pe partea dreaptă o râpă întinsă, ca o cicatrice, peste terenul vălurit, către un şir de coline împădurite. Râpă se află astăzi chiar pe locul unde vechiul drum creat prin servitute de trecere străbătea, în acele vremuri în care exista proprietatea privată asupra pământului, moşia unui oarecare Chauvet, francez de origine, venit din ţara lui natală ca pionier în California, pe timpul legendarei goane după aur. Colinele împădurite sunt înseşi colinele pomenite de Avis Everhard.

Marele cutremur din anul 2868 al erei creştine a surpat întreg versantul uneia dintre acele coline, care s-a prăbuşit în groapa unde soţii Everhard şi-au aflat cândva ascunzătoarea. După descoperirea manuscrisului, s-au organizat pe acel loc săpături, scoţându-se la lumină casa, cele două cămăruţe săpate în peretele gropii şi toate mărunţişurile adunate în timpul cât au fost locuite. S-au găsit de asemenea multe vestigii preţioase, printre care şi aspiratorul de fum al lui Biedenbach, despre care se vorbeşte în povestire, dar pe care este foarte greu să-l descriem aici. Cei interesaţi în asemenea probleme vor putea citi broşura lui Arnold Bentham, aflată acum sub presă.

La vreo doi kilometri de colinele împădurite, în direcţia nord vest, se află conacul Wake Robin, situat chiar la confluenţa nurilor Wild-Water şi Sonoma. În treacăt poate fi arătat că râul Wild-Water se numise la început Graham, şi aşa este trecut pe hărţile vechi ale regiunii. Noul nume a reuşit însă deplin să-l înlăture pe cel vechi. La conacul Wake Robin a locuit mai târziu adeseori, pentru perioade scurte, Avis Everhard, pe vremea când, deghizată în agent provocator al Călcâiului de fier, a avut posibilitatea să ia parte, fără teamă de pedeapsă, la lupta dintre cei doi

giganţi. Permisul oficial de a locui la conacul Wake Robin se păstrează încă şi este semnat de însuşi Wickson, oligarhul mărunt despre care se vorbeşte în manuscris.

170 În perioada aceea disimularea personalităţii ajunsese o adevărată artă. În toate ascunzătorile s-au format veritabile şcoli de artă dramatică. La aceste şcoli nu se acorda însă nici o atenţie accesoriilor folosite îndeobşte de actori pe scenă, cum ar fi, de pildă, peruci, bărbi, ori sprâncene false. Lupta era pe viaţă şi pe moarte, iar asemenea accesorii s-ar fi putut transforma în capcane. Disimularea trebuia să fie radicală, deplină, să ajungă o parte integrantă din fiinţa celui transformat, o a doua sa natură. Documentele atestă că Fecioara Roşie ar fi fost excepţional de înzestrată în această privinţă şi că acestei împrejurări i se datoreşte cariera ei lungă şi încununată de succese.

171 Dispariţiile misterioase constituiau una dintre ororile acelor vremi. În cântecele şi povestirile care au parvenit până la noi ele sunt mereu pomenite, ca un fel de leit-motiv. De altminteri, dispariţiile trebuie considerate drept o consecinţă inevitabilă a luptelor subterane care au însângerat toată această perioadă de trei secole. Fenomenul ajunsese aproape tot atât de frecvent în rândurile oligarhiei şi ale castelor muncitoreşti, ca şi în rândurile revoluţionarilor. Fără nici un semn prevestitor, fără să lase vreo urmă, bărbaţi, femei şi chiar copii dispăreau, soarta şi sfârşitul lor rămânând pentru totdeauna învăluite în mister.

172 Du Bois, actualul bibliotecar din Ardis, este un descendent direct din această pereche de revoluţionari.

173 Ernst Haeckel (1834-1919), celebru naturalist german, unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai darwinismului, care a dezvoltat şi concretizat teoria evoluţionistă a speciilor.

174 Prescurtare de la San Francisco.

175 Pe lângă castele muncitoreşti, a mai apărut la un anumit moment şi o altă castă, cea militară. A fost creată o armată permanentă, alcătuită din soldaţi de profesie şi încadrată cu ofiţeri recrutaţi din rândurile oligarhiei, armata mercenarilor. Ea a luat locul gărzilor civile, după ce Călcâiul de fier s-a convins că nu se poate bizui pe aceste formaţii. Paralel cu serviciul secret al Călcâiului de fier, a fost apoi creat un serviciu secret al mercenarilor, acesta din urmă făcând legătura între poliţie şi armată.

176 Abia după înăbuşirea în sânge a celei de a doua Răscoale, grupul „roşiilor din Frisco” a izbutit să aibă din nou o activitate organizată, care a continuat de-a lungul a două generaţii. Apoi un agent al Călcâiului de fier a reuşit să se strecoare în organizaţia lor, să-i afle toate tainele şi s-o lichideze definitiv în anul 2002 al erei creştine. Membrii organizaţiei au fost executaţi pe rând, la interval de trei săptămâni unul după altul, iar cadavrele lor au fost expuse în ghetoul muncitorilor din San Francisco.

177 Ascunzătoarea de la Benton Harbour era o catacombă, cu intrarea foarte iscusit mascată de o fântână. S-a păstrat până în zilele noastre în stare bună, iar vizitatorii care doresc s-o cunoască pot străbate toate gangurile ei, până la hruba cea mare, unde aveau loc adunările şi unde, fără îndoială, s-a petrecut scena descrisă de Avis Everhard. Dincolo de hruba mare se află celulele în care erau întemniţaţi prizonierii şi încăperea unde aveau loc execuţiile. Ceva mai departe se află cimitirul, o reţea de galerii lungi şi întortocheate, săpate în stâncă, cu mai multe rânduri de cripte suprapuse, scobite în amândoi pereţii, unde odihnesc şi astăzi revoluţionarii, aşa cum au fost rânduiţi acolo de tovarăşii lor cu atâta amar de ani în urmă.

178 Pe vremea de atunci poligamia mai dăinuia încă în Turcia (Poligamia a fost interzisă în Turcia abia în 1926).

179 Afirmaţia aceasta nu este o laudă deşartă din partea lui Avis Everhard. Cei mai de seamă artişti şi intelectuali erau revoluţionari. Cu excepţia câtorva muzicieni şi

cântăreţi, toţi marii creatori ai epocii, ale căror nume au ajuns până la noi, au fost revoluţionari.

180 Chiar şi în acea perioadă, relativ avansată, untul şi smântâna se extrăgeau prin metode primitive din laptele de vacă. Încă nu începuse prepararea pe cale sintetică a alimentelor.

181 În întreaga literatură şi în toate documentele care ni s-au păstrat din vremea aceea sunt permanent citate poemele lui Rudolph Mendenhall, căruia tovarăşii săi îi spuneau „flacăra”. Este neîndoielnic că a fost un creator de geniu; dar în afară de câteva fragmente stranii şi obsedante, toate în versuri şi citate prin scrierile altora, nu ni s-a păstrat nimic din opera sa. A fost executat de Călcâiul de fier în anul 1928 al erei creştine.

182 Cazul acestui tânăr nu a fost ceva neobişnuit. Mulţi tineri din rândurile oligarhiei, îndemnaţi de simţul lor de dreptate sau înflăcăraţi de nobilele idealuri ale revoluţiei, şi-au închinat viaţa marii cauze. De asemenea, numeroşi fii ai nobilimii ruse au jucat un rol important în prima etapă a mişcării revoluţionare din ţara lor. (Jack London se referă probabil la mişcarea decembriştilor, alcătuită din revoluţionari nobili ruşi care au luptat împotriva iobăgiei şi a absolutismului ţarist organizând la Petersburg insurecţia din decembrie 1825, înăbuşită de ţarul Nikolai I.)

183 Pentru a nu satisface revendicările muncitorilor, patronii recurg şi la închiderea temporară a întreprinderilor, lăsându-i astfel pe muncitori fără putinţa de a munci şi fără nici un mijloc de trai. Această metodă este cunoscută sub numele de „lock-out”.

184 În ultima perioadă a stăpânirii Călcâiului de fier mercenarii au jucat un rol foarte important. Ei erau cei care menţineau echilibrul de forţe între oligarhie şi castele aristocraţiei muncitoreşti, sprijinind când pe unii şi când pe alţii, după cum cerea jocul intrigilor şi uneltirilor.

185 Pornind da la contradicţiile şi incoerenţa eticii capitaliste, oligarhii şi-au înjghebat o morală nouă, unitară

şi bine definită, neîndurătoare şi tăioasă ca oţelul, cea mai absurdă şi mai neştiinţifică, dar în acelaşi timp cea mai eficientă morală de care a dispus vreodată o clasă asupritoare. Deşi sistemul lor de reguli morale era în întregime dezminţit de legile biologice şi de legile evoluţiei, oligarhii credeau cu tărie în el; şi tăria acestei credinţe le-a dat putinţa de a stăvili vreme de trei secole valul impetuos al progresului uman, spectacol semnificativ şi paradoxal pentru moralistul metafizician, dar care materialistului nu poate să nu-i dea de gândit.

186 Construcţia oraşului Ardis a fost terminată în anul 1942 al erei creştine, în vreme ce aceea a oraşului Asgard s-a încheiat abia în 1984. La clădirea acestuia din urmă s-au lucrat cincizeci şi doi de ani, vreme în care a fost pusă la muncă o armată permanentă, alcătuită din jumătate de milion de robi. Uneori numărul acestora s-a ridicat până la un milion, fără să mai fie puşi la socoteală alte sute de mii de oameni, şi anume membrii castelor muncitoreşti şi artiştii.

187 Printre revoluţionari se aflau mulţi chirurgi care ajunseseră la o îndemânare uluitoare în astfel de operaţii. După expresia folosită de Avis Everhard, erau în stare să transforme pe cineva într-un cu totul alt om. Pentru ei îndepărtarea unei cicatrici sau a unei diformităţi era doar un joc de copii. Puteau schimba înfăţişarea cuiva lucrând cu o asemenea migală, încât întreaga operaţie să nu lase nici cea mai slabă urmă. Grefele de piele şi transplantările părului se numărau printre procedeele cele mai des folosite. Ajungeau astfel să modifice înfăţişarea cuiva într-un chip care amintea de vrăjitorie. Ochii, sprâncenele, gura, buzele şi urechile erau transformate în mod radical. Operând cu mare abilitate limba, gâtul, laringele şi cavităţile nazale, puteau schimba în întregime glasul şi felul de a vorbi al unui om. Vremurile de deznădejde impuneau soluţii deznădăjduite, iar chirurgii revoluţionari s-au arătat la înălţimea cerinţelor. Printre altele se pricepeau să

sporească înălţimea unui adult chiar cu zece până la doisprezece centimetri, sau s-o micşoreze cu doi, trei centimetri. Isprăvile lor sunt astăzi o artă ale cărei secrete s-au pierdut. Nouă nu ne-ar mai fi de nici un folos.

188 Chicago era infernul industrial al veacului al XIX-lea din era creştină. S-a păstrat până în vremea noastră o anecdotă sugestivă în legătură cu John Burns un cunoscut conducător al trade-union-urilor (Trade-union – denumirea sindicatelor din Anglia. Conducerea acestor sindicate a dus şi duce o politică de aservire a proletariatului, în felul acesta explicându-se şi faptul că John Burns (1858-1943), muncitor de origine, a făcut parte în 1905 din guvern câştigându-şi astfel, prin trădarea intereselor clasei muncitoare, tristul merit de a fi primul „reprezentant al muncitorilor" primit într-un guvern englez.) britanice, fost pentru scurtă vreme şi membru al guvernului englez. Aflându-se o dată la Chicago, cu prilejul unei vizite făcute în Statele Unite, a fost rugat de un ziarist să spună ce părere are despre acel oraş. „Chicago – a răspuns John Burns – este iadul în ediţie de buzunar". La câtăva vreme după aceea, în clipa când se pregătea să urce pe vapor ca să se întoarcă în Anglia, s-a apropiat de el un alt reporter, care i-a spus că ar vrea să ştie dacă nu cumva şi-a schimbat părerea despre Chicago. „Ba da! A răspuns el, „Mi-am schimbat-o. Acum cred că iadul este un Chicago în ediţie de buzunar."

189 La Chicago – mare oraş industrial, centru al industriei grele americane, al industriei conservelor, centru al comerţului de cereale şi important nod de cale ferată – au avut loc foarte multe şi sângeroase ciocniri în cadrul luptelor de clasă din S. U. A.

190 Federaţia americană a muncii, înfiinţată în noiembrie 1881 la Pittsburgh, este organizatoarea istoricei greve generale de la 1 mai 1886, în cinstea căreia ziua de 1 mai a devenit ziua internaţională a muncii. La început, Federaţia americană a muncii a fost o organizaţie combativă, principială, dar apoi, datorită trădării unor conducători

oportunişti vânduţi burgheziei, a devenit o unealtă în slujba marelui capital.

191 Tren expres care pe acea vreme se bucura de mare faimă, fiind socotit cel mai rapid din lume.

192 Fals.

193 Minciună.

194 „Trăiască Revoluţia!” – în limba franceză în original.

195 Oraşul Chicago este aşezat pe malul lacului Michigan, unul dintre cele cinci cunoscute sub numele de „Marile Lacuri”.

196 Pe vremea aceea populaţia era atât de rară, încât animalele sălbatice deveneau adesea o adevărată calamitate. În California luase naştere obiceiul organizării goanelor la iepuri. Într-o zi dinainte stabilită toţi fermierii dintr-o localitate se adunau şi înaintau concentric peste ogoare, stârnind şi mânând astfel zeci de mii de iepuri într-un ţarc, unde animalele erau omorâte cu parul de băieţi şi bărbaţi în toată firea.

197 În jurul problemei dacă ghetoul din partea de sud a oraşului a luat foc întâmplător sau a fost incendiat de mercenari s-a creat o interminabilă controversă; astăzi, însă, este definitiv stabilit că ghetoul a fost incendiat de mercenari din ordinul expres al comandanţilor.

198 Câteva clădiri întărite au rezistat mai mult de o săptămână, iar una a rezistat chiar unsprezece zile. Toate au trebuit luate cu asalt, iar mercenarii nu le-au putut ocupa decât ducând lupte grele pentru fiecare etaj. Luptele erau foarte sângeroase. Îndurare nu exista nici dintr-o parte, nici din cealaltă, iar în aceste lupte revoluţionarii aveau avantajul de a ocupa poziţiile de la înălţime. Cu toate că revoluţionarii au fost nimiciţi, acest lucru nu s-a realizat decât cu foarte grele pierderi din partea duşmanului. Falnicul proletariat din Chicago s-a arătat demn de vechile şi glorioasele lui tradiţii, muncitorii pricinuind duşmanului pierderi cel puţin egale celor suferite de ei.

199 Analele acestei scurte ere de disperare prilejuiesc o lectură uluitoare. Răzbunarea devenise mobilul principal al oricărei acţiuni, iar membrii organizaţiilor teroriste dispreţuiau moartea şi nu mai nutreau nici o nădejde în viitor. Gruparea „Duniţilor”, care-şi împrumutase numele de la îngerii răzbunării din mitologia mormonilor (Sectă religioasă americană întemeiată în 1827. Crezul mormonilor în este un amestec eteroclit de dogme creştine şi mituri politiciste.), s-a ivit mai întâi în munţii din Vestul îndepărtat, întinzându-se apoi pe toată coasta Pacificului, din Panama până în Alaska. „Walkiriile” (în mitologia popoarelor nordice, walkiriile sunt un fel de femei foarte frumoase dar cumplit de crude, care ar rătăci pe câmpurile de bătaie şi i-ar alege pe cei ce urmează să fie răpuşi, conducându-i după aceea în Walhalla, reşedinţa zeului suprem, Odin.) erau o organizaţie de femei, care s-a dovedit a fi cea mai cumplită dintre toate. În rândurile ei nu erau primite decât femeile care pierduseră cel puţin o rudă apropiată, răpusă de oligarhie. „Walkiriile” s-au făcut vinovate de schingiuirea prizonierilor. O altă vestită organizaţie de femei a fost aceea a „Văduvelor de război”. A existat şi o organizaţie asemănătoare cu „Walkiriile”, dar alcătuită din bărbaţi, numită „Berserkerii” (Războinici scandinavi din vechime, vestiţi pentru furia cu care se aruncau în bătălie). Membrii acestei organizaţii nu puneau nici un preţ pe viaţa lor, şi ei sunt cei care au ras de pe faţa pământului marele oraş Bellona, rezervat special mercenarilor, dimpreună cu întreaga lui populaţie, de peste o sută de mii de oameni. „Fiii balamucului' şi „Fiii iadului„ erau organizaţii similare ale robilor, şi în acest timp a apărut şi o nouă sectă religioasă, numită „Mânia Domnului„, care însă a dispărut destul de repede. Voi mai pomeni doar câteva dintre celelalte grupuri, şi anume pe acelea care poartă denumiri deosebit de grăitoare: „Inimile însângerate„, „Fiii dimineţii„, „Stelele zorilor„, „Flamingo„ (Flamingo este o pasăre acvatică), „Triunghiul triplu„, „Cele

trei zăbrele„, „Rubonicii„, „Răzbunătorii„, „Comanşii„ (Numele unuia dintre marile triburi indiene aşezate în partea de sud a teritoriului ocupat astăzi de Statele Unite şi care au opus o rezistenţă deosebit de dârză coloniştilor mexicani şi yankei veniţi să le smulgă pământurile) şi, în fine, „Erebusiţii„ (În mitologia elină se numea Erebus spaţiul întunecat pe care trebuiau să-l străbată sufletele morţilor şi unde trebuiau să sălăşluiască o vreme, pentru a-şi ispăşi greşelile, înainte de a trece în „lumea de dincolo”).

200 Aici se sfârşeşte manuscrisul Everhard. După cum se vede, autoarea s-a oprit brusc, la mijlocul unei fraze. Este probabil că a fost vestită de venirea mercenarilor, deoarece a avut timp să ascundă manuscrisul într-un loc sigur, înainte de a fugi sau de a fi prinsă. Din păcate n-a mai apucat să-şi continue povestirea, lucru cu atât mai regretabil cu cât altminteri am fi putut cu siguranţă pătrunde misterul care de şapte veacuri învăluie execuţia lui Ernest Everhard.

SFÂRŞIT